

Digitaaliset objektit ja varallisuusosoikeuden yleiset opit

Tutkimus digitaalisten objektien ontologisista perusteista ja systeemi-
kytköksistä varallisuusosoikeuden järjestelmään

Lapin yliopisto
Oikeustieteiden tiedekunta
Oikeusinformatiikka
Maisteritutkielma
Tuomas Puotiniemi
2021

Lapin yliopisto, oikeustieteiden tiedekunta

Työn nimi: Digitaaliset objektit ja varallisuus oikeuden yleiset opit – tutkimus digitaalisten objektien ontologisista perusteista ja systeemikytköksistä varallisuus oikeuden järjestelmään

Tekijä: Tuomas Puotiniemi

Oppiaine: Oikeusinformatiikka

Työn laji: Maisteritutkielma X Lisensiaatintutkimus__

Sivumäärä: XXV + 109

Vuosi: 2021

Tiivistelmä:

Verkkoyhteiskuntakehitys ja digitaalinen toimintaympäristö ovat muuttaneet kuluttamista, sen kohdetta ja omistamista. Digitaalisessa muodossa olevien tuotteiden markkinoiden odotetaan edelleen kasvavan tulevaisuudessa. Kuluttamisen kohteena ovat digitaaliset objektit, joiden ontologisia perusteita ei ole juurikaan käsitelty tieteellisessä diskurssissa. Epäselvää on myös, millaisen oikeudellisen luonnehdinnan objektit saavat varallisuus oikeuden systematiikan puitteissa.

Tutkielmassa kehitetään oikeusinformatiikan tukeman lainopin metodein digitaalisten objektien teoreettista viitekehystä laajempaa oikeudellista hyödyntämistä silmällä pitäen. Tämän viitekehysten pohjalta tarkastellaan objektien mahdollisia systeemikytköksiä varallisuus oikeuden järjestelmään. Systeeminrakennus aloitetaan kartoittamalla vallitsevia varallisuus oikeuden yleisiä oppeja ja erityisesti esineoikeuden peruskäsitteitä, joita sitten koetellaan digitaalisten objektien osalta. Käsitely etenee käyttäjän ja palveluntarjoajan välisten sopimusten tarkasteluun, joilla objekteista oikeudellisesti määrätään.

Tutkielmassa osoitetaan, että vaikka digitaaliset objektit ovat viime kädessä dataa, ne ovat silti konkreettisia objekteja, joiden ontologiset perusteet poikkeavat tavallisista aineellisista esineistä. Datan ontologian tasomallin pohjalta voidaan argumentoida, että dataa on perusteltua tarkastella käyttäjän näkökulmasta objektitasolla eli digitaalisina objekteina. Tason valinnassa merkittävää on kysymyksenasettelu, jossa tulee tarkentaa, tarkoitetaanko asiassa digitaalisten objektien informaation sisältöä (*information as content*) vai informaation muotoa (*information as form*). Digitaalisia objekteja voidaan käsitellä tarkoituksenmukaisesti varallisuus oikeuden peruskäsitteillä. Objektit eivät ole esineitä, vaan omaisuutta. Ne voidaan yksilöidä riittäväällä tarkkuudella niin, että omaisuudesta voidaan disponoida. Digitaalisen omaisuuden hallinta osoitetaan tiliperusteisesti: käyttäjätilin haltijan hallinnassa ovat tiliin sidotut digitaaliset objektit. Käyttäjän oikeusasema lähenee omistajan teoreettista oikeusasemaa. Käyttäjähetojen voidaan argumentoida olevan kauppasopimuksia, joilla käyttäjä saa omistusoikeuden digitaaliseen objektiin. Omistajan oikeusasemasta vahvin indisio on, että digitaalinen omaisuus vastaa käyttäjän veloista ja se voidaan ainakin teoreettisesti ulosmitata näiden maksamiseksi.

Avainsanat: oikeusinformatiikka, varallisuus oikeus, kuluttajaoikeus, digitaaliset objektit, data, yleiset opit

X Tutkielma ei sisällä muita kuin tekijän/tekijöiden omia henkilötietoja.

SISÄLLYS

LÄHTEET	V
KUVIOT	XXIV
LYHENTEET	XXV
1. JOHDANTO	1
1.1. TUTKIMUSASETELMA	1
1.2. TUTKIMUSKYSYMYKSET JA -TAVOITTEET SEKÄ AIHEEN RAJAUKSET	3
1.3. TUTKIELMAN SIOITTUMINEN OIKEUDENALAJAOTTELUSSA	5
1.4. METODOLOGIASTA JA TEOREETTISISTA LÄHTÖKOHDISTA	7
1.5. TERMINOLOGIASTA JA ESITYKSEN RAKENNE	13
2. DIGITALISAATIO YHTEISKUNNAN MUUTOKSENTEKIJÄNÄ JA SEN VAIKUTUKSET KÄSITYKSIIMME OBJEKTEISTA	16
2.1. VERKKOYHTEISKUNTAKEHITYS JA DIGITAALINEN TOIMINTAYMPÄRISTÖ	16
2.2. OMISTUS JA TIETOVERKOT – KULUTTAMISEN MUUTOS	20
2.2.1. Tietoverkkoympäristö digitaalis-julkisena tilana	20
2.2.2. Kulutuksen kohteen muuttuminen	21
2.2.3. Kuluttajapsykologiset näkökulmat	24
2.3. DIGITAALISET OBJEKTIT	25
2.3.1. Objektien ontologiasta	25
2.3.1.1. Hui ja digitaalisten objektien eksistenssi	25
2.3.1.2. Palka ja digitaalisten objektien eksistenssin moodit	29
2.3.1.3. Datan ontologian tasomalli	32
2.3.2. Esimerkkejä digitaalisista objekteista	37
2.3.2.1. Lyhyesti luvun jäsentelystä	37
2.3.2.2. Alustoja ja niiden tyypillisiä digitaalisia objekteja	38
2.3.3. Yhteenveto	41
2.4. LOPUKSI	43
3. ESINEOIKEUDEN PERUSKÄSITTEISTÖN SOVELTUVUUS TIETOVERKKOYMPÄRISTÖSSÄ	44
3.1. LÄHTÖKOHDAT	44
3.2. ESINEOIKEUDEN INSTITUUTTIOT	45

3.2.1. Esine ja omaisuus	45
3.2.2. Omistusoikeus ja rajoitetut esineoikeudet	47
3.2.3. Hallinta ja julkisuusperiaate	53
3.3. DIGITAALISET OBJEKTIT ESINEOIKEUDEN PERUSINSTITUUTIoidEN PURISTUKSESSA	54
3.3.1. Esineitä vai omaisuutta?	54
3.3.2. Digitaalinen omaisuus – velvoite- vai esineoikeus?	60
3.3.3. Lyhyesti digitaalisen omaisuuden staattisesta suojasta	64
3.4. YHTEENVETO	67
4. SOPIMUKSET DIGITAALISEN OMAISUUDEN SÄÄNTELYKEHYKSENÄ	68
4.1. ALUKSI	68
4.2. SOPIMUSOIKEUDELLISEN TARKASTELUN LÄHTÖKOHDAT	69
4.3. SOPIMUSTYYPPIAJATTELUSTA TUTKIELMAN NÄKÖKULMASTA	73
4.3.1. Sopimustyyppiajattelun funktiot ja ajattelu metodologisena valintana	73
4.3.2. Relevantit sopimustyypit ja sekatyypiset sopimukset	77
4.3.2.1. Kauppa	77
4.3.2.2. Vuokra	78
4.3.2.3. Lisenssi	80
4.3.2.4. Sekatyypiset sopimukset	81
4.3.3. Sopimusten väliset liitännät – näkökohtia tietoverkkoympäristössä solmittuihin sopimuksiin	83
4.4. KÄYTTÄJÄEHDOT SOPIMUKSINA JA SOVELLETTAVASTA LAINSÄÄDÄNNÖSTÄ	86
4.5. ANALYYSI KÄYTTÄJÄEHDOISTA – LISENSSINSAAJA, OMISTAJA VAI KÄYTTÖOIKEUDEN HALTIJA?	92
4.5.1. Pelipalvelualustojen käyttäjäehdot ongelmallisimpia	92
4.5.2. Yksi vai useampi sopimus?	93
5. LOPUKSI	103

Lähteet

Kirjallisuus

Aarnio, Aulis: Perillisen oikeusasemasta. Suomalaisen Lakimiesyhdistyksen julkaisuja, B-sarja N:o 135. Porvoo 1967.

Aarnio, Aulis: Oikeussäännösten systematisointi ja tulkinta. Teoksessa *Häyhä, Juha* (toim.): Minun metodini. Porvoo 1997, s. 35–56.

Aarnio, Aulis: Tulkinnan taito – ajatuksia oikeudesta, oikeustieteestä ja yhteiskunnasta. WSOY. Vantaa 2006.

Aarnio, Aulis – Kangas, Urpo: Suomen jäämistöoikeus I – Perintöoikeus. 6., uudistettu painos. Alma Talent 2016.

Ackerman, Justin M.: An Online Gamer’s Manifesto: Recognizing Virtual Property Rights by Replacing End User Licensing Agreements in Virtual Worlds. *Phoenix Law Review*, Vol. 6, Fall 2012, s. 137–188.

Ailisto, Heikki (toim.) – *Collin, Jari* (toim.) – *Juhanko, Jari* (toim.) – *Mäntylä, Martti* (toim.) – *Ruutu, Sampsa* (toim.) – *Seppälä, Timo* (toim.) – *Halén, Marco* – *Hiekkänen, Kari* – *Hyytinen, Kirsi* – *Kiuru, Eeva* – *Korhonen, Heidi* – *Kääriäinen, Jukka* – *Parviainen, Päivi* – *Talvitie, Jaakko*: Onko Suomi jäämässä alustatalouden junasta? Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 19/2016. (Ailisto ym. 2016)

Annola, Vesa: Sopimustulkinta: teoria, vaiheet, menettely. Talentum. Helsinki 2016.

Aurejärvi, Erkki: Urakkasopimus. Työnsuoritusopimuksia koskevan teorian arviointia. Suomalaisen Lakimiesyhdistyksen julkaisuja, A-sarja N:o 116. Vammala 1976.

Ballardini, Rosa Maria – Alén-Savikko, Anette: IPR in the Sharing Economy. Teoksessa *Päläs, Jenna – Määttä, Kalle* (toim.): Jakamistalousjuridiikan käsikirja. Alma Talent. Helsinki 2019, s. 381–407.

Bardhi, Fleura – Eckhardt, Giana: Access-Based Consumption: The Case of Car Sharing. Journal of Consumer Research, Vol. 39, December 2012, s. 881–898.

Denegri-Knott, Janice – Watkins, Rebecca – Wood, Joseph: Transforming Digital Virtual Goods into Meaningful Possessions. Teoksessa Molesworth, Mike – Denegri-Knott, Janice (toim.): Digital Virtual Consumption. Routledge, Taylor & Francis Group. London and New York 2012.

Dong, Kevin: Developing a Digital Property Law Regime. Cornell Law Review, Vol. 105, Issue 6, September 2020, s. 1745–1774.

Edelman, Tom: Lisenssisopimus. Teoksessa Saarnilehto, Ari (toim.): Varallisuus oikeus. 2., uudistettu painos. Sanoma Pro Oy. Helsinki 2012, s. 1097–1106.

Edvardsson, Tobias – Johnnsén, Gustaf – Vall, Mikael: It-avtal och utkontraktering av it. Teoksessa Magnusson Sjöber, Cecilia: Rättsinformatik. Juridiken i det digitala informationssamhället. Fjärde upplagan. Studentlitteratur Ab. Poland 2021, s. 445–538.

Falkanger, Thor – Falkanger, Aage Thor: Tingsrett. 7. utgave. Universitetsforlaget. Oslo 2013.

Giuseppe, Mazziotti: EU Digital Copyright Law and the End-User. Springer-Verlag Berlin Heidelberg 2008.

Godenhjelm, Berndt: Sopimusoikeuden oppikirja 1. 2., täydennetty painos. Werner Söderström Oy. Porvoo - Helsinki 1975.

Grinvald, Leah Chan – Tur-Sinai, Ofer: Intellectual Property Law and the Right to Repair. Fordham Law Review, Vol. 88, October 2019, s. 63–128.

Grönfors, Kurt: Avtal och omförhandling. Nerenius & Santérus Förlag AB. Nordstedts Tryckeri. Stockholm 1995.

Haarmann, Pirkko-Liisa: Immateriaalioikeus. 5., uudistettu painos. Talentum. Helsinki 2014.

- Halila, Heikki – Hemmo, Mika*: Sopimustyytit. 2., uudistettu painos. Talentum. Helsinki 2008.
- Havansi, Erkki*: Esinevakuusoikeudet. 2., uudistettu painos. Suomen Lakimiesliiton kirjasarja N:o 85. Helsinki 1992.
- Havansi, Erkki*: Esineoikeuden ”esine” ja esine. Teoksessa *Korkea-aho, Emilia – Lindfors, Heidi – Turunen, Santtu* (toim.): Kovia aikoja: riitoja ja maksukyvyttömyyttä. Juhlakirja Risto Koulu 60 vuotta. Edita – COMI. Helsinki 2009, s. 83–104.
- Helin, Markku*: Lainoppi ja metafysiikka. Tutkimus skandinaavisen oikeusrealismin tieteenkuvasta ja sen vaikutuksesta Suomen siviilioikeuden tutkimuksessa vuosina 1920–1960. Suomalaisen Lakimiesyhdistyksen julkaisuja, A-sarja N:o 178. Vammala 1988.
- Helin, Markku*: Esineoikeus ja sopimusoikeuden lumo. Teoksessa *Vihervuori, Pekka – Hemmo, Mika – Tammi-Salminen, Eva* (toim.): Juhlajulkaisu Leena Kartio 1938-30/8-2008. Suomalaisen Lakimiesyhdistyksen julkaisuja, C-sarja N:o 39. Helsinki 2008, s. 25–34.
- Hemmo, Mika*: Sopimusoikeus I. 2., uudistettu painos. Talentum. Jyväskylä 2003. (Hemmo 2003a)
- Hemmo, Mika*: Sopimusoikeus II. 2., uudistettu painos. Talentum. Jyväskylä 2003. (Hemmo 2003b)
- Hessler, Henrik*: Allmän sakrätt. Om det förmögenhetsrättsliga tredjemansskyddets principer. P.A. Norstedt & Söners förlag. Stockholm 1973.
- Hollo, Erkki J.*: Omistusoikeuden sisällön yksityisoikeudellisista ulottuvuuksista. Teoksessa *Tepora, Jarno* (toim.): Juhlajulkaisu Simo Zitting 1915–14/2–1985. Suomalaisen Lakimiesyhdistyksen julkaisuja, C-sarja N:o 19. Vammala 1985, s. 102–114.
- Hui, Yuk*: What is a Digital Object? *Metaphilosophy*, Vol. 43, Issue 4, July 2012, s. 380–395.
- Hui, Yuk*: On The Existence of Digital Objects. *Electronic Mediations*; 48. University of Minnesota Press. Minneapolis – London 2016.

VIII

Huuskonen, Mikko: Tietokoneohjelmia sisältävän irtaimen esineen omistusoikeus ja datan omistus – uusia lukuja omistusoikeusdoktreiineihin? *Defensor Legis* 4/2016, s. 672–675.

Häyhä, Juha: Johdanto. Teoksessa *Häyhä, Juha* (toim.): *Minun metodini*. Porvoo 1997, s. 15–34.

Jacobs, Naomi – Cooper, Rachel: *Living the Digital Worlds: Designing the Digital Public Space*. Routledge, Taylor & Francis Group. London and New York 2018.

Juti, Riku: *Johdatus metafysiikkaan*. Gaudeamus. Helsinki 2001.

Kaisto, Janne: Sopimusvapaus, laki ja maksusuoja. Varallisuus oikeudellinen tutkimus yksityisautonomiasta systemaattisena ja aineellisena lähtökohtana etenkin hyvässä uskossa tehdyn suorituksen velvoitteesta vapauttavaa vaikutusta silmällä pitäen. Lakimiesliiton Kustannus. Jyväskylä 2001.

Kaisto, Janne: Lainoppi ja koherenssi. Teoksessa *Tepora, Jarno – Tulokas, Mikko – Vihervuori, Pekka* (toim.): *Juhlajulkaisu Juhani Wirilander 1935-30/11-2005*. Suomalaisen Lakimiesyhdistyksen julkaisuja, C-sarja N:o 37. Jyväskylä 2005, s. 138–147. (Kaisto 2005a)

Kaisto, Janne: Lainoppi ja oikeusteoria. Oikeusteorian perusteita aineellisen varallisuus oikeuden näkökulmasta. Edita Publishing Oy. Helsinki 2005. (Kaisto 2005b)

Kaisto, Janne: ”Pantti tai muu vakuus”. Vakuusoikeuden yleisistä opeista erityisesti vakuusluovutuksia ja takaisinsaantilain 14 §:n soveltamisalaa silmällä pitäen. Suomalaisen Lakimiesyhdistyksen julkaisuja, A-sarja N:o 275. Helsinki 2006.

Kaisto, Janne: Esineen käsitteestä ja vähän muustakin. Teoksessa *Vihervuori, Pekka – Hemmo, Mika – Tammi-Salminen, Eva* (toim.): *Juhlajulkaisu Leena Kartio 1938-30/8-2008*. Suomalaisen Lakimiesyhdistyksen julkaisuja, C-sarja N:o 39. Helsinki 2008, s. 83–100.

Kaisto, Janne – Tepora, Jarno: *Esineoikeus eurooppalaistuvassa Suomessa*. Esineoikeuden oppikirja oikeustoimiopillisin ja prosessioikeudellisin lisäyksin. CC Lakimiesliiton Kustannus. Hämeenlinna 2012.

Kaisto, Janne: Älykoodi lakina – vai ei sittenkään? *Lakimies* 7–8/2020, s. 993–1016.

Kangas, Urpo: Lahja. Lakimiesliiton Kustannus. Jyväskylä 1993.

Kangas, Urpo: Minun metodini. Teoksessa *Häyhä, Juha* (toim.): Minun metodini. Porvoo 1997, s. 90–109.

Kangas, Urpo: Digitaalinen jäämistövarallisuus. Talentum Media Oy. Helsinki 2012.

Karhu, Juha: Raha ja varallisuusosoikeuden yleiset opit. Teoksessa *Korkea-aho, Emilia – Lindfors, Heidi – Turunen, Santtu* (toim.): Kovia aikoja: riitoja ja maksukyvyttömyyttä. Juhlakirja Risto Koulu 60 vuotta. Edita – COMI. Helsinki 2009, s. 169–182.

Karhu, Juha – Tolonen, Hannu: Yleiset periaatteet. Teoksessa *Saarnilehto, Ari* (toim.): Varallisuusosoikeus. 2., uudistettu painos. Sanoma Pro Oy. Helsinki 2012, s. 71–82. (Karhu – Tolonen 2012a)

Karhu, Juha – Tolonen, Hannu: Sopimuksen sitovuus ja sopimusvapaus. Teoksessa *Saarnilehto, Ari* (toim.): Varallisuusosoikeus. 2., uudistettu painos. Sanoma Pro Oy. Helsinki 2012, s. 82–90. (Karhu – Tolonen 2012b)

Kartio, Leena: Rakennuksen omistajan oikeusasemasta erityisesti silmällä pitäen maapohjan omistussuhteiden merkitystä. Suomalaisen Lakimiesyhdistyksen julkaisuja, A-sarja N:o 107. Vammala 1974.

Kartio, Leena: Esineoikeuden esine tutkimuspöydällä. Teoksessa *Häyhä, Juha* (toim.): Minun metodini. Porvoo 1997, s. 110–130.

Kartio, Leena: Esineoikeus valinkauhassa. *Lakimies* 6–7/1998, s. 1057–1064.

Kartio, Leena: Esineoikeuden perusteet. 2., uudistettu painos. Talentum Media Oy. Jyväskylä 2001.

Kartio, Leena: Esineoikeutemme nykyinen vähäverisyys – faktaa vai fiktiota? Teoksessa *Korkea-aho, Emilia – Lindfors, Heidi – Turunen, Santtu* (toim.): *Kovia aikoja: riitoja ja maksukyvyttömyyttä*. Juhlakirja Risto Koulu 60 vuotta. Edita – COMI. Helsinki 2009, s. 183–208.

Kinnunen, Jani – Taskinen, Kirsi – Mäyrä, Frans: *Pelaajabarometri 2020*. Pelaamista koronan aikana. TRIM Research Reports 29. Tampere University Press. Tampere 2020.

Kiskonen, Aleksandra: Sopimusverkostot sopimusoikeudellisen luokittelun kohteena. Teoksessa *Saarnilehto, Ari – Vesalainen, Jukka – Annola, Vesa* (toim.): *Monimuotoinen verkosto – johtamista ja juridiikkaa*. Lakimiesliiton Kustannus. Viro 2013, s. 163–341.

Kiskonen, Aleksandra: Sopimusten välinen liityntä ja päättymisen vaikutus. Turun yliopiston oikeustieteellisen tiedekunnan julkaisuja. Yksityisoikeuden sarja A 135. Turku 2015.

Kivimäki, T. M. – Ylöstalo, Matti: Suomen siviilioikeuden oppikirja. Yleinen osa. 4., lyhennetty painos. Suomalaisen Lakimiesyhdistyksen julkaisuja, B-sarja N:o 91. Juva 1981.

Kivistö, Martti: Tekijänoikeus omaisuutena. Tutkimus suomalaisen tekijän yleisistä opeista. Suomalaisen Lakimiesyhdistyksen julkaisuja, A-sarja N:o 331. Helsinki 2016.

Kolehmainen, Antti: Sopimus ja kuolinpesän hallinto. Suomalaisen Lakimiesyhdistyksen julkaisuja, A-sarja N:o 273. Vammala 2006.

Koulu, Risto: Sähköisen rahan yksilöinnin perusteista – esimerkkinä luotonvälitys. Oikeustiede-Jurisprudentia XXVII:1994 s. 163–228.

Koulu, Risto: Immateriaalinen varallisuus konkurssissa. WSOY Lakitieto. Porvoo 2003.

Korja, Juhani: Biometrinen tunnistaminen ja henkilötietojen suoja. Tutkimus biometrinen tunnistajien lainsäädännöllisestä asemasta. Acta Universitatis Lapponiensis 325. Rovaniemi 2016.

Korpela, Jukka K.: Saako tieto oikeussuojaa? Oikeus 2/2009, s. 197–206.

Kurkela, Matti S.: Globalisoitunut sopimuskäytäntö ja sopimusoikeudelliset periaatteet. Edita Publishing Oy. Helsinki 2003.

Kärki, Anssi: Arpajaisten ja uhkapelin määritelmien soveltumisesta palkintolaatikoihin eli ns. loot box -mekanismeihin. *Lakimies* 3–4/2020, s. 348–372.

Laininen, Jenni: Hiilidioksidipäästöjen kompensointi – päästövähennysyksikön varallisuusosoikeudellisesta luonteesta. *Liikejuridiikka* 2020/2, s. 83–118.

Lastowka, Greg: *Virtual Justice: The New Laws of Online Worlds.* Yale University Press. New Haven and London 2010.

Lehdonvirta, Vili: *Virtual Consumption.* Turun kauppakorkeakoulun julkaisuja sarja A-11:2009. Turku 2009.

Lehdonvirta, Vili: A History of the Digitilazation of Consumer Culture. Teoksessa *Molesworth, Mike – Denegri-Knot, Janice* (toim.): *Digital Virtual Consumption.* Routledge, Taylor & Francis Group. New York and London 2012.

Lehtinen, Tuomas: Kansainvälisen kaupan liikesopimus ja remburssi. Suomalaisen Lakimiesyhdistyksen julkaisuja, A-sarja N:o 276. Vammala 2006.

Linna, Tuula – Leppänen, Tatu: Ulosotto-oikeus II. Ulosmittaus ja myynti. 2., uudistettu painos. Talentum Pro. Helsinki 2015.

Lively, Rebecca K.: Microsoft Windows Vista: Beginning or The End of End-User License Agreements as We Know Them? *St. Mary's Law Journal*, Vol. 39, no. 2, 2007, s. 339–370.

Lohi, Tapani: Velvoittautumistoimet ja dispositiotoimet. *Business Law Forum* 2008, s. 53–93.

Länsineva, Pekka: Perusoikeudet ja varallisuussuhteet. Suomalaisen Lakimiesyhdistyksen julkaisuja, A-sarja N:o 235. Jyväskylä 2002.

Merrill, Thomas W. – Smith, Henry E: *The Oxford Introductions to U.S. Law: Property.* Oxford University Press. New York 2010.

Mostafa, Abd-El-Barr – Hesham, El-Rewini: Fundamentals of Computer Organization and Architecture. Wiley Series on Parallel and Distributed Computing. A John Wiley & Sons, Inc Publication. Hoboken 2005.

Murray, Andrew: Information Technology Law: The Law & Society. 4th Edition. Oxford University Press. New York 2019.

Muukkonen, P.J.: Sopimusvapauden käsitteestä. Lakimies 1956, s. 601–612.

Mylly, Ulla-Maija: Tekijänoikeuden digitaalinen sammuminen ja teosten jakelulogiikka: tietokoneohjelmat ja muut elektroniset teokset. Lakimies 5/2017, s. 603–626.

Mäenpää, Pasi – Faehnle, Maija: Johdatus jakamistalouteen. Teoksessa *Harmaala, Minna-Maari – Toivola, Tuija – Faehnle, Maija – Manninen, Petri – Mäenpää, Pasi – Nylund, Mats*: Jakamistalous. Alma Talent. Helsinki 2017, s. 19–39.

Määttä, Kalle: Oikeustaloustieteen perusteet. 2., uudistettu laitos. Edita Publishing Oy. Helsinki 2016.

Määttä, Tapio: Maanomistusoikeus – tutkimus omistusoikeusparadigmoista maaomaisuuden käytön ympäristöoikeudellisen sääntelyn näkökulmasta. Suomalaisen Lakimiesyhdistyksen julkaisuja, A-sarja N:o 220. Helsinki 1999.

Niemi, Matti Ilmari: Päämäärien valtakunta. Konventionalistinen analyysi lainopillisen tiedon edellytyksistä ja oikeusjärjestelmän perusteista. Suomalaisen Lakimiesyhdistyksen julkaisuja, A-sarja N:o 211. Helsinki 1996.

Niemi, Matti Ilmari: Onko panttioikeus liitännäinen tai toissijainen oikeus? Teoreettinen ja lainopillinen tutkielma. Business Law Forum 2009, s. 201–236.

Niemi, Matti Ilmari: Maakaaren järjestelmä. Osa II, Kirjaaminen ja lainhuudatus. 2., uudistettu painos. Sanoma Pro. Helsinki 2012. (Niemi 2012a)

Niemi, Matti Ilmari: Omistajan hallintaoikeuden suojasta – vertailevia näkökohtia. Teoksessa *Kairinen, Martti – Kartio, Leena – Kulla, Heikki – Tammi-Salminen, Eva* (toim.): Varallisuus,

vakuudet ja velkojat. Juhlajulkaisu Jarmo Tuomisto 1952–9/6–2012. Turun yliopiston oikeustieteellisen tiedekunnan julkaisuja. Turku 2012, s. 327–348. (Niemi 2012b)

Norros, Olli: Keskustelua ratkaisusta KKO 2019:13. *Lakimies* 1/2020, s. 123–131.

Nykänen, Pekka: Oikeustapauskommentti KHO 2019:42. Edilex, julkaistu 16.9.2019.

Oesch, Rainer: Teknologialisenssien ongelmakohtia. *Defensor Legis* N:o 5/2004, s. 912–927.

Oesch, Rainer: Johdatus aiheeseen: yleinen etu ja immateriaalioikeuden suoja – mitä uutta? Teoksessa *Oesch, Rainer – Eloranta, Mikko – Heino, Mari – Kokko, Mira* (toim.): Immateriaalioikeudet ja yleinen etu. Alma Talent. Helsinki 2017.

Oesch, Rainer – Vesala, Juha: Ohjelmistolisenssit ja tekijänoikeuden raukeaminen. *Defensor Legis* N:o 2/2004, s. 256–268.

Paasto, Päivi: Absoluuttinen ja eksklusiivinen omistusoikeus – yhäkö käypä käsite? *Lakimies* 7–8/2004, s. 1292–1317.

Paasto, Päivi: Käsitteiden merkityksestä – esimerkkinä vuokra. Teoksessa *Björne, Lars – Kairinen, Martti – Tuomisto, Jarmo* (toim.): Sopimus, vastuu, velvoite: Juhlajulkaisu Ari Saarnilehto 1947–21/11–2007. Turun yliopiston oikeustieteellisiä julkaisuja. Turku 2007, s. 305–319.

Palka, Przemyslaw: Virtual Property. Towards a General Theory. European University Institute Department of Law. Florence 2017.

Pekkanen, Raimo: Sekatyypinen työsopimus. Suomalaisen Lakimiesyhdistyksen julkaisuja, B-sarja N:o 127. Vammala 1966.

Peltonen, Anja – Määttä, Kalle: Kuluttajansuojaoikeus. Talentum Pro. Helsinki 2015.

Pihlajamäki, Antti: Tietojenkäsittelyrauhan rikosoikeudellinen suoja. Datarikoksia koskeva sääntely Suomen rikoslaissa. Suomalaisen Lakimiesyhdistyksen julkaisuja, A-sarja N:o 258. Jyväskylä 2004.

Päläs, Jenna: Johdatus jakamistalouteen ja jakamistalousjuridiikkaan. Teoksessa *Päläs, Jenna – Määttä, Kalle* (toim.): Jakamistalousjuridiikan käsikirja. Alma Talent. Helsinki 2019, s. 1–42.

Päläs, Jenna – Peltonen, Anja: Muodostumassa oleva jakamistalouden alustavastuu EU:n kulluttajansuojasääntelyssä. Väitöskirja-artikkeli. Edilex 2021/13.

Pönkä, Ville: KKO 2019:13 – Ikuisiksi tarkoitettujen sopimuksen irtisanominen. Lakimies 5/2019, s. 667–680.

Pöyhönen, Juha: Sopimusoikeuden järjestelmä ja sopimusten sovittelu. Suomalaisen Lakimiesyhdistyksen julkaisuja, A-sarja N:o 179. Vammala 1988.

Pöyhönen, Juha: Uusi varallisuus oikeus. 2. painos. Talentum Media Oy. Helsinki 2003.

Pöysti, Tuomas: Verkkoyhteiskunnan viestintäinfrastruktuurin metaoikeudet. Teoksessa *Kulla, Heikki* (toim.): Viestintäoikeus. Vantaa 2002, s. 51–98.

Riekkinen, Juhana: Sähköiset todisteet rikosprosessissa. Tutkimus tietotekniikan ja verkkoyhteiskuntakehityksen vaikutuksista todisteiden elinkaareen. Alma Talent. Helsinki 2019.

Saarenpää, Ahti: Oikeusinformatiikka. Teoksessa *Niemi, Marja-Leena* (toim.): Oikeus tänään. Osa I. Lapin yliopiston oikeustieteellisiä julkaisuja. Sarja C 64. Rovaniemi 2016, s. 67–273.

Saarnilehto, Ari: Määräaikainen ja toistaiseksi jatkuva huoneenvuokrasopimus. Teoksessa *Tempora, Jarno – Tulokas, Mikko – Vihervuori, Pekka* (toim.): Juhlajulkaisu Juhani Wirilander 1935–30/11–2005. Suomalaisen Lakimiesyhdistyksen julkaisuja, C-sarja N:o 37. Jyväskylä 2005, s. 329–340.

Saarnilehto, Ari: Vuokraoikeus. Yleiset periaatteet ja erityissääntely. 2. painos. WSOYpro. Vantaa 2006.

Saarnilehto, Ari: Sopimustyyppi- ja otteellun merkitys. Teoksessa *Saarnilehto, Ari* (toim.): Varallisuus oikeus. Toinen, uudistettu painos. Sanoma Pro Oy. Helsinki 2012, s. 891–914.

Savola, Pekka: Tekijänoikeus internetissä – suojaamisen keinot ja strategiat. Oikeus 1/2013, s. 49–70.

Searle, John R.: Making the Social World. The Structure of Human Civilization. Oxford University Press 2010.

Seipel, Peter: IT Law in the Framework of Legal Informatics. Scandinavian Studies in Law, Vol. 47, September 2004, s. 31–47.

Seppänen, Veikko: Informaatiohyödykkeiden kehitys ja varallisuus: varanto-oikeuksien sääntely yhteisprojekteissa. Varallisuuden tuottaminen ICT-alan kansallisissa T&K-hankkeissa. Acta Universitatis Lapponiensis 274. Rovaniemi 2014.

Sorvari, Katariina: Vastuu tekijänoikeuden loukkauksesta. Erityisesti tietoverkkoympäristössä. WSOY. Vantaa 2005.

Ståhlberg, Pauli – Karhu, Juha: Suomen vahingonkorvausoikeus. 7., uudistettu painos. Alma Talent. Helsinki 2020.

Svantesson, Dan Jerker B.: Private International Law and the Internet. Third Edition. Kluwer Law International. The Netherlands 2016.

Takki, Tapio: Irtaimen esineen vuokrasta ja leasingistä. Suomen Lakimiesliiton Kustannus. Vammala 1980.

Takki, Pekka – Halonen, Sakari: IT-sopimukset: käytännön käsikirja. 3., uudistettu painos. Alma Talent. Helsinki 2017

Tammi-Salminen, Eva: Sopimus, kompetenssi ja kolmas. Varallisuus oikeudellinen tutkimus negative pledge -lausekkeiden sivullisistovuudesta. Suomalainen Lakimiesyhdistyksen julkaisu, A-sarja N:o 227. Jyväskylä 2001.

Tammi-Salminen, Eva: Omistussuhteiden selkeys ja pysyvyys – havaintoja ja kokoavia näkökohtia. Teoksessa *Tammi-Salminen, Eva (toim.): Omistus, sopimus, vaihdanta – juhlakirja* Leena Kartiolle. Turun yliopiston oikeustieteellisen tiedekunnan julkaisu. Jyväskylä 2004.

Tammi-Salminen, Eva: Esinevakuusoikeuden perusteet. Talentum pro. Helsinki 2015.

Tarkela, Pekka: Digitaalinen talous, data ja varallisuus oikeuden muutostarpeet – Property Law in Flux: How to Deal with Digital Data in Digital Economy. Liikejuridiikka 2016/2, s. 60–114.

Telaranta, K.A.: Sopimusoikeus. Lakimiesliiton Kustannus. Vammala 1990.

Tepora, Jarno: Esine- ja velvoiteoikeuden erottelulle asetetuista tehtävistä. Teoksessa *Tepora, Jarno* (toim.): Juhlajulkaisu Simo Zitting 1915–14/2–1985. Suomalaisen Lakimiesyhdistyksen julkaisuja, C-sarja N:o 19. Vammala 1985, s. 290–307.

Tolonen, Hannu: Oikeus ja sen tulkinnat. Teoksessa *Häyhä, Juha* (toim.): Minun metodini. Porvoo 1997, s. 279–297.

Tolvanen, Matti: Varkaus ja moottorikulkuneuvon käyttövarkaus. Teoksessa *Frände, Dan – Matikkala, Jussi – Tapani, Jussi – Tolvanen, Matti – Viljanen, Pekka – Wahlberg, Markus:* Keskeiset rikokset. 4., uudistettu ja laajennettu laitos. Edita Publishing. Helsinki 2018, s. 497–517.

Tuomisto, Jarmo: Omistuksenpidätys ja leasing. Varallisuus oikeudellinen tutkimus omistuksenpidätysehdosta ja leasingsopimuksesta tavaran toimittajan ja rahoittajan vakuuskeinona. Suomalaisen Lakimiesyhdistyksen julkaisuja, A-sarja N:o 180. Helsinki 1988.

Tuomisto, Jarmo: Tyyppipakkoperiaatteesta aikaprioriteettiin. Näkökohtia esineoikeudellisen sivullissuojan perusteista. Suomalaisen Lakimiesyhdistyksen julkaisuja, A-sarja N:o 192. Vammala 1993.

Tuori, Kaarlo: Kriittinen oikeuspositivismi. Werner Söderström Lakitieto Oy. Vantaa 2000.

Tuori, Kaarlo: Oikeudenalajaotus – strategista valtapeliä ja normatiivista argumentaatiota. Lakimies 7–8/2004, s. 1196–1224.

Vuorijoki, Jari: Yhteistoimintasopimukset. Teoksessa *Saarnilehto, Ari* (toim.): Varallisuus oikeus. 2., uudistettu painos. Sanoma Pro Oy. Helsinki 2012, s. 1275–1277. (Vuorijoki 2012a)

Vuorijoki, Jari: Yhteisyritys. Teoksessa *Saarnilehto, Ari* (toim.): Varallisuus oikeus. 2., uudistettu painos. Sanoma Pro Oy. Helsinki 2012, s. 1296–1300. (Vuorijoki 2012b)

Välämäki, Mikko: Oikeudet tietokoneohjelmistoihin. 2., uudistettu painos. Talentum. Helsinki 2009.

Watkins, Rebecca – Denegri-Knott, Janice – Molesworth, Mike: The relationship between ownership and possession: observations from the context of digital virtual goods. *Journal of Marketing Management*, Vol. 32, Issue 1–2, 2016, s. 44–70.

Weckström, Katja: Chasing one’s tail: virtual objects as intangible assets, intangible property or intellectual property? Teoksessa *Kairinen, Martti – Kartio, Leena – Kulla, Heikki – Tammi-Salminen, Eva* (toim.): Varallisuus, vakuudet ja velkojat. Juhlajulkaisu Jarmo Tuomisto 1952–9/6–2012. Turun yliopiston oikeustieteellisen tiedekunnan julkaisuja. Turku 2012, s. 487–510.

Westman, Daniel: AI, big data och upphovsrätten. Teoksessa *Magnusson Sjöber, Cecilia*: Rättsinformatik. Juridiken i det digitala informationssamhället. Fjärde upplagan. Studentlitteratur Ab. Poland 2021, s. 639–668.

Wilhelmsson, Thomas: Yleiset opit ja pienet kertomukset ennakoitavuuden ja yhdenvertaisuuden näkökulmasta. *Lakimies* 2/2004, s. 199–227.

Wilhelmsson, Thomas: Vakiosopimus ja kohtuuttomat sopimusehdot. 3., uudistettu painos. Talentum. Helsinki 2008.

Wilhelmsson, Thomas – Sevón, Leif – Koskelo, Pauliine: Kauppala lain pääkohdat. 5., uudistettu painos. Talentum. Helsinki 2006.

Wirilander, Juhani: Käyttöoikeudesta kiinteistöön silmällä pitäen lailla sääntelemättömiä käyttöoikeuksia. Suomalaisen Lakimiesyhdistyksen julkaisuja, A-sarja N:o 137. Vammala 1980.

Wrede, R.A.: Esineoikeuden pääpiirteet Suomen oikeuden mukaan. Osa I. 2. painos. Toimittanut Ilmari Caselius. Söderström & C:o. Helsinki 1946. (Wrede – Caselius 1946)

Zitting, Simo: Omistajanvaihdoksesta silmällä pitäen erityisesti lainhuudatuksen vaikutuksia. Suomalaisen Lakimiesyhdistyksen julkaisuja, A-sarja N:o 43. Vammala 1951.

Zitting, Simo: Sopimuksesta sääntelyvälineenä ja sääntelyn kohteena. Teoksessa *Esko, Timo* (toim.): Juhlajulkaisu Matti Ylöstalo 1917 – 4/2 – 1987. Suomalaisen Lakimiesyhdistyksen julkaisuja, C-sarja N:o 21. Helsinki 1987, s. 489–498.

Zitting, Simo: Sopimuksen käsitettä koskevia näkökohtia. Teoksessa *Karapuu, Heikki* (toim.): Juhlakirja Jaakko Pajula I. Keuruu 1989.

Zitting, Simo – Rautiala, Martti: Esineoikeuden oppikirja. 5., tarkistettu ja täydennetty painos. Suomen Lakimiesliiton Kustannus Oy. Helsinki 1982.

Ämmälä, Tuula: Virhe – erityisesti kuluttajankaupassa ja asuntokaupassa. WSOY Lakitieto. Jyväskylä 2002.

Oikeuskäytäntö

Yhdysvallat

U.S. District Court for the Central District of California, *Softman Products Co., LLC v. Adobe Systems, Inc.*, Docket No. CV 00-04161 DDP (19.10.2001)

Euroopan unionin tuomioistuin

C-128/11, *UsedSoft GmbH v. Oracle International Corp.* (3.7.2012)

Suomi

Helsingin HAO 15.04.2019 19/0339/1

Helsingin HO 23.5.2006 S 04/1227

Kouvolan HO 12.6.2002 S 01/512

Kouvolan HO 10.3.2011 R 10/863

KHO 2019:42

KKO 1985-II-142

KKO 1988:89

KKO 1990:106

KKO 1996:61
KKO 1997:66
KKO 2003:88
KKO 2004:34
KKO 2005:13
KKO 2006:56
KKO 2010:23
KKO 2019:13
KKO 2020:64
KVL 54/2017

Kotimaiset virallis- ja viranomaisjulkaisut

HE 93/1986 vp. Hallituksen esitys Eduskunnalle kauppalaiksi.

HE 66/1988 vp. Hallituksen esitys Eduskunnalle rikoslainsäädännön kokonaisuudistuksen ensimmäisen vaiheen käsittäväksi rikoslain ja eräiden muiden lakien muutoksiksi.

HE 211/1992 vp. Hallituksen esitys Eduskunnalle laiksi tekijänoikeuslain ja tekijänoikeuslain muuttamisesta annetun lain voimaantulosäännöksen 2 momentin muuttamisesta.

HE 360/1992 vp. Hallituksen esitys Eduskunnalle laiksi kuluttajansuojalain muuttamisesta ja eräiksi siihen liittyviksi laeiksi.

HE 120/1994 vp. Hallituksen esitys Eduskunnalle maakaareksi ja eräiksi siihen liittyviksi laeiksi.

HE 218/1994 vp. Hallituksen esitys Eduskunnalle laeiksi kuluttajansuojalain 3 ja 4 luvun, varallisuusoikeudellisista oikeustoimista annetun lain 36 §:n, huoneenvuokralain 5 §:n ja maanvuokralain 4 §:n muuttamisesta.

HE 304/1994 vp. Hallituksen esitys Eduskunnalle uusiksi huoneenvuokralaeiksi ja niihin liittyvien lakien muuttamisesta.

HE 4/1999 vp. Hallituksen esitys Eduskunnalle laiksi rikoslain muuttamisesta.

HE 2/2003 vp. Hallituksen esitys Eduskunnalle laiksi rikoslain muuttamisesta.

HE 26/2003 vp. Hallituksen esitys Eduskunnalle konkurssilainsäädännön uudistamiseksi.

HE 28/2004 vp. Hallituksen esitys Eduskunnalle laeiksi tekijänoikeuslain ja rikoslain 49 luvun muuttamisesta.

HE 13/2005 vp. Hallituksen esitys Eduskunnalle laiksi ulosottolain muuttamisesta ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi.

HE 36/2009 vp. Hallituksen esitys Eduskunnalle laiksi vahvasta sähköisestä tunnistamisesta ja sähköisistä allekirjoituksista sekä eräksi siihen liittyviksi laeiksi.

HE 32/2012 vp. Hallituksen esitys eduskunnalle arvopaperimarkkinoita koskevaksi lainsäädännöksi.

HE 167/2018 vp. Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi pankki- ja maksutilien valvontajärjestelmästä ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi.

HE 284/2018 vp. Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi julkisen hallinnon tiedonhallinnasta sekä eräksi siihen liittyviksi laeiksi.

TaVM 11/2012 vp. Talousvaliokunnan mietintö (HE 32/2012 vp).

VAHTI 3/2008. Valtionhallinnon salauskäytäntöjen tietoturvaohje. Valtionhallinnon tietoturvallisuuden johtoryhmän ohje. Valtiovarainministeriön julkaisu. Helsinki 2008. Saatavilla: <https://www.suomidigi.fi/ohjeet-ja-tuki/vahti-ohjeet/vahti-32008-valtionhallinnon-salauskaytontojen-tietoturvaohje>

Verohallinnon ohje: Virtuaalivaluuttojen verotus. Antopäivä 22.1.2020. VH/5083/00.01.00/2019. Saatavissa: <https://www.vero.fi/syventavat-vero-ohjeet/ohje-haku-sivu/48411/virtuaalivaluuttojen-verotus3/#2.5-virtuaalivaluutan-louhintaan-osallistumisesta-saatujen-varojen-verotus>

Euroopan unionin sekä ulkomaisten ja kansainvälisten instituutioiden julkaisut

COM(2012) 529 final. Komission tiedonanto Euroopan parlamentille, Neuvostolle, Euroopan talous- ja sosiaalikomitealle ja alueiden komitealle. Pilvipalvelujen potentiaali käyttöön Euroopassa. Bryssel, 27.9.2012.

COM(2015) 192 final. Komission tiedonanto Euroopan parlamentille, neuvostolle, Euroopan talous- ja sosiaalikomitealle ja alueiden komitealle. Digitaalisten sisämarkkinoiden strategia Euroopalle. Bryssel, 6.5.2015.

COM(2016) 288 final. Komission tiedonanto Euroopan parlamentille, neuvostolle, Euroopan talous- ja sosiaalikomitealle ja alueiden komitealle. Digitaalisten sisämarkkinoiden verkkoalustat – Euroopan mahdollisuudet ja haasteet. Bryssel, 25.5.2016.

COM(2018) 183 final. Komission tiedonanto Euroopan parlamentille, neuvostolle ja Euroopan talous- ja sosiaalikomitealle. Kuluttajat vahvempaan asemaan. Bryssel, 11.4.2018.

Council of Europe: Recommendation no. R (89) 9 of The Committee of Ministers to Member States on Computer-Related Crime. Adopted by the Committee of Ministers on 13 September 1989 at the 428th meeting of the Ministers' Deputies. (EN:n suositus R (89) 9)

Economic Study on Digital Content Products. Final Report. European Commission 2015.

Euroopan keskuspankin lausunto, annettu 12 päivänä lokakuuta 2016, ehdotuksesta Euroopan parlamentin ja neuvosto direktiiviksi rahoitusjärjestelmän käytön estämisestä rahanpesuun tai terrorismin rahoitukseen annetun direktiivin (EU) 2015/849 ja direktiivin 2009/101/EY muuttamisesta (CON/2016/49).

European komissio, oikeusasioiden pääosasto (2014). DG Justice guidance document concerning Directive 2011/83/EU of the European Parliament and of the Council of 25 October 2011 on consumer rights, amending Council Directive 93/13/EEC and Directive 1999/44/EC of the European Parliament and of the Council and repealing Council Directive 85/577/EEC and Directive 97/7/EC of the European Parliament and of the Council.

National Institute of Standards and Technology (Mell, Peter – Grance, Timothy): The NIST Definition of Cloud Computing. Recommendations of the National Institute of Standards and Technology. Special Publication 800-145. 2011. Saatavilla: <https://csrc.nist.gov/publications/detail/sp/800-145/final>

OECD. Recommendation On Consumer Policy Decision Making. March 2014. Saatavilla: <https://www.oecd.org/sti/consumer/Toolkit-recommendation-booklet.pdf>

Study on Blockchains: Legal, Governance and Interoperability Aspects (SMART 2018/0038). Final Report. European Commission 2020.

Palveluntarjoajien käyttäjäehdot

Blizzard End User License Agreement. Julkaistu 9.10.2020. Saatavilla: <https://www.blizzard.com/en-gb/legal/08b946df-660a-40e4-a072-1fbde65173b1/blizzard-end-user-license-agreement>

Blizzard Europe Terms of Sale. Julkaistu 10.10.2018. Saatavilla: <https://www.blizzard.com/en-gb/legal/db1143a0-8f3c-49b6-b431-97bde499141e/terms-of-sale>

Microsoft-palvelusopimus. Julkaistu 1.8.2020, voimaantulopäivä 1.10.2020. Saatavilla: <https://www.microsoft.com/fi-fi/servicesagreement/default.aspx>

Valve Corporation. Steam Subscriber Agreement. Saatavilla: https://store.steampowered.com/subscriber_agreement/?snr=1_44_44_#8

Muut lähteet

Nakamoto, Satoshi: Bitcoin: A Peer-to-Peer Electronic Cash System. August 2008. Saatavilla: www.bitcoin.org/bitcoin.pdf

A Declaration of the Independence of Cyberspace by John Perry Barlow. Electronic Frontier Foundation. Davos, Switzerland February 8, 1996. (EFF 1996) Saatavilla: <https://www.eff.org/cyberspace-independence>

Ilta-Sanomat 20.1.2021. Videopelin aseesta maksettiin 123 000 euroa – myyjä kertoo, miksi joku maksoi siitä niin paljon. Saatavissa: <https://www.is.fi/digitoday/esports/art-2000007750787.html>

Valuates Reports 7.12.2020. Digital Content Market Size USD 397,390 Million by 2026 at CAGR 13 %. Saatavissa: <https://www.prnewswire.com/news-releases/digital-content-market-size-usd-397-390-million-by-2026-at-cagr-13--valuates-reports-301187341.html>

Linkkien toimivuus on tarkistettu 28.4.2021.

Kuviot

KUVIO 1. DIGITAALISTEN OBJEKTIEN EKSISTENSSIN MOODIT	31
KUVIO 2. DATAN ONTOLOGISET TASOT	32

Lyhenteet

AOJL	Laki arvo-osuusjärjestelmästä ja selvitystoiminnasta (348/2017)
AsHL	Laki asuinhuoneiston vuokraamisesta (481/1995)
BGB	Bürgerliches Gezetzbuch
CoC	Code of Conduct (käyttäytymissäännöt)
DRM	Digital Rights Management (digitaaliset oikeudenhallintajärjestelmät)
EU	Euroopan unioni
EULA	End-User Licence Agreement (loppukäyttäjän lisenssiehdot)
KK	Kauppakaari (3/1734)
KL	Kauppalaki (355/1987)
KonkL	Konkurssilaki (120/2004)
KSL	Kuluttajansuojalaki (38/1978)
LiikHL	Laki liikehuoneistojen vuokraamisesta (482/1995)
MMORPG	Massively multiplayer online role-playing game (massiivinen monen pelaajan verkkoroolipeli)
MVL	Maanvuokralaki (258/1966)
OikTL	Laki varallisuus oikeudellisista oikeustoimista (228/1929)
PL	Suomen perustuslaki (731/1999)
TekijäL	Tekijänoikeuslaki (404/1961)
ToS	Terms of Service (palvelun käyttöehdot)
TVL	Tuloverolaki (1535/1992)
UK	Ulosottokaari (705/2007)
VanhL	Laki velan vanhentumisesta (728/2003)
VKL	Velkakirjalaki (622/1947)

1. Johdanto

1.1. Tutkimusasetelma

Tietotekniikan ja tietoverkkojen vuosikymmeniä jatkunut kehitys on muuttanut yhteiskuntaamme merkittävällä tavalla. Ilmiöön viitataan usein digitalisaationa ja se vaikuttaa ihmisyyhteisöjen rakenteissa kaikilla tasoilla, oli kyse sitten taloudesta, sotimisesta, hallinnosta tai ihmisten välisestä viestinnästä. Tietotekniikan yleistymistä on tituleerattu tekniikan kehityksen narratiivissa kolmanneksi teolliseksi vallankumoukseksi tai digitaaliseksi vallankumoukseksi. Esineiden internet, tekoäly, massadata ja pilviteknologia ovat johtaneet puhumaan jo neljännenstä teollisesta vallankumouksesta.¹ Sosiologien kehittelemissä teorioissa yhteiskuntaa, jonka eri toiminnot ovat sidoksissa tietotekniikkaan ja -verkkoihin, kutsutaan verkkoyhteiskunnaksi.

Näyttävimmän tämä kehitys näkyy yksittäisten ihmisten elämässä uudessa tavassamme viestiä. Onhan muutos toki merkittävä. Aina ensimmäisistä mukana kannettavista puhelimista nykyisiin etäkokouksiin ja reaaliaikaisiin pikaviestintäsovelluksiin. Viestintätapojen ja -muotojen kehitys on saanut tutkijoiden huomion mitä suuremmissa määrin. On kuitenkin eräs sektori, johon kiinnostus ei ole kohdistunut tässä laajuudessa, mutta joka on tiiviisti osa arkielämäämme: yksityinen kuluttaminen.

Kuluttamisen kohteena ovat kuluttajille tarjottavat erilaiset tuotteet ja palvelut, mitä nämä voivat hankkia omaa yksityistä käyttöönsä varten elinkeinoharjoittajilta. Yksityinen kuluttaminen on myös yksi markkinatalousjärjestelmämme ja talouskasvun kulmakivistä, johon tietotekniikan ja erityisesti tietoverkkojen yleistymisellä on ollut vaikutuksensa. Verkkokaupat olivat tämän kehityksen ensimmäisiä sovellutuksia, mutta kuluttamisen kohteena olevissa tuotteissa ja palveluissa tapahtunut muutos on jäänyt hämmentävän vähälle huomiolle.

Monet perinteisesti fyysisellä alustalla kuluttajille toimitetut tuotteet ovat siirtymässä enenevässä määrin vain digitaalisessa muodossa toimitettaviksi. Markkinoilla kuluttajille on tarjolla myös tuotteita, joita ei toimiteta lainkaan fyysisessä muodossa, vaan ainoastaan tietoverkkojen

¹ Neljännen teollisen vallankumouksen käsitteen lanseeraamisesta on kunnia annettu Maailman talousfoorumin perustajajäsenelle, sveitsiläiselle *Klaus Schwabille*, jonka teos *The Fourth Industrial Revolution* julkaistiin vuonna 2017. Tarkemmin aiheesta, ks. esim. Westman 2021, s. 639–643.

välityksellä ladattavina tai suoraan verkkokäyttöön perustuvina tuotteina. Kulutus on myös siirtymässä kohti palvelupohjaisia liiketoimintamalleja. Euroopan komission tuottamassa tutkimuksessa vuonna 2015 on huomattu, että kuluttajat kohtaavat monia erilaisia ongelmia tällaista digitaalista sisältöä ja digitaalisia palveluja hankkiessaan.²

Kuluttajat, joista jäljempänä puhutaan tuotteiden ja palveluiden käyttäjinä, voivat muun ohella lähettää viestejä, ostaa sovellusohjelmistoja, ladata kuva- ja tekstitiedostoja sekä tallettaa omia videoita pilvipalveluun. Pelien sisällä käyttäjät voivat ostaa erilaisia pelin sisäisiä esineitä, resursseja tai pelissä käytettävää valuuttaa. Nämä tuotteet ja niihin liittyvät palvelut muodostavat merkittävän taloudellisen toimialan. Euroopan unionin (EU) alueella digitaalisten sisältöjen ja palveluiden markkinat seitsemän tuotteen osalta olivat vuonna 2014 suuruudeltaan noin 42 miljardia euroa.³ Maailmanlaajuisesti vuonna 2019 markkinat olivat suuruudeltaan jo noin 167 miljardia dollaria ja niiden odotetaan kasvavan vuoden 2026 loppuun mennessä noin 397 miljardiin dollariin.⁴ Markkinoiden taloudellinen arvo on siis suuri ja kasvun odotetaan vain jatkuvan.

Juridiikan saralla digitaalisessa muodossa olevia tuotteita ja palveluita on lähestytty tekijän- ja teollisoikeuksista käsin. Yksilöiden osalta kiinnostus on ollut lähinnä henkilötietojen suojaan ja tietoturvallisuuteen liittyvää. Vähäiselle huomiolle on jäänyt näiden tuotteiden varallisuus-oikeudellinen luonne käyttäjien näkökulmasta. Digitaalista ympäristöä tai tietoverkkoympäristöä pidetään ja se ymmärretään aineettomana verrattuna fyysiseen kokemusmaailmaamme. Aineettomuudesta johtuen oikeudellisessa ajattelussa on syntynyt tyhjiö siltä osin, miten käsitämme kuluttamisen kohteina olevat digitaaliset tuotteet. Ovatko ne esineitä, tavaroita, palveluja, etuuksia, omaisuutta, hyödykkeitä vai jotain muuta? Tällä luonnehdinnalla on merkitystä käytännössä siihen, millaiseksi käyttäjän oikeusasema muovautuu suhteessa toisiin tahoihin. Voidaan perustellusti esittää kysymys, onko käyttäjän oikeusasema samankaltainen siihen oikeusasemaan nähden, joka henkilöllä on vähittäismyyjältä ostamansa perinteisen aineellisen tavaran kohdalla?

² Digitaalisella sisällöllä viitataan löyhästi kaikkeen digitaalisessa muodossa oleviin kuluttajatuotteisiin. Digitaalista sisältöä on muun muassa CD- ja DVD-levyille tallennetut musiikkikappaleet ja elokuvateokset. Tarkemmin tästä ja kuluttajien kohtaamista ongelmista, ks. Economic Study on Consumer Digital Content Products 2015, s. 6, 222–223, 230, 237 ja 244.

³ Economic Study on Consumer Digital Content Products 2015, s. 7.

⁴ Digital Content Market Size USD 397,390 Million by 2026 at CAGR 13 %. Valuates Reports 7.12.2020.

Digitaalista sisältöä ja tuotteita voidaan kutsua yleisemmällä tasolla neutraalilla ilmaisulla digitaalisiksi objekteiksi. Digitaalisessa muodossa olevat objektit eivät ole tavanomaisten tavaroitten tapaan aineellisia, kosketeltavissa olevia reaali maailman kappaleita. Lisäksi digitaalisen objektin olemassaolo kiinnittyy aina palveluympäristöön, jonka palveluntarjoaja luo liiketoiminnallisten tarkoituksien pohjalta. Tästä ympäristöllisestä kontekstistaan johtuen digitaalisten objektien oikeudellinen luonne on tällä hetkellä vähintäänkin epäselvä ja tulkinnanvarainen.

Edelleen kuluttamisen painopisteen siirtyminen kohti palvelujen kuluttamista teettää vaikeuksia tunnistaa käyttäjien solmimien sopimusten luonne. Jos käyttäjän ostama digitaalisessa muodossa oleva sovellusohjelma ymmärretään vaikkapa esineeksi, onko kyse kauppasopimuksesta? Digitaalisessa ympäristössä vastaaminen tähän kysymykseen ei välttämättä ole helppoa. Kirjallisuudessa tämän on tunnistettu aiheuttavan vaaraa käyttäjien kuluttajansuojan toteutumiseksi.⁵

1.2. Tutkimuskysymykset ja -tavoitteet sekä aiheen rajaukset

Tutkielmassa käsiteltävät kysymykset voitaisiin muotoilla yhdeksi kysymykseksi esimerkiksi seuraavalla tavalla. *Miten digitaaliset objektit jäsentyvät varallisuus oikeuden yleisten oppien mukaan ja millainen on käyttäjän oikeusasema suhteessa palveluntarjoajaan?* Tutkielman näkökulma on siis varallisuus oikeudellinen ja subjektin osalta kuluttajalähtöinen. Subjektin näkökulma on syytä lausua eksplisiittisesti, sillä vaihtoehtoisesti kysymystä voitaisiin lähestyä myös elinkeinoharjoittajan ja elinkeinoelämän kautta. Kysymys on lähempää tarkastelua silmällä pitäen syytä jakaa kahteen pääkysymykseen.

Ensinnäkin tulee selvitetäväksi digitaalisten objektien ontologiset perusteet: *mitä digitaaliset objektit oikeastaan ovat?* Tämä varallisuus oikeuksien kohteen ontologiaa käsittävä problematiikka on tutkielman tiedonintressin ytimessä. Kyse on varallisuus oikeuden kohteiden oikeusteoreettisesta jäsentämisestä. Ongelmallisia ovat tässä suhteessa aineettomat oikeudet, kuten tekijänoikeudet ja muut immateriaalioikeudet. Aiheellisesti on kysytty, ovatko nämä oikeudet esineitä siinä mielessä kuin ne ymmärretään juridisissa yhteyksissä. Data ja tietoverkko ympäristö kokonaisuudessaan ymmärretään aineettomiksi olioiksi. Tällöin vastaavat ajatukset, mitä on esitetty immateriaalioikeuksien suhteen, nousevat esiin pohdittaessa sitä, ovatko digitaaliset

⁵ Westman 2021, s. 651, jossa puhutaan tarkemmin ottaen esineiden internetin ja tekoälyn vaikutuksista kuluttajien oikeuksien toteutumiseen, mutta huomio soveltuu myös laajemmin digitaalisten objektien kuluttajakauppaan.

objektit olemassa sillä tavoin, että niitä voidaan pitää varallisuus oikeuden kohteina.⁶ Kun digitaaliset objektit tietoteknisinä objekteina ovat pohjimmiltaan dataa, voidaan pohtia, ovatko digitaaliset objektit datan ekvivalentteja? Toisin muotoiltuna, ovatko digitaaliset objektit vain dataa vai sisältävätkö ne ainesta, jonka vuoksi niitä tulisi arvioida muullakin tavalla?

Toisen kysymyksen tiedonintressi on selvästi oikeudellinen: *miten digitaaliset objektit jäsentyvät varallisuus oikeuden yleisten oppien puitteissa ja millainen on käyttäjän oikeusasema suhteessa palveluntarjoajaan?* Edelleen tämä kysymys voidaan jakaa kahteen eri osaan sen mukaan, kohdistuuko kysymyksenasettelu oikeusobjektiin vai -subjektiin. Vaihtoehtoinen jäsentämistapa on kutsua näitä edellä mainitun kysymyksen esine- ja velvoiteoikeudelliseksi osaksi. Ensimmäisessä siis tarkastellaan *digitaalisten objektien jäsentymistä varallisuus oikeuden yleisten oppien puitteissa* ja jälkimmäisessä *käyttäjän oikeusasemaa suhteessa palveluntarjoajaan*.

Vastaamalla näihin tutkimuskysymyksiin tässä tutkielmassa pyritään kehittämään yleistä teoreettista viitekehystä digitaalisten objektien ja varallisuus oikeuden yleisten oppien suhteessa. Tämä tavoite voidaan lisäksi jakaa kahteen itsenäiseen välitavoitteeseen. Yhtäältä tavoitteena on kehittää yleisempää teoreettista digitaalisen objektin viitekehystä, jota voitaisiin hyödyntää myös muissa yhteyksissä kuin varallisuus oikeudellisissa kysymyksenasetteluissa. Toisaalta tutkimustavoitteena on tutkia ja kehittää objektien systeemikytköksiä varallisuus oikeuden järjestelmään. Huomionarvoista on, ettei tutkielman tarkoituksena ole vastata mihinkään yksittäiseen erityiskysymykseen, joka liittyy digitaalisten objektien kuluttajakauppaan.

Yhtäältä tutkimusekonomiset perusteet ja toisaalta tutkimuksen tarkoituksenmukainen toteuttaminen edellyttävät tutkielman aiheen kannalta tehtäviä rajoituksia. Tutkimuskysymyksistä käy ilmi, että tutkielmassa tarkastelukulma on varallisuus oikeudellinen. Tästä seuraa muun ohella, että tutkielmassa ei käsitellä lainkaan henkilötietojen suojaan liittyviä kysymyksiä, vaikka ne eittämättä liittyvät tietotekniikkaan ja tietoverkkoihin. Toisaalta tutkielmassa ei käsitellä varallisuus oikeuden osana pidettäviä vahingonkorvausoikeudellisia seikkoja. Rajausten taustalla ovat tutkimusekonomiset syyt. Molemmat edellä mainituista aihealueista ovat laajoja ja tarvitsevat niihin nimenomaisesti keskittyvät esityksensä.

Tutkielmassa käsiteltävien erilaisten digitaalisten objektien lajeja ei pääsääntöisesti ole rajoitettu. Tässä suhteessa on tehty poikkeus sähköisen viestinnän kohdalla. Sähköposti-, teksti- ja

⁶ Laajemmin aiheesta ja skandinaavisen realismin ontologiasta, johon myös analyttisen oikeustieteen traditiolla on juurensa, ks. Helin 1978, s. 647–648 ja Kaisto 2005b, s. 236–238.

pikaviestinsovellusten viestit ovat kiistämättä tässä tarkoitettuja digitaalisia objekteja. Näiden objektien oikeudellinen tiedonintressi ei kuitenkaan tyhjene varallisuus oikeuden lähtökohtiin. Viestinnän osalta merkittävimpinä kysymyksiä voidaan pitää viestinnän luottamuksellisuuden ja viestinnän osapuolten yksityisyyden suojaan liittyviä kysymyksiä. Tästä syystä en käsittele viestintää tässä yhteydessä joitain yksittäisiä mainintoja seikkaperäisemmin.⁷

Maantieteellisesti tutkielmassa keskitytään nimenomaan kotimaiseen varallisuus oikeuteen. Tähän liittyy tutkimuskysymysten kannalta merkittävä rajausta jättää tarkastelun ulkopuolelle tuomioistuimen toimivaltaa ja lainvalintaa koskevat kysymykset, joita vakiintuneesti tarkastellaan kansainvälisen yksityisoikeuden oikeudenalalla. Rajauksen välitön peruste on tutkimusekonominen, mutta myös tutkimukselle asetetut tavoitteet puoltavat rajaamista. Toimivaltaan ja lainvalintaan liittyvät seikat ovat nimittäin monitahoisia, eikä niiden kattava käsittelyä voida toteuttaa tämän tutkielman puitteissa. Toisaalta se ei ole asetettujen tavoitteiden toteutumisen kannalta välttämätöntäkään.⁸

1.3. Tutkielman sijoittuminen oikeudenalajaottelussa

Tutkielman näkökulma tutkimuskysymyksissä on siis varallisuus oikeudellinen. Varallisuus oikeuden on perinteisesti katsottu koostuvan esine-, velvoite- ja immateriaalioikeudesta. *Esineoikeus* oikeudenalana on perinteisesti määritelty esineoikeuksia koskevaksi oikeudenalaksi, johon sittemmin on lisätty sivullissuojasuhteita koskevat kysymykset. Velvoiteoikeudessa tarkastelevana kohteena ovat saamisoikeudet. Immateriaalioikeuksissa oikeuden kohteena ovat aineettomat oikeudet, jotka voidaan jakaa tyypistetyksi tekijänoikeuksiin ja teollisoikeuksiin.⁹ Oikeudenalojen ryhmittely on alkujaan perustunut nimenomaan varallisuus oikeuksien kohteeseen ja niiden eroavaisuuksiin sekä niille annettavan oikeussuojan laajuuteen. Esimerkiksi esineoikeuksien on katsottu kohdistuvan materiaaliin, aineellisiin esineisiin ja saavan sitovuuden kaikkia sivullisia kohtaan, kun taas velvoiteoikeudelliset saamisoikeudet ovat sitoneet vain tiettyssä henkilösuhteessa. Ajattelulla on aiemmin ollut vahva asema oikeudellisessa ajattelussa jopa siinä määrin, että siitä on voitu johtaa oikeusvaikutuksia. Nykyisin jaottelulle ei anneta merkitystä tässä suhteessa eikä sen perusta ole enää oikeuden kohteen luonteessa, vaan merkitystä annetaan ennen kaikkea oikeussuojan laajuudelle.¹⁰

⁷ Sähköiseen viestintään liittyvästä problematiikasta tämänkin tutkielman tiedonintressejä sivuavasti, ks. Kangas 2012, s. 13–49.

⁸ Kansainvälisen yksityisoikeuden kysymyksistä tietoverkkoympäristössä, ks. Svantesson 2016.

⁹ Esim. Wrede – Caselius 1946, s. 9, Kartio 2001, s. 2–3, Kaisto – Tepora 2012, s. 26 ja Haarmann 2014, s. 2–4.

¹⁰ Tepora 1985, s. 290 ja 307, Kartio 1998, s. 1062–1064 ja Kartio 2001, s. 2–3.

Esineoikeudellisessa tutkimuksessa on aiemmin keskitytty lähes yksinomaisesti sivullissuoja-oikeuteen eli kollisio-oikeuteen, jolloin tarkastelun ytimessä ovat oikeuksien sitovuus erilaisissa vaihdannan oikeuksien yhteentörmäys- eli kollisiotilanteissa. Yksinomaisuutta on kritisoitu muun ohella formaaliseksi ja jämähtäneeksi. Jo jokin aika sitten alkanut keskustelu esineoikeuden tutkimuksen uusista suunnista näyttäytyy tänä päivänä ennen kaikkea tutkimuksen kohteen muuttumisena. Mielenkiinto on siirtynyt sivullissuhteiden ja kollisioratkaisujen jäsentämisestä oikeuksien sisällön tarkasteluun. Sivullissuojalla on edelleen tärkeä merkitys, mutta ei enää siinä määrin yksinomaisesti kuin aiemmin.¹¹

Esineoikeuksia voidaan perustaa ja siirtää osapuolten välisillä sopimuksilla. *Sopimus-oikeus* on osa velvoiteoikeuden oikeudenalaa vahingonkorvausoikeuden ja yleisen velvoiteoikeuden lisäksi. Aiemmin esine- ja velvoiteoikeuden kysymykset pyrittiin pitämään tiukasti erillään. Sittemmin esine- ja velvoiteoikeuden välinen sidos tunnistettiin tärkeäksi osaksi erilaisten kysymysten tarkastelua. Kun esineoikeudellisissa tutkimuksissa kiinnostus on enenevässä määrin kohdistunut oikeuksien sisältöön, joudutaan väistämättä ottamaan huomioon myös velvoiteoikeudelliset näkökohdat. Muun ohella sopimusvapaudella on ollut tässä yhteydessä suuri merkitys.¹²

Oikeudellisissa yhteyksissä digitaalisia objekteja käsitellään useimmissa esityksissä *immateriaalioikeudellisista* lähtökohdista ja systematiikasta käsin.¹³ Tämä on luonnollinen lähtökohta, kun aihetta käsitellään yritysten ja elinkeinoelämän kontekstissa suhteessa kuluttajiin ja toisiin elinkeinoharjoittajiin. Koska tässä tutkielmassa teemaa tarkastellaan kuitenkin kuluttajalähtöisesti, ei immateriaalioikeudellinen näkökulma olekaan niin selkeä ja perusteltu. Tästä huolimatta erityisesti tekijänoikeudellisia kysymyksiä joudutaan väistämättä käsittelemään.

Varallisuus-oikeuteen lukeutuvien esine-, velvoite- ja immateriaalioikeuden lisäksi tutkielman aihe sivuaa muun muassa rikosoikeudellisia ja valtiosääntöoikeudellisia teemoja. Tämä tutkimuksen oikeudenalajaottelun rajat ylittävä luonne on tyypillistä *oikeusinformatiikan* alan tutkimuksille. Oikeusinformatiikka oikeudenalana tutkii muun ohella tietotekniikan ja oikeuden

¹¹ Keskustelusta tarkemmin, ks. Kartio 1997, s. 116–117, Helin 2008, s. 25–29 ja Kartio 2009, s. 186–191.

¹² Ks. Kartio 1998, s. 1063–1064, Kartio 2001, s. 38–45 ja Tammi-Salminen 2001, s. 8–12. Erityisesti *Kaisto* on tuonut esineoikeudelliseen tarkasteluun mukaan velvoiteoikeuden alaan perinteisesti sijoitettuja oikeustoimiopin elementtejä mielenkiintoisella tavalla. Tästä ajattelusta on hämmennetty osia myös tämän tutkielman metodologiaan, jota käsitellään seuraavassa alaluvussa. Ks. Kaisto 2001, s. 21 ja 32–33 sekä Kaisto – Tepora 2012, s. 34–37.

¹³ Ks. esim. Sorvari 2005.

sekä informaation ja oikeuden välisiä kysymyksiä. Tutkielma sijoittuu varallisuus oikeudellisesta näkökulmasta huolimatta nimenomaan oikeusinformatiikan alan tutkimusten joukkoon sen laajemman kontekstin puitteissa. Verkko yhteiskuntakehityksen vaikutusten ja ennen kaikkea kehitykseen liittyvien riskien arvioiminen kuuluu oikeusinformatiikan peruskysymyksiin.¹⁴

1.4. Metodologiasta ja teoreettisista lähtökohdista

Tutkimuskysymyksiin pyritään vastaamaan oikeusdogmatiikan eli lainopin metodein. Lainoppi on oikeustieteen haaroista vanhin ja käytännössä tärkein. Kirjallisuudessa lainopin todetaan jakaantuvan käytännölliseen eli praktiseen lainoppiin ja teoreettiseen lainoppiin, jotka molemmat käyttävät toisistaan poikkeavia metodeja ollen kuitenkin vuorovaikutussuhteessa toisiinsa. Käytännöllisessä lainopissa selvitetään voimassa olevaa oikeutta ja annetaan tulkintakannanottoja siihen, miten oikeutta tulisi soveltaa. Teoreettisessa lainopissa tähtäimessä on koherentti oikeusjärjestelmä, johon pyritään oikeussääntöjä systematisoimalla.¹⁵ Näin asia on usein ilmaistu kirjallisuudessa, mutta miksi systematisointia tehdään? Entä mitä tarkoitetaan metodilla? Seuraavaksi pyrin vastaamaan omalta osaltani näihin kysymyksiin ja valottamaan omaa metodiani.

Aloitetaan systematisoimisen tarkoituksella. Systematisoinnin funktio liittyy tiiviisti lainopillisen tiedon¹⁶ käsitteeseen. Lainopillisen tiedon sanotaan olevan heikkoa. Väite juontaa juurensa oikeustieteen tutkimuksen kohteen eli oikeuden välttämättömästä yhteiskunnallisesta ja sosiaalisesta luonteesta. Tieto oikeudesta ei voi olla luonnontieteiden tuottaman tiedon tapaan vahvaa tietoa. Oikeutta ei voi laskea matemaattisella kaavalla.¹⁷ Siksi lainopillista totuuskäsitettä ei voida sitoa totuuden korrespondenssiteoriaan¹⁸, vaan se tulee pystyä oikeuttamaan suhteessa suurempaan joukkoon väitteitä eli tässä tapauksessa suhteessa oikeusjärjestelmään totuuden koherenssiteorian¹⁹ mukaisesti.²⁰

¹⁴ Saarenpää 2016, s. 73–74 ja 77–83.

¹⁵ Aarnio 1997, s. 36–37 ja Aarnio 2006, s. 238. Oikeusjärjestys ja oikeusjärjestelmä erotetaan käsitteellisesti toisistaan suomalaisessa oikeuskirjallisuudessa. Oikeusjärjestys muodostuu voimassa olevista oikeusnormeista, kuten lainsäädännöstä ja säännösten soveltamiskäytännöstä. Oikeustiede jäsentää oikeusnormeja suhteessa toisiinsa tietyllä tavalla luoden systeemin, jota kutsutaan oikeusjärjestelmäksi. Aarnio 2006, s. 108.

¹⁶ Tiedolla viitataan tässä yhteydessä sen perinteiseen määritelmään hyvin perusteltuna tosi uskomuksena. Esim. Niemi 1996, s. 235.

¹⁷ Ks. Niemi 1996, s. 247, Aarnio 1997, s. 34 ja Niemi 2009, s. 211–212.

¹⁸ Korrespondenssiteorian mukaan lause on totta, jos se vastaa havaittavaa todellisuutta. Väitteen totuusarvo määräytyy siis jonkin empiirisen havainnon perusteella. Ks. esim. Aarnio 2006, s. 223.

¹⁹ Koherenssiteorian mukaan lause on totta, jos se on yhteensopiva väitteiden joukon kanssa, johon sitä suhteutetaan. Ks. esim. Aarnio 2006, s. 224.

²⁰ Ks. Niemi 1996, s. 63 ja 108–112 sekä Aarnio 2006, s. 223–225.

Kun systematisoitua järjestelmää ja sen totuusarvoa arvioidaan koherenssiteorian puitteissa, käytetään arvioinnin mittapuuna järjestelmän sisäistä konsistenssia ja koherenssia. *Konsistenssilla* tarkoitetaan järjestelmän loogista ristiriidattomuutta. Konsistenssi on lainopillisen tiedon ja päättelyn vähimmäisedellytys, mutta ei yksistään riittävä ehto. *Niemen* mukaan systematiikan looginen eli käsitteellinen ristiriidattomuus ei ole käytännössä ongelmallinen seikka, vaan se muodostaa pikemminkin päättelyn reunaehdot. Lainopillista tietoa ei voida pitää totena, jos se on käsitteellisesti ristiriitainen järjestelmän suhteen.²¹ *Koherenssilla* taas viitataan järjestelmän johdonmukaisuuteen. Järjestelmän johdonmukaisuudesta voidaan puhua monilla eri tasoilla ja tarkoituseristä käsin, joista esimerkkinä mainittakoon käsite- ja normikoherenssi.²² Tärkeää on kuitenkin huomata, että vaikka väite olisikin johdonmukainen, ei sitä voida osoittaa loogisesti ehdottoman todeksi, vaan kyse on pikemminkin tällaisen johtopäätöksen *oikeuttamisesta*.²³

Teoreettinen lainoppi systematisoi oikeusjärjestystä kehittämällä eri oikeudenalojen yleisiä oppeja. Oikeudenalojen omat yleiset opit kuvastavat tuon oikeudenalan identiteettiä.²⁴ Yleisiä oppeja on määritelty oikeusteoriassa monilla eri tavoilla. Tässä tutkielmassa oikeudenalan yleisten oppien katsotaan koostuvan paradigmoista ja oikeusperiaatteista. Hahmotelma vastaa *Pöyhösen* väitöskirjassaan kehittämää näkemystä. Paradigmat, joita *Pöyhönen* kutsuu malleiksi, ovat oikeuden alan systematiikkaan liittyvää esitietoa.²⁵ Paradigmaa ja malleja voidaan kutsua myös teorioiksi.²⁶ Viitataan jäljempänä paradigman käsitteeseen ja *Pöyhösen* malleihin oikeudellisina teorioina tai pelkästään teorioina.

Oikeudellisen teorian elementtejä ovat peruskäsitteet, dogmit ja konstruktiot. *Peruskäsitteet* ovat systematisoinnin apuvälineitä, joiden avulla oikeudellisia ongelmia voidaan asettaa soveltuvaan normiympäristöön.²⁷ *Dogmit* ovat systeemin muodostuksen kiintopisteitä, jotka määrittävät muun ohella sen, mitä oikeussääntöjä pidetään pääsääntöinä ja mitä poikkeuksina. Dogmit

²¹ Niemi 2009, s. 207.

²² Oikeusjärjestelmän koherenttiudella voidaan tarkoittaa esimerkiksi ongelmatilanteisiin soveltuviin oikeusnormien kokonaisuuden johdonmukaisuutta. Ks. Kaisto 2005a, s. 139–140. Ks. tarkemmin näistä eri koherenttiuden käsitteistä ja tarkoituksista Wilhelmsson 2004, s. 203–207.

²³ Niemi 2009, s. 207–208.

²⁴ Tuori 2000, s. 187 ja 309. Oikeudenalajaottelun tehtävistä ja merkityksestä oikeusjärjestelmän kokonaisuuteen, ks. Tuori 2004, s. 1202–1203.

²⁵ Ks. Pöyhönen 1988, s. 79–80, Aarnio 1997, s.45 ja Tuori 2000, s. 187–188. Toisen yleisen määritelmän mukaan oikeudenalan yleisten oppien katsotaan koostuvan alan käsitteistön, teorioiden ja oikeusperiaatteiden muodostamasta kokonaisuudesta. Käytännössä Pöyhösen käsitys yleisistä opeista on tätä jaottelua vastaava, sillä paradigman yhtenä elementtinä ovat alan peruskäsitteet, joita oikeutetaan alalla kehitetyillä teorioilla. Ks. myös Kaisto – Tepora 2012, s. 30.

²⁶ *Tuorin* (Tuori 2000, s. 199) mukaan *Tolonen, Hannu*: Yleisten oppien rakenteesta ja merkityksestä. Juhlajulkaisu Allan Huttunen 1928–5/11–1988. Turku 1988, s. 177–194.

²⁷ Ks. Pöyhönen 1988, s. 81–82 ja Paasto 2007, s. 317–318.

määrittävät systematiikassa ratkaisun tilanteessa, jossa eri arvo- ja tavoiteperiaatteet vievät ratkaisua eri suuntiin. Kun oikeussäntö nostetaan oikeuden alalla dogmin asemaan, sen perusteltavuus otetaan systematisoinnin suhteen annettuna. Tällöin systeemin koherenttiutta arvioidaan nimenomaan suhteessa dogmien osoittamiin ratkaisuihin. Tästä seuraa, että dogmien asema oikeusjärjestelmän systeeminrakentamisessa on merkittävä.²⁸ *Konstruktoiden* avulla paradigman ja sen dogmien soveltamisalaa pyritään laajentamaan ratkaisemaan myös tilanteet, joihin ei systeemin näkökulmasta sen näennäisestä soveltumisesta huolimatta saada tyydyttävää vastausta.²⁹

Kysymykseen tämän tutkielman metodologiasta on syytä esittää muutama tarkentava seikka metodeista yleensä. Näkemykseni mukaan tutkielman metodin muodostavat ne tutkimuksen teon välineet eli lähestymistavat tai näkökulmat, joilla tutkimuskysymyksiin pyritään vastaamaan.³⁰ Valitut lähestymistavat vaikuttavat siihen, miten tietoa hankitaan ja käsitellään. Tähän taas vaikuttavat tutkittavan kohteen laatu. Metodologisia valintoja ei ole rajattu tavalla, joka tekisi tutkimuksen tekemisen mekaaniseksi suoritukseksi, mutta valinta ei ole kuitenkaan mielivaltaista. Metodit ovat sikäli sidottu tieteen traditioon, että ne edeltävät havaintoja. Havainnot taas on pystyttävä perustelemaan ja oikeuttamaan tähän traditioon suhteutettuina.³¹ Tässä mielessä ei ole olemassa oikeita ja vääriä metodeja, vaikkakin tietyt metodologiset valinnat voivat osoittautua kysymyksenasettelusta riippuen menestyksellisimmiksi kuin toiset. Tämä metodikäsitys mielestäni rohkaisee tutkijaa käyttämään luovuuttaan pohtiessaan, miten kysymystä voitaisiin lähestyä. Seuraavaksi esitän tiivistetysti, millaisia metodologisia valintoja olen tehnyt tämän tutkielman suhteen.

²⁸ Ks. Pöyhönen 1988, s. 82–84 ja Määttä 1999, s. 9 av. 39. Näin esitettyä tulkitsevan dogmien rinnastuvan *Matti Ilmari Niemen* väitöskirjassaan edelleen kehittämiin *etuoikeutettuihin lauseisiin*. Etuoikeutetut lauseet määrittävät *systeemin valintaa* eli pyrkivät vastaamaan kritiikkiin totuuden koherenssiteoriaa vastaan. Kritiikin ydin on, että jos totuus määritetään sen yhteensopivuudesta ja ristiriidattomuudesta suhteessa toisiin lauseisiin tai lauseiden systeemin, mitä tahansa voidaan pitää totuutena. Tällöin ydinongelmaksi nousee kysymys sen systeemin valinnasta, minkä suhteen totuutta arvioidaan. Etuoikeutetut lauseet ovat dogmien tapaan tämän systeemin ankkurikohtia: lauseiden totuusarvo määräytyy lauseen koherenttiudesta suhteessa etuoikeutettuihin lauseisiin. Nämä etuoikeutetut lauseet valikoituvat lainopillisessa tiedonintressissä *tradition* osoittamina. Laajemmin koko oikeusjärjestelmän kontekstissa tämä tarkoittaa käytännössä sitä, että oikeuslähdeoppi osoittaa käytettävät etuoikeutetut lauseet ja näiden välisen etuoikeushierarkian. Näin ollen etuoikeutetun aseman saa kirjoitettu laki. Oikeudenalan systematiikkaan sovellettuna etuoikeutetut lauseet valikoituvat oikeudenalalla sovellettavista säädöksistä. Tämä on kuitenkin ainoastaan systeemiin valikoituvien lauseiden muodollinen kriteeri ja lähtökohta. Lisäksi lauseiden tulee olla aineellisesti oikeutettuja. Ks. Niemi 1996, s. 291–306 ja etuoikeutettujen lauseiden käsitteen alkuperästä teoksen luku 2.2.5.

²⁹ Ks. Pöyhönen 1988, s. 84–85. Ks. myös Määttä 1999, s. 78–79.

³⁰ Samankaltaisesti Aarnio 1997, s. 35–36.

³¹ Häyhä 1997, s. 24–26

Tutkimuskysymyksiä esitellessä on sivuttu digitaalisten objektien ontologiaan liittyviä näkökohtia ja todettu, että objektien ontologiaa on käsitelty aiemminkin oikeustieteellisessä diskursuksessa. Oikeus ei ole kuitenkaan vain ajatteluharjoitus, vaan se on viime kädessä sosiaalinen konventio ja yhteiskunnallinen instituutio.³² Ontologisten perusteiden ohella tutkielmassa kontekstualisoidaan³³ tutkimuksen aihetta käsittelemällä taustalla vaikuttavia yhteiskunnallisia ilmiöitä, joiden pohjalta tutkimuskysymykset ovat muovautuneet. Tutkimuksen lähestymistavan voidaankin olevan ns. ilmiökeskeistä lainoppia, jossa systematisointia ja tulkintaa lähdetään toteuttamaan ilmiöstä käsin.³⁴ Tämän tutkielman taustatekijänä ja ilmiönä on edellä todetusti verkkoyhteiskuntakehitys, joka on osaltaan vaikuttanut kuluttamiseen ja kulutuksen kohteisiin sekä niiden omistamiseen. Tämä vaikutus on seurausta tietoverkoista ja -järjestelmistä muotoutuneesta uudeltaisesta toimintaympäristöstä, joka asettaa uudeltaisia oikeudellisia haasteita varallisuus oikeuden yleisille oppeille, jotka on kehitetty silmällä pitäen perinteisempää fyysistä toimintaympäristöä. Kun digitaalisten objektien ontologiaa reflektoidaan tätä taustaa vasten, voidaan löytää yhtymäkohtia toisiin ilmiöihin, joihin yhteiskunnan muutokset ovat vaikuttaneet. Samankaltaisuudet voivat edistää uudeltaisten lähestymistapojen tai ajattelumallien kehittämistä tutkimusaiheille, joita voitaneen pitää vähintäänkin vaikeasti lähestyttävänä.

Tutkielmassa varallisuus oikeuden järjestelmää tarkastellaan erityisesti esineoikeuden systematiikkaa silmällä pitäen, jolloin tarkastelussa kiinnitetään huomiota erityisesti omistusoikeusteoriaan ja sen soveltavuuteen digitaalisten objektien osalta. Omistusoikeuden käsitteeseen liittyvät sellaiset peruskäsitteet kuin esine, omaisuus, omistusoikeus ja hallinta. Näiden peruskäsitteiden liitännäisiä käsitteitä ovat esimerkiksi esineen ja omaisuuden yksilöitävyys ja sekoitettavuus, omistusoikeuden eri elementit sekä hallinnan siirtoon liittyvät käsitteet. Esimerkkinä järjestelmän dogmeista mainittakoon tässä vaiheessa omistusoikeuden jakamattomuus. Konstruktioiden tarkastelu jää vähemmälle huomiolla, sillä sen rooli systeeminrakentamisessa ei ole niin merkittävä kuin käsitteiden ja dogmien. Vaikka oikeusperiaatteet ovat merkittävä osa oikeudenalan yleisiä oppeja, niiden laajempi tarkastelu rajautuu tämän tutkielman ulkopuolelle. Tutkimusekonomisten näkökohtien lisäksi perustelen rajaamista metodologisen valinnan seurauksena: *käsiteanalyysi* painottaa käsitteiden merkitystä systeeminrakentamisessa, jolloin periaatteiden rooli tässä tarkastelussa jää pienemmäksi.

³² Kangas 1997, s. 90–91.

³³ Kontekstualisointi liittyy triadimaiseen oikeuden anatomiaan, jossa oikeuden katsotaan muodostuvan kolmesta ulottuvuudesta: arvoista, normeista ja faktoista. Faktat muodostavat kontekstin, joka tulee siis ottaa huomioon. Ks. Tolonen 1997, s. 282 Kuvio 1.

³⁴ Ks. esim. Riekkinen 2019, s. 16 ja Päläs – Peltonen 2021, s. 7.

Metodini keskiössä ovat siis oikeudelliset käsitteet, niiden soveltuminen tarkasteltavaan ilmiöön ja koherenttius suhteessa varallisuus oikeuden nykyiseen systematiikkaan. Monilta osin tutkielman metodi muistuttaa *Janne Kaiston* metodologiaa teoksessa 'Sopimusvapaus, laki ja maksusuoja', jossa tutkimuksen aiheena oli rahasuorituksen maksuvelvoitteen täyttämisen henkilöllinen ulottuvuus eli toisin sanoen, mille taholle velallinen voi velkansa maksaa, jotta tämä vapautuu maksuvelvoitteestaan. Tässä tutkielmassa tarkastelen käsitteitä sellaisena kuin ne varallisuus oikeuden järjestelmässä nykyisellään ymmärretään. Tämä johtaa väistämättä käsitteiden analyyttiseen käsittelyyn. Tällöin tarkastelussa palataan korkeammalle abstraktisuuden tasolle muissakin suhteissa. Käytännössä tämä tarkoittaa tutkielman etenemistä esineoikeuden käsitteiden analyyttisestä tarkastelusta eli varallisuus oikeuksista disponoinnin tasolle. Jälkimmäisellä tarkoitan sitä oikeudellista tasoa, jossa näitä käsitteitä tosiasiallisesti hyödynnetään. Tällöin tutkimuksessa liikutaan velvoiteoikeuden maaperällä.³⁵ Velvoiteoikeudellisen tarkastelun metodologisia valintoja avataan yksityiskohtaisemmin jäljempänä luvussa 4.2. Mainittakoon tässä yhteydessä, että metodologisten valintojen taustalla vaikuttaa yleisempi tyyppitapausajattelu, jolloin käyttäjän oikeusasemaa määrittäviä sopimuksia lähestytään sopimustyyppiajattelun kautta. Tyyppitapausajattelu yleisemmin liittyy edellä jo käsiteltyyn lainopin tiedon heikkouteen ja kielen ilmaisullisiin rajoituksiin. Kun oikeussääntöjen tulee soveltua mahdollisimman laajaan tapausjoukkoon, ne kirjoitetaan tyyppitapauksia silmällä pitäen.³⁶

Tiivistetysti voidaan todeta, että tutkielmassa digitaalisten objektien ontologisten näkemysten pohjalta pyritään rakentamaan systeemikytköksiä varallisuus oikeuden järjestelmään. Tämä tapahtuu selvittämällä voimassa olevat käsityksen oikeudenalan yleisten oppien sisällöstä käytännöllisen lainopin menetelmin. Vastauksia haetaan näiltä osin oikeuslähdeopin mukaisista oikeuslähteistä.³⁷ Varallisuus oikeuden yleisiä oppeja kehitetään teoreettisen lainopin käsiteanalyysin avulla tarkastelemalla oikeudellisia käsitteitä ja dogmeja kriittisesti. Painopiste tutkielmassa on selvästi teoreettisen lainopin puolella.

Tutkielman aineisto muodostuu siis oikeuslähdeopin viitoittamalla tavalla. Esineoikeuden alan lainsäädäntö on hyvin hajanaista ja kohdistuu usein erilaisiin omaisuuslajeihin. Tästä seuraa, että esineoikeuden alalla on hyvin tyyppillistä lainsäädännön hyödyntäminen analogisen tulkinnan kautta, jolloin haetaan eri omaisuuslajien yhteneväisyyksiä, joita hyödynnetään analogisen

³⁵ Ks. Kaisto 2001, s. 2 ja 21.

³⁶ Ks. tarkemmin Niemi 2009, s. 216–217.

³⁷ Oikeuslähdeopista tiivistetysti, ks. Aarnio 2006, s. 292–293 ja laajemmin Aarnio 2006, s. 293–306.

soveltamisen argumentoinnissa. Hajanaisen lainsäädännön seurauksena oikeuskäytännöllä voidaan täydentää säädännöllisiä aukkoja. Esineoikeuden argumentaatiota voidaan tukea oikeuspoliittisilla argumenteilla, joista esimerkkinä mainittakoon vaihdannan intressin edistäminen. Toisaalta oikeuskäytännössä on kuluttajaoikeudellisten säännösten soveltamisessa reaalisina argumentteina hyödynnetty kuluttajapsykologisia ja -sosiologisia argumentteja. Näiden lisäksi tutkielmassa hyödynnetään yhdysvaltalaisista ja pohjoismaista kirjallisuutta. Yhdysvaltalaisen kirjallisuuden hyödyntäminen erityisesti tietoverkkoympäristössä solmittuihin sopimuksiin liittyen on perusteltua, sillä suurimmat teknologiayritykset ovat yhdysvaltalaisia. Näin ollen niillä on käytännön mahdollisuuksia vaikuttaa tietoverkkoympäristön sopimuskäytäntöihin ympäri maailman. Pohjoismaiden keskinäiset varallisuus-oikeuden järjestelmät ovat joitain yksityiskohtia lukuun ottamatta hyvin samankaltaisia, joten kirjallisuudet esitetyt kannanotot ovat huomion arvoisia myös kotimaisen oikeusjärjestelmän puitteissa. Kotimaista oikeuskirjallisuutta voidaan pitää tutkielman tiedonintressin kannalta merkittävänä lähdeaineistona, sillä useista perustavanlaatuisista kysymyksistä, kuten omistusoikeuden sisällöstä, ei ole lainkaan lain tasoista sääntelyä, jolloin vastauksia on kehitelty pitkälti kirjallisuudessa ja oikeuskäytännössä.³⁸

Tutkielman tavoitteena olevaa digitaalisten objektien teoreettisen viitekehyksen rakentamista ei voida toteuttaa vain perinteisen lainopin metodeihin tukeutumalla. Metodologisia vaikutteita voidaan hakea oikeuden yleistieteistä, joita ovat muun muassa oikeusteoria, -filosofia ja oikeusinformatiikka. Erityisesti oikeusinformatiikan kyky rakentaa teorian ja käytännön välisiä yhteyksiä on tämän tutkielman kannalta olennainen ominaisuus. Nähdäkseni oikeusinformatiikan metodologiseen lähestymistapaan liittyy myös tietyn asteinen ennakkoluulottomuus eri tieteenaloilla tuottaman tiedon hyödyntämisestä oikeudellisissa kontekstissa.³⁹ Näin ollen edellä mainittuun tavoitteeseen voidaan päästä hyödyntämällä lainopin metodien rinnalla oikeusinformatiikan metodologisia lähestymistapoja. *Riekkistä* lainaten, tutkielmassa käytettävää metodologiaa voidaan luonnehtia oikeusinformatiikan tukemaksi lainopiksi.⁴⁰

Edellä esitellyt metodologiset valinnat ovat valikoituneet tutkimuksen kohteen ja tutkimuskysymysten näkökulman perusteella. Valinnat eivät luonnollisestikaan ole ainoita mahdollisia lähestymistapoja eikä välttämättä edes kaikkein optimaalisimpia. Tämä ei ole tutkimuksen tavoitteen vastaista sikäli, kun tutkimuksen tavoitetta ei ymmärretä tavoitteeksi kehittää kaiken

³⁸ Kaisto – Tepora 2012, s. 53–55. Vaihdannan intressistä tarkemmin, ks. Tammi-Salminen 2001, s. 19–21.

³⁹ Viittaan tältä osin toteamaan oikeusinformatiikan ominaisuuteen tieteidenvälisyydestä, Seipel 2004, s. 32–33 ja Saarenpää 2016, s. 84–86.

⁴⁰ Riekkinen 2019, s. 18.

kattavaa teoreettista konstruktiota digitaalisista objekteista ja niiden suhteesta voimassa oleviin käsitteisiin varallisuus oikeuden yleisistä opeista, vaan osoittaa yksi mahdollinen ja perusteltu kehityskulku sekä toimia asian suhteen perusteltuna puheenavauksena. Tämä täyttää oikeusinformatiikan tutkimukselle asetettua tieteen yhteiskunnallista tehtävää tarkastella konventionaalista sääntelyä uudessa toimintaympäristössä, joka on syntynyt yhteiskunnan, oikeuden ja teknologian muutostendensseistä.⁴¹

Esitysteknisenä huomautuksena todettakoon, että jäljempänä tutkielmassa keskustellaan käsiteltäviin aiheisiin liittyvistä oikeusteoreettisista yhteyksistä joko sisennetyissä tekstikappaleissa tai alaviitteissä. Keskustelun tarkoituksena on vahvistaa tutkimuksen lopputulosten argumentatiivista vakuuttavuutta osoittamalla, että tutkielmassa on otettu huomioon myös aiheeseen liittyviä oikeusteoreettisia seikkoja. Maisteritutkielman tekniset rajoitteet muodostavat tutkimusekonomisen perusteen olla käsittelemättä näitä seikkoja tätä keskustelua syvällisemmin.

1.5. Terminologiasta ja esityksen rakenne

Tutkielman tematiikan liittyessä tietotekniikkaan, on syytä määrittää joitain tietotekniikan käsitteitä. *Laitteella tai tietoteknisellä laitteella* viitataan kaikkiin laitteisiin, joita voidaan pitää tietokoneina eli tietojenkäsittelyyn tarkoitettuina ohjelmoitavina laitteina. Tietokone voidaan määrittää myös laitteeksi, joka prosessoi siihen syötetyn syötteen informaatioisisällön ja tuottaa tästä tulosteen (IPO-malli). Laite voi olla siis esimerkiksi pöytätietokone, kannettava tietokone, tablettitietokone, pelikonsoli tai älytelevisio.⁴²

Tietoverkkoihin on kytketty myös muuta laitteistoa kuin tietoteknisiä laitteita. *Päätelaitetta* voidaan käyttää yläkäsitteenä tarkoittamaan mitä tahansa tietoverkkoihin kytkettyä laitetta. Tällainen laite ei välttämättä ole käyttäjän tietokone, vaan tällä viitataan myös *tietoliikenneverkkoa* ylläpitäviin *verkkolaitteisiin*, kuten reitittäjiin.⁴³ *Tietoverkolla* tarkoitetaan päätelaitteiden ja näiden välisten tiedonsiirtoyhteyksien (tietoliikenneverkko) muodostamaa järjestelmää ja tämän avulla tarjottavien palveluiden kokonaisuutta.⁴⁴ *Tietojärjestelmä* taas tarkoittaa tietotekni-

⁴¹ Ks. Saarenpää 2016, s. 69, 73, 78, 83–84 ja 271.

⁴² Riekkinen 2019, s. 99–100.

⁴³ Riekkinen 2019, s. 106–108.

⁴⁴ TEPA – Sanastokeskus TSK:n termipankki (www.tsk.fi/tepa), tietoverkko ja Riekkinen 2019, s. 106. Internet on avoin tietoverkko, joka muodostuu useista suuremmista ja pienemmistä toisiinsa liitetyistä tietoverkoista. Tästä syystä sitä tituleerataan verkkojen verkoksi. Tietoverkkoja ovat myös suljetummat verkot, joiden käyttäjä määrä on rajallinen, kuten esimerkiksi organisaatioiden sisäiseen käyttöön tarkoitettut sisäverkot eli intranetit. Ks. tarkemmin Riekkinen 2019, s. 106, erityisesti av 72.

sen laitteen tai laitteiden ja niiden sisältämien ohjelmistojen toiminnallista kokonaisuutta. Huomiota määritelmässä tulee kiinnittää toiminnallisuuden merkitykseen: tietojärjestelmällä viitataan nimenomaan kokonaisuuteen eikä pelkästään fyysisiin laitteisiin tai yksittäisiin ohjelmiin.⁴⁵

Tietoteknisten laitteiden kohdalla tulevat usein esille myös käsitteet *data*, *informaatio* ja *tieto*. *Informaatiolla* tarkoitetaan jonkin asian esittämistä aistittavissa ja viestittävässä olevassa muodossa. Informaatio ei siis ole välttämättä *tietoa*, joka edellä todetulla tavalla käsitetään sen perusmääritelmän sisältöisenä: tieto on hyvin perusteltu tosi uskomus.⁴⁶ *Datalla* viitataan tässä tutkielmassa merkkeihin, jotka ovat tietotekniikan avulla luettavissa olevia ja sisältävät informaatiota tai tietoa. *Datalla* tarkoitetaan joissain yhteyksissä myös merkkejä, joille ei ole annettu merkityssisältöä ja ovat näin ollen semanttisesti tyhjää raakadataa.⁴⁷ Data voidaan kiinnittää pitempiaikaiseen säilöön tietoteknisten laitteiden *tietovälineille*. Tietovälineet ovat fyysisiä alustoja, joihin data voidaan eri tekniikoilla kiinnittää. Esimerkiksi tietokoneen magneettinauhaiselle kiintolevyille data kirjaimellisesti kirjoitetaan nauhalle, josta laite voi sen noutaa tarvittaessa. Muita tietovälineitä ovat esimerkiksi Blu Ray -levyt, USB-muistitikut ja muistikortit. Tässä tutkielmassa tietoväline käsitteellä viitataan kaikkiin niihin eri teknisiin sovellutuksiin, joilla dataa tallennetaan fyysiselle alustalle.⁴⁸

Esitys etenee rakenteellisesti siten, että tutkielman toisessa luvussa esitellään tutkimuskysymysten taustalla vaikuttavia relevantteja yhteiskunnallisia ilmiöitä. Tämän tarkastelun tarkoituksena on luoda esiyymmärrys niistä muutoksentekeijöistä, jotka ovat vaikuttaneet erilaisten liiketoimintamallien ja palvelujen kehittymiseen sekä muovanneet elämysmaailmaamme. Ymmärrys näistä ilmiöistä perustelee myös osaltaan tutkimuskysymysten relevantiutta ja tutkielman metodologisia valintoja. Aiheet käsitellään vaiheittain yleisemmästä erityisempään. Alaluvussa 2.1. esitellään verkkoyhteiskuntakehityksen myötä syntyneitä uudenlaista digitaalista toimintaympäristöä. Näillä ilmiöillä on ollut vaikutusta kuluttamisen ja omistamisen muodoissa, joita käsitellään alaluvussa 2.2. Näiden taustatekijöiden jälkeen tarkastelun painopiste siirtyy lähemmäksi juridisia tiedonintressejä. Alaluvussa 2.3. tarkastellaan kuluttamisen ja omistamisen muutoksen kohteena olevien digitaalisten objektien ontologiaa ja kehitellään näitä näkökantoja tulevien lukujen tarkastelun pohjaksi.

⁴⁵ Riekkinen 2019, s. 100.

⁴⁶ Ks. edellä av. 16.

⁴⁷ Korpela 2009, s. 198–199 ja Riekkinen 2019, s. 38–39 ja 90–91.

⁴⁸ Tarkemmin tietovälineiden teknisistä yksityiskohdista, ks. Riekkinen 2019, s. 101–104.

Luvussa 3 digitaalisia objekteja lähestytään varallisuus oikeuden yleisten oppien näkökulmasta. Alaluvussa 3.2. esitellään voimassa olevat käsitykset esineoikeudellisten käsitteiden sisällöstä, joita sovelletaan digitaalisiin objekteihin seuraavassa alaluvussa 3.3. Luvun tarkoituksena on peilata voimassa olevia oikeudellisia käsityksiä uudenlaisiin digitaalisessa muodossa oleviin objekteihin ja sovittaa näitä yhteen. Tämän prosessin lopputuotteena voidaan vastata kysymykseen siitä, voidaanko digitaalisia objekteja käsitellä nykyisen varallisuus oikeuden systematiikan piirissä tarkoituksenmukaisesti vai kohdistuvatko digitaaliset objektit systematiikkaan muutospaineita.

Tutkielman neljännessä luvussa edellisten lukujen näkökohdista käsin edetään kohti yksityiskohtaisempaa käsitystä digitaalisten objektien käyttäjien oikeusaseman sisällöstä. Käyttäjien oikeusasema määräytyy lähes yksinomaisesti sopimusperusteisesti. Tämän vuoksi alaluvuissa 4.1.–4.4. esitellään Suomen velvoiteoikeuden järjestelmän lähtökohtia, voimassa olevaa oikeutta ja metodologisia valintoja, joiden kautta tarkastellaan käyttäjän ja palveluntarjoajan välisiä sopimuksia. Alaluvussa 4.5. kahden palveluntarjoajan laatimia sopimuksia analysoidaan näiden näkökohtien puitteissa.

Tutkielman päättävässä viidennessä luvussa esitetään tiivistetysti tutkielman tulokset tutkimuskysymysten valossa ja arvioidaan tutkimustavoitteiden toteutumista. Lisäksi luvussa arvioidaan niitä ongelmakohtia, joita tutkielmassa on käynyt ilmi aiheeseen liittyen ja kartoitetaan mahdollisia jatkotutkimuksen kohteita.

2. Digitalisaatio yhteiskunnan muutoksentehtäjänä ja sen vaikutukset käsityksiimme objekteista

2.1. Verkkoyhteiskuntakehitys ja digitaalinen toimintaympäristö

Tietotekniikan kehittyminen, tietoverkkojen laaja-alainen yleistyminen, tiedon määrään lisääntyminen, tietoteknisten laitteiden käytön tunkeutuminen arjen joka lohkolle ja muu tieteen kehittyminen ovat muuttaneet yhteiskuntaa merkittävästi. Tähän muutokseen viitataan usein digitalisaation käsitteellä.⁴⁹ Yhteiskunnallisessa kontekstissa tähän kehitykseen on viitattu informaatio-, tieto- ja *verkkoyhteiskunnan* käsitteillä. Informaatioyhteiskuntaa kehittyneemmän verkkoyhteiskunnan tunnusmerkkejä ovat muun ohella eri yhteiskunnan toimintojen sitoutuminen ja nojautuminen erilaisiin tietojärjestelmiin ja -verkkoihin. Tämä sidonnaisuus, tai oikeastaan riippuvuus, tietotekniikasta ja informaatioteknologiasta on vaikuttanut syvällisesti niin yhteiskuntaan kuin sen eri toimijoihinkin ja muuttanut toimintoja ja toimintamahdollisuuksia merkittävästi.⁵⁰

Verkkoyhteiskunta on pitkälti *oikeudellistunut* verkkoyhteiskunta. Oikeudellisista lähtökohdista oikeudellinen verkkoyhteiskunta on uudenlaisen ihmiskäsityksen, sääntelyn ja sääntelytapojen yhteiskunta. *Saarenpää* toteaa tällaisen yhteiskunnan tunnusmerkkejä olevan muun muassa perusoikeuksien verkkovaiikutteisuus ja verkoissa hyödynnettävyys, sähköiset palvelut, sähköinen kaupankäynti ja laajempi informaation oikeudellisesti muuttunut asema yhteiskunnassa. Kehityskaarta informaatioyhteiskunnasta oikeudellistuneeseen verkkoyhteiskuntaan ja kohti sen ideaalimalleja voidaan tiivistetysti kutsua verkkoyhteiskuntakehitykseksi.⁵¹

Kirjallisuudessa viitataan usein digitaaliseen maailmaan, digitaaliseen ympäristöön tai digitaaliseen toimintaympäristöön erotuksena aineellisesta kokemusmaailmastamme.⁵² Kuitenkin tarkempi sisällön määrittäminen jää usein tekemättä. Käsitteitä käytetään vain kevyinä viittauksina korostamaan jonkin ilmiön tai toiminnan erilaista luonnetta, kun seikka tapahtuu tietoverkkojen välityksellä, tai vain päätelaitteella. Mutta digitaalisesta ympäristöstä puhuminen ei ole vain semantiikkaa. Käsitteen käyttämisellä kirjoittaja viittaa johonkin käsitykseen siitä, millaisia

⁴⁹ Esim. Mäenpää – Faehnle 2017, s. 20–21.

⁵⁰ Ks. tarkemmin Pöysti 2002, s. 52, Saarenpää 2016, s. 103–109 ja Riekkinen 2019, s. 37–40.

⁵¹ Saarenpää 2016, s. 109 ja Riekkinen 2019, s. 41–42.

⁵² Esim. Saarenpää 2016, s. 81 ja Riekkinen 2019, s. 43–45.

suhteita ja toimintoja liittyy siihen viitekehykseen, jota vasten tämä on käsittelemässä omaa aihettaan. Siksi on mielestäni perusteltua avata hieman käsitteen takana olevia huomioita.

Digitaalisesta toimintaympäristöstä voidaan ensinnäkin puhua sen *teknisessä* merkityksessä. Teknisesti kyse on tietojärjestelmien toiminnasta, jota voidaan lähestyä laitteiden ja komponenttien (*hardware*), ohjelmistojen (*software*), ohjelmointikielten tai tietoverkkojen teknisten protokollien ja standardien näkökulmasta. Viimeisimpään viitaten voidaan myös tarkemmin käyttää käsitettä tietoverkkoympäristö, jolloin kyse on nimenomaan tietoverkkojen toimintaan liittyvistä teknistä seikoista.⁵³ Toimintaympäristöä ei ole pakko liittää teknisyyteen, vaan käsitteellä voidaan painottaa muitakin ulottuvuuksia, kuten esim. sosiaalisia yhteyksiä. Tietoverkkojen sosiaalisella toimintaympäristöllä voitaneen viitata esimerkiksi erilaisten tietoverkkoyhteisöjen toimintaan tai yleisemmin tietoverkkoihin viestinnällisenä kehyksenä.⁵⁴

Vaikka digitaalisen toimintaympäristön tekninen ymmärtäminen on tärkeää kokonaiskuvan saamiseksi, tässä yhteydessä mielenkiintoisempaan pidän toimintaympäristön käsitteen juridista merkitystä, ja erityisesti varallisuus oikeudellista merkitystä. Toimintaympäristö voidaan *Pöyhösen* esittelemällä tavalla mieltää oikeudellisten perusinstituutioiden taustaksi, jota vasten oikeussuhteet näyttäytyvät erilaisina juridisinä kuvioina. Myöhemmin samassa yhteydessä hän kuvaa toimintaympäristöä levähdystasona, jolla eri varallisuus oikeudelliset näkökohdat yhdistyvät. Ajatuksellisesti kyse on siis juridisen toiminnan taustasta, jota juridiikka sosiaalisena konstruktiona⁵⁵ välttämättä edellyttää.⁵⁶ Toimintaympäristö käsittäisi tällöin muun ohella toimijoiden toimintatavat, toimintaa ohjaavat muodolliset säännöt ja toimintaa raamittavat tekniset tai fysikaaliset puitteet.

Tämän lyhyehkön määrittelyn pohjalta voidaan tarkastella digitaalista toimintaympäristöä ja siihen tämän tutkielman näkökulmasta liittyviä relevanteja ominaisuuksia. Digitaalista toimintaympäristöä on pidetty aiemmin hyvin vapaana ympäristönä. *John Barlow*n Internetin itsenäisyysjulistuksessa vuodelta 1996 julistettiin ettei kansallisvaltioilla ole valtaa internetissä.⁵⁷ Tämä ideaali ei ole pätenyt tosiasiallisesti enää pitkään aikaan. Myös digitaalisessa toimintaympäristössä soveltuvat kansallisvaltioiden säätämät oikeusnormit. Perus- ja ihmisoikeuksia ovat

⁵³ Tässä yhteydessä ei ole mahdollista perehtyä tarkemmin digitaalisen ympäristön teknisiin ratkaisuihin. Hyviä yleisluonteisia esityksiä aiheesta ovat esim. Sorvari 2005, s. 23–57 viitteineen, kun ottaa esitetystä huomioon teoksen julkaisemisvuoden ja Riekkinen 2019, s. 99–111 viitteineen.

⁵⁴ Esim. Sorvari 2005, s. 42–47.

⁵⁵ Ks. jäljempänä av. 114.

⁵⁶ Ks. Pöyhönen 2003, s. 162–163 ja 168 sekä Korja 2016, s. 55–57.

⁵⁷ EFF 1996.

voimassa myös tietoverkoissa, vaikka niiden toteutuminen voi heiketä. Yksimielisyys vallitsee asian suhteen, että digitaalinen toimintaympäristö on erilainen kuin fyysinen maailma. Juridiseen traditioon nojaavat oikeudelliset instituutiot eivät välttämättä sovellu ilman vaikeuksia kaikilta osin digitaalisessa (tai sähköisessä) muodossa tapahtuvaan toimintaan. Tietoverkkojen rajat ylittävä luonne on myös haaste kansallisten valtioiden toimivallan suhteen.⁵⁸

Varallisuus oikeudellisessa kontekstissa digitaalinen toimintaympäristö poikkeaa toimintaympäristönä fyysisestä maailmasta monella tapaa. Oikeustoimien kohdalla eroavaisuudet kärjistyvät fyysisen läsnäolon puuttumiseen. Sopimukset sitovat myös tietoverkoissa solmittuina, joten erityisen tärkeäksi nousee kysymys oikeudellisen suhteen osapuolten eli oikeussubjektien henkilöllisyyden tunnistamisesta ja todentamisesta.

Tietoverkkoympäristössä *tunnistamisen* tehtävänä on määrittää kuka tietojärjestelmää käyttää ja mitä dataa tähän tahoon tulee kohdentaa. Tunnistamisella eli identifioinnilla pyritään vastaamaan kysymykseen mikä tai kuka. Tietojärjestelmätasolla tunnistamisella luodaan käyttäjälle identiteetti, jonka avulla tämä voi käyttää oikeuksiaan, kuten solmia sopimuksia. Kyse on siis oikeussubjektin määrittämisestä tietoverkkoympäristössä. *Tunnistautumisella* eli autentikoimisella viitataan siihen aktiiviseen toimeen, jolla käyttäjä esittäytyy tietojärjestelmälle.⁵⁹

Tunnistaminen yksinään ei ole riittävää, vaan tunnistettu identiteetti pitää pystyä myös *todentamaan* oikeaksi. Todentamisessa eli verifioimisella on kyse subjektin luotettavasta tunnistamisesta. Fyysisessä maailmassa todentaminen voidaan toteuttaa esimerkiksi passilla. Myös tietoverkkoympäristössä todentaminen tapahtuu jonkin *todentamisvälineen* avulla. Todentamisväline voi olla jotain mitä käyttäjä tietää, mitä hänellä on hallussaan tai mitä käyttäjä on. Tavomaisten kaupallisten tietojärjestelmien kohdalla yleisin todentamisväline lienee käyttäjätunnuksen ja salasanan muodostama kokonaisuus, joka perustuu siis johonkin mitä käyttäjä tietää ja muut eivät. Kun todennus tapahtuu hyödyntämällä vain yhtä edellä mainituista kolmesta vaihtoehdosta, on kyse ns. heikosta tunnistamisesta.⁶⁰

Todentamisvälinettä asiallisesti vastaavan tunnistamisvälineen legaalimääritelmästä on säädetty vahvasta sähköisestä tunnistamisesta ja sähköisistä luottamuspalveluista annetun lain

⁵⁸ Esim. Sorvari 2005, s. 8 ja av. 25, Korja 2016, s. 85–87 sekä Saarenpää 2016, s. 80–81 ja 109–110. Toimivalta ja lainvalinta kysymyksiä ei edellä tehdyn rajauksen mukaisesti käsitellä tässä tutkielmassa.

⁵⁹ Ks. VAHTI 3/2008, s. 35 ja Korja 2016, s. 82–83 sekä 143–144. Vrt. Riekkinen 2019, s. 119.

⁶⁰ HE 36/2009 vp, s. 30 ja Riekkinen 2019, s. 119–121.

(617/2009) 2.1 §:n 2 kohdassa (1009/2018), jossa viitataan sähköisestä tunnistamisesta ja luottamuspalveluista annetun EU:n asetuksen⁶¹ 3(2) artiklan määritelmään sähköisen tunnistamisen menetelmästä. Vahvasta tunnistamisesta on kyse silloin, kun vähintään kaksi edellä mainituista todentamisen keinoista on käytössä. Aiemmin tunnistaminen oli yleisintä pankkitunnuksilla, missä käyttäjän tuli syöttää käyttäjätunnuksen ja salasanan lisäksi järjestelmän pyytämä koodi numerolistasta, joita pankit myönsivät. Nykyisin pankkitunnus tunnistautuminen tapahtuu mobiilisovelluksella. Lisäksi biometrinen tunnistaminen yleistyy jatkuvasti.⁶²

Kun fyysinen maailma rakentuu viime kädessä alkuaineista ja muusta materiasta, on digitaalisen toimintaympäristön rakennusaineena data. Datan ominaisuuksilla on merkittäviä vaikutuksia siihen, miten erilaiset järjestelmät muodostuvat ja liiketoimintamallit rakentuvat. Datan neljä perusominaisuutta ovat kopioitavuus, siirrettävyys, muokattavuus ja haihtuvuus. Ominaisuutena *kopioitavuus* viittaa jäljentämisen ja monistamisen helppouteen. Kopioiminen voi olla myös tahatonta, sillä tietoteknisten laitteiden normaalit toiminnot voivat edellyttää datan kopioimista kokonaan tai osittain. Nämä ns. työkopiot voivat olla lyhytaikaisia, jolloin ne katoavat lyhyen ajan kuluessa.⁶³ Dataa on myös helppo *siirtää* maantieteellisesti pitkiä välimatkoja varsin nopeasti tietoverkkoja pitkin. Siirtämisessä on itseasiassa myös kyse kopioimisesta eikä niinkään jonkin materian fyysisestä siirtymisestä paikasta toiseen. Edelleen data on helposti *muokattavissa*. Data voi muuntua kopioimisen tapaan tahattomasti laitteen normaalista käyttämisestä johtuen tai tiedostetusti asianmukaista ohjelmistoa käyttämällä. *Haihtuvuus* voidaan ymmärtää yläkäsitteeksi, johon edellä olevat ominaisuudet monilta osin liittyvät. Alkuperäinen data katoaa eli haihtuu usein automaattisesti sitä muokattaessa tai siirrettäessä. Datan haihtuvuus riippuu sen tallentamistavasta: kovalevyllä data voi säilyä vuosikymmeniä, kun väliaikaiset kopiot datasta voivat haihtua lähestulkoon välittömästi.⁶⁴

Näiden ominaisuuksien lisäksi data voi olla sidonnainen sitä käsittelevään laitteistoon ja ohjelmistoon. Tietovälineille kiinnitettyä dataa ei voida lukea ilman siihen soveltuvaa tietoteknistä laitetta. Tietoteknisen laitteen käyttäminen taas voi olla mahdotonta ilman siihen soveltuvaa järjestelmäsovellusta, kuten käyttöjärjestelmää. Eri käyttöjärjestelmien ja sovellusohjelmistojen tiedostomuodot eivät välttämättä ole yhteensopivia toistensa kanssa, jolloin data voi olla

⁶¹ Euroopan parlamentin ja neuvoston asetukset (EU) N:o 910/2014, annettu 23 päivänä heinäkuuta 2014, sähköisestä tunnistamisesta ja sähköisiin transaktioihin liittyvistä luottamuspalveluista sisämarkkinoilla ja direktiivin 1999/93/EY kumoamisesta.

⁶² HE 36/2009 vp, s. 41 ja Korja 2016, s. 148–149.

⁶³ Väliaikaisista työkopioista suhteessa tekijänoikeuksiin, ks. Haarmann 2014, s. 72–73.

⁶⁴ Riekkinen 2019, s. 126–128.

myös ohjelmistosidonnaista.⁶⁵ Vaihtoehtoisesti voitaisiin puhua myös datan palvelusidonnaisuudesta. Data voi olla siten sidottu sen palveluympäristöön, ettei sitä voida käsitellä tarkoituksenmukaisesti muussa kuin tässä ympäristössä. Esimerkiksi pelien sisäisiä esineitä ja pelitilanteen tallennustiedostot sisältävät dataa, jonka tarkoituksenmukainen käsittely edellyttää asianomaista pelipalveluympäristöä ja sovellusohjelmistoa.⁶⁶

2.2. Omistus ja tietoverkot – kuluttamisen muutos

2.2.1. Tietoverkkoympäristö digitaalis-julkisena tilana

Kuluttaminen on yksi talousjärjestelmän peruspilareista,⁶⁷ joka verkkoyhteiskuntakehityksessä on ollut monen muun elämän alueen tavoin muutoksen kourissa. Esiymmärrys tämän ilmiön muutoksesta edellytetään, jotta muutosta voidaan menestyksekkäästi tarkastella oikeustieteen tiedonintresseistä käsin.

Tietoverkkoympäristön, tietotekniikan ja kuluttamisen sekä tämän lähi-ilmiöiden välisiä suhteita on tutkittu taloustieteen, psykologian ja sosiologian aloilla. Tässä luvussa tutustutaan lyhyesti eräisiin näiden tutkimusten tuloksiin. Tavoitteena on tuottaa esiymmärrys muutoksen historiallisesta narratiivista ja niistä konsepteista, joiden kautta ilmiötä on lähestytty. Tämän tutkielman tutkimusteemaan pohjautuen kappaletta lähestytään esiymmärtämisen tavoitteen lisäksi seuraavan väitteen pohjalta: *kuluttamisen fundamentit ovat säilyneet muuttumattomina toimintaympäristön muuttumisesta huolimatta. Näin ollen reaalia maailmaan tarkoitetut poliittiset näkökannat kuluttajansuojasta ovat relevantteja myös toimintaympäristön digitalisoitumisessa ja verkkoyhteiskuntakehityksessä laajemminkin.*

Tietoverkkoympäristöt ovat sosiologisesta näkökulmasta tarkasteltuna erityisiä sosiaalisia ympäristöjä, jotka eroavat fyysisestä maailmasta monin eri tavoin. Itsestään selvänä erona on edellä mainittu tietoverkkoympäristöistä puuttuva fyysinen läsnäolo. *Jacobs* ja *Cooper* ovat käsitteellistäneet tietoverkkoympäristöä tilan käsitteen avulla. Keskittyen laajemmalti tieto-

⁶⁵ Tietojärjestelmien väliset yhteensopivuusongelmat ovat olleet leimallisia tietoverkkojen kehityksessä. Vaikka osa ongelmista on edelleen ajankohtaisia, on yhteensopivuutta saatu parannettua huomattavasti erilaisten standardien avulla. Viranomaisten eri tietojärjestelmien yhteensopivuusongelmiin on puututtu jo aiemmin lainsäädännöllisin keinoin, ks. HE 284/2018 vp, s. 33, 60 ja 81. Ks. myös Saarenpää 2016, s. 143–145.

⁶⁶ Ks. ohjelmisto- ja laitteistosidonnaisuudesta Riekkinen 2019, s. 125–126.

⁶⁷ Ks. esim. Elinkeinoelämän keskusliiton tietoisuuskulutuksen ja Suomen talouden välisestä suhteesta osoitteesta: <https://ek.fi/tutkittua-tietoa/tietoa-suomen-taloudesta/kulutus/>

verkkojen kulttuurilliseen puoleen, he määrittelevät käsitteen digitaalis-julkinen tila. Tarkoituksena tällä käsitteellä heillä on kuvata tilaa julkistetun ja jaetun digitaalisen informaation luomaksi, konseptuaaliseksi tilaksi. Tällaisen tilan kriteereitä ovat muun muassa, että se sisältää digitaalisesti jaettua ja talletettua informaatiota, yleisöllä on periaatteessa vapaa pääsy tilaan ja että tila sisältää informaation talletuksen ja arkistoinnin lisäksi sovellutuksen käyttäjien väliselle vuorovaikutukselle. *Jacobs* ja *Cooper* käyttävät käsitettä informaatio tai digitaalinen informaatio samassa merkityksessä kuin dataa tämän tutkielman terminologiassa. Tällainen tila voi olla graafiselta toteutukseltaan yksinkertainen tekstipohjainen tiedostonjakelujärjestelmä tai kolmiulotteinen virtuaalinen maailma, kuten monen pelaajan muodostama roolipeliyhteisö, ns. MMORPG-peli (*massively multiplayer online role-playing game*).⁶⁸

Julkinen tila ei välttämättä ole julkisen sektorin omistuksessa oleva tila, vaan julkisuudella viitataan tilan saavutettavuuteen. Nämä *Jacobsin* ja *Cooperin* tarkoittamat tilat ovatkin hyvin pitkälti yksityisten ja markkinaehtoisesti toimivien yritysten luomia ja ylläpitämiä. Kysymys herää, kuka omistaa tilan sisällön, kun tilan omistaa yksityinen yritys?⁶⁹

2.2.2. Kulutuksen kohteen muuttuminen

Yksi tarkastelukulmista kuluttamisen digitalisoitumisesta historiallisena kehityksenä on kuluttamisen kohteen muutokset. Kulutushyödykkeistä ensimmäiseksi digitalisoitiin tuotteet, joista *Lehdonvirta* on käyttänyt nimitystä *informaatiohyödykkeet*.⁷⁰ Tällaisia hyödykkeitä ovat esimerkiksi musiikkia sisältävät CD-levyt ja uutisartikkelit, joiden käyttöarvo on niiden informaationosisällössä. MP3-musiikkitiedoston sisältävä informaatio on musiikkikappale ja uutisessa sen sisältämä uutisisältö. Informaatiohyödykkeiden luonteeseen liittyvää problematiikkaa on kuvattu taloustieteellisellä julkishyödykkeen käsitteellä. Niiden kuluttaminen ei nimittäin heikennä toisten kuluttajien mahdollisuutta kuluttaa hyödykettä (*non-rivalrous*) eikä sen kuluttamista voida tehokkaasti estää (*non-excludable*).⁷¹ Tämä on suoraan seurausta datan perusominaisuuksiin kuuluvista muokattavuudesta ja kopioitavuudesta, joita sivuttiin edellä luvussa 2.1.

⁶⁸ Jacobs – Cooper 2018, s. 23–24 ja 53–58.

⁶⁹ Ks. Jacobs – Cooper 2018, s. 115 ja 117. Huomautettakoon, että tilan käsitteellä on yhtymäkohtia edellisen luvun toimintaympäristön käsitteen kanssa. Näiden käsitteiden vertailemiselle ja jatkokehittelylle ei tässä yhteydessä ole mahdollisuutta eikä tutkimuksen tavoitteiden puolesta tarvetta.

⁷⁰ Lehdonvirta 2012, s. 19.

⁷¹ Ks. Lastowka 2010, s. 131–132, Lehdonvirta 2012, s. 19–20, Jacobs – Cooper 2018, s. 116 ja 120 sekä Murray 2019, s. 8–11. Ks. myös Mylly 2017, s. 603. Julkishyödykkeen käsitteestä, ks. Määttä 2016, s. 121.

Informaatiohyödykkeiden julkishyödyke-problematiikkaan on pyritty vastaamaan muun ohella digitaalisilla oikeudenhallintajärjestelmillä (*digital rights management*, DRM). DRM on yleiskäsite, jolla viitataan joukkoon erilaisia yhdistettyjä tekniikoita, joilla voidaan luoda suojattu jakelukanava digitaalisille objekteille. DRM:llä voidaan viitata tietoteknisistä suojausmenetelmistä esimerkiksi kryptaukseen, kopiosuojaukseen, digitaalisiin vesileimoihin ja sormenjälkiin, varmentamiseen ja pääsyoikeuden hallintaan esimerkiksi maksumuurin avulla.⁷²

Fyysisten kopioiden muuntaminen digitaalisiksi on verrattavissa muutokseen paperisista asiakirjoista sähköisiin. Tämä muutos itsessään ei vielä tarkoita kuluttamisen muuttumista radikaalisti siitä, mitä se aiemmin oli. Merkittävämpi muutos kulutuksen kohteessa tapahtui mikrotransaktioihin perustuvien liiketoimintamallien kehittymisen myötä. Kirjallisuudessa nivelymiskohta on paikannettu vuosituhannen vaihteeseen, kun MMORPG-pelien pelaajat alkoivat huutokauppaamaan pelihahmoillaan olevia virtuaalisia esineitä verkon markkina-alustoilla, kuten eBayssä. Pian palveluntarjoajat kiinnittivät huomiota objekteihin liittyvään arvoon ja muokkasivat liiketoimintamallejaan rakentumaan yhä enemmän erilaisten virtuaalisten esineiden erillismyyntiin pelaajille. Näistä objekteista *Lehdonvirta* käyttää nimitystä *virtuaaliset hyödykkeet* (*virtual goods*).⁷³

Virtuaaliset hyödykkeet ovat pelin sisäisiä objekteja, esimerkiksi erilaisia esineitä, resursseja, pelirahaa tai kokonaisia pelihahmoja eli avatareja. Virtuaaliset hyödykkeet ovat edelleen digitaalisia, mutta ne eroavat informaatiohyödykkeistä siten, etteivät ne ole enää luonteeltaan julkishyödykkeitä. Ilman palveluntarjoajan apua, käyttäjät eivät voi jakaa tai kopioida virtuaalisia hyödykkeitä menettämättä niitä. Niiden käyttöarvo ei myöskään tyhjene niiden informaation sisältöön, kuten *Lehdonvirran* esimerkki kuvakaappauksesta osoittaa. Kuvakaappaus virtuaalisesta esineestä on verrattavissa kuvaan tavanomaisesta fyysisestä tavarasta: kuvaa katselemalla ei voi saada hyötyä siitä toiminnallisuudesta, joka virtuaaliseen hyödykkeeseen on peliympäristössä liitetty.⁷⁴

Uudet tietotekniset innovaatiot ovat lähentäneet informaatio- ja virtuaalisia hyödykkeitä. Erilaisilla maksumuureilla ja kopiointisuojausjauksilla informaatiohyödykkeiden jakamista on kyetty vaikeuttamaan. Informaatiohyödykkeitä toimitetaan enenevässä määrin suoraan käyttäjän tietovälineelle tietoverkkojen kautta. Käyttäjä ostaa hyödykkeen tietoverkossa markkinapaikasta,

⁷² Giuseppe 2008, s. 313 ja Jacobs – Cooper 2018, s. 119–120. Ks. kuitenkin Savola 2013, s. 52, joka huomauttaa, että DRM-tekniikoista on monilta osin luovuttu sisällöntuottajien ja kuluttajien epäsuosiosta johtuen.

⁷³ *Lehdonvirta* 2012, s. 20.

⁷⁴ Lastowka 2010, s. 135–136 ja *Lehdonvirta* 2012, s. 21.

jonka jälkeen tämä voi ladata hyödykkeen palveluntarjoajan palvelimelta omalle laitteelleen. Erillistä levykettä tai muutakaan fyysistä tietovälinettä, johon tuote olisi talletettu, kuluttaja ei enää saa.⁷⁵

Informaatio- ja virtuaaliset hyödykkeet ovat digisopimusdirektiivissä (EU) 2019/770⁷⁶ säädettyjä digitaalista sisältä ja digitaalisia palveluita. Direktiivin 2(1) artiklan mukaan digitaalisella sisällöllä tarkoitetaan digitaalisessa muodossa tuotettua ja toimitettua dataa. 2(2) artiklassa määritetty digitaalinen palvelu on palvelu, jonka avulla kuluttaja voi luoda, käsitellä, tallentaa tai käyttää digitaalisessa muodossa olevaa dataa tai palvelu, joka mahdollistaa kuluttajan tai palvelun muiden käyttäjien lataaman tai luoman digitaalisessa muodossa olevan datan jakamisen tai muun vuorovaikutuksen sen kanssa. Nämä määritelmät käsittävät muun muassa tietokoneohjelmat, pelit, video- ja äänitiedostot, sähköiset julkaisut sekä erilaiset digitaaliset palvelut, kuten pilvipalveluympäristöt.⁷⁷ Tutkielman terminologiassa digitaalista sisältöä kutsutaan digitaalisiksi objekteiksi. Käsitevalinnalla halutaan korostaa neutraalisuutta, mutta myös digitaalisen sisällön luonnetta varallisuus oikeudellisena oikeusobjektina.

Eräällä toisellakin kuluttamisen muutostendenssillä on ollut merkittävä rooli informaatio- ja virtuaalisten hyödykkeiden konvergenssissa. *Pilviteknologian*⁷⁸ vaikutuksesta kuluttajien omistamiseen perustuvasta kuluttamisesta on siirrytty kohti pääsyoikeusperusteista kuluttamista (*access-based consumption*). Pääsyoikeusperusteisella kuluttamisella tarkoitetaan markkinavälitteisiä transaktioita, joissa ei tapahdu omistusoikeuden luovutusta, vaan kuluttajat saavat määräaikaisen ja vastikkeellisen oikeuden käyttää hyödykettä.⁷⁹ Hyvänä esimerkkinä pääsyoikeusperusteisesta liiketoimintamallista on *Netflix*. Palvelussa käyttäjä saa vastiketta vastaan määräaikaisen käyttöoikeuden suoratoistopalveluun⁸⁰, jonka kautta tämä voi katsella palveluntarjoajan sisällöntuottajilta lisensoimia teoksia. Käyttäjä ei lataa tietovälineelleen enää pysyvää kopiota teoksesta vaan ainoastaan teknisen, teoksen katselemiseksi välttämättömän väliaikaisen kopion.⁸¹

⁷⁵ Ks. esim. Mylly 2017, s. 603.

⁷⁶ Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi (EU) 2019/770, annettu 20 päivänä toukokuuta 2019, tietyistä digitaalisen sisällön ja digitaalisten palvelujen toimittamista koskeviin sopimuksiin liittyvistä seikoista.

⁷⁷ Direktiivi (EU) 2019/770, johdanto-osio kohta 19.

⁷⁸ Pilviteknologian sovellutuksena ovat erilaiset pilvipalvelut, missä joukko toisiinsa tietoverkkojen välityksellä yhteyksissä olevia tietokoneita muodostavat yhtenäisen virtuaalisen alustan. Pilvipalveluista yleisin lienee pilvitallennus, missä käyttäjä voi ladata esimerkiksi valokuvansa ja tekstitiedostonsa palveluntarjoajan pilveen. Käytännössä tällöin käyttäjän data jakautuu ja kopioituu monelle eri tietovälineelle ja palvelimelle eikä käyttäjän datan voida välttämättä määrittää sijaitsevan tietyllä tietovälineellä. Ks. tarkemmin pilvipalveluiden ominaisuuksista ja määrittämisestä COM(2012) 529 final, NIST 2011 ja Riekkinen 2019, s. 111.

⁷⁹ Ks. Bardhi – Eckhardt 2012, s. 881 ja Watkins – Denegri-Knott – Molesworth 2016, s. 44–45.

⁸⁰ Suoratoistolla tarkoitetaan datan siirtoa ja käyttöä yhtäaikaaisesti niin, että käyttö aloitetaan ennen kuin data on kokonaisuudessaan siirretty vastaanottajalle, tässä tapauksessa käyttäjälle. Ks. Kielitoimiston sanakirja (www.kielitoimiston.sanakirja.fi); suoratoisto.

⁸¹ Mylly 2017, s. 603. Offline-toistoa varten palveluntarjoajat ovat kehittäneet tästä myös välimalleja. Esimerkiksi *Netflixin* käyttäjällä on mahdollista ladata teoksesta kopio laitteelleen, jolloin hän voi katsoa teoksen myös ilman

2.2.3. Kuluttajapsykologiset näkökulmat

Kuluttamisen taustalla olevat psykologiset ja sosiologiset selitystekijät ovat myös relevantteja oikeudellisessa ratkaisutoiminnassa reaaliargumentteina.⁸² Toisaalta näitä tekijöitä hyödynnetään poliittisen päätöksenteon taustalla, ja ne tulevat näin osaksi oikeuspoliittista näköpiiriä.⁸³

Sosiologit ovat tutkineet syitä sille, miksi hyödykkeitä ylipäänsä kulutetaan. Kuluttamiselle on aikojen saatossa kehitetty monia erilaisia funktioita, mutta näiden tarkemman erittelyn sijaan on tärkeämpää kiinnittää huomiota siihen, missä määrin virtuaalisten hyödykkeiden ja tavanomaisten hyödykkeiden kuluttamisen funktiot vastaavat toisiaan. Tässä yhteydessä nostan esiin yhden esimerkin. *Lehdonvirta* on väitöskirjassaan osoittanut, että virtuaalisia hyödykkeitä käytetään muun ohella oman sosiaalisen asemansa osoittamisessa ja sosiaalisten suhteiden luomisessa palveluympäristön sosiaalisessa yhteisössä. Harvinaiset tai kalliit pelin sisäiset virtuaaliset esineet osoittavat tiettyä sosiaalista statusta toisille pelaajille. Yhteisön kulttuurista riippuen tällä voi olla merkitystä myös sosiaalisten suhteiden luomisessa. Harvinainen esine avatarilla osoittaa toisille pelaajille esimerkiksi sitä, kuinka kauan kyseinen pelaaja on peliä pelannut ja paljonko aikaa tai rahaa hän on peliin investoinut. Tämän on todettu olevan merkittävä seikka pelikulttuurien hierarkiajärjestelmissä, erityisesti MMORPG-peleissä.⁸⁴

Kuluttajapsykologisesta näkökulmasta virtuaalisten hyödykkeiden osalta voidaan kysyä, ovatko ne aineettomina hyödykkeinä yhtä lailla merkityksellisiä kuluttajille kuin aineelliset hyödykkeet? Tutkimuksissa on todettu, että kuluttajat muodostavat vahvoja tunnesiteitä aineellisiin esineisiin erilaisten rituaalien kautta. Tunnesiteellä katsotaan olevan tärkeä yhteys ihmisten perusluonteeseen, sillä tunneside erottaa merkitykselliset tavarat lähinnä vaihdannallista arvoa sisältävistä tavaroista. Haastattelututkimuksilla on löydetty virtuaalisten hyödykkeiden kohdalla vastaava tunnesiteen muodostumisen mekanismi. Kuluttajat kokevat virtuaaliset hyödykkeet sitä merkityksellisimmiksi mitä enemmän aikaa tai rahaa he ovat hyödykkeisiin investoineet. Virtuaalisten hyödykkeiden kohdalla on myös osoitettu olevan sama tunnearvon meka-

verkkoysteitä. Kopiot ovat tällöin tosin säännönmukaisesti määräaikaista eli edelleenkin käyttäjät eivät voi ladata pysyviä kopioita teoksista.

⁸² Peltonen – Määttä 2015, s. 33–34.

⁸³ Ks. esim. OECD 2014.

⁸⁴ Ks. aineellisten tavaroiden kuluttamiseen liittyen Lehdonvirta 2009, s. 31–34 ja virtuaalisten hyödykkeiden osalta s. 59–65.

nismi kuin tavaroissa. Tunnearvo nostaa hyödykkeen merkitystä kuluttajalle: läheiseltä ihmiseltä saatu syntymäpäivälahja on arvokkaampi kuin mitä tavaran jälleenhankinta-arvo on siihen liitetyn tunteen ja muiston vuoksi. Vastaava pätee myös virtuaalisissa hyödykkeissä.⁸⁵

2.3. Digitaaliset objektit

2.3.1. Objektien ontologiasta

2.3.1.1. *Hui ja digitaalisten objektien eksistenssi*

Metafysiikan keskeisenä tutkimuskysymyksenä on kysymys olevan olemassaolosta eli eksistenssistä. Kysymys kuuluu yleisen metafysiikan alueeseen, jota kutsutaan myös ontologiaksi eli opiksi olevasta. Ontologiassa entiteetteihin kuuluvien olioiden eli substanssin ongelmassa voidaan tiivistetysti todeta olevan kysymys havaittavissa olevan muodon ja sen yleisemmän sisällön välisestä dialektista. Kysymysmuodossa ydinkysymykset voidaan esittää esimerkiksi seuraavasti: mitä substanssi oikeastaan on, mitä sen olemassaolo on ja mitä väite olemassaolosta tarkoittaa?⁸⁶

Aristoteleen metafysiikassa oleva jaoteltiin kymmeneen kategoriaan, joista kaikkein perustavin ja ensisijaisin oli substanssin kategoria. Aristoteelisessa filosofiassa substanssi ymmärrettiin lauseen *subjektiksi*, ja muut olevien kategoriat johtuivat substanssista. Substanssilla viitataan jonkin olemukseen. *Aristoteleen* metafysiikassa perustavanlaatuisiksi kysymyksiksi muodostuivat asioiden olemus ja niiden havaittava muoto eli materian representaatio. Tutkimuksen kohteena on siis kategorioiden (substanssin eli subjektin) ja havaittavan maailman välinen suhde. Myöhemmin metafysiikassa tehtiin ero subjektin ja tutkittavan objektin välillä. Erottelun seurauksena edettiin keskusteluun materian tutkimisesta subjektin eli tarkastelevan tietoisuuden ja substanssin eli olemuksen välisenä suhtena.⁸⁷

Hui on esityksessään digitaalisten objektien eksistenssistä jakanut objektit kolmeen ryhmään sen mukaan, miten ovat lajitellaan ja mistä näkökulmasta niitä tutkitaan. Edellä esiteltyä aristoteelisen metafysiikan käsitystä hän kutsuu *naturalistisiksi objekteiksi*. Naturalistisuudella ei

⁸⁵ Ks. Denegri-Knott – Watkins – Wood 2012, s. 78–82 ja 89.

⁸⁶ Juti 2001, s. 13–15, 51–52 ja 110–111.

⁸⁷ Juti 2001, s. 15–19 ja 51 sekä Hui 2016, s. 5–6.

viitata tässä yhteydessä objektien luonnonmukaisuuteen eli esimerkiksi siihen, että objektit olisivat kasveja, puita tai villieläimiä, vaan että näitä objekteja tutkitaan subjektin ja substanssin välisenä dialektina, johon *Hui* viittaa luonnollisena tapana tutkia asioita. Tiivistetysti *Hui* toteaa naturalististen objektien tutkimiseen liittyväksi yhteiseksi nimittäjäksi ja sitä käsittelevien filosofien yhteiseksi tiedonintressiksi sellaisen tietoisuuden struktuurin määrittämisen, joka sallii sen tietävän varmuudella sen tarkkailtavana olevan objektin olemuksen. Tällöin ei kiinnitetä huomiota lainkaan objektin omaan eksistenssiin ja siihen, miten tämä eksistenssi määrittää niitä episteemisiä edellytyksiä, joiden avulla määritetään tietämistä objektin suhteen ja olemiseen sinällään.⁸⁸

Toisen ryhmän muodostavat *tekniset objektit*. Teknologian nopea kehittyminen teollisen vallankumouksen jälkeen ja filosofian välinpitämätön suhtautuminen tähän kehitykseen on esitetty aiheuttaneen ongelmia ontologisten kysymysten suhteen. Naturalistista tarkastelutapaa voidaan kritisoida sen yleistävästä käsitteenmuodostamisesta, joka jätti huomioimatta empiirisen todellisuuden. Tällöin jäivät huomioimatta myös ne ominaisuudet eli predikaatit, jotka ovat oleellisia olioille todellisina entiteetteinä.⁸⁹ Perinteinen tarkastelutapa ei siis enää kyennyt vastaamaan kysymyksiin, joita teknisten objektien ontologinen tarkastelu synnytti. Olevan ymmärtäminen ei ollut *Huin* mukaan ”oikealla tiellä”, ellei teknistä kehitystä ja sen muutoksia oteta huomioon myös filosofiassa.⁹⁰

Teknisiä objekteja ovat esimerkiksi vasara, mekaaniset laitteet ja sähkökomponentit. Näiden eksistenssin tutkimiseen filosofi *Gilbert Simondon* kehitti mekanologiaksi (*mechanology*) nimeämänsä suuntauksen, missä eksistenssiä tutkitaan teknisten objektien ja niiden ympäristön (*milieu*) välisenä suhtena sekä objektien kehittymisen kautta. Olemuksen ja muodon sijaan teknisiä objekteja tulee ymmärtää näiden objektien osien välisten kausaalisten suhteiden modulaatioiden kautta. Nämä suhteet rakentuvat *Simondonin* mukaan prosessissa, jossa tekniset elementit kehittyvät teknisiksi yksilöiksi ja edelleen kokonaisuuksiksi (*ensemble*). Tekniset yksilöt ovat teknisiä objekteja, jotka käsittävät objektien sisäisen rakenteen funktionaalisuuden samanaikaisesti, kun se voi inkorporoida objektin ulkoisen ympäristön tähän funktionaalisuu-

⁸⁸ Hui 2016, s. 5. Ks. myös Juti 2001, s. 19, jossa viitataan *Aristoteleen* metafysiikan olevan naturalistista mielessä, että kyse on luonnossa havaittavien ilmiöiden selittämistä. Tarkemmin *Immanuel Kantin*, *G.W.F Hegelin* ja *Edmund Husserlin* käsityksistä ja näiden vaikutuksesta naturalististen objektien tutkimisen kehittymiseen, ks. Juti 2001, s. 22–25 ja Hui 2016, s. 7–11.

⁸⁹ Ks. Juti 2001, s. 44, joka viittaa *Heinrich Rickertin* toteamaan.

⁹⁰ Hui 2016, s. 12.

teen. Esimerkkinä *Hui* uusii *Simondonin* esimerkin diodeista ja triodeista, jotka ovat sähkökomponentteja tarkoituksenaan ohjata sähkövirran kulkua virtapiirissä. Triodi on kehitetympi versio diodista, missä diodin sisäistä rakennetta muokkaamalla on komponenttiin lisätty mahdollisuus säätää sähkövirran voimakkuutta eli elektronien määrää syöttämällä komponenttiin tasajännitettä. *Simondonin* mukaan kyse ei ollut triodin johtamisesta diodista, vaan molempien komponenttien hyödyntämistä ilmiöistä: elektronien peruuttamattomuudesta tiettyjen olosuhteiden vallitessa ja sähkövirran kuljettamisesta tyhjiössä. Teknisten objektien eksistenssin tutkimisessa ydinkäsitys on ottaa huomioon objekti, sen dynaamisuus ja näiden vaikutukset objektiin liitettäviin episteemisiin perusteisiin.⁹¹

Niin kuin tekniset objektit aiheuttivat muutospaineita metafysiikan perusteorioissa teollisen vallankumouksen jälkeen, *Huin* mukaan myös digitalisaatio on muodostamassa tällaisen virtatähtäyksen *digitaalisten objektien* eksistenssin suhteen. *Hui* määrittelee digitaalisten objektien olevan struktuurien ja skeemojen ohjaamasta datasta ja metadatasta koostuvia objekteja, jotka voivat ottaa tietynlaisen hahmon ruudulla tai piiloutua tietokoneohjelmiston *back end* -osioon.⁹² Esimerkkinä digitaalisista objekteista *Hui* mainitsee videot, kuvat, tekstitiedostot ja sosiaalisen median profiilit.⁹³

Huin esityksen näkökulmasta digitaaliset objektit ovat dataa, mutta tämä ei ole ainoa mahdollinen tarkastelukulma, sillä digitaaliset objektit ovat myös jotain enemmän kuin vain dataa. *Hui* tutkii digitaalisia objekteja eri merkintäkielten, kuten HTML ja XML, historian kautta. Tietotekniset laitteet eivät ymmärrä datan sisältöä. Ne eivät ymmärrä esimerkiksi sitä, mitä kuva esittää. Tietotekniset laitteet toimivat merkintäkielten avulla, joilla voidaan luoda esimerkiksi kuvalle semanttinen merkitys. Havainnollistavana esimerkkinä *Hui* esittää kuvatiedoston toteuttamisen XML-kielellä. Kuva piirtyy käyttäjän nähtävälle ruudulle kuvana, mutta laite käsittää kuvan sen attribuuttien avulla, joita kuvalle on asetettu. Nämä voivat käsittää tiedot esimerkiksi kuvan tekijästä, kameralaitteesta ja ajasta, jolloin kuva on luotu tai siirretty verkkosivulle. Kuva käsittää siis enemmän asioita kuin mitä siitä voidaan päältä päin nähdä kuvaa katsomalla. Attribuutit voidaan käsittää myös metadataksi, sillä kuva itsessään on myös dataa. Metadatan

⁹¹ Ks. tarkemmin *Hui* 2016, s. 12–18 ja 61–62, jossa lisäksi aiheeseen lisätään *Martin Heideggerin* ajatuksia kirjoittajan huomautuksin, että tässä yhteydessä ei oteta huomioon kaikkea *Heideggerin* esittämiä näkemyksiä, vaan valittuja ja aiheeseen sopivia. *Heideggeristä* lisäksi, ks. Juti 2001, s. 44–51.

⁹² Ohjelmiston *front end* -osio on käyttäjälle näkyvä ohjelmiston käyttöliittymä, kun *back end* -osioilla viitataan ohjelmiston taustalla toimivaan osioon, joka käsittelee ja tallentaa dataa. Ks. esim. https://en.wikipedia.org/wiki/Front_end_and_back_end, luettu 7.4.2021.

⁹³ *Hui* 2012, s. 1 ja *Hui* 2016, s. 1–2.

ja attribuuttien määrä on myös faktisesti kasvanut merkintäkielten kehittyessä. Tästä kokonaisuudesta *Hui* käyttää käsitettä *datan objektifiointi*.⁹⁴

Merkintäkielten ja metadatan merkitys liittyy semanttiseen verkkoon ja sen ontologioihin (*web ontologies*). Semanttisen verkon ajatuksena on muuttaa tilannetta, missä laitteet lähinnä esittävät datan käyttäjille ja näiden tulkittavaksi. Semanttisessa verkossa XML-kielen syntakseihin perustuvien ontologioiden avulla hallitaan objektien semanttista merkitystä, jonka avulla laitteet voivat ”ymmärtää” ja käsitellä niihin liittyvää dataa. Ontologiat, joiden merkintäkielen toimii *Ontology Web Language* eli OWL, toimivat siis vastaavasti kuin XML-kielen attribuutit. Ontologiat käsittävät kuitenkin erään poikkeavuuden XML-kieleen verrattuna: ontologioissa jokaiselle objekti-predikaatille eli attribuutille annetaan oma uniikki URL-koodi, jonka avulla objektin palveluympäristö voi tunnistaa kyseisen objektin kyseisen attribuutin. Objektin komponentit saavuttavat tässä mielessä oman identiteettinsä, jolloin niitä voidaan myös muokata. *Hui* ymmärtää tämän tapahtuman digitaalisten objektien *konkretisoitumisena*, kun konkretisoinnilla viitataan objektien tarkempaan määrittämiseen sekä objektien osien ja toisten objektien välisten suhteiden eksplisointiin.⁹⁵

Datan objektifioinnilla, semanttisen verkon ajatuksella ja digitaalisten objektien konkretisoinnilla on olennainen merkitys *Huin* käsitykseen digitaalisista objekteista. Digitaalisia objekteja voidaan toki käsitellä naturalistisina objekteina, jolloin kyse on tietoisuutemme ja näiden objektien havaitsemisen välisestä suhteesta. Digitaaliset objektit ovat myös teknisiä objekteja, ja niitä voidaan tarkastella kokonaisuuksina suhteessa niiden ympäristöön. Mutta digitaalisten objektien ympäristö on erilainen kuin teknisten objektien ympäristö. Lisäksi digitaaliset objektit ovat sellaisessa yhteydessä toisiin objekteihin, ettei naturalistisiin tai teknisiin objekteihin kehitetyillä teorioilla voida ymmärtää niiden luonnetta. *Huin* vastaus tähän haasteeseen on erilaiset teoriat digitaalisten objektien välisistä *suhteista* ja niiden huomioimisesta. Digitaalisten objektien tarkastelussa tulee kiinnittää huomiota, ei niinkään kysymykseen siitä millaista substanssia ne ovat, vaan millaisessa suhteessa ne toimivat toisiinsa ja ympäristöönsä nähden.⁹⁶

⁹⁴ Ks. *Hui* 2012, s. 388–349 ja *Hui* 2016, s. 34, 52, 66–70 sekä s. 66 kuvio 11.

⁹⁵ *Hui* 2012, s. 389 ja *Hui* 2016, s. 68–73. Semanttisen verkon ontologioiden toimivuuden kannalta olennaista on myös ontologioiden koherentius, joka toteutetaan erilaisten standardien ja konseptien avulla. Esimerkiksi Topic Maps (ISO/IEC 13250 -5:2015) -standardi ja *Resource Definition Framework* (RDF) -konsepti pitävät käytetyt ontologiat yhdenmukaisina, jolloin vältetään ontologioiden kääntäminen eri palvelinjärjestelmien välillä ja mahdolliset kääntämiseen liittyvät vikatilanteet, ks. *Hui* 2016, s. 69–71.

⁹⁶ *Hui* 2012, s. 389–390 ja 394 sekä *Hui* 2016, s. 25–26.

2.3.1.2. Palka ja digitaalisten objektien eksistenssin moodit

Kun *Huin* esitys keskittyi digitaalisten objektien eksistenssin tutkimista käsittävän metafysiikan teorian muodostamiseen, väitöskirjassaan *Przemyslaw Palka* pyrkii kehittämään digitaalisten objektien teoriaa oikeustieteiden tiedonintressistä käsin. Oikeusteoreettisessa esityksessään *Palkan* tavoitteena on yleistä teoriaa kehittämällä antaa välineitä, joilla tietoverkkoympäristön digitaalisia objekteja voidaan käsitellä oikeudellisessa ympäristössä. *Palkan* näkökulma objekteihin on yksityisoikeudellinen ja siksi myös erittäin läheinen tämän tutkielman näkökulman kanssa.⁹⁷ Tässä yhteydessä käsitellään ainoastaan *Palkan* näkemyksiä digitaalisten objektien ontologiasta ja niiden eksistenssistä.

Palka on kehittänyt digitaalisille objekteille kaksi eksistenssin moodia tai tilaa. Eksistenssin *primäärimoodissa* objekti ei ole riippuvainen minkään ulkopuolisen tahon toiminnasta. Primäärimoodissaan objektin eksistenssiin voi siis vaikuttaa välittömästi vain objektia hallussaan pitävä henkilö. Objektit ovat tässä suhteessa riippumattomia tai itsenäisiä. *Sekundäärimoodissa* objektien eksistenssi sen sijaan on riippuvainen jonkin kolmannen tahon toimista (*action*), tietämyksestä (*knowledge*) tai sopimuksista (*agreement*). Esimerkiksi tietotekniselle laitteelle tallennettu tekstitiedosto on eksistenssin primäärimoodin objekti, jonka käsitteleminen tai olemassaolo ei siis ole riippuvainen esimerkiksi ulkopuolisen hallussa olevan palvelimen toimivuudesta tai sopimuksesta, joka säätelee pääsyä kolmannen palvelimelle. Eksistenssin sekundäärimoodin objektit taas lakkaavat olemasta tai pääsy niihin katkeaa, mikäli jokin taho lopettaa esimerkiksi palvelun ylläpidon ja poistaa laitteille tallennetun datan tai katkaisee pääsyn dataan, joka käsittää objektin. Pilvipalvelimella sijaitsevat tiedostot ovat sekundäärejä objekteja tässä suhteessa.⁹⁸

Sekundäärimoodin objekteja voidaan jaotella vielä edelleen. Sopimuksenvaraiset tai toimintaan perustuvat objektit voivat olla *julkisesti* taattuja, jolloin oikeusjärjestyksessä on asetettu taholle velvoite objektien eksistenssin varmistamiseksi ja ylläpitämiseksi. *Yksityisesti* taatut objektit taas ovat käyttäjän ja palveluntarjoajan väliseen sopimukseen ja toimintaan perustuvia. Esimerkiksi sähköisessä muodossa oleva raha tai arvo-osuusjärjestelmästä ja selvitystoiminnasta annetun lain (348/2017, AOJL) 1:3:n 1 kohdan mukaiset arvo-osuudet ovat sekundäärimoodin

⁹⁷ Palka 2017, s 13–15.

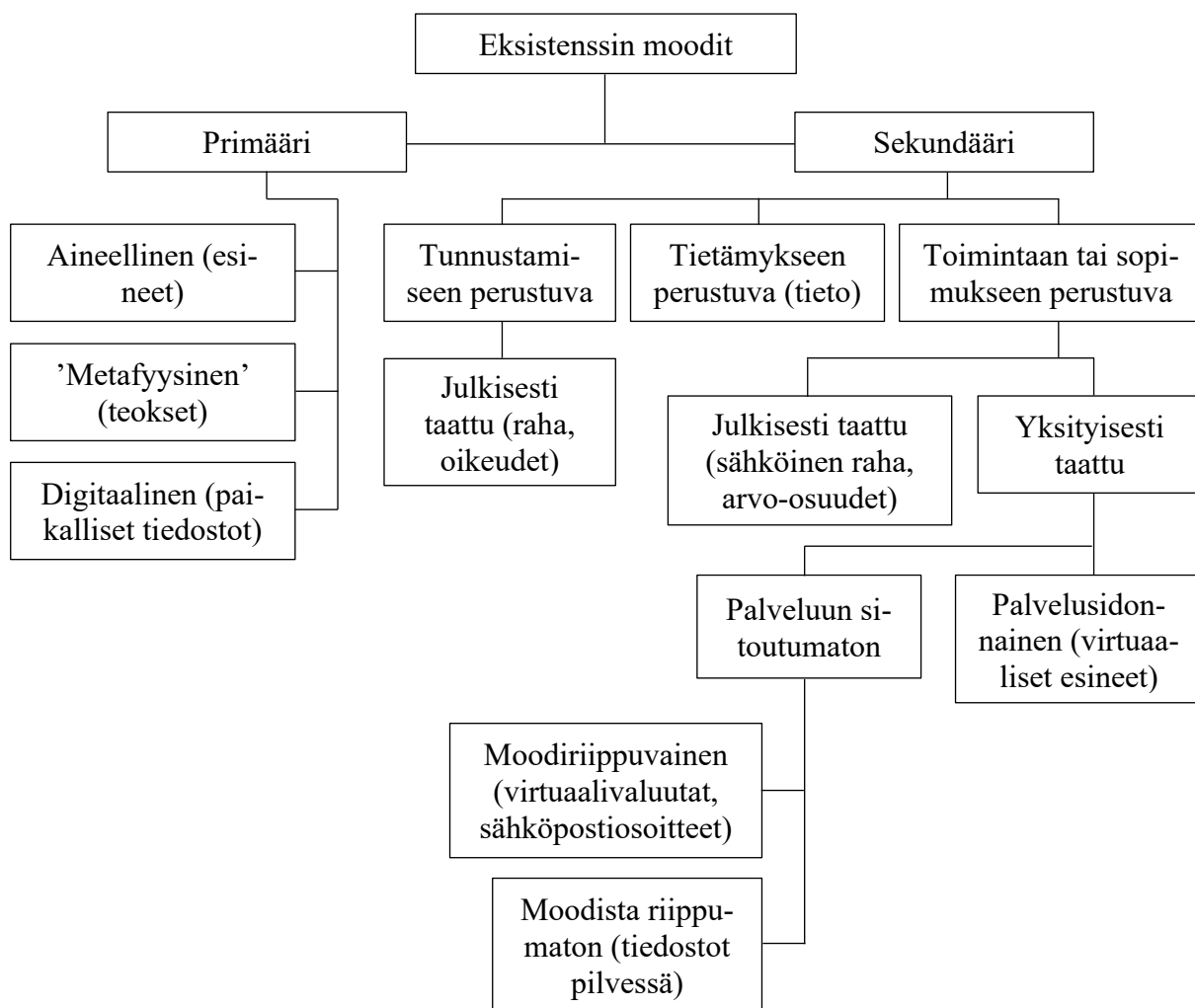
⁹⁸ *Palka* nostaa esiin myös perinteisten varallisuus oikeuden kohteiden eksistenssin moodit tämän jäsentelyn puitteissa. Tavanomaiset aineelliset esineet omaavat eksistenssin primäärimoodin. Myös teokset, keksinnöt ja muut vastaavat immateriaalioikeuksia käsittävät kohteet ovat eksistenssiltään primäärisiä, mutta idea teoksesta tai keksinnöstä on eksistenssin moodiltaan sekundäärinen. Myös muut aineettomat varallisuuskohteet, kuten liikesalaisuudet ovat sekundäärejä objekteja. Ks. Palka 2017, s. 155–157.

sopimuksenvaraisia julkisesti taattuja digitaalisia objekteja. Pilvipalvelimella sijaitsevat tiedostot tai virtuaalivaluutat ovat esimerkkejä yksityisesti taatuista objekteista, joiden eksistenssin taso on sekundäärinen.⁹⁹

Toimintaan perustuvat yksityisesti taatut sekundäärimoodin objektit on syytä jakaa vielä niiden palvelusidonnaisuuden ja toisaalta moodiriippuvuutensa perusteella. Palvelun sisäiseen toiminnallisuuteen tai funktioon kiinteästi sidoksissa olevia digitaalisia objekteja ei voida siirtää pois siitä ympäristöstä, johon ne on luotu. Tällaisia objekteja ovat useimmissa tapauksissa pelien sisäiset esineet eli virtuaaliset esineet. Virtuaalivaluutat, sähköpostiviestit ja yksittäiset tekstitiedostot ovat esimerkkejä digitaalisista objekteista, joita voidaan siirtää palvelusta toiseen ilman, että objektit menettävät ominaismerkityksensä. Tällaiset objektit voivat myös olla siinä mielessä eksistenssin moodistaan riippumattomia, että ne voidaan muuntaa primäärimoodin objekteiksi. Esimerkiksi pilvipalvelimella olevia tiedostoja voidaan siirtää pois pilvestä paikallisen tietoteknisen laitteen tietovälineelle. Toisaalta virtuaalivaluutat ovat perimmäisimmältä eksistenssiltaan sekundäärimoodin objekteja, joka on seurausta lohkoketjuteknologiasta ja sen hajautuneisuudesta, johon nämä valuutat teknisesti perustuvat.¹⁰⁰

⁹⁹ Palka 2017, s. 158.

¹⁰⁰ Palka 2017, s. 158–159. Lohkoketjuteknologiasta tarkemmin, ks. jäljempänä av. 129.

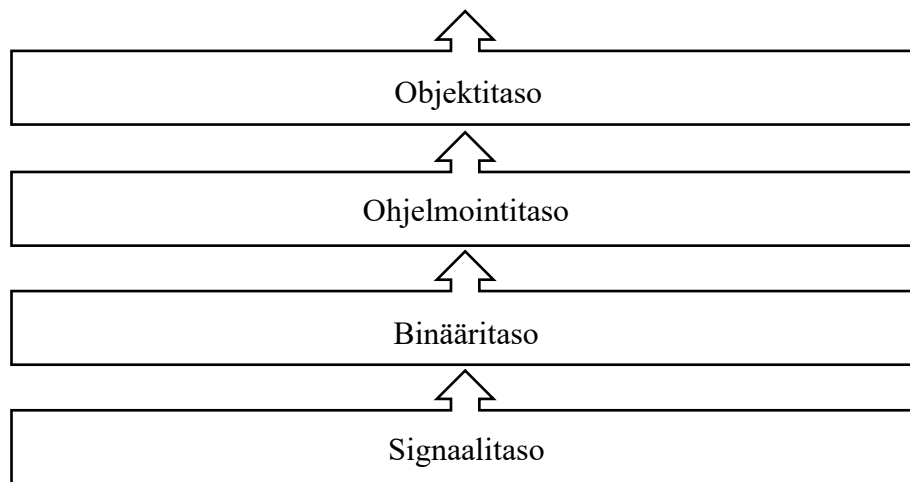
Kuvio 1. Digitaalisten objektien eksistenssin moodit

Edellä esitelty jaottelu on kieltämättä hieman vaikeasti lähestyttävä. Kuviossa 1 jaottelu on visualisoitu selventämään ja konkretisoimaan esitettyä. Kuvio mukailee *Palkan* väitöskirjassaan esittämää kuviota. Huomionarvoinen seikka on, ettei *Palka* ole tarkoittanut edellä esiteltyä jaottelua normatiivis-dogmaattiseksi. Tavoitteena on ollut kehittää digitaalisten objektien metodologiaa kehittämällä käsitteistöä, jolle erilaisten digitaalisten objektien tarkemmat tutkimukset voisivat pohjautua.¹⁰¹

¹⁰¹ Palka 2017, s. 159.

2.3.1.3. Datan ontologian tasomalli

Tyypillisesti tietokoneilla ja muilla tietoteknisillä laitteilla sanotaan käsiteltävän dataa. Edellä on tullut esille, että data on merkki tai merkeistä koostuvaa informaatiota eli jonkin tiedon esittämisen muoto. Datan käsitteeseen voidaan lisätä vielä lisämääreeksi, että sitä käsitellään tietoteknisillä laitteilla. Dataa käsittelevien esitysten kysymyksenasettelua voitaneen kritisoida siitä, ettei pelkästä datasta puhuminen ole riittävän tarkkarajaista. Datan ontologiasta voidaan tulkin-tani mukaan keskustella useilla eri ontologisilla tasoilla. On siis syytä ensin tunnustella, mitä nämä tasot ovat.

Kuvio 2. Datan ontologiset tasot

Signaalitasolla (kuvio 2) data ymmärretään sähköisinä signaaleina, joiden kulkua ohjataan mikropiirien komponenteilla. Tietokoneet rakentuvat yksinkertaistetusti transistoreista, joiden avulla voidaan ohjata sähköän kulkua. Näin tietokone voidaan ohjelmoida ratkaisemaan matemaattisia laskuja. Tänä päivänä tietokoneiden ja muiden tietoteknisten laitteiden transistorit sijaitsevat keskitetysti mikroprosessoreissa.

Transistoreilla on siis kaksi toimintoa tai asentoa: päälle ja pois. Tietotekniikan kontekstissa puhutaan yleisesti *binäärikoodista* eli ykkösistä ja nolista, missä ykkönen kuvastaa transistorin päästävän sähköän läpi ja nolla taas transistorin olevan pois päältä. Binäärikoodissa nollat ja ykköset muodostuvat 8 merkin mittaisiksi ryppäiksi, joilla transistorien tilaa voidaan ohjata, jotta laite tekee sille asetetun käskyn. Yksi bitti binäärikoodia voi siis olla esimerkiksi seuraavan näköinen: 00110011. Binäärikoodista käytetään myös nimitystä konekieli, jolla viitataan

tietokoneen kykyyn lukea numeroita.¹⁰² Binäärikoodi on harppaus luonnontieteen maailmasta sähköiseen maailmaan eli *binääritasolle*. Dataa voidaan tallentaa pidempiaikaisesti kovalevyille, jolloin binäärikoodi kirjoitetaan esimerkiksi magneettinauhalle, josta tietokone kykenee lukemaan datan. Tasoajattelussa datan tallentamista voidaan siis tarkastella sekä signaalitason että binääritason ilmiönä.

Ohjelmointia voidaan toteuttaa usealla eri abstraktiotasolla. Binäärikoodilla ohjelmoiminen on hyvin työlästä, jos haluttu toiminto on lauseen kirjoittamista monimutkaisempi. Ratkaisuksi tähän on korkeamman luokan *ohjelmointi-* eli *koodikieli*, joista esimerkkeinä voidaan mainita C++, Python ja Java. Koodikieltä on huomattavasti helpompi lukea ja käsitellä kuin konekielistä binäärikoodia, jolloin ohjelmoinnin laatu ja tehokkuus paranevat. Tietoteknisten laitteiden komponentit eivät ymmärrä koodikieltä sellaisenaan, vaan koodikieli on joko käännettävä kokonaisuudessaan konekieliseksi tai tulkettava, jolloin koodikielen ja konekielen välisenä tulkina toimii kääntäjäohjelmisto. *Ohjelmointitasolla* operoidaan siis helpommin hallittavalla koodikielellä, johon voidaan viitata lyhyemmin vain koodina.¹⁰³

Oikeudellisissa yhteyksissä dataa on lähestytty nimenomaan ohjelmointitason ilmiönä.¹⁰⁴ Ohjelmistoihin liittyviä oikeuksia on lähestytty tietokoneohjelmien tekijänoikeusdirektiivin¹⁰⁵ 1 artiklassa immateriaalioikeudellisista lähtökohdista, jolloin koodi on tulkittu kirjalliseksi *teokseksi*, jonka tekijät saavat tekijänoikeudellista suojaa. Näin ajateltuna koodi rinnastuu esimerkiksi kirjan sisällöksi. Niin kuin kirjan juoni voidaan kirjoittaa minkä sisältöiseksi tahansa, myös tietokoneen toimintoja voidaan ohjelmoida hyvin monilla erilaisilla tavoilla. Kyse ei ole toiminnallisuuden eli idean suojaamisesta sinänsä, vaan kyseisen koodisisällön suojaamisesta teoksena.¹⁰⁶

Digitaalisen objektin määritelmä ei kuitenkaan tyhjene ohjelmointitason ilmiöksi. Käyttäjät pitävät tämän tutkielman terminologian mukaisina digitaalisina objekteina pidettäviä virtuaalisia

¹⁰² Esim. Välimäki 2009, s. 274.

¹⁰³ Ks. Mostafa – Hesham 2005, s. 37–38 ja Välimäki 2009, s. 275–276.

¹⁰⁴ Ks. esim. Tarkela 2016, s. 67–68, joka artikkelissaan ymmärtää datan olevan informaation ”tekninen kantaja tai kuljettaja”, joka esitetään tietokoneiden ymmärtämässä binäärisessä muodossa. Ks. myös HE 2/2003 vp s. 16–17, jossa viitataan Euroopan neuvoston verkkorikollisuutta koskevaan yleissopimuksen 1 artiklan b kohdan mukaiseen datan määritelmään. Sopimuskohdan mukaan data tarkoittaa sellaisessa muodossa olevien tosiseikkojen, tietojen tai käsitteiden esitystä, että se soveltuu käsiteltäväksi tietojärjestelmässä, mukaan lukien ohjelmat, joiden avulla tietokone pystyy suorittamaan jonkin toiminnon.

¹⁰⁵ Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi 2009/24/EY, annettu 23 päivänä huhtikuuta 2009, tietokoneohjelmien oikeudellisesta suojasta.

¹⁰⁶ Esim. Välimäki 2009, s. 17–18.

hyödykkeitä aineellisten hyödykkeiden kaltaisina. Jos digitaaliset objektit nähtäisiin vain koodina, voitaisiinko niitä pitää objekteina lainkaan? Sekä *Hui* että *Palka* ovat todenneet, että digitaaliset objektit ovat jotain enemmän kuin vain dataa.¹⁰⁷ Asia vaikuttaa selvältä erityisesti, kun tarkastelussa otetaan laajemmin huomioon kuluttajien psykologiset ja sosiaaliset vaikutukset ja reaalityodellisuuden ilmiöt.¹⁰⁸

Onkin katsottava, että ohjelmointitason jälkeen on vielä yksi ontologinen taso, jolle digitaaliset objektit sijoittuvat. *Objektitasolla* käsiteltävä olio ei ole enää vain tekstimuotoinen tai numeraalinen koodi tai fysikaalinen ilmiö, vaan niistä rakentuva kokonaisuus (*ensemble*), objekti. Näin objekteja ovat esimerkiksi kuvatiedostot, digitaaliset kopiot peleistä ja sähköpostiviesti. Alemmille tasoille edetessä kuvatiedostokin on koodia, joka kääntyy tai tulkitaan konekieleksi ja viime kädessä tietoteknisen laitteen mikropiirien signaaleiksi. Näillä tasoilla ei kuitenkaan ole mitään tekemistä sen kanssa, mitä kuvatiedosto edustaa objektina. Kuvatiedoston sisältämä data siitä, millaisen kuvan tietokoneen tulee piirtää kuvaruudulle, ei ole samanarvoista, jos se esitetään vain tekstimuodossa olevan koodikielenä. Kuvasta tulee kuva vasta, kun se esitetään henkilölle niin, että tämä tunnistaa kyseessä olevan kuva: oli kyse paperille tulostetusta kuvasta tai tietokoneruudulle piirtyvästä kuvasta. Objektilla on siis *sosiaalinen* yhteys henkilöön, joka havainnoi objektia.¹⁰⁹

Edellä esittelemäni tasoajattelun taustalla vaikuttaa ajatus, jonka *Andrew Murray* esitti informaatioteknologian, oikeuden ja yhteiskunnan suhteita käsittelevässä teoksessaan. Niin kuin fyysisessä maailmassa atomit ovat kaiken materian rakennusainetta, ovat bitit verkkoyhteiskunnan perusrakennusainetta.¹¹⁰ Fyysisessä maailmassa kaikki materia voidaan redusoida viime kädessä atomitasolle. Tällaisesta reduktionismista¹¹¹ ei vain yhteiskunnallisella tasolla ole mitään mieltä.

Palka on selvittänyt roomalaisen oikeuden pohjalta syitä sille, miksi digitaalisia objekteja käsitellään lähtökohtaisesti ohjelmointitasolla. Aiheeseen liittyviä relevantteja seikkoja avataan

¹⁰⁷ Ks. edellä av. 94 ja *Palka* 2017, s. 146–147.

¹⁰⁸ Ks. luku 2.2.

¹⁰⁹ *Palka* 2017, s. 148.

¹¹⁰ *Murray* 2019, s. 5 ja 8.

¹¹¹ Reduktionismi on nimitys filosofille opille, jossa asioita ja ilmaisuja pyritään palauttamaan joihinkin toisiin asioihin ja ilmaisiin. Juti 2001, s. 382. Tässä yhteydessä viitataan tällä objektien tarkastelutapaan, jossa objekteja pidetään ekvivalentteina niiden rakennusosien. Näin esimerkiksi vasara olisi objektina sama kuin se metalliseos, mistä se on valettu.

suomalaisesta oikeusjärjestelmästä käsin seuraavassa pääluvussa, mutta tässä yhteydessä voidaan tiivistetysti todeta, että juurisyyt liittyvät varallisuus oikeudellisten objektien jaottelusta materiaaliin ja immateriaaliin eli aineellisiin ja aineettomiin objekteihin, joista ensimmäiseen lukeutuvat esimerkiksi esineet ja kiinteistöt ja jälkimmäiseen tekijänoikeudet, patentit, saamisoikeudet ja muut vastaavat aineettomat objektit.¹¹²

Tästä jaottelusta seuraa, että digitaalisia objekteja pidetään aineettomana materiana. Vielä voidaan argumentoida reduktionismin hengessä, että data on materiaalista vasta kun tarkastelussa siirrytään signaalitasolle eli esimerkiksi kun data talletetaan kovalevyille. Nämä näkökannat näyttävät olevan vallitsevia kotimaisessa oikeuskirjallisuudessa.¹¹³

Digitaaliset objektit käsittävät siis sosiaalisen yhteyden, suhteen, joka ei tyhjene objektien rakennusaineena toimiviin bitteihin tai dataan koodina. Toisaalta digitaaliset objektit eivät ole vain sosiaalinen konventio. Jos ihmiset katoaisivat, sosiaaliseen konstruktion¹¹⁴ perustuvat oikeudelliset instituutiot katoaisivat myös siinä merkityksessä, joka niille on annettu yhteisön toimesta. Käteinen raha olisi edelleen fyysisiä kolikoita ja seteleitä, mutta niiden merkitys maksuvälineenä kytkeytyy yhteisön hyväksyntään ja olemassaoloon. Digitaaliset objektit sen sijaan ovat olemassa tietovälineellä riippumatta siitä, hyväksyykö yhteisö sen olemassaolon vai ei. Digitaaliset objektit omaavat siis eri ontologisen moodin kuin monet puhtaasti sosiaalisiin konstruktiioihin perustuvat oikeudelliset instituutiot.¹¹⁵

Tässä kohdassa on syytä tiivistää edellä käsitelty ja tarkentaa luvun alussa esitettyä kysymystä objektien luonteesta tämän tutkielman tiedonintressiä silmällä pitäen. *Digitaaliset objektit ovat objektitasoista dataa, mutta mihin rajanveto objektitason ja ohjelmointitason välillä perustuu?* Tasoerotuksen funktiona on toimia analyttisenä apuvälineenä korostamaan tarkastelukulman merkitystä määritettäessä datan sisältöä käsitteenä. Jo edellä lyhyesti esiteltyjen näkökohtien pohjalta voidaan todeta, että datan mieltäminen vain koodiksi ja tekstiksi ei tuo esiin kaikkia niitä ulottuvuuksia, joita todellisuudessa vallitsee datan, verkostojen ja ihmisten välillä. Objektitasotarkastelun tarkoituksena voidaan pitää myös näiden todellisuuskäytöjen paljastamista.

¹¹² Ks. tarkemmin Palka 2017, s. 148–154.

¹¹³ Ks. esim. Huuskonen 2016 ja Tarkela 2016. Tarkelan artikkelissa esittämiä argumentteja käsitellään tarkemmin jäljempänä luvussa 3.3.1.

¹¹⁴ Konstruktiolla tarkoitan tässä yhteydessä ajattelurakennelmaa. Käsitteen merkityssisältö näin ollen poikkeaa hieman siitä, miten sitä käytettiin edellä oikeudellisen teorianmuodostuksen yhteydessä. Tarkoitan sosiaalisella konstruktiolla sisällöllisesti samaa kuin Searle kollektiivisen tunnistamisen käsitteellä, joka tämän mukaan on edellytys yhteiskunnan institutionaalisten rakenteiden olemassaololle, ks. Searle 2010, s. 56–58.

¹¹⁵ Ks. Palka 2017, s. 153–154 ja edellä luvussa 2.3.1.2 todettu.

Tasoerotelu kuitenkin edellyttää rajanvetokriteerien luomista sen suhteen, milloin dataa on tarkasteltava milläkin tasolla varallisuusosoikeudellisessa kontekstissa.

Tämän problematiikan havainnollistamiseksi esitän seuraavan esimerkin. Toimittaja kirjoittaa kolumnin uutistoimituksen verkkosivuilla julkaistavaksi. Kolumni on kaikkien vapaasti luettavissa eikä siihen siis edellytetä käyttäjiltä lehden tilausta tai muutenkaan vastiketta. Kolumni on myös täysin vapaasti jaettavissa käyttäjien toimesta. Varallisuusosoikeuden näkökulmasta tällaiseen kolumniin liittyvien mahdollisten kysymysten käsitteleminen lukeutuu luonnollisesti immateriaalioikeuden alaisuuteen. Kolumnia voitaisiin tarkastella esineoikeuden systematiikasta käsin kuvion 2 mukaisella objektitasolla. Kysymys on siis siitä, millä kriteereillä tarkastelukulman valinta tapahtuu.¹¹⁶

Esimerkistä voidaan tehdä seuraava havainto. Kolumnin sisällöstä puhuttaessa tarkoitetaan kolumnin informaatioisisältöä (*information as content*) eli sitä informaatiota, joka käy ilmi tekstistä sen kielellisessä merkityksessä. Kolumnin julkaisemisessa verkkosivuilla ja julkaisun objektitasoisessa tarkastelussa sen sijaan on kyse informaation muodosta (*information as form*). Molempiin merkityksiin viitataan kuitenkin vain puhumalla informaatiosta tai datasta. Kolumnin informaatioisisältö voitaisiin esittää myös aineellisella ja staattisella alustalla, kuten perinteisen painetun lehden sivuilla. Verkkosivuilla oleva kolumni sen lisäksi, että se sisältää informaatiota, on myös muodoltaan informaatiota. Verkkosivuilla julkaistu kolumni ja sen sisältö ovat eri objekteja.¹¹⁷

Kun tätä havaintoa reflektoidaan analyttisen oikeustieteen perinteeseen, voidaan huomata yhtymäkohtia keskusteluun oikeanlaisen kysymyksenasettelun tärkeydestä. Analyttinen oikeustiede kiinnittää huomiota nimenomaan oikeiden kysymysten esittämiseen. Malliesimerkkeinä tästä on varallisuusosoikeuden klassikkoihin lukeutuvat *Zittingin* 'Omistajanvaihdoksesta' vuodelta 1951 ja *Aarnion* 'Perillisen oikeusasemasta' vuodelta 1967. Teosten ytimessä on muun ohella uudenlainen kysymyksenasettelu omistajanvaihdosta ja kuolinpesän käsitettä silmällä pitäen. Huomiota ei enää kiinnitetty siihen, oliko kuolinpesä itsenäinen oikeussubjekti vai ei, vaan siihen, millä tahoilla oli kanneoikeus pesän asioissa ja missä laajuudessa. Omistajanvaihdosta tarkastellessa *Zitting* muotoili kysymykset koskemaan omistusoikeuden eri momentteja sen sijaan, että tarkastelu tapahtui vain yläkäsitteillä.¹¹⁸

¹¹⁶ Problematiikkaa on verrattavissa lainopillisen tietoteorian systeemivalinnan ongelmaan. Kuten edellä on esitelty, lainopillisessa tutkimuksessa tiedon totuusarvoa arvioidaan totuuden koherenssiteorian perusteella niin, että tiedon totuusarvoa määrittää sen koherenttius valitun systeemin kanssa. Ongelmaksi nouseekin kysymys siitä, millä perusteella systeeminvalinta tapahtuu. Tiivistetysti voidaan todeta, että kysymys systeeminvalinnasta on tarkemmin ilmaistuna kysymys oikean tradition valinnasta, johon taas liittyy olennaisesti oikeuslähdeoppi. Ks. tarkemmin Niemi 1996, s. 291–292 ja 296–298.

¹¹⁷ Palka 2017, s. 154–155 ja 157.

¹¹⁸ Ks. *Zitting* 1951, s. 103–119 ja *Aarnio* 1967, s. 118–121.

Digitaalisten objektien kohdalla kysymyksenasettelussa on täsmennettävä, onko kyseisessä yhteydessä tarkoitus käsitellä digitaalisia objekteja informaation sisältönä vai muotona. On ilmeistä, että käsiteltäessä esimerkiksi E-kirjoihin liittyviä oikeudellisia kysymyksiä merkitystä on sillä, puhutaanko kirjan sisällöstä vai siitä muodosta, mihin kirjan sisältö on kiinnitetty.

Edellä esiteltyjen näkemysten perusteella voitaneen todeta, että digitaaliset objektit ovat konkreettisia objekteja. Lisäksi uskallan myös todeta, että epäilyksen varjo digitaalisten objektien olemassaolon yltä lienee väistynyt. Digitaaliset objektit rakentuvat datasta tai informaatiosta ja niitä voidaan tarkastella useammalla ontologisella tasolla. Tarkastelukulman valintaan liittyy olennaisesti kysymys siitä, mitä dataa näistä objekteista tarkastellaan kyseisessä yhteydessä. Digitaalinen objekti on tässä mielessä yläkäsite, joka viittaa kahteen eri objektiin, informaation sisältöön ja informaation muotoon.

2.3.2. Esimerkkejä digitaalisista objekteista

2.3.2.1. Lyhyesti luvun jäsentelystä

Ennen digitaalisiin objekteihin liittyvän sääntelyn tarkastelua on syytä lausua muutama sana palveluntarjoajien luomista ja ylläpitämistä palveluympäristöistä, *alustoista*, joilla käyttäjät digitaalisia objekteja voivat käsitellä, luoda tai hankkia. Tämän jälkeen digitaalisten objektien sääntelyä tarkastellaan tällaisten alustojen kautta siten, että alustoja tyypitellään niiden pääasiallisen käyttötarkoituksen mukaisesti. Digitaalisia objekteja käsitellään näin myös alustaan liittyvien objektien kautta. Huomattakoon, ettei esittelyn tarkoituksena ole pyrkiä täydelliseen listaukseen alustoista ja niiden tyypillisimmistä objekteista. Jaottelu on lähinnä esitystekninen elementti, jolla alustat ja objektit niputetaan järkeviin kokonaisuuksiin.

Alusta (*platform*) käsite ei ole yksiselitteinen, eikä sille ole vakiintunutta määritelmää, vaan sisältö muotoutuu aina hieman erilaiseksi riippuen sen käyttöyhteydestä. *Päläs* on todennut käsitteellä yleensä viitattavan joko verkkoalustainfrastruktuuriin teknisenä ratkaisuna¹¹⁹, siihen tahoon, joka alustaa tarjoaa tai ylläpitää taikka verkostoon, joka toimii alustana erilaisille toimintoille kuten käyttäjien vuorovaikutukselle.¹²⁰

¹¹⁹ Ailisto ym. 2016, s. 14, jossa (digitaalisilla) alustoilla tarkoitetaan tietoteknisiä järjestelmiä ja niihin liittyviä yhteisiä toimintaperiaatteita.

¹²⁰ Päläs 2019, s. 13 ja COM(2016) 288 final, s. 2.

Tässä tutkielmassa ymmärrän alustat lähinnä viimeisimmän sisältöisenä. Alustoja voidaan jaotella monella eri tavoin eikä niiden tarkemmalle esittelylle tässä yhteydessä ole tarvetta.¹²¹ Jos tällaista alusta käsitettä peilataan edellä luvussa 2.2.1. mainittuun tapaan ymmärtää tietoverkkoympäristö tilana, voidaan alustojen katsoa muodostavan sen digitaalisen ympäristön, jossa käyttäjät navigoivat ja toimivat tietoteknisiltä laitteiltaan käsin. Tällainen alusta voi olla esimerkiksi verkkokauppa, josta käyttäjä voi ostaa digitaalisessa muodossa olevia pelejä, elokuvia tai musiikkia. Toisaalta alusta voi käsittää verkon kautta käytettäviä sovellusohjelmistoja, joilla käyttäjät voivat luoda tai muokata tekstitiedostoja.

2.3.2.2. Alustoja ja niiden tyypillisiä digitaalisia objekteja

Data on todetusti ohjelmisto-, laitteisto- ja palvelusidonnaista. Peruskäyttäjän näkökulmasta tietoteknisten laitteiden käyttäminen kiteytyy järjestelmäohjelmistojen (*system software*) käyttämiseen, erityisesti käyttöjärjestelmäohjelmiston, jolla käyttäjä periaatteessa laitettaan ohjaa ja käskyttää. Järjestelmäohjelmisto mahdollistaa laitteelle asennettavien sovellusohjelmistojen (*application software*) käyttämisen.¹²²

Ekosysteemialustoiksi kutsun sellaisia palvelualustoja, joiden tarkoituksena on tuottaa käyttäjille näiden laitteiden perustoimintoja ja -palveluita. Tällaisia palveluita ovat esimerkiksi järjestelmäohjelmistot, sähköpostipalvelut, toimisto-ohjelmistot ja tallennuspalvelut. Nykyisin myös erilaiset etätyöskentelyä tukevat palvelut, kuten etäkokouksien pitämisen mahdollistavat ohjelmistot, kuuluvat näiden alustojen vakiopalveluihin. Yhtenä ominaisuutena näissä alustoissa on, että palvelut muodostavat tiiviin kokonaisuuden, oman ekosysteeminsä, jolloin eri ohjelmistot voivat olla osittain integroituneet toisiinsa myös toiminnallisella tasolla mahdollistaen käyttäjälle esimerkiksi helpon tavan siirtää dataa eri laitteidensa välillä. Esimerkkejä ekosysteemialustoista ovat *Microsoftin*, *Googlen* ja *Applen* ekosysteemit, jotka käsittävät lukuisia erilaisia palveluita. Jokaisella toimijalla on oma käyttöjärjestelmäohjelmistonsa, *Windows*, *Android* ja *macOS*, jotka toimivat näiden ekosysteemien ydinpalveluina.

Käyttäjien omat tiedostot ovat tyypillisiä ekosysteemialustojen digitaalisia objekteja. Tekstin-käsittelyohjelmalla luotu tekstitiedosto on käyttöjärjestelmäohjelmistolla käsiteltävissä yhtenä

¹²¹ Alustoista, niiden jaotteluista ja toiminnoista tarkemmin, ks. COM(2016) 288 final, Ailisto ym. 2016, s. 14–15, Mäenpää – Faehnle 2017, s. 26–29 ja Päläs 2019, s. 13–17 viitteineen.

¹²² Esim. Riekkinen 2019, s. 101.

objektina, jonka käyttäjä voi kopioida, siirtää tai poistaa tahtonsa mukaan. Niin ikään kuvat, videot, taulukot ja diaesitykset ovat vastaavan tyyppisiä käyttäjien omia tiedostoja.

Käyttöjärjestelmät ja sovellusohjelmat ovat myös itsessään digitaalisia objekteja. Vastaavan tyyppisiä objekteja ovat myös digitaaliset pelit, joiden asema ihmisten vapaa-ajan viettämisessä on erityisesti koronapandemian aikana korostunut.¹²³ Kyse on digitaalisista kopioista eli teoskappaleista, jolla tarkoitetaan tekijänoikeuksien suojatun teoksen konkreettista ilmentymää. Myös elokuvat, tv-ohjelmat ja musiikkikappaleet ovat tällaisia teoskappaleita. Ne voivat olla yksittäisiä tiedostoja, kuten käyttäjien omat tiedostot, tai sitten ohjelmistojen tapaan muodostua tuhansista yksittäisistä tiedostoista. Teoskappaleita käyttäjät voivat ostaa erilaisilta *kauppapaikka-alustoilta*. Tällaiset alustat toimivat perinteisen verkkokaupan tapaan paikkana, josta käyttäjät voivat löytää ja maksaa kolmansien tuottajien luomia tuotteita.¹²⁴

Palveluntarjoajan immateriaalioikeuksilla ja erityisesti tekijänoikeuksilla on tiivis yhteys muutoinkin tämän tutkielman tematiikkaan. Erityisen tärkeäksi periaatteeksi on nostettu tekijänoikeuksien *sammumisperiaate*. Sammumisperiaatteella tarkoitetaan tekijänoikeuslain (404/1961, TekijäL) 19 §:ssä (446/1995) säädettyä teoskappaleen ensimmäisen myynnin yhteydessä tapahtuvaa tekijänoikeuden haltijan oikeuden raukeamista siltä osin, kun tämä voi määrätä teoskappaleen edelleen luovutuksesta. Teoskappaleen ostajan omistusoikeus on siis erotettava teokseen liittyvistä immateriaalioikeuksista. Tätä jaottelua seuraten voidaan huomata, että edellisessä luvussa mainittu digitaalisten objektien jako yhtäältä informaation sisältöön ja toisaalta informaation muotoon vastaa immateriaalioikeuksien suojan kohdetta. Kun tekijänoikeuksilla on tarkoituksena suojata teosta, on kyse informaation suojaamisesta. Informaation muoto eli teoskappale ja sen omistusoikeus erotetaan tästä suojasta.¹²⁵ Sammumisperiaate on tunnistettu merkittäväksi tekijänoikeuden haltijan oikeuksia ja käyttäjän oikeuksia määrittäväksi tekijäksi. Periaate on vanhastaan tunnettu myös *common law* -kulttuurissa ns. *first sale* -doktriinina.¹²⁶

¹²³ Ks. tarkemmin Kinnunen – Taskinen – Mäyrä 2020, s. 27–30.

¹²⁴ Haarmann 2014, s. 67 sekä Ailisto ym. 2016, s. 7 ja 14.

¹²⁵ Ks. Haarmann 2014, s. 67, jossa kirjoittaja toteaa, ettei tekijänoikeuksien suojan kohdetta ole helppo määrittää yksiselitteisesti. Viittaan sisällöllä ja muodolla nimenomaan teoksen ja teoskappaleen väliseen erotteluun eikä muunneltujen teosten problematiikkaa käsitellä tässä yhteydessä.

¹²⁶ Ks. Lively 2007, s. 345–346 ja Haarmann 2014, s. 66–67 sekä tarkemmin periaatteesta ja Euroopan unionin tuomioistuimen (EUT) oikeuskäytännöstä Mylly 2017, s. 606–613. Ks. lisäksi Ballardini – Alén-Savikko 2019, s. 387–395.

Virtuaalivaluutat ovat saaneet osakseen paljon mediajulkisuutta eikä innostus niiden ympärillä näytä vähenemisen merkkejä. Maailmanlaajuisesti keskuspankit ja muut finanssialan viranomaiset ovat olleet pakotettuja esittämään kantansa virtuaalivaluuttojen suhteen.¹²⁷ Virtuaalivaluuttoja on useita erilaisia, mutta tunnetuin näistä on Bitcoin, joka on hajautettu ja lailliseksi maksuvälineeksi vaihdettavissa oleva kryptovaluutta eli salausalgoritmiikalla¹²⁸ suojattu valuutta, jonka toiminta perustuu *lohkoketjuteknologiaan*.¹²⁹

Bitcoin-yksiköt eli ns. kolikot ovat uniikkeja kirjain ja numero yhdistelmiä, jolloin yksiköt voidaan erottaa toisistaan. Valuutan arvo pohjautuu yksiköiden rajoitettuun määrään sekä kysyntään ja tarjontaan: Bitcoineja on 21 miljoona yksikköä, joka tosin voidaan jakaa 8 desimaaliin (0,000 000 01) ja tarvittaessa useampaan. Bitcoin yksiköitä säilytetään sähköisessä lompakossa, joka voi olla erikseen ladattava kolmannen tarjoama ohjelmisto, valuutanvaihtopalveluntarjoajan tarjoama ohjelmisto tai pilvipalvelu.¹³⁰

Vuonna 2018 hyväksyttiin EU:n viidennes rahanpesudirektiivi (EU) 2018/843¹³¹, jonka implementoimiseksi Suomessa säädettiin laki virtuaalivaluutan tarjoajista (572/2019). Lain 2.1 §:n 2 kohdassa määritellään virtuaalivaluuttojen tarjoajan käsite. Säännöksen mukaan virtuaalivaluutan tarjoajalla tarkoitetaan virtuaalivaluutan liikkeeseenlaskijaa, virtuaalivaluutan vaihtopalvelua ja sen markkinapaikkaa sekä lompakkopalvelun tarjoajaa. Määritelmä voidaan ottaa sellaisenaan määritelmäksi *virtuaalivaluutta-alustoille*.

Saman lain 2.1 §:n 1 kohdan mukaan virtuaalivaluutalla tarkoitetaan digitaalisessa muodossa olevaa arvoa, jota keskuspankki tai muu viranomainen ei ole laskenut liikkeelle ja joka ei ole

¹²⁷ Ks. esim. CON/2016/49.

¹²⁸ Salaus on ns. epäsymmetristä salausta, joka toteutetaan lohkosalausalgoritmeilla. Salauksesta seikkaperäisemmin, ks. VAHTI 3/2008 ja Riekkinen 2019, s. 112–119.

¹²⁹ HE 167/2018 vp. s. 45. Tieteen termipankin määritelmän mukaan lohkoketjut ovat jatkuvasti kertyviä hajautettuja datakokonaisuuksia, jonka kaikki tapahtumat ovat aikajärjestyksessä, kaikkien osapuolten vahvistamia ja tallennettu niin, ettei mitään voi muuttua tai väärentää, TEPA (www.termipankki.fi); lohkoketju. Lohkoketjut mahdollistavat datan eheyden ja luotettavuuden varmentamisen ilman kolmansia osapuolia. Tästä johtuen sillä on lukuisia erilaisia sovellutuksia, joista kryptovaluutat ovat vain yksi. Lohkoketjukeskustelun eräänlaisena alkupisteenä pidetään yleisesti *Satoshi Nakamoton* julkaisemaan artikkelia vuodelta 2008. Ks. Nakamoto 2008 ja lohkoketjuteknologiasta tarkemmin Study on Blockchains 2020, s. 26–29 ja 136–138. Lohkoketjuteknologian mahdollisuuksista sääntelyteoreettisesta näkökulmasta, ks. Kaisto 2020.

¹³⁰ Bitcoin.org – Frequently Asked Questions – Economy, <https://bitcoin.org/en/faq#how-are-bitcoins-created> ja HE 167/2018 vp. s. 45 ja 84.

¹³¹ Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi (EU) 2018/843 rahoitusjärjestelmän käytön estämisestä rahanpesuun tai terrorismin rahoitukseen annetun direktiivin (EU) 2015/849 ja direktiivien 2009/138/EY ja 2013/36/EU muuttamisesta.

laillinen maksuväline. Lisäksi edellytetään, että luonnolliset henkilöt voivat käyttää virtuaali-valuuttaa maksuvälineenä ja, että se on siirrettävissä, tallettavissa ja vaihdettavissa sähköisesti. Määritelmä vastaa EU:n viidennen rahapesudirektiivin 3 artiklan 18 kohdan määritelmää.

Pelisovellukset ovat itsessään teoskappaleita, mutta ne voivat toimia samalla myös alustoina. Tietoverkkoympäristössä toimivat pelit voidaan käsittää *pelipalvelualustoiksi*. Tällaisilla pelipalvelualustoilla myytäviä ja käsiteltäviä digitaalisia objekteja voidaan kutsua yleisesti *virtuaalisiksi esineiksi*, sillä usein niiden ulkoinen olomuoto esittää esinettä. Virtuaaliset esineet ovat mielenkiintoinen digitaalisten objektien tyyppi. Toisaalla niillä ei ole lainkaan arvoa, kun taas joissain tapauksissa voidaan puhua jopa sadoista tuhansista euroista.¹³² Niillä voidaan monesta muusta objektityypistä poiketen osoittaa olevan selkeä vaihdannallinen arvo.¹³³ Arvo perustuu useimmissa tapauksissa keinotekoiseen niukkuuteen. Palveluntarjoaja voi esimerkiksi luoda peleihin esineitä, joiden saaminen on hyvin vaikeaa satunnaisuuteen liitettyjen tekijöiden vuoksi. Saaminen voidaan kytkeä ns. loot boxeihin, jotka ovat peleissä olevia objekteja ja toimivat kuin arpa. Loot box sisältää virtuaalisen esineen, joka valikoituu esineisiin asetettujen todennäköisyyksien perusteella sattumanvaraisesti. Kirjallisuudessa loot boxeja on arvioitu uhkapelimekanismien kautta ja todettu, että ne hyödyntävät vastaavia psykologisia mekanismeja kuin perinteisetkin uhkapelit.¹³⁴

2.3.3. Yhteenveto

Ontologiset perusteet objektien eksistenssille ovat ajatuksellisesti todella tärkeitä. Syvällä oikeutemme sedimenteissä metafysiikan ajatusharjoitukset vaikuttavat siihen, miten ymmärrämme objektit, niiden olemassaolon ja sen, mistä ne rakentuvat. Kun tarkastelun kohteena on täysin uudenlainen objekti, ei ole mahdollista saada teoreettisesti eheää kuvaa tällaisista objekteista, ellei tarkastelun alkupistettä sijoiteta viitekehykseen, jonka puitteissa voidaan käsitellä täydellisiä abstraktioita.

Yuk Hui on osoittanut digitaalisten objektien olevan konkreettisia objekteja, joiden olemus poikkeaa fyysisen maailman aineellisista objekteista. Digitaaliset objektit ovat teknisiä objekteja, mutta ne lähestymistavat, joilla teknisten objektien eksistenssiä on tutkittu, eivät onnistu saavuttamaan digitaalisten objektien näistä objekteista poikkeavia ulottuvuuksia. Digitaalisten

¹³² Videopelin aseesta maksettiin 123 000 euroa – myyjä kertoo, miksi joku maksoi siitä niin paljon. Ilta-Sanomat 20.1.2021.

¹³³ Digitaalisten objektien eri arvottamistavoista, ks. Kärki 2020, s. 352–355.

¹³⁴ Näistä tarkemmin ks. Kärki 2020, s. 357–360 ja 366–367. Ks. lisäksi tarkemmin virtuaalisista esineistä ja niihin liittyvistä oikeusteoreettisista kysymyksistä esim. Lawstowka 2010 ja Dong 2020.

objektien olemassaoloa tulee lähestyä ihmisen kognition ja verkostojen välistä suhdetta tarkastelemalla.

Kun *Hui* tarkasteli objektien eksistenssiä yleisempänä kysymyksenä, *Palka* on tarkentanut digitaalisten objektien eksistenssin eri moodeja. Digitaaliset objektit voivat olla moodiltaan primäärisiä tai sekundäärisiä. Primäärimoodin objektien eksistenssi on riippumaton kolmansista tahoista. Sekundäärimoodin objektien olemassaolo on riippuvaista toisen tahon toiminnasta, tietämyksestä tai sopimukseen perustuvasta toiminnasta. Sekundäärimoodin objektit voidaan jaotella vielä seikkaperäisimmin palvelu- ja moodisidonnaisiin sekä yksityisesti- ja julkisesti taattuihin objekteihin.

Näiden ontologisten tarkastelujen pohjalle edellä kehiteltiin datan ontologian tasomallia, joka pohjautuu objektien redusoinnin kritiikille. Koska digitaaliset objektit ovat olemassa, niitä voidaan tarkastella monella eri olemisen tasolla. Nämä objektit on mahdollista redusoida fyysisen maailman *signaalitasolle*, jolloin kaikki tietojenkäsittely on vain komponenttien välisiä signaaleja. Digitaaliset objektit ovat myös *binäärikoodia* eli konekieltä, jota tietotekniset laitteet ymmärtävät ja toimivat koodin mukaisesti. Binäärikoodi on puhdasta dataa, jonka tehokkaampaa ja helpompaa muokkaamista varten on kehitetty erilaisia ohjelmistokieliä. *Ohjelmistotasolla* dataa muokataan sellaisilla kielillä, joita laitteet eivät ymmärrä itsessään, vaan ne tulee muuntaa konekieleksi. Oikeudellisissa yhteyksissä dataa tai digitaalisia objekteja on käsitelty binääri- tai ohjelmistotason ilmiönä. Tällä tasolla digitaaliset objektit ovat periaatteessa vain tekstiä tai numeroita. Data näyttäytyy vain tiedon kantajana, raaka-aineena. *Huin ja Palkan* esitysten perusteella digitaaliset objektit ovat kuitenkin jotain enemmän. Siksi niitä tulisi tarkastella *objektitasolla*. Objektitasolla digitaaliset objektit eivät ole vain tekstiä, vaan kokonaisuuksia, johon ihmiset kykenevät luomaan sosiaalisen yhteyden. Juuri tämä sosiaalinen yhteys on jotain, joka jää puuttumaan muiden tasojen tarkasteluista. Henkilö ei muodosta sosiaalista yhteyttä Java-koodiin ja irtonaisiin graafisiin kuviin, vaan niiden muodostamaan kokonaisuuteen.

Tarkastelutason valinta edellyttää kysymyksenasettelun tarkentamista. Tämä on seurausta siitä, että digitaalinen objekti on itsessään dataa, mutta se toisaalta on myös henkilö tahon kokemukseen ja sosiaaliseen yhteyteen perustuva objekti. Tasovalinnan tarkoituksenmukaisuuden arvioinnissa on täsmennettävä, onko kyse objektista informaation sisältönä (*information as content*) vai informaation muodosta (*information as form*). Kun kysymys koskee objektin informaation sisältöä, on sitä perusteltua tarkastella binääri- tai ohjelmistotasolla. Tällöin kysymys voi olla esimerkiksi koodin tekijänoikeuksista ja niiden loukkaamisesta. Informaation muoto edellyttää

objektitason tarkastelua. Oikeudellisesti kyse voi olla tällöin esimerkiksi teoskappaleen omistusoikeuden määrittämisestä. Digitaalisen objektin informaatioisisältö ja informaation muoto ovat eri objekteja.

Digitaalisia objekteja käsitellään erilaisilla alustoilla. Niin alustojen kuin objektien käyttötarkoitukset ovat hyvin moninaisia. Niitä koskevat oikeudelliset ongelmat ovat myös hyvin erilaisia, joka näkyy muun ohella lainsäädännön kattavuudesta: vain pientä osaa digitaalisista objekteista säädellään lainsäädännöllä. Varallisuusoikeudellinen kysymyksenasettelu peittää suurimman osan näistä objekteista, mutta ei kaikkia. Tyypiesimerkkinä voidaan mainita sähköiset viestit ja niiden sisältö. Oikeudellinen tiedonintressin keskus sijoittuu näiltä osin luottamuksellisen viestinnän ja yksityisyyden suojan alueelle.¹³⁵

2.4. Lopuksi

Verkkoyhteiskuntakehityksen myötä kehittynyt digitaalinen toimintaympäristö vaikuttaa monilta kohdilta varallisuus- ja oikeudellisten peruskysymyksiin oikeussubjektista ja -objektista. Kehityksen vaikutukset ulottuvat laajasti omistamisen ja kuluttamisen eri näkökulmiin, joita on oikeudellisesta näkökulmasta mielestäni tutkittu hämmästyttävän vähän. Käyttäjät kokevat digitaalisen toimintaympäristön samankaltaisena kuin fyysisen toimintaympäristön ja olettavat sen myös olevan samankaltainen. Näin asia ei kuitenkaan ole.

Tietoverkkoympäristössä kuluttamisen kohteina ovat digitaaliset objektit. Näiden objektien kehityskaari kuluttamisen kontekstissa on kulkenut informaatiohyödykkeistä kohti laajenevaa virtuaalisten hyödykkeiden ryhmää. Ongelma liittyy näiden objektien ontologiaan. Onko kyse vain datasta vai konkreettisista objekteista?

Toistamatta edellä jo todettua, datan käyttötarkoitukset näyttävät muuttuneen ja kehittyneen verkkoyhteiskuntakehityksen edettyä yhä tiiviimpään symbioosiin digitaalisen talouden ja digitaalisen toimintaympäristön välillä. Informaatioyhteiskunnassa data on lähinnä raaka-ainetta ja tekstipohjaista koodia. Erilaiset datapohjaiset hyödykkeet ovat informaatiohyödykkeitä, joita ihmiset voivat jakaa ilman, että he itse menettävät hyödykettä. Verkkoyhteiskunnassa dataa ei enää pidetä vain halpana raaka-aineena. Hyödykkeet kehittyvät kohti virtuaalisia hyödykkeitä,

¹³⁵ Ks. edellä av. 7.

jotka simuloivat aineellisen maailman hyödykkeitä siinä, ettei niitä voida enää jakaa menettämättä itse hyödykkeen käyttömahdollisuutta.

Tästä ajatuksesta on löydettävissä yhtäläisyyksiä rahan käyttötarkoituksen muuttumiseen historiallisella ajanjaksolla. *Juha Karhu* on *Hannu Toloseen* viitaten ja tämän teosta eritellen nostanut esiin kolme erilaista rahan funktionaalista kehitysvaihetta: feodaaliraha, kauppiasraha ja pääomaraaha. Nämä eri rahakäsitykset kiinnittyvät omaan aikaansa ja ne peilaavat tuon ajan arvoja.¹³⁶ Näin on tapahtunut myös datan kohdalla. Kun aluksi data ymmärrettiin vain informaatioksi siitä, mitä tietokoneen halutaan tekevän, nykyisin tällaista yksipuolista näkemystä on alettu kyseenalaistamaan. Mitä syvempi suhde yhteiskunnalla muodostuu tietoverkkoihin ja -järjestelmiin, sitä ratkaisevammaksi muuttuvat ne sosiaaliset yhteydet, joita henkilöillä muodostuu alustan ja sen sisällön kanssa. Tämä datan käsityksen muutos on tämän tutkielman *primus* motor ja taustalla vaikuttava verkkoyhteiskuntakehityksestä kumpuava systeemi-impulssi. Se luo painetta arvioida uudelleen oikeusjärjestelmämme rakenteita ja oikeudenalojen systematiikkaa.

3. Esineoikeuden peruskäsitteistön soveltuvuus tietoverkkoympäristössä

3.1. Lähtökohdat

Digitaalisia objekteja on oikeuskirjallisuudessa aiemmin käsitelty lähinnä immateriaalioikeudellisissa esityksissä ja alan lähtökohdista käsin.¹³⁷ Myös kotimaisessa oikeuskäytännössä kysymyksenasettelussa keskeisessä sijassa ovat olleet tekijänoikeudet, esimerkiksi tapauksessa KKO 2003:88. Ei käy kieltäminen, etteikö immateriaalioikeus olisi merkittävä osatekijä tarkasteltaessa oikeussuhteita tietoverkkoympäristössä. Ulkomaisessa kirjallisuudessa on kuitenkin kritisoitu yksipuolista immateriaalioikeudellista näkökulmaa ja esitetty, että ilman esineoikeudellista tarkastelua digitaalisten objektien käyttäjien oikeusasemasta jää jotain olennaista puuttumaan.¹³⁸

¹³⁶ Ks. Karhu 2009, s. 171–174.

¹³⁷ Ks. esim. Weckström 2012, s. 493–494 ja Mylly 2017.

¹³⁸ Ks. Dong 2020, s. 1750–1751 ja 1753–1754.

Tässä luvussa tarkastellaan varallisuus oikeuden yleisiä oppeja ja erityisesti esineoikeuden peruskäsitteistöä. Luvussa pyritään vastaamaan kysymykseen siitä, *mikä* on vallitseva tila digitaalisten objektien osalta suhteessa esineoikeuden peruskäsitteistöön tai -instituutioihin. Näiden kysymysten avulla kehitetään vastausta tutkimuskysymyksiin, voidaanko digitaaliset objektit jäsentää tyydyttävällä tavalla voimassa olevien instituutioiden pohjalta, kun otetaan huomioon käyttäjien intressit ja millaiset dogmit mahdollisesti haittaavat tätä jäsentämistä. Kyse on toisin sanoen siitä, voidaanko digitaalisia objekteja pitää varallisuus oikeudellisina *oikeusobjekteina*. Lisäksi pyrin antamaan tulkintakannanoton siihen, tulisiko esineoikeudellista käsitteistöä muuttaa tai tulkita eri tavoin digitaalisten objektien kohdalla.

3.2. Esineoikeuden instituutiot

3.2.1. Esine ja omaisuus

Yleiskielessä esine on johonkin tarkoitukseen käytettävä valmiste, tavara tai väline, joka yleensä on aineellinen kappale. Esineillä viitataan usein nimenomaan arkipäivän kulutustavaroihin, kuten esimerkiksi kirjoihin, keittiövälineisiin tai vaikkapa huonekaluihin.¹³⁹ Oikeudellisesti *esineet* ymmärretään hieman toisella tavalla: ne ovat aineellisia tosiolioita, rajoitettuja kappaleita, joihin ihmisellä voi olla määräysvalta.¹⁴⁰

Esineitä on jaoteltu eri tavoin tarkasteltavista esineistä ja asiayhteydestä riippuen. Esineet voidaan jakaa esimerkiksi erityisesineisiin ja lajiesineisiin sekä jaottomiin ja jaollisiin esineisiin. Tärkein lienee kuitenkin perusjaottelu irtaimiin ja kiinteisiin esineisiin, joka pohjautuu esineiden siirrettävyyteen eli objektin ulkoisiin tekijöihin.¹⁴¹ Esineiden taksonomialla on oikeudellista merkitystä sikäli, kun erilaisiin esineisiin sovelletaan eri lainsäädäntöä. Tästä seuraa, että jako irtaimiin ja kiinteisiin esineisiin nousee käytännössä tärkeimmäksi jaoksi.¹⁴²

Kiinteistöt sekä muut vesi- ja maa-alueiden yksiköt ovat *kiinteitä esineitä*. Itse maapohja ei siis ole kiinteä esine ennen kuin se yksilöityy kiinteistönä tai muuna yksikkönä. Kaikki muut esineet ovat *irtaimia esineitä*; puhekielessä puhutaan usein myös irtaimistosta. Irtaimia esineitä ovat

¹³⁹ Kielitoimiston sanakirja (<https://www.kielitoimistonsanakirja.fi/esine>), esine.

¹⁴⁰ Ks. esim. Wrede – Caselius 1946, s. 19, Zitting – Rautiala 1982, s. 15, Kartio 2001, s. 63 ja Kaisto – Tepora 2012, s. 175. Ks. myös Kartio 1974, s. 12–13.

¹⁴¹ Wrede – Caselius 1946, s. 25–45, Zitting – Rautiala 1982, s. 15 ja 18–19, Kartio 2001, s. 63–64 ja 69 sekä Kaisto – Tepora 2012, s. 176.

¹⁴² Ks. Kartio 2001, s. 69.

edellä mainitut kirjat, keittiövälineet ja huonekalut kuin myös paperiset asiakirjat, jotka voivat olla sisällöltään esimerkiksi velka- tai valtakirjoja taikka kauppakirjoja, joiden oikeudellinen merkitys palautuu niiden sisältöön eikä aineelliseen olomuotoon.¹⁴³

Esineen käsitteen ulkopuolelle jäävät sellaiset tänä päivänä merkittävässä asemassa olevat varallisuusobjektit kuin keksinnöt, osuudet yhtiöissä sekä saatavat. Tämä aineettomien esineiden (*res incorporales*) kategoria tunnettiin jo roomalaisessa oikeudessa, mutta sitä ei nykyisin pidetä sellaisenaan osana Suomen esineoikeudellista järjestelmää.¹⁴⁴ Aineettomat esineet eivät ole aineellisia kohteita, vaikkakin ne voivat olla yhteydessä johonkin fyysiseen kohteeseen. Kyse on viimekädessä varallisuus oikeuksista, joita nämä kohteet ilmentävät.¹⁴⁵

Kiinteiden ja irtainten esineiden lisäksi tehdään jako kiinteään ja irtaimen *omaisuuteen*. Omaisuudella viitataan oikeudellisissa yhteyksissä omistusoikeuteen sekä muihin varallisuus oikeuksiin, ei itse esineeseen.¹⁴⁶ Näin ajateltuna esineen omistaja myydessään esineen toiselle ei myy niinkään esinettä vaan omistusoikeutensa esineeseen eli tietyn sisältöisen oikeusaseman, jota omistusoikeuden kohdalla voidaan nimittää myös omistajan oikeusasemaksi. Varallisuus oikeuksissa on näin ollen kyse erilaisista henkilörelaatioista.¹⁴⁷

Omaisuu den jakoa kiinteään ja irtaimen ei ole määritetty lainsäädännön tasolla, mutta ratkaisun on katsottu oikeusjärjestyksessä vakiintuneeksi.¹⁴⁸ *Kiinteällä omaisuudella* tarkoitetaan omistusoikeutta ja eräitä siihen rinnastettavia varallisuus oikeuksia kiinteistöön. *Irtain omaisuus* määritellään tyypillisesti negaationa: irtainta omaisuutta ovat kaikki muu kuin kiinteä omaisuus. Irtainta omaisuutta ovat siis esimerkiksi omistusoikeus irtaimen esineeseen sekä edellä aineettomien esineiden kohdalla mainittuja objekteja vastaavat immateriaalioikeudet, saamis oikeudet ja osuus oikeudet. Jaolla on vastaava käytännön merkitys kuin esineiden jaottelulla. Käsitteet osoittavat ne oikeusnormit, joita eri tilanteissa, esimerkiksi oikeuden luovutuksessa, tulee soveltaa.¹⁴⁹

¹⁴³ Ks. lisää erilaisista irtaimista esineistä sekä näihin liittyvästä sääntelystä esim. Zitting–Rautiala 1982, s. 35–39 ja Kartio 2001, s. 82–96.

¹⁴⁴ 1700-luvun ja 1800-luvun taitteessa kotimaisessa oikeustieteessä jako aineellisiin ja aineettomiin esineisiin lienee ollut käytössä, sillä näin asian esitti *Matthias Calonius* luennoillaan. Aineettomat esineet voitiin hänen mukaansa ”vain järjellä käsittää”. Ks. Havansi 2009, s. 86. Alkuperäiskieli latina, suomentanut Edwin Linkomies.

¹⁴⁵ Wrede – Caselius 1946, s. 19, Zitting–Rautiala 1982, s. 15 ja Kartio 2001, s. 65.

¹⁴⁶ Ks. esim. Zitting–Rautiala 1982, s. 20, Kartio 2001, s. 114 ja Kaisto – Tepora 2012, s. 177.

¹⁴⁷ Näin jo Kartio 1974, s. 13 ja av. 2 mainitut lähteet. Omistusoikeudesta tarkemmin, ks. luku 3.2.2.

¹⁴⁸ Esimerkiksi vuoden 1995 maakaaren (540/1995, MK) esitöissä todetaan vanhan vuoden 1734 maakaaren käsittäneen kiinteän omaisuuden kauppaa ja muita luovutuksia koskettaneet yleiset säännökset, mutta myöskään vanhassa maakaaressa ei käsitettä määritelty lainsäädännön tasolla, ks. HE 120/1994 vp, s. 5–6.

¹⁴⁹ Kartio 2001, s. 115–116, Paasto 2007, s. 317 ja Kaisto – Tepora 2012, s. 177.

Oli kyse sitten esineestä tai omaisuudesta, tulee entiteetti kyetä *yksilöimään* riittävän selkeärajaisesti, jotta tämä voidaan kvalifioida esineeksi tai omaisuudeksi. Esimerkiksi ilmaa ei pidetä esineenä ennen kuin se suljetaan säiliöön, jolloin se yksilöityy tilavuudeltaan tietyksi määräksi ilmaa. Kyse on ns. paljousesineestä. Yksilöitymisen vastakohtana on *sekoittuminen*, jolloin objekti menettää yksilöitävyytensä.¹⁵⁰ Esineen tai oikeuden ei tarvitse omata taloudellista arvoa, jotta siihen voidaan soveltaa esineoikeudellisia oikeusnormeja, vaikka käytännössä reaalitaloudellinen merkitys kiinnittyykin nimenomaan vaihdannalliseen arvoon.¹⁵¹

Esinetason ja oikeustason ajatuksellinen erottelu on yksi esineoikeudellisen ajattelun kulmakivistä. Vaikka käsitteitä käytetään yleiskielessä toistensa synonyymeinä, niiden erottelulle on katsottu oikeudellisesti olevan tarvetta, sillä käsitteet ilmentävät eri tason ilmiöitä.¹⁵² Kyse on ehdottomasti eräästä esineoikeudellisesta dogmista, jonka perusteltavuutta ei yleensä kyseenalaisteta.¹⁵³ Tähän premissiin palataan jäljempänä luvussa 3.3.

3.2.2. Omistusoikeus ja rajoitetut esineoikeudet

Omistusoikeus on yksi perustavanlaatuisimmista esineoikeuden tutkimuskohteista. Se on myös yksi oikeusteorian vakiokysymyksistä, jonka olemusta ovat tulkinneet ja tutkineet lukuisat tutkijat jo satojen vuosien ajan lukuisten eri humanististen tieteenalojen parissa.¹⁵⁴ Omistusoikeusinstituutio onkin yksi markkinatalousjärjestelmän ja liberaalin yhteiskunnan perusinstituutioista.¹⁵⁵ Omistusoikeuden ja omistamisen elementtejä voidaankin tarkastella lähtökohtana lukuisat eri näkökulmat ja tiedonintressit, niin oikeudelliset kuin oikeuden ulkopuolisetkin.¹⁵⁶

Omistusoikeus määritellään usein periaatteessa täydelliseksi (absoluuttiseksi) ja yksinomaiseksi (eksklusiiviseksi) määräysvallaksi aineelliseen esineeseen. Määritelmään viitataan

¹⁵⁰ Wrede – Caselius 1946, s. 21, Zitting – Rautiala 1982, s. 15 ja Kartio 2001, s. 63. Esineen käsitteeseen ja yksilöitymiseen liittyvästä problematiikasta laajemmin, ks. Kaisto 2008.

¹⁵¹ Kartio 2001, s. 66.

¹⁵² Zitting – Rautiala 1982, s. 20–21 ja Kartio 2001, s. 66.

¹⁵³ Havansi on kiinnittänyt tähän perinteiseen kahtiajakoon huomiota omissa esityksissään. Ks. Kartio 2001, s. 114 ja vrt. Havansi 1992, s. 76–82 sekä Havansi 2009, s. 87–97.

¹⁵⁴ Ks. esim. Määttä 1999, s. 130–190 viitteineen.

¹⁵⁵ Ks. Määttä 1999, s. 145 ja 249, jossa todetaan omistusoikeuden olevan syväjustifikatorisesti kytköksissä yksityisautonomian ja vapauden ideaaleihin, jotka taas ovat liberalistisissa ihanteissa keskeisiä. Ks. myös Kaisto 2001, s. 137 sekä Pöyhönen 2003, s. 32–33 ja 64.

¹⁵⁶ Ks. Määttä 1999, s. 27–29 näistä erilaisista näkökulmista sekä niiden suhteesta oikeustieteen tiedonintressiin.

kirjallisuudessa perinteisenä omistusoikeuden käsitteen määritelmänä. Näiden lisäksi omistusoikeuden tunnusmerkiksi katsotaan sen jakamattomuus.¹⁵⁷

Perinteisen omistusoikeuskäsityksen mukaisella *täydellisyydellä* viitataan siihen, ettei omistusoikeuteen kuuluvia oikeuksia voida määrittää kuin negatiivisesti: omistusoikeuteen lukeutuvat kaikki ne oikeudet, joita siitä ei ole nimenomaisesti erotettu.¹⁵⁸ Tästä seuraa muun ohella, että omistusoikeuden katsotaan olevan periaatteessa *rajoittamatonta* ja *elastista* eli kimmoista. Omistusoikeuden kimmoisuudella tarkoitetaan oikeuden palautumista sen alkuperäiseen laajuuteensa sitä rasittavien sivullisten oikeuksien lakatessa. *Yksinomaisuudella* tarkoitetaan omistajan oikeutta estää muita käyttämästä omistusoikeutensa kohdetta. Omistusoikeuden katsotaan olevan *jakamatonta* siten, ettei omistusoikeuteen liittyviä eri oikeutuksia voida katsoa olevan samanaikaisesti monella eri omistajaksi määriteltävällä henkilöllä, ellei kyse ole eräistä yhteisomistussuhteista annetun lain (180/1958) 1.1 §:ssä säädetystä yhteisomistajuussuhteesta.¹⁵⁹

Oikeuskirjallisuudessa on jo pitkään arvioitu kriittisesti tätä perinteistä tapaa määrittää omistusoikeuden käsite.¹⁶⁰ *Paasto* puolustaa määritelmällä olevan paikkansa vielä nykyisinkin esittäen, että käsitys tulee ymmärtää ottaen huomioon sen historiallinen konteksti ja eri aikoina käsitteelle annetut funktiot. Ennen kaikkea kyse on lähtökohdasta, joka erottaa omistusoikeuden rajoitetuista esineoikeuksista, jotka eivät ole täydellisiä, immateriaalioikeuksista, jotka eivät kohdistu aineellisiin esineisiin ja yleisoikeuksista, jotka eivät ole yksinomaisia. Lisäksi *Paasto* tunnistaa määritelmästä oikeuspoliittisen ja traditiosidonnaisuuden merkitykset.¹⁶¹

Yleensä omistusoikeuden rajoittamattomuus ymmärretään olevan vain periaatteellista. On kiistatonta, että muun ohella lainsäädäntö, muiden henkilöiden perus- ja ihmisoikeudet sekä yleiset oikeuksien käyttämiseen liittyvät periaatteet, kuten oikeuksien väärinkäytön kieltö, rajoittavat tosiasiallisesti omistajan oikeutta käyttää ja hallita omistusoikeutensa kohdetta. Toisaalta perustuslain (731/1999, PL) 15 §:ssä säädetyllä omaisuuden suojoilla perusoikeutena on vaikutusta siihen, missä määrin lainsäätäjät voi asettaa omistamisen rajoitteita.¹⁶²

¹⁵⁷ Esim. Wrede – Caselius 1946, s. 182–183; Zitting – Rautiala 1982, s. 208; Kartio 2001, s. 183 ja 185–187; Kaisto – Tepora 2012, s. 247.

¹⁵⁸ Zitting – Rautiala 1982, s. 11 ja Kartio 2001, s. 11 ja 185–186.

¹⁵⁹ Zitting – Rautiala 1982, s. 207, Kartio 2001, s. 183 ja 187 ja Paasto 2004, s. 1295.

¹⁶⁰ Ks. tiivistetysti esim. Paasto 2004, s. 1292–1293 ja mainitut lähteet.

¹⁶¹ Paasto 2004, s. 1312–1317. Käsitteen erottelukykyä ovat korostaneet myös Zitting ja Rautiala, ks. Zitting – Rautiala 1982, s. 208. Myös Kartio on korostanut käsityksellä olevan sijaa, kun omistusoikeutta tarkastellaan sen staattisessa vaiheessa. Käsitys tuo Kartion mukaan myös esille omistusoikeuden luonteenomaiset tunnusmerkit eli täydellisyyden, yksinomaisuuden ja jakamattomuuden, ks. Kartio 2001, s. 185.

¹⁶² Ks. Kartio 2001, s. 11 ja 188–190.

Edellä esitetysti omistusoikeuskäsityksen yksi funktio on sen erottelukyky suhteessa muihin oikeuksiin, ennen kaikkea *rajoitettuihin esineoikeuksiin*. Rajoitetut esineoikeudet ovat nimensä mukaisesti rajoitettuja: rajoitettuun esineoikeuteen kuuluvat vain ne oikeudet, jotka lain tai sopimuksen perusteella on siihen nimenomaisesti osoitettu. Vanhan käsitelainopillisen¹⁶³ näkemys mukaan rajoitetut esineoikeudet olivat johdannaisia omistusoikeudesta. Rajoitetut esineoikeudet jaetaan käyttöoikeuksiin ja arvo-oikeuksiin, joista ensimmäisen tyyppitapaus on vuokraoikeus ja jälkimmäisen esinevakuusoikeudet, erityisesti panttioikeus. Käyttöoikeuksiin luetaan myös irrottamis- ja lunastusoikeudet. Käyttöoikeuksille tyypillistä on, että oikeuden kohteena olevaan omaisuuteen kytkeytyvä tosiasiallinen hallintavalta siirtyy omistajalta toiselle subjektille.¹⁶⁴

Vähintäänkin yhtä tunnettu ja edelleen voimissaan oleva käsitys omistusoikeudesta on sen hajottelu elementteihin. Hajottelu perustuu paljolti *Simo Zittingin* esityksiin. Tämän käsityksen mukaan omistusoikeuden käsite ja omistajan oikeusasema pitää sisällään kolme erilaista momenttia: 1) omistajan hallintaoikeus, 2) omistajan kompetenssi ja 3) tietyn asteinen dynaaminen suoja.¹⁶⁵

Omistusoikeus sisältää tällöin kaksi puolta: oikeuden sisällön ja omistajan oikeussuojan. Oikeuden sisältöön katsotaan kuuluvan edellä mainitut momentit 1) ja 2) eli omistajan hallintavalta ja tämän kompetenssi eli kelpoisuus disponoida omistusoikeuden kohteesta. Omistajan hallintavallalla tarkoitetaan omistajan hallintaan perustuvaa tosiasiallista valtaa määrätä omistusoikeutensa kohteesta toiset tahot poissulkevalla tavalla (eksklusiivisuus). Kun omistaja hallitsee esinettä omistusoikeutensa nojalla eikä esine ole vaihdannan kohteena, viitataan oikeuden olevan tällöin staattisessa tilassa. Omistajan oikeussuojasta puhutaan sen staattisessa eli varsinaisessa merkityksessä. Varsinaiseen oikeussuojaan voidaan viitata myös staattisena suojana. Omistajan staattinen suoja toteutuu vahingonkorvausoikeudellisen ja rikosoikeudellisen vastuun sekä prosessuaalisten omistajankanteiden kautta ennalta määrittämättömän henkilöpiirin

¹⁶³ Käsitelainopissa oikeudellisten käsitteiden ymmärrettiin ikään kuin sisältävän muut käsitteet, jotka voitiin näin tieteen keinoin tuoda esiin; puhuttiin käsitteistä päättelimestä. Oppia kritisoitiin ennen kaikkea sen lähtökohdasta, että näistä päätelystä käsitteistä voitiin johtaa myös oikeusseuraamuksia. Käsitelainoppi oli suosittu ennen muuta Saksassa, jonka kautta se vaikutti myös kotimaiseen oikeuteemme. Suomessa oppi väistyi viimeistään 1950-luvulla ns. analyyttisen oikeustieteen suuntauksen voimistumisen myötä. Ks. tiivistetysti käsitelainopin vaikutuksesta suomalaisen oikeustieteen tutkimuksen argumentointiin, Helin 1988, s. 314–344.

¹⁶⁴ Wirilander 1980, s. 49, Kartio 2001, s. 12–13 ja Kaisto – Tepora 2012, s. 457–458.

¹⁶⁵ Ks. Zitting 1951, s. 25–51 Jäljempänä viitataan vain uudempiin esityksiin.

eli ns. yleisen sivullistahon oikeuden loukkauksia vastaan. Hallintavalta yhdessä staattisen suojan kanssa muodostavat *omistajan hallintaoikeuden*, jota pidetään omistusoikeuden ydinmomenttina.¹⁶⁶

Omistajan kompetenssilla eli kelpoisuusmuodoilla tarkoitetaan omistajalle kuuluvaa lähtökohtaista disponointivaltaa suhteessa oikeuteensa. Omistajalla on yleensä oikeus perustaa rajoitettuja esineoikeuksia ja nauttia esineen arvonnoususta koituvasta varallisuushyödystä myymällä esine (luovutuskompetenssi). Toisaalta esine vastaa myös omistajansa veloista (henkilöluotto-kompetenssi) ja se voidaan ulosmitata velkojen maksamiseksi ulosottokaaren (705/2007, UK) 4:1:n nojalla. Kompetensseihin on tavattu lukea myös esineen periytyminen eli periytyvyyskelpoisuus sekä toisena jäämistöoikeuden järjestelmään liittyvänä kelpoisuutena testamenttauskompetenssi.¹⁶⁷

Kun omistusoikeus ei ole henkilön ja esineen välinen relaatio muuta kuin kuvainnollisesti, palautuvat omistusoikeus ja muut varallisuus-oikeudet viime kädessä omistajan ja oikeuden haltijan oikeusasemaan suhteessa toisiin tahoihin.¹⁶⁸ Kun oikeuksia hallitsevat subjektit vaihtuvat, oikeuksien sanotaan olevan dynaamisessa vaiheessa. Vaihdamtilanteen oikeussuoja on siis dynaamista suojaa. *Omistajan dynaamisella suojalla* viitataan oikeuden sitovuuteen suhteessa sivullisiin vaihdannan kollisiotilanteessa. Dynaamisessa suojassa eli kollisiosuojassa on kyse kahden tai useamman oikeuden yhteentörmäyksestä eli kahden oikeuden sitovuudesta suhteessa toisiinsa. Kompetenssi ja dynaamisen suoja muodostavat omistusoikeuden dynaamisen puolen. Dynaaminen suoja yleensä erotetaan omistusoikeuden käsitteestä kaikilta paitsi yhden suojamuodon osalta. Useimmiten on nimittäin tarkoituksenmukaista ymmärtää omistajaksi sellainen taho, jonka veloista omistusoikeuden kohde vastaa. Kyse on vaihdantasuojasta eli luovutuksensaajan oikeuden sitovuudesta suhteessa luovuttajan velkojien oikeuteen saada suoritus saamisilleen.¹⁶⁹

Tässä tutkielmassa tähän konstruktion viitataan *analyttisena omistusoikeuskäsityksenä* määritelmän perustuessa Zittingin edustamaan analyttisen oikeustieteen suuntauksessa harjoitettuun käsiteanalyysiin.¹⁷⁰

¹⁶⁶ Ks. Zitting – Rautiala 1982, s. 208–210 ja Kartio 2001, s. 191–192. Vrt. Kaisto – Tepora 2012, s. 242–243, jotka käyttävät omistusoikeuden ja omistajan oikeusaseman synonyymina omistajan hallintavaltaa, vaikka ”yhtenevyys ei ole täydellinen”.

¹⁶⁷ Esim. Kaisto – Tepora 2012, s. 254.

¹⁶⁸ Näin esim. Aarnio 2006, s. 89. Vrt. Määttä 1999, s. 171–180, erityisesti s. 180.

¹⁶⁹ Esim. Zitting – Rautiala 1982, s. 211 sekä Kartio 2001, s. 193–194.

¹⁷⁰ Esim. Zitting – Rautiala 1982, s. 210, Kartio 2001, s. 191 sekä Kaisto – Tepora 2012, s. 241.

Analyttisen omistusoikeuskäsityksen perusteeksi on, että omistusoikeus on omistajalle kuuluvien oikeuksien ja velvollisuuksien yhteisnimitys tai näiden muodostama kokonaisuus.¹⁷¹ Vastaava käsitys omistusoikeudesta vallitsee myös angloamerikkalaisissa oikeuskulttuureissa, joissa omistusoikeus ymmärretään muodostuvan oikeuksien tai oikeutusten kimpusta, *a bundle of rights*. Tätä määritelmää käytetään yleisesti myös muissa kuin oikeudellisissa yhteyksissä esimerkiksi yhteiskuntafilosofian, sosiologian ja taloustieteen esityksissä. Myös perinteisen omistusoikeuskäsityksen mukainen määritelmä on tunnettu *common law* -kulttuureissa.¹⁷²

Vaikka omistusoikeuden käsitteestä itsestään ei seuraa mitään oikeusvaikutuksia, on elementtien erottelulla kuitenkin merkitystä määrittäessä sitä, millaiseksi omistusoikeuden saaneen tahon oikeudellinen asema muotoutuu. Säädöstasolla oikeusvaikutukset sidotaan monissa tapauksissa nimenomaan omistajuuteen ilman, että käsitettä erikseen määriteltäisiin. Tällöin säännösten soveltamisen esikysymyksenä on omistajan oikeuden sisällön määrittäminen. Näin on esimerkiksi määrittäessä omistajaa kauppakaaren (3/1734, KK) 11:4 ja 12:4:ssä, UK 4:8:ssä tai konkurssilain (120/2004, KonkL) 5:1:ssä säädetyissä tilanteissa.¹⁷³ Käytännössä myös kuolinpesään kuuluva omaisuus määräytyy omistajuuden käsitteen kautta ja yleisiä siviilioikeudellisia periaatteita soveltaen.¹⁷⁴

Koska omistusoikeuden sisältö vaihtelee riippuen sovellettavasta lainkohdasta, on arviointi tehtävä aina kasuistisesti eli tapauskohtaisesti ottaen huomioon säädösympäristö ja tapauksen toiseikasto. Arvioinnissa omistusoikeuden systemaattista määritelmää voidaan hyödyntää nimenomaan lähtökohtana, johon oikeustositseikkoja verrataan ottaen huomioon sovellettavat oikeusnormit. Tiivistäen voidaan todeta, että omistusoikeuden aineellisoikeudellinen sisältö määräytyy pitkälti positiivisen eli säädännäisen oikeuden kautta.¹⁷⁵

¹⁷¹ Ks. Zitting – Rautiala 1982, s. 211–212, Määttä 1999, s. 215 ja Kartio 2001, s. 191

¹⁷² Ks. esim. Määttä 1999, s. 215–216 viitteinen ja Merrill – Smith 2010, s. 4–8.

¹⁷³ Ks. Kartio 2001, s. 196. Ks. myös KonkL 5:3 ja HE 26/2003 vp, s. 70.

¹⁷⁴ Ks. Aarnio – Kangas 2016, s. 228–229 mainitut tapaukset Kouvolan HO 12.6.2002 S 01/512 ja Helsingin HO 23.5.2006 S 04/1227 ja s. 1324.

¹⁷⁵ Ks. Tuomisto 1988, s. 34–37, Määttä 1999, s. 222, Kaisto 2001, s. 58 ja Niemi 2012b, s. 330. Erityisesti Tuomisto on kritisoinut esineoikeudellisessa tutkimuksessa noudatettua tapaa tarkastella sivullisuhteita ottamatta huomioon asiaan sovellettavaa säädösympäristöä. Säädösympäristöstä nimittäin riippuu se, miten oikeuspoliittisia argumentteja tulee painottaa vaikeassa tulkintatilanteessa. Selvänä esimerkkinä tästä on insolvenssioikeus, missä omaisuuden realisointiarvolle annetaan ratkaiseva merkitys arvioitaessa omaisuuden ulosmittauskelpoisuutta, vaikka omaisuuden varallisuusarvolla ei sinällään ole oikeudellista relevanssia esimerkiksi kollisiotilanteiden ratkaisemisessa. Ks. Tuomisto 1988, s. 43. Ks. myös Palka 2017, s. 16–17, jossa säädösympäristöstä puhutaan sääntelyn vaikutustutkimuksen kontekstissa, jolloin paremmin kuvaava käsite voisi olla ”säädely ympäristö”.

Esineoikeudellisena dogmaattisuutena voidaan pitää lähtökohtaa, jonka mukaan omistusoikeuden *kohteena* ei voi olla muu kuin aineellinen esine. Tämä on suoraan seurausta siitä, että omistusoikeus käsitetään saman tason ilmiöksi kuin rajoitetut esineoikeudetkin. Kun yleiskielessä viitataan esimerkiksi osakkeiden omistamiseen, viitataan tällä oikeudellisesti osuusomistuksen haltijaan tai tarkemmin ilmaisten tämän oikeusasemaan, jonka nojalla osakkeenomistaja saa laissa säädetty oikeudet ja velvoitteet. Aineettomiin varallisuuslajeihin omistusoikeutta ei siis voida tämän käsityksen mukaan kohdistaa.¹⁷⁶

Molemmilla esitetyillä käsityksillä omistusoikeudesta on edelleen paikkansa esineoikeuden yleisissä opeissa, kun otetaan huomioon niiden erilaiset käyttötarkoitukset. Perinteisen omistusoikeuskäsityksen tärkeimpänä funktiona on ollut sen oikeuksia erittelevä tehtävä. Analyytinen omistusoikeuskäsitys taas on kehitetty vaihdannan intressin näkökulmasta. Omistusoikeuskäsityksen hajottaminen elementteihin on mahdollistanut uudenlaisen kysymyksenasettelun erilaisissa vaihdannan tilanteissa, joita perinteinen omistusoikeuskäsitys ei ole riittävässä määrin kyennyt jäsentämään.¹⁷⁷

Yhtenä esimerkkinä tästä voidaan mainita omistusoikeuden siirtymisen luovutuksen yhteydessä. Perinteisen käsityksen mukaan omistusoikeuden siirtyminen on *totaalinen*: se joko siirtyy tai se ei. Analyyttisen käsityksen mukaan omistusoikeuden siirtyminen on *vaiheittaista*, jolloin omistusoikeuden eri momentit voivat siirtyä taholta toiselle eri vaiheissa.¹⁷⁸

Luvun alussa todettiin, että omistamista ja omistusoikeutta voidaan tarkastella useista eri näkökulmista ja tiedonintresseistä käsin. Omistusoikeus ja sen suoja ovat myös ihmis- ja perusoikeuksia, jotka kuuluvat valtiosääntöoikeuden tutkimusalaan. *Erkki Hollo* on kuvannut näiden kahden eri oikeudenalan tarkastelukulmia siten, että valtiosääntöoikeudellisesti kiinnostavaa on oikeussubjektien oikeuksien takaaminen valtion toimesta, kun esineoikeudessa tarkastellaan sitä, kenellä oikeus on.¹⁷⁹ Tarkastelukulmien eroa voidaan myös käsitteellistää kutsumalla näitä *valtiosääntöoikeudelliseksi ja esineoikeudelliseksi omistusoikeudeksi*.¹⁸⁰ Tutkielman tutkimuskysymysten kannalta valtiosääntöoikeudellista omistusoikeuden käsitettä ei ole tarpeen käsi-

¹⁷⁶ Esim. Kartio 2001, s. 187–188 ja Kaisto 2008, s. 83. Vrt. Havansi 1992, s. 76, Määttä 1999, s. 42–43 ja Havansi 2009, s. 95. Norjan esineoikeudellisessa kirjallisuudessa on todettu, että saamisosoikeuden velkojaa voidaan nimittää omistajaksi erityisesti silloin, kun kyse on arvopaperiin perustavasta saamisesta. Ks. Falkanger – Falkanger 2013, s. 31. Asiaan palataan jäljempänä luvussa 3.3.

¹⁷⁷ Ks. esim. Zitting 1951, s. 5–6, Tuomisto 1988, s. 36 ja Määttä 1999, s. 221–222.

¹⁷⁸ Zitting 1951, s. 4–5, Tuomisto 1988, s. 34–36 ja Kartio 2001, s. 194.

¹⁷⁹ Ks. Hollo 1985, s. 102.

¹⁸⁰ Viittauksesta tällaiseen jaotteluun, ks. Kivistö 2016, s. 10.

tellä tässä yhteydessä tarkemmin. Mainittakoon kuitenkin, että luvussa 3.3.3. lyhyesti käsiteltävä staattisen suojan ulottuvuudet digitaalisten objektien suhteen seuraavat kansainvälisten velvoitteiden lisäksi myös perustuslain 15 §:n omaisuudensuojasäännöksen julkiselle vallalle asettamasta positiivisesta toimintavelvoitteesta. Tämän velvoitteen nojalla julkisen vallan tulee ryhtyä muun muassa sellaisiin lainsäädännöllisiin toimiin, joilla yksilön omaisuus saa suojaa muiden loukkauksilta. Toimintavelvoite voi perustella esimerkiksi rikosoikeudellisen vastuun säätämisestä loukkaaville tahoille.¹⁸¹

3.2.3. Hallinta ja julkisuusperiaate

Hallinnan käsite on epämääräinen mutta tärkeä esineoikeuden järjestelmässä. Hallinnalla tarkoitetaan tosiasiallista eli faktuaalista valtasuhdetta esineeseen. Käsitettä voidaan käyttää kahdessa eri merkityksessä: joko tarkoittamaan oikeutta tai osoittamaan sitä asiaintilaa, joka tosiasiallisesti vallitsee eli faktana. Tässä hallinnan käsitettä käytetään jäljemässä tarkoituksessa.¹⁸²

Hallintaan faktana liitetään säädösten erillaisia oikeusvaikutuksia. Esimerkkinä mainittakoon KK 11:4:ssä säädetty saantosuoja, jonka mukaan vilpittömässä mielessä oleva luovutuksensaaja saa suojaa oikean omistajan vaadetta vastaan hallinnan perusteella. Suoja perustuu esineen hallinnan julkisuutta tuottavaan vaikutukseen. Tämä *julkisuusperiaatteeksi* kutsuttu oikeusperiaate on yksi keskeisemmistä esineoikeudellisista periaatteista sivullissuhteita tarkasteltaessa. Periaatteen mukaan sivullisiin ylettävät oikeusvaikutukset edellyttävät oikeuden liittymistä ulkoisesti havaittaviin tunnusmerkistötekijöihin. Hallinta on yksi tällainen tunnusmerkki kirjaamisen¹⁸³ ohella.¹⁸⁴

Kun irtain esine vaihtaa omistajaa sopimusperusteisesti, tapahtuu hallinnan siirto eli *traditio*. Suomen oikeusjärjestelmässä irtaimen kaupan sitovuuden pääsääntönä pidetään sopimusperusteisuutta, jolloin luovutuksensaaja saa suojaa jo sopimuksen perusteella. Traditioperusteisuus, joka on pääsääntönä esimerkiksi Saksassa ja Ruotsissa, taas merkitsee oikeuden sitovuuden

¹⁸¹ Valtiosääntöoikeudellisen omistusoikeuden käsitteen asiallinen sisältö perustuu perustuslain omaisuudensuojasäännökseen. Tästä tarkemmin, ks. Lämsineva 2002, s. 178–196 ja positiivisesta toimintavelvoitteesta s. 255–257.

¹⁸² Zitting – Rautiala 1982, s. 59, Kartio 2001, s. 142 ja Kaisto – Tepora 2012, s. 224.

¹⁸³ Kirjaamisella tarkoitetaan eri oikeuksien merkitsemistä julkisen viranomaisen ylläpitämiin rekistereihin. Suomessa tällaisia rekistereitä ovat esimerkiksi kiinteistöihin liittyvät kiinteistörekisteri sekä lainhuuto- ja kiinnitysrekisteri ja irtaimiksi omaisuudeksi katsottavien arvo-osuuksien merkitsemiin käytettävä AOJL 4:2:ssä tarkoitettu arvo-osuusrekisteri. Kartio 2001, s. 87–89 ja 131–133.

¹⁸⁴ Ks. esim. Kartio 2001, s. 124. Ks. myös Tammi-Salminen 2015, s. 117.

kytkemistä hallinnan siirtoon. Pääsääntöisyydestä poiketen Suomessa arvopaperien osalta noudatetaan kuitenkin traditioperusteisuutta. Vaihdantasuojaa myyjän velkojia vastaan luovutuksensaaja saa irtaimen kaupassa sopimuksen perusteella (UK 4:10), kun taas velkakirjalain (622/1947, VKL) 22.1 §:n mukaan juoksevan velkakirjan luovutus sitoo velkojia vasta, kun velkakirja on luovutuksensaajan hallussa eli kun on tapahtunut traditio.¹⁸⁵

Tradition katsotaan tapahtuneeksi silloin, kun luovuttaja tosiasiallisesti menettää valtasuhteensa omistusoikeuden kohteeseen. Hallintaa ei ole siis sidottu esineen fyysiseen hallintaan. Riittävänä hallinnan siirtona on pidetty ns. lyhyen käden traditiota (*traditio brevis manu*), missä esineen hallinta on jo valmiiksi luovutuksensaajalla. Ilmoituksenvaraisessa traditiossa (*traditio longa manu*) esineen hallinta on jollain kolmannella osapuolella. Hallinnan siirto katsotaan tapahtuneeksi, kun osapuolet ilmoittavat tälle kolmannelle luovutuksesta.¹⁸⁶

Esineen hallinta myös luo oletettaman haltijan oikeudesta esineeseen. Hallinta luo omistajaoletettaman. Tällöin puhutaan myös hallinnan luotettavuus- tai legitimaatiovaikutuksesta. Kollisiotilanteessa legitimaatiovaikutuksen seurauksena luovutuksensaajaa suojataan esineen oikeaa omistajaa kohtaan KK 11:4 ja 12:4:n perusteella, vaikka luovuttaja ei olisikaan ollut esineen omistaja, jos luovutuksensaaja oli vilpittömässä mielessä oikeasta omistajasta.

3.3. Digitaaliset objektit esineoikeuden perusinstituutioiden puristuksessa

3.3.1. Esineitä vai omaisuutta?

Edellisessä luvussa esitetyt esineoikeuden perusinstituutiot ilmentävät sellaista esitietoutta, jota oikeusjärjestyksessä edellytetään näiden käsitteiden sisällöstä olevan olemassa. Edellä on tämän lisäksi tunnistettu joitain esineoikeuden systematiikan dogmeja. Digitaalisten objektien luonnetta varallisuus oikeudellisina oikeusobjekteina voidaan arvioida systeemikoherenttiuden kautta, kun niitä peilataan näihin esineoikeuden käsitteisiin ja dogmeihin sekä siihen, mitä niillä perinteisesti ymmärretään. Näin yleisten oppien kipukohtia tai heikkouksia systeemissä voidaan paikantaa koettelemalla systematiikkaa digitaalisten objektien tuottamilla systeemi-impulsseilla. Tämän alaluvun tavoitteena on näin ollen systematisointi.

¹⁸⁵ Zitting – Rautiala 1982, s. 65, Kartio 2001, s. 150–151 ja 158 sekä Kaisto – Tepora 2012, s. 225 ja 370. Ks. myös BGB 854 § ja 856 §.

¹⁸⁶ Kartio 2001, s. 151.

Voitaneen melko riidattomasti todeta, että digitaaliset objektit eivät ole esineitä, sikäli kun esine käsitetään perinteisellä tavalla aineelliseksi olioksi. Tätä premissiä ei tarvitse kyseenalaistaa tämän tutkielman yhteydessä. Lyhyesti mainittakoon, että kirjallisuudessa on pidetty tarkoituksenmukaisena esineen käsitteen rajaamista koskemaan vain aineellisia tosiolioita.¹⁸⁷

Ovatko digitaaliset objektit siis omaisuutta? Ennen kuin tähän voidaan vastata, tulee ottaa kantaa kysymykseen, joka on merkityksellinen esineiden ja omaisuuden määritelmän suhteen: digitaalisten objektien *yksilöitävyyteen*. Kun digitaalisten objektien rakennusaine on viime kädessä dataa, on syytä tarkastella sitä, miten tällainen data yksilöityy. Aihetta lähestytään siis aluksi ohjelmointitason ilmiönä.

Pekka Tarkela on esittänyt, että vaikka markkinoilla on paljon sellaista dataa, joka voidaan yksilöidä riittävän tarkkasisältöisenä, problematiikka korostuu geneerisen massadatan (*Big Data*) kohdalla, jolloin systeemikytköstä esineoikeuden järjestelmään ei voitaisi tehdä kattavaksi. Näkemyksensä hän perustaa datan ja sen taloudellisen merkityksen erityisominaisuuksiin.¹⁸⁸

Tarkelan argumentit ovat huomionarvoisia, mutta mielestäni liiaksi elinkeinoelämän näkökulmaan sidottuja. Artikkelissa *Tarkela* tarkastelee dataa ns. datapohjaisista liiketoimintamalleista käsin raaka-aineena ja vain informaation ”teknisenä kantajana”. Nämä liiketoimintamallit rakentuvat sille ajatukselle, että data on ennen muuta resurssi ja raaka-aine, jota voidaan esimerkiksi muokata, yhdistellä ja jatkojalostaa data-analyysin keinoin. Jatkojalostettua dataa voidaan myydä eteenpäin tai hyödyntää kohdistetussa markkinoinnissa. Dataa voidaan myydä myös raakamateriaalina edelleen jatkojalostettavaksi. *Tarkela* argumentoi, että näiden liiketoimintamallien erityispiirteenä on datan sekoittumisen pitäminen pääsääntönä ja sen yksilöimisen olevan poikkeus tästä.¹⁸⁹

En pidä tätä johtopäätöstä täysin osuvana. Perustelen tätä *Tarkelan* omalla esimerkillä sosiaalisen median palveluiden keräämästä käyttäjädatasta. Palveluntarjoajan liiketoiminta perustuu sille, että tämä datan markkina-arvoa kasvattaen anonymisoi käyttäjistä keräämänsä datan ja myy datan tämän jälkeen jatkojalostettavaksi edelleen. Eikö anonymisoitu datamassa ole varallisuus oikeudellisessa mielessä yksilöitynyt riittävän selvä rajaisesti, jos siitä voidaan disponoida? Yksilöinti perustuu tällöin niihin attribuutteihin, joihin datan anonymisoinnilla ei

¹⁸⁷ Kartio 2001, s. 63 ja Tepora – Kaisto 2012, s. 175. Ks. myös Havansi 2009, s. 84 av 7, jossa kirjoittaja esittää kysymyksen vain sähköisessä muodossa julkaistavan juhlaKirjan luonteesta esineenä.

¹⁸⁸ Ks. Tarkela 2016, s. 88–91.

¹⁸⁹ Tarkela 2016, s. 67 ja 90. Näistä liiketoimintamalleista tarkemmin, ks. Tarkela 2016, s. 69–74 viittauksineen.

ole ollut vaikutusta. Näitä voivat olla esimerkiksi aikatiedot, palvelun ja sen toimintoihin liittyvät tiedot ja geometrinen sijainti.¹⁹⁰

Seikkaa voitaisiin tarkastella myös *valmistamisen* kautta. Valmistamisella tarkoitetaan uuden esineen luomista olemassa olevista aineista. Ongelma muodostuu siitä, jos uuden esineen valmistaja on eri taho kuin joka omistaa ne aineet, josta uusi esine muodostuu. Kirjallisuudessa on annettu tuki kannalle, jonka mukaan uuden esineen valmistamiseen liittyvän työnpanoksen määrän suhde aineen arvoon määrittää sen, kenelle omistusoikeus uudesta esineestä kuuluu, jos aineen käyttämiselle ei ole ollut suostumusta.¹⁹¹ Datan anonymisointiin ja myyntiin perustuvissa liiketoimintamalleissa käyttäjien tietoja käsitellään käyttäjän suostumuksen perusteella. Tällöin ei näyttäisi *prima facie* ongelmalliselta ajatella, että yhtiöt omistavat oikeudet dataan, joka on anonymisoitu tai jalostettu raakadatatista.

Edellä esitetyn lisäksi *Tarkela* käsittelee artikkelissa kysymystä siitä, kuka voi olla dataan liittyvän oikeuden haltijana. Tätä aspektia hän on tarkastellut hallinnan pohjalta esittäen, että subjektina voitaisiin pitää niitä teknisesti yksilöitävissä olevia tietojärjestelmien haltijoita, jolla data sijaitsee.¹⁹² Data voi sijaita fyysisen tietovälineen sijaan myös hajautetusti pilvessä. Ensimmäisessä tilanteessa data voitaisiinkin yksilöidä helposti tietojärjestelmätasolla kuuluvaksi fyysisen laitteen haltijalle, kuten *Tarkelakin* on esittänyt. Data voitaisiin yksilöidä yksittäiseksi tiedostoksi tai kansioiksi taikka useammista tiedostoista muodostuvaksi kokonaisuudeksi.

Jälkimmäisessä tilanteessa datan yksilöinti on kimurantimpi kysymys. Kun pilvessä data sijaitsee hajautetusti eri tietovälineillä, ei välttämättä voida määrittää yksittäistä tietojärjestelmässä olevaa tiedostoa, mihin data sinällään yksilöityisi vaan tiedosto on virtuaalinen. Tällöin data voidaan yksilöidä *tiliperusteisesti*: data, joka sijaitsee pilvessä, yksilöityisi kuuluvaksi tiettyyn käyttäjätiliin.

¹⁹⁰ Ks. *Tarkela* 2016, s. 90. Artikkelissaan *Tarkela* lisäksi esittää, että yksilöitävyyden seurauksena systeemikytkös velvoiteoikeuden alaan jää puutteelliseksi epäillen, ettei kaupan kohteen virheen kaltaista oikeusinstituutiota voitaisi soveltaa massadatan vaihdannassa. Jos virhe määritetään kaupan kohteen sopimuksenmukaisuuden mukaan kauppalain (355/1987, KL) 17 §:ssä säädetyllä tavalla, on mielestäni kummallista väittää virheinstituution soveltumattomuudesta tilanteesta, jossa on pystytty määrittämään kaupan kohde sillä tarkkuudella, että tästä on voitu tehdä kauppasopimus.

¹⁹¹ *Kartio* 2001, s. 219. *Kartio* toteaa, että tilanteessa vastakkain ovat yhtäältä aineen omistajan edut ja toisaalta pyrkimys tuotannon edistämiseen. Kyse on siis vaihdannan intressiin perustuvasta painotuksesta. Ks. samoin *Kaisto – Tepora* 2012, s. 315–316.

¹⁹² *Tarkela* 2016, s. 91.

Datan tiliperusteinen yksilöiminen muistuttaa kysymyksenasettelultaan keskustelua, jota on käyty sähköisen rahan kohdalla. *Koulu* on käsitellyt sähköisen rahan yksilöimistä ja sen merkitystä kollisoratkaisujen valintaan luotonvälitys toiminnassa. Aiheeseen eivät tutkijat ole hänen mukaansa juurikaan kiinnittäneet huomiota. Sähköinen raha on dataa, jota ei voida rinnastaa ulkomuodoltaan reaalisineisiin, vaikka sen funktionaalisuudessa on vastaavuutta. *Koulu* toteaa, ettei sähköisen rahan yksilöimiseksi riitä ns. kirjanpidollinen yksilöinti vaan yksilöiminen edellyttää rahojen erillään pitämistä välittäjän varoista. Erillinen asiakasvaratili yksilöi sähköiset rahat välittäjän varoista. Asiakasvaratilin sisäinen kirjanpito sen sijaan on riittävä yksilöimään eri asiakkaiden varat toisistaan.¹⁹³

Kuten edellä on todettu, hallinnalla viitataan esineeseen kohdistuvaan tosiasialliseen valtasuhteeseen. Digitaalisten objektien osalta datan hallinta on oikeuskäytännössä katsottu voitavan osoittaa käyttäjätilin hallinnalla. Tarkemmin ilmaistuna kyse on *todentamisvälineen* hallinnasta eli useimmissa tapauksissa käyttäjätunnukselta ja salasanasta. Tapauksessa KKO 2020:64 oli kyse sivulliselle kuuluneen virtuaalivaluutan ulosmittaamisesta. UK 4:10:n mukaan velallisen hallinnassa oleva irtain omaisuus saadaan ulosmitata, jollei sivullinen osoita, että omaisuus kuuluu hänelle. Korkein oikeus katsoi, että bitcoinit voitiin ulosmitata B:n veloista, vaikka tämä oli ostanut ne A:n lukuun, koska ne olivat sekoittuneet B:n tilillä olleisiin B:n omiin bitcoineihin. Tässä yhteydessä olennaista on, että korkein oikeus katsoi ratkaisun kohdassa 20 tilin olevan B:n *hallinnassa*, kun tili on ollut yksin B:n nimissä ja tämän määrättävissä.

Tarkela on nostanut esiin yksilöitävyyteen liittyen lisäksi datan jatkuvan muuttuvuuden. Hän toteaa datan mahdollista yksilöitävyyttä hallinnan kohteena tarkastellessaan, että mikäli tietojärjestelmät voivat automaattisesti ja ennakoimattomasti muuttaa dataa, ei hallinnan kohde koskaan täsmenny riittävällä tavalla.¹⁹⁴ Oikeusjärjestelmämme tuntee kuitenkin jo ennestään varallisuusoikeudellisena oikeusobjektina tällaisen dynaamisen kokonaisuuden arvopaperisalkun panttauksen muodossa. Arvopaperisalkun panttauksessa panttioikeus perustetaan salkkuun kokonaisuutena siten, että se kohdistuu arvopaperisalkkuun kulloinkin kuuluviin arvopapereihin. Uudet arvopaperit tulevat edellisten arvopaperien tilalle pantin kohteiksi. Kyse on surrogaatioperiaatteesta.¹⁹⁵ Tiliperusteiselle yksilöinnille voidaan hakea johtoa myös arvo-osuustileistä

¹⁹³ Koulu 1994, s. 170–172, 190–194, 198–202.

¹⁹⁴ Tarkela 2016, s. 91.

¹⁹⁵ Surrogaatioperiaatteesta tarkemmin, ks. Koulu 1994, s. 206–211. Ks. myös Koulu 1994, s. 219–220 ja Tammi-Salminen 2015, s. 241.

annetussa laissa (827/1991) tarkoitettusta arvo-osuustilistä. Lain 6.1 §:n mukaan arvo-osuuden panttauksen kirjaamisen kohteena on koko arvo-osuustili.¹⁹⁶

Viimeisenä argumenttinaan *Tarkela* on todennut, että dataalta ja massadatalta puuttuvat esinekohtaisen tarkastelun edellyttämä pysyvyys.¹⁹⁷ Vastaava argumentti on esitetty myös muissa yhteyksissä. Tällöin on todettu, että datan tietoteknisen luonteesta seuraa, ettei siihen voida kiinnittää varallisuus oikeudellisia oikeuksia, koska tämä data voidaan hävittää milloin tahansa ’hiiren klikkauksella’. Data ei toisin sanoen ole pysyvää, kun viime kädessä palveluntarjoaja voi päättää siitä, onko dataa lainkaan olemassa vai ei.¹⁹⁸ En näe datan pysyvyyden ongelmaa esineoikeudellisena ongelmana lainkaan. Esimerkiksi omistusoikeus esineeseen ei ole riippuvainen siitä, kuinka kauan esine on aineellisesti olemassa tai kuinka herkästi esine on tuhottavissa. Sama pätee myös hallinnan suhteen. Vaikka palveluntarjoaja hallitsee tosiasiallisesti sitä tietojärjestelmää, johon data on talletettu ja tällä on valta tuhota data napin painalluksella, ei tämä tarkoita sitä, etteikö dataan voisi kohdistua toisen tahon varallisuus oikeudellista oikeutta.¹⁹⁹

Digitaalisten objektien varallisuus oikeudellisen luonteen määrittämiseen on myös oikeuskäytännössä jouduttu ottamaan kantaa. Korkeimman hallinto-oikeuden ratkaisussa KHO 2019:42 virtuaalivaluutat katsottiin tuloverolain (1535/1992, TVL) 45.1 §:ssä tarkoitetuksi omaisuudeksi, jonka luovuttamiseen sovelletaan TVL:n luovutusvoittoverotusta koskevia säännöksiä. Korkein hallinto-oikeus totesi ratkaisussaan muun muassa, että TVL:ssä ei määritetä erikseen omaisuuden käsitteen sisältöä, jolloin käsite tulee ymmärtää sen siviilioikeudellisessa merkityksessä.²⁰⁰

¹⁹⁶ Kirjaamista on toisaalta rajoitettu siten, että jos kirjaus halutaan kohdistaa vain osaan arvo-osuuksista, edellyttää tämä erillisen tilin avaamista. Rajoitus on johtunut lain säätämisen aikana saatavilla olleen järjestelmän teknisestä rajoittuneisuudesta. Vuoden 2012 arvopaperimarkkinalainsäädännön uudistuksen yhteydessä pyrittiin muuttamaan säännöstä siten, että kirjaus voitaisiin kohdistaa myös osaan arvo-osuuksista. Tehdyn selvityksen mukaan silloinen arvopaperikeskuksen järjestelmä ei edelleenkaan mahdollistanut tätä ja muutoksesta luovuttiin. Ks. TaVM 11/2012 vp, s. 14–15 ja HE 32/2012 vp, s. 269 sekä Tammi-Salminen 2015, s. 280.

¹⁹⁷ *Tarkela* 2016, s. 89.

¹⁹⁸ Ks. Weckström 2012, s. 492–493.

¹⁹⁹ Näin myös Weckström 2012, s. 494–495. Hallinnan- ja oikeudentaso ovat eri tason ilmiöitä, jotka tulee erottaa toisistaan. Ks. Kaisto – Tepora 2012, s. 224. Problematiikka kahden eri tahon tällaisesta hallintavallasta liittyy ennemmin jakamattoman omistusoikeuden dogmiin, jonka mukaan omistusoikeus ei voi jakautua sillä tavalla, että kahdella subjektilla on molemmilla itsenäinen omistusoikeus kohteeseen. Jakamattomuus ei siis tarkoita yhteisomistajuutta, missä yhteisomistajat yhdessä disponoivat omistuksensa kohteesta. Ks. jakamattomasta omistusoikeudesta tarkemmin Määttä 1999, s. 97–100 ja 294–299.

²⁰⁰ Tapauksesta tarkemmin, ks. Nykänen 2019. Ks. lisäksi Verohallinnon ohje 2020, luku 1.2. Korkeimman hallinto-oikeuden ratkaisun 2019:42 taustalla oli keskusverolautakunnan ennakkoratkaisu KVL 54/2017, jossa lautakunta katsoi virtuaalivaluuttojen realisoinnista saatavan tulon muuksi pääomatuloksi, jolloin esimerkiksi luovutustappioiden vähentäminen ei olisi ollut mahdollista. Ratkaisua perusteltiin sillä, että virtuaalivaluutat ovat käyttäjien väliseen sopimukseen perustuvia, ei-fyysisiä maksuvälineitä, joiden realisointi on pääomatuloa.

Digitaalisia objekteja arvioitiin toisella tavalla Kouvolan hovioikeuden ratkaisussa 10.3.2011 R 10/863. Ns. Habbo Hotel -tapauksessa syytetty oli kirjautunut luvatta asianomistajan Habbo Hotel -käyttäjätilille ja siirtänyt tililtä virtuaalisia huonekaluja omalle tililleen.²⁰¹ Hovioikeus katsoi kärjäoikeudesta poiketen, etteivät virtuaaliset huonekalut eli digitaaliset hyödykkeet ole rikoslain (39/1889) 28:1:ssä tarkoitettua irtainta omaisuutta. Toisaalta hovioikeus totesi myös, että kyseisen varkauden kriminalisoivan rangaistussäännöksen ei ole tarkoitus suojata kaikkea irtainta omaisuutta ja säännöksen esitöissä nimenomaisesti rajataan pois esimerkiksi sähköisessä muodossa oleva tiliraha.²⁰² Lisäksi hovioikeus korosti rikosoikeudellisen laillisuusperiaatteen merkitystä tunnusmerkistöä tulkittaessa. Tästä syystä tapaukselle ei voitane antaa tässä yhteydessä painoarvoa, etenkin kun kyse ei ole korkeimman oikeuden ennakkopäätöksestä.

Tarkelan esittämät näkemykset datasta käsitteen määrittämisestä lähtien edustavat hyvin sitä ongelmallisuutta, johon tämän tutkielman puitteissa pyritään vastaamaan. Tällaisella datan käsitteellä on vaikea operoida digitaalisten objektien kanssa. Tämä johtuu siitä, että *Tarkela* tarkoittaa datalla samaa kuin mitä edellä luvussa 2.3.1.3. tarkoitetaan informaation sisällöllä (*information as content*). Mikäli data ymmärretään tässä suppeassa määritelmässään, digitaalisten objektien muoto (*information as form*) jää kokonaan huomioimatta. Määritelmä ei ole täysin ongelmaton myöskään massadataa käsiteltäessä, kuten edellä on argumentoitu.

Edellä esitetyn perusteella digitaalisia objekteja on pidettävä *varallisuus oikeudellisena omaisuutena*. Lopputulema on lähestulkoon itsestään selvyys, mutta syytä lausua nimenomaisesti. Varallisuus oikeudellisessa kirjallisuudessa on ollut tunnistettavissa yleisesti haasteelliseksi kvalifioida verkkoyhteiskuntakehityksen myötä kehittyviä uusia oikeusobjekteja varallisuus oikeuden kontekstissa. Hyvänä esimerkkinä tästä ovat kuluttajille myytävät päästövähennysyksiköt, joiden osalta on päädytty kvalifioimaan nämä aineettomat, selvästi omaisuuden käsitteen piiriin lukeutuvat objektit muiksi hyödykkeiksi.²⁰³ Mielestäni tällaiselle uudelle kategorialle ei

²⁰¹ Kyseisessä peliympäristössä palveluntarjoaja myy käyttäjille erillismaksusta virtuaalisia huonekaluja, joita nämä voivat asettaa näytille tilille varattuun hotellihuoneeseen tai vaihtaa toisten käyttäjien kanssa.

²⁰² HE 66/1988 vp, s. 34.

²⁰³ Ks. Laininen 2020, s. 107–108. Artikkelissa kirjoittaja toteaa, että ostajan ja päästövähennysyksikön myyjän välisessä sopimuksessa on kyse omistusoikeuden siirtymisestä. Johtopäätöstä yksiköiden varallisuus oikeudellisesta luonteesta perustellaan sillä, ettei sopimus tuota ostajalle saamisioikeuksia varsinaista kompensoinnin toteuttavaa tahoja kohtaan. Artikkelin päättävässä luvussa kuitenkin kirjoittaja toteaa, että ao. yksiköt vastaavat oikeudelliselta luonteeltaan ”mitä tahansa muuta hyödykettä, joka on itsessään kaupan kohde ja johon ei sellaisenaan sisälly erityisiä ostajalle tulevia oikeuksia”. Kuten aiemmin on käynyt ilmi, ei irtaimen omaisuuden kvaliteettiin liitetä tällaisia edellytyksiä. Näin ollen artikkelissa tarkoitettuja muita hyödykkeitä on pidettävä irtaimena omaisuutena. Johtopäätöstä voitaneen ymmärtää tällaisen sopimuksen tehokkuudesta suhteessa sen tarkoitukseen, sillä voidaan kysyä, onko sopimuksessa kyse varsinaisesta päästövähennysyksiköstä, jos omistusoikeus yksikköön ei

ole olemassa tarkoituksenmukaisia perusteita, koska sillä ei ole sidonnaisuutta positiiviseen oikeuteen.²⁰⁴

3.3.2. Digitaalinen omaisuus – velvoite- vai esineoikeus?

Digitaalisia objekteja voidaan siis pitää varallisuus oikeudellisena irtaimena omaisuutena. Kuten edellä luvussa 3.2.1. on todettu, omaisuutta voivat olla yhtäältä velvoiteoikeudelliset saamis-oikeudet kuin esineoikeuksiksi luokiteltavat omistusoikeus ja rajoitetut esineoikeudet. Onko digitaalista omaisuutta pidettävä luonteeltaan saamis-oikeutena, joka voi esimerkiksi velan vanhentumisesta annetun lain (728/2003, VanhL) nojalla vanheta, vai esineoikeutena? Tässä yhteydessä digitaalisen omaisuuden luonnetta tarkastellaan yleisellä tasolla. Pyrin tällä luomaan perustaa digitaalisten objektien haltijoiden oikeusaseman tarkemmalle analyysille, joka suoritetaan jäljempänä luvussa 4.

Digitaalinen omaisuus on ulkoisilta tekijöiltään aineetonta omaisuutta, jolloin siihen ei siis perinteisen käsityksen mukaan voisi kohdistua omistusoikeutta. Tämän on jo edellä todettu olevan esineoikeuden systematiikkaa ylläpitävä dogmi. Omistusoikeuden laajentamista vastaan esitetyissä argumenteissa on korostettu sen erotettavuutta suhteessa muihin yleisoikeuksiin: laajentamisesta on katsottu seuraavan omistusoikeuden käsitteen muuttuminen niin yleiseksi, että se menettää erottelukykynsä ja informaatioarvonsa.²⁰⁵ Dogmiin sitoutumalla päädyttäisiin nopeasti johtopäätökseen, että digitaaliin objekteihin voitaisiin kohdistaa vain rajoitettuja esineoikeuksia, kuten käyttöoikeuksia. Käyttöoikeutta kutsutaan immateriaalioikeuksien kontekstissa lisenssiksi, jolla tarkoitetaan esimerkiksi tekijänoikeuksien suojatun teoksen käyttämisen sallimista lisenssisopimuksessa tarkemmin määritellyllä tavalla.²⁰⁶ Tällaisesta ajattelusta löytyy viitteitä akateemisissa esityksissä, joissa tosin kysymyksenasettelu ei yleensä puolla tämän aspektin laajamittaisempaa tarkastelua.²⁰⁷

Havansi on esittänyt, että olisi varallisuus oikeuden systeemin kannalta tyydyttävämpää, jos omistusoikeus laajennettaisiin laaja-alaiseksi yläkäsitteeksi, jolla tarkoitettaisiin sitä optimaalista oikeusasemaa, mikä esimerkiksi yhteisön osakkaalla on yhteisöosuuteensa tai velkojalla

tuota omistajalle välitöntä asialegitimaatiota kompensoinnin toteuttamiseksi suhteessa sen toteuttajaan. Tällöin ei kuitenkaan enää ole kyse yksikön oikeudellisesta luonteesta irtaimena omaisuutena vaan oikeuden sisällöstä.

²⁰⁴ Ks. edellä 3.2.1 luvussa esineen ja omaisuuden käsitteiden jaottelusta irtaimen ja kiinteään kohdalla todettu.

²⁰⁵ Kartio 2001, s. 188.

²⁰⁶ Esim. Edelman 2012, s. 1097 ja Takki – Halonen 2017, s. 197–198. Lisenssisopimukseen palataan myöhemmin luvussa 4.3.2.3.

²⁰⁷ Ks. esim. Mylly 2017, s. 603–604 ja Kärki 2020, s. 353. Ks. myös Weckström 2012, s. 493.

saamisoikeuteensa taikka immateriaalioikeuden ydinoikeutusten haltijalla on keksintöönsä tai muuhun immateriaalioikeuteen.²⁰⁸ Omistusoikeuden käsite palautuisi tällöin tarkoittamaan omistajalle tyypillisesti kuuluvaa oikeusasemaa. Omistusoikeutta voitaisiin nimittää myös täys-oikeudeksi erotuksena yleisoikeudesta, jolla viitattaisiin esimerkiksi jokamiehenoikeuksiin.²⁰⁹

Havansin esittämät näkökannat ovat mielestäni oikean suuntaisia. Kuten hän huomauttaa, on sopimuksenvaraista, käytetäänkö omistusoikeuden kaltaisen täys-oikeuden haltijan oikeudesta nimitystä 'omistusoikeus' tai 'immateriaalioikeus'. Ei kuitenkaan ole yhdentekevää, miten oikeudelliset käsitteet määritetään. Käsitteiden tehtävänä osana oikeudenalan yleisiä oppeja on muun ohella auttaa paikantamaan tapaukseen sovellettavat oikeusnormit ja -periaatteet sekä erottaa erilaiset ilmiöt toisistaan.²¹⁰

Omistusoikeuden kohdetta ei ole syytä rajoittaa vain aineellisiin esineisiin, vaan sitä tulee pitää esineoikeudellisena yläkäsitteenä, jolla viitataan omistajan oikeusasemaan. Käsitteistö kehittyi yhteiskunnan muuttumisen myötä. Yksi oikeustieteen ja lainopillisen tutkimuksen tehtävistä on seurata toimintaympäristön muuttumisen myötä tapahtuvaa oikeudellisen aineiston kehittymistä ja tämän edellyttämällä tavalla tarkistaa ja muuttaa käsitteistöä. Verkkoyhteiskuntakehitys on lisännyt sellaisen omaisuuden määrää ja merkitystä, jotka eivät palaudu aineellisiin esineisiin samalla, kun aineellisten esineiden taloudellinen merkitys tavanomaisille kuluttajille on vähentynyt huomattavasti.²¹¹

Tällaisesta ajattelusta löytyy viitteitä myös oikeudellisen ratkaisutoiminnan yhteydestä. Tuorein esimerkki löytynee jo aiemmin mainitusta ratkaisusta KKO 2020:68, jossa korkein oikeus viittasi (kohta 9) aiempaan ratkaisuunsa KKO 2012:17 ja tämän kohdassa 6 lausuttuun:

[..] kun kysymys sivullisen oikeudesta tulee tuomioistuimen tutkittavaksi, ei ole enää samoja menettelyn tehokkuuteen perustuvia syitä kuin ulosottomenettelystä rajoittaa *omistusoikeutta* arvioitaessa merkityksellisten seikkojen piiriä helposti selvitettäviin ja havaittaviin seikkoihin. Perusteltua on, että omistusta arvioidaan nyt yleisten varallisuus-oikeudellisten sääntöjen mukaan. [kursivoitu tässä]

Vaihtoehtoisesti omistusoikeus ja omistajan oikeusasema voitaisiin rinnastaa toisiinsa. Tällöin viittaamalla omistusoikeuteen muiden kuin aineellisten esineiden kohdalla tarkoitettaisiin

²⁰⁸ Havansi 2009, s. 92–95.

²⁰⁹ Havansi 2009, s. 95.

²¹⁰ Paasto 2007, s. 317–318.

²¹¹ Näin myös Havansi 2009, s. 92–93.

omistajan *kaltaista* oikeusasemaa. Tämä ratkaisu vähentäisi muutospainetta laajemmalle varallisuus oikeuden systematiikan muutokselle päätyen aineellisesti samaan lopputulokseen.²¹²

Kysymys omistusoikeuden kohteesta ei sinällään vaikuta oikeuden aineellisoikeudelliseen sisältöön tai oikeuden haltijalle myönnettävän oikeussuojan ulottuvuuksiin. Kyse on puhtaasti systemaattisesta seikasta. Tämän tutkielman kohdalla päädyn omistusoikeuden käsitteen laajentamisen kannalle. Perustelen tätä valintaa omistusoikeuden analogisen soveltamisen pohjalta. Kun omistusoikeus määritetään näin, voidaan sen nähdä olevan lähtökohta ja pääsääntö suhteessa rajoitettuihin esineoikeuksiin, joita tällöin voitaisiin pitää poikkeuksina omistajan omistusoikeudesta ja tämän rajoituksina. Omistusoikeutta ja siihen liitettyjä käsityksiä voitaisiin näin perustellusti hyödyntää uudenlaisten ja ennalta säätelemättömien objektien kohdalla analogisesti.

Digitaalista omaisuutta voidaan lähestyä myös velvoiteoikeudellisen saamisoikeuden näkökulmasta. Tarkastellaan tätä esimerkin avulla. A hankkii Playstation-laitteelleen palveluntarjoajan kauppapaikasta digitaalisen kopion pelistä. Hän suorittaa maksun ja lataa pelin laitteensa kovalevyille palveluntarjoajan pilvestä. A:n teoskappaleen kopio ei ole sidottu yksin tähän laitteeseen, vaan tämän käyttäjätiliin ja A:lla on oikeus ladata uusi kopio pelistä, mikäli hän esimerkiksi vaihtaa laitetta. A:lla ei ole siis oikeutta tiettyyn teoskappaleen kopioon. Tällaista oikeutta voitaisiin hahmotella A:n saamisoikeutena, jonka perusteella palveluntarjoaja velallisenä on tarjottava A:lle pääsy pilvipalveluunsa, josta tämä voi ladata siis jo maksamansa teoskappaleen kopion.

Saamisoikeutena A:n oikeus on velvoiteoikeus, johon sovelletaan säännöksiä velan vanhentumisesta. VanhL 1.1 §:n mukaan lakia sovelletaan niin rahavelkaan kuin muihinkin velvoitteisiin. A:n saamisoikeuteen sovellettaisiin näin ollen joko VanhL 4 §:n yleistä vanhentumisaikaa tai VanhL 8.1 §:n mukaista toistaiseksi voimassa olevan velvoitteen vanhentumisaikaa sekä 13 a §:n (1126/2014) lopullista vanhentumisaikaa.

Onko pidettävä tarkoituksenmukaisena, että A:n edellä esitetty oikeus vanhenee? Ensi näkemältä intuitio johdattelisi vastaamaan tähän kielteisesti. Tällaisen järjestelyn voitaisiin katsoa olevan tietoverkkoympäristön ja digitaalisten kopioiden toimittamiseen tekninen järjestely,

²¹² Tämän mahdollisuuden ovat nostaneet esiin ainakin Määttä sekä Kaisto ja Tepora. Ks. Määttä 1999, s. 1–2 ja Kaisto – Tepora 2012, s. 242–243.

jolla ylipäänsä mahdollistetaan digitaalisten kopioiden myynti tietoverkon välityksellä. Tietoteknisille ratkaisuille ei sellaisenaan tule antaa valtaa määrittää digitaalisten objektien oikeudellista merkitystä.²¹³

Kielteistä vastausta voidaan perustella lisäksi vaihdannan intressin pohjalta sikäli, kun vaihdannan intressin ymmärretään edellyttävän oikeustoimen molemminpuolista hyödynnettävyyttä. Vaihdannan intressin tavoitteeseen liitetään käsitys osapuolten perusteltujen odotusten turvaamisesta, jota ilmentää erityisesti kollisiotilanteissa vilpittömän mielen suojan periaate, mutta joka voidaan yleisemminkin liittää luottamuksensuojan periaatteeseen.²¹⁴ Olisi A:n kuluttajasekuntin ja myyntitilanne huomioon ottaen kyseenalaista, että tilanteessa, jossa A ei lataisi kopiota laitteelleen ja olisi käyttämättä oikeuttaan katkaisematta velan vanhenemista vapaamuotoisella katkaisutoimella palveluntarjoajalle, palveluntarjoaja voisi vedota velvoitteen vanhentumiseen kieltäytyessään antamasta A:lle pääsystä pelin lataamista varten. Toisaalta vaihdannan intressiin liitetyn tehokkaan vaihdannan vaatimuksen mukaan oikeusjärjestelmän tulee edistää aktiivista ja huolellista vaihdantaa. Aktiiviseen vaihdantaan on kirjallisuudessa liitetty ajatus siitä, että oikeuden haltijan tulee riittävän aktiivisesti myös turvata oikeuttaan, jotta tälle voidaan antaa oikeussuojaa oikeuteensa nähden. Tämä näkökohta on nähdäkseni merkityksellisempi kollisiotilanteiden arvioinnissa kuin oikeuksien kvalifiointiin liitettyinä.²¹⁵

Myös kuluttajapsykologiset tekijät puoltavat tällaisen näkemyksen pitämistä kyseenalaisena. Kuluttajat rinnastavat tietoverkkoympäristössä hankkimansa digitaaliset objektit kivijalkakaupasta ostamiinsa aineellisiin tavaroihin.²¹⁶ Kun kaupassa lähtökohtaisesti on kyse omistusoikeuden siirtymisestä, on perusteltua olettaa kuluttajien käsittävän ostamisessa olevan kyse kaupasta, vaikka palveluntarjoajat pyrkivätkin nimeämään käyttöehtosopimukset muodollisesti lisenssisopimuksiksi. Korkein oikeus on ratkaisussaan KKO 2003:88 tietokoneohjelman luovutukseen liittyen katsonut, että luovutuksen tosiasiallinen luonne ratkaisee, onko kyse omistusoikeuden siirtävästä luovutuksesta vai lisenssisopimuksesta eikä sopimuksen muodollinen määrittäminen jommaksikummaksi ole ratkaisevaa.

²¹³ Myös Weckström on kiinnittänyt huomiota samaan tarkastellessaan edellä mainittua Habbo Hotel -tapausta. Weckström kiinnittää huomiota siihen, että jos virtuaalisten esineiden oikeudellisessa arvioinnissa kyseiset objektit määritettäisiin ei-miksikään (*no thing*) lähinnä sen vuoksi, että ne ovat luonteeltaan teknisiä, objektin tietotekninen luonne tai käyttöyhteys määrittäisivät sellaisenaan sitä, millaisia oikeuksia tällaisiin objekteihin voidaan oikeusjärjestyksen puitteissa kohdistaa. Ks. Weckström 2012, s. 506–510.

²¹⁴ Pöyhönen 1988, s. 270–272, Tammi-Salminen 2004, s. 161–162 ja Mylly 2017, s. 609.

²¹⁵ Ks. Tammi-Salminen 2001, s. 30–32.

²¹⁶ Ks. luku 2.2.

Sikäli kun oikeus kohdistuisi vain tiettyyn kopioon, jonka A lataa laitteelleen, ei kysymys olisi enää velvoiteoikeudesta, vaan oikeus jäsenyisi esineoikeudeksi. Jos A:n oikeutta saada digitaalinen kopio ladattua palveluntarjoajan pilvestä pidettäisiin esineoikeutena, A:n oikeus ei vanhenisi.²¹⁷

Jo tämä lyhyt esimerkki osoittaa, että tietoverkkoympäristössä luovutettavien hyödykkeiden oikeudellisen luonteen arviointi velvoiteoikeus/esineoikeus suhteessa on merkityksellinen käyttäjän ja palveluntarjoajan välisessä suhteessa. Vastaavan tyyppisiä esimerkkejä voitaisiin kehittää myös muiden digitaalisten omaisuuslajien kohdalla. Näihin ei tässä yhteydessä voida tarkemmin syventyä, mutta mainittakoon, että oikeudellisesti kompleksisempi tilanne vaikuttaisi syntyvän virtuaalisten esineiden osalta, joihin käyttäjällä voi olla suurikin rahallinen intressi.²¹⁸

3.3.3. Lyhyesti digitaalisen omaisuuden staattisesta suojasta

Staattista suojaa ei yleensä käsitellä esineoikeudellisten esitysten yhteydessä, sillä sen on mielletty kuuluvan luontevammin rikos- ja vahingonkorvausoikeudellisen tutkimuksen oheen.²¹⁹ Digitaalisen omaisuuden suhteen on kuitenkin syytä lausua tästä lyhyesti, kun omistajan hallintaoikeus ymmärretään omistusoikeuden ydinmomentiksi, jonka subjekti nauttii omistajalle kuuluvaa staattista oikeussuojaa. Staattinen oikeussuoja toteutuu siis prosessuaalisten kanteiden lisäksi vahingonkorvausoikeudellisten ja rikosoikeudellisten oikeusnormien välityksellä. Ydinkysymys on, nauttiiko digitaalista omaisuutta hankkinut käyttäjä oikeusjärjestyksen omistajalle tarjoamaa staattista suojaa siinä määrin kuin tavanomainen irtain omaisuus.²²⁰

Edellä esiin tulleessa Habbo Hotel -tapauksessa²²¹ hovioikeus katsoi, etteivät virtuaaliset esineet sisältyneet RL 28:1:n mukaiseen varkauden tunnusmerkistön irtaimen omaisuuden käsit-

²¹⁷ Ks. Kaisto – Tepora 2012, s. 358–359.

²¹⁸ Ks. Verohallinnon ohje 2020, luku 2.7, jossa todetaan, että peleissä ansaittujen virtuaalisten esineiden myymisestä katsottava tulo on käyttäjän ansiotuloa. Tulo on ansiotuloa riippumatta siitä, ovatko esineet käyttäjän virallisella valuutalla ostamia vai ansaitsemia. Virtuaalisia esineitä tarkastellaan lähemmin jäljempänä luvussa 4.5.

²¹⁹ Kartio 2001, s. 228.

²²⁰ Kysymyksen tarkoituksenmukaisuuden arvioimiseksi ks. Zitting 1951, s. 26–27, jossa esitetään, että ilman oikeusjärjestyksen takaamaa staattista suojaa ei ole edes tarkoituksenmukaista puhua omistusoikeudesta, vaan kyse on ennemminkin tosiasiallisesta mahdollisuudesta käyttää oikeuden kohdetta. Sinällään jonkin oikeudentilan voimassaolon kannalta normien tosiasiallista tehokkuutta ei ole edellytetty, vaikkakin ajattelulla on jalansijaa anglo-amerikkalaisissa oikeusjärjestelmissä. Ks. Niemi 1996, s. 260 ja 272–277 sekä Kurkela 2003, s. 129.

²²¹ Kouvola HO 10.3.2011 R 10/863.

teeseen. Säännöksessä tarkoitettu irtaimen omaisuuden käsite on suppeampi kuin esineoikeudessa ja se viittaa lähinnä irtaimiin esineisiin pois lukien sähkö- ja lämpöenergia, jotka kuitenkin kuuluvat esitöiden mukaan säännöksessä tarkoitettuun omaisuuden käsitteeseen.²²²

Suomen rikoslaissa on 1980-luvun loppupuolelta saakka säädetty tietotekniikkarikoksista. Lainsäädännön kehittymisen alkusysäys voidaan paikantaa Euroopan neuvoston vuoden 1989 suositukseen ja raporttiin tietotekniikkarikoksista^{223,224} Tietotekniikkarikoksia on kriminalisoitu useita, mutta niitä kaikkia yhdistää yhteinen suojattava oikeushyvä: tietojenkäsittelyn loukkaamattomuus eli tietojenkäsittelyrauha.²²⁵ Tietotekniikkarikoskriminalisoinneilla on myös muitakin suojaobjekteja kuin tietojenkäsittelyrauha, ja tässä yhteydessä kiinnostuksen kohteena ovat luonnollisesti yksilöiden omaisuus eli omaisuudensuoja oikeushyvänsä suojaavat kriminalisoinnit. Tällainen on ennen kaikkea ns. tietojenkäsittelypetosta koskeva rikossäännös.²²⁶

Tietojenkäsittelypetoksesta säädetään petoskriminalisoinnin toisessa momentissa. RL 36:1.2:n (514/2003) mukaan petoksesta tuomitaan myös se, joka 1 momentissa mainitussa tarkoituksessa dataa syöttämällä, muuttamalla, tuhoamalla tai poistamalla taikka tietojärjestelmän toimintaan muuten puuttumalla saa aikaan tietojenkäsittelyn lopputuloksen vääristymisen ja siten aiheuttaa toiselle taloudellista vahinkoa. Tunnusmerkistötekijöitä on siis kolme: 1) tietojärjestelmän toimintaan puuttuminen dataa syöttämällä, muuttamalla, tuhoamalla, poistamalla tai muulla tavalla niin; 2) että tästä seuraa tietojenkäsittelyn lopputuloksen vääristyminen; ja 3) uhrille taloudellista vahinkoa.

Tietojenkäsittelypetossäännöksen aikaisemmassa muotoilussa edellytettiin syötettävien tietojen virheellisyttä. Lain perustelujen mukaan vääränä tietona pidettiin kuitenkin myös järjestelmään kirjautuminen toiselle kuuluvalla tunnistetiedolla, vaikka tiedot sinällään eivät olleet virheellisiä.²²⁷ Vuoden 2003 muutoksen jälkeen datan virheellisyttä ei enää edellytetä ja edellä

²²² Ks. HE 66/1988 vp, s. 34 ja Tolvanen 2018, s. 498.

²²³ EN:n suositus R (89) 9.

²²⁴ Seikkaperäisesti suosituksesta ja raportista, ks. Pihlajamäki 2004, s. 68–78.

²²⁵ Tietojenkäsittelyrauhasta oikeushyvänsä, ks. HE 4/1999 vp, s. 4–5.

²²⁶ Pihlajamäki 2004, s. 240–241.

²²⁷ HE 66/1988 vp, s. 133.

todetun voidaan olevan lainsäätäjän edelleen vallitseva kanta asiassa. Tietojenkäsittelyn lopputuloksen vääristymistä on arvioitava eräänlaisen differenssiopilla²²⁸. Tietojenkäsittelyn lopputulosta voidaan pitää vääristyneenä, jos järjestelmä tuottaa sisällöltään toisenlaista dataa kuin mitä se olisi tuottanut ilman dataan puuttumistoimia.²²⁹ Taloudellista tappiota arvioidaan säännöksen 1 momentin petossäännöstä vastaavalla tavalla, jolloin vahinko voi ilmetä varallisuuden vähentymisen lisäksi myös edun saamatta jäämisinä.²³⁰

Habbo Hotel -tapauksessa syyttäjä ei ollut vaatinut rangaistusta tietojenkäsittelypetoksesta. Tapauksen tosiseikkojen²³¹ perusteella syytetyn toiminta täytti kyseisen rikoksen tunnusmerkistön, sillä tämä oli luvatta kirjautunut uhrin pelihahmolla Habbo Hotel -ympäristöön saamiaan tunnistetietoja käyttämällä ja siirtänyt virtuaalisia huonekaluja omalle hahmolleen aiheuttaen näin uhrille taloudellista vahinkoa. Siirtämistä on pidettävä selvästi tietojenkäsittelyn lopputuloksen vääristämisenä, sillä ilman tätä toimintaa vahinkoa ei olisi syntynyt. Mielestäni syytetty olisi voitu tuomita RL 36:1.2:n nojalla tietojenkäsittelypetoksesta. Syytetty tuomittiin kuitenkin RL 28:9:n mukaisesta lievästä luvattomasta käytöstä, joka tosin sisältyy petossäännökseen. *Pihlajamäki* on todennut väitöskirjassaan, että Suomessa valittu sääntelytapa tietotekniikkarikoksille aiheuttaa sen, että eri tunnusmerkistöjen väliset rajat jäävät epätasemmiksi ja lainkonkurrenssitilanteille alttiiksi.²³² Tämä on voinut osaltaan vaikuttaa niiden syytekohtien valintaan, joihin syyttäjä on tapauksessa vedonnut.

Vaikka edellä käsiteltiin vain yhtä tietotekniikkarikossäännöstä, voitaneen tästä silti päätyä seuraavaan johtopäätökseen. Digitaalinen omaisuus saa staattista suojaa yleistä sivullistahoa vastaan ainakin tietojenkäsittelypetoksen kriminalisoinnin kautta. Habbo Hotel -tapaus ilmentää erästä tyyppitapausta, jossa rikoksen tekijä luvatta kirjautuu tietojärjestelmään rikoksen uhrin tunnistetietoja käyttämällä ja vääristämällä tietojenkäsittelyn lopputulosta aiheuttaa uhrille taloudellista vahinkoa.

²²⁸ Differenssioppi tai -teoria kuuluu vahingonkorvausoikeudelliseen peruskäsitteistöön ja liittyy korvausmäärän suuruuden arvioimiseen. Opin mukaan vahinko ja sen määrä ilmenee todellisen ja hypoteettisen tapahtumainkulun erotuksena. Ks. esim. Ståhlberg – Karhu 2020, s. 447–448.

²²⁹ HE 66/1988 vp, s. 133, HE 2/2003 vp, s. 17 ja Pihlajamäki 2004, s. 197–199.

²³⁰ HE 66/1988 vp, s. 132–133.

²³¹ Ks. edellä luku 3.3.1.

²³² Pihlajamäki 2004, s. 171.

3.4. Yhteenveto

Varallisuus oikeudellisessa kontekstissa datan ja digitaalisten objektien oikeudellisen luonteen arvioinnissa esineoikeudellista jäsenystapaa vastaan on argumentoitu vetoamalla datan ja siihen kehittyneiden taloudellisten toimintojen erityisominaisuuksiin. Dataa pidetään raaka-aineena ja epäitsenäisenä massana, jota ei voida vaikeuksitta pitää esineoikeudellisena oikeusobjektina, koska sitä ei voida riittävän tarkkasisältöisesti yksilöidä. Lisäksi datan muuttuvuutta on pidetty ongelmana, erityisesti tarkasteltaessa dataa hallinnan kohteena. Vielä datan haihtuvuudesta objektina on katsottu, ettei se ole siinä määrin pysyvää, että olisi tarkoituksenmukaista määrittää sitä esineoikeudellisena objektina. Argumentti voidaan tiivistää ajatukseen, ettei ole järkevää pitää esineoikeuden kohteena sellaista objektia, johon jollain muulla taholla kuin oikeudenhaltijalla on sellaista kontrollivaltaa, että tämä voi halutessaan tuhota sen.

Oikeuskäytännössä digitaalisia objekteja, ennen kaikkea virtuaalivaluutta, on pidetty omaisuutena, jota voidaan hallita ja määrätä käyttäjätilin avulla. Hallinnan kohde yksilöityy tiliin sidotun datan perusteella eli tiliperusteisesti. Käyttäjätileillä tietoverkkoympäristössä voidaan tunnistaa ja tiliin yleensä liitettyllä käyttäjätunnuksen ja salasanan yhdistelmällä todentaa henkilöiden identiteetit, jotka kulloinkin toimivat asianomaisessa palveluympäristössä. Näiden perusteella voidaan päätyä määrittämään digitaaliset objektit varallisuus oikeudelliseksi omaisuudeksi eli digitaalisiksi omaisuudeksi.

Esine- ja velvoiteoikeudelliset oikeudet eroavat oikeusvaikutuksiltaan monessa eri suhteessa. Siksi tässä yhteydessä on ollut syytä tehdä alustava ja yleinen arvio siitä, ovatko digitaalisiin objekteihin kohdistuvat käyttäjän oikeudet oikeudelliselta luonteeltaan velvoiteoikeudellisia vai esineoikeudellisia. Tämän arviointi on toteutettu tarkastelemalla VanhL:n säännösten soveltuvuutta näihin oikeuksiin. Tässä tarkastelussa kävi ilmi, ettei ole tarkoituksenmukaista pitää kuluttaja-asemassa olevan käyttäjän oikeutta digitaaliseen teoskappaleeseen vanhentuvana saamis-oikeutena. Vaihdamme intressin ja käyttäjäpsykologiset näkökulmat puoltavat ratkaisua, jossa käyttäjän ja palveluntarjoajan välistä luovutussopimusta on pidettävä *prima facie* omistusoikeuden eli esineoikeuden siirtävänä kauppana. Koska omistusoikeuden kohteena ei perinteisesti ole voitu pitää muita kuin aineellisia esineitä, on tutkielmassa puollettu oikeuskirjallisuudessa jo aiemmin esitettyä näkemystä siitä, että omistusoikeus tulisi ymmärtää yläkäsitteeksi, jolla tarkoitetaan omistajan oikeusaseman kaltaista ideaaltilaa.

Viime kädessä käyttäjän ja palveluntarjoajan välinen sopimus määrittää sen, millaiseksi käyttäjän tosiasiallinen oikeusasema muodostuu suhteessa eri intressitahoihin digitaalisten objektien osalta. Kuten edellä on mainittu, tarkastelussa on tähän asti liikuttu hyvin yleisellä tasolla. Aineellisoikeudellisen oikeusaseman tarkempi määrittäminen edellyttää niiden sopimusten oikeudellista analysoimista, joilla digitaalisten objektien markkinoilla toimitaan. Seuraavan luvun tarkoituksena on käyttäjien ja palveluntarjoajien välisiä sopimuksia analysoimalla tarkentaa käsitystä käyttäjän oikeusasemasta suhteessa palveluntarjoajaan. Oikeusasemaa, joka käyttäjälle näiden sopimusten perusteella muodostuu, voidaan verrata omistajan tyypilliseen oikeusasemaan. Tällä pyritään selventämään digitaalisen omaisuuden haltijan oikeusaseman oikeudellista luonnehdintaa ja tarkentamaan kysymyksenasetteluja jatkotutkimuksia silmällä pitäen.

4. Sopimukset digitaalisen omaisuuden sääntelykehyksenä

4.1. Aluksi

Varallisuus oikeudet eivät ilmesty tai tule tyhjästä. Kun taho saa haltuunsa oikeuden, on tapahtumassa kyse oikeusjärjestyksessä säädettyjen oikeusvaikutusten kiinnittymisestä tiettyihin oikeustositseikkoihin. Näiden oikeusvaikutusten perusteella henkilöllä voidaan katsoa olevan esimerkiksi omistusoikeus. Perinteisesti oikeudellisissa yhteyksissä on puhuttu *saannoista*.²³³

Saannot jaetaan tavallisesti kahteen pääryhmään: alkuperäisiin saantoihin ja omistajanvaihdossaantoihin. Jako tehdään sen perusteella, onko omistusoikeutta olemassa saannon tapahtuessa. Alkuperäisissä saannoissa omistusoikeutta esineeseen ei joko ole tai saanto kohdistuu johonkin uuteen esineeseen, joka muodostuu toisen omistamasta esineestä. Alkuperäisiä saantoja ovat valtaus, yhdistäminen ja valmistaminen. Omistajanvaihdossaannot muodostuvat johdannaisista ja kumoavista saannoista. Johdannaisissa saannoissa seuraajan omistusoikeus perustuu edeltäjän oikeuteen *seuraannon* eli omistajan vaihdoksen muodossa. Seuraannot taas jakautuvat yleisseuraantoon ja erityisseuraantoon. Yleisseuraannossa oikeudet siirtyvät seuraajalle sellaisinaan, kun taas erityisseuraannossa tapahtuu oikeudesta määräämistä eli disponointia. Johdannaiset saannot voidaan jakaa myös sen mukaan, tapahtuuko saanto elävien kesken (*inter vivos*) vai kuoleman johdosta (*mortis causa*). Erityisseuraantoja ja saantoja *inter vivos* ovat esimerkiksi kauppa, vaihto ja lahja, joihin voidaan viitata myös luovutussaantoina. Yleisseuraantoja ovat esimerkiksi perimys ja yhtiöiden sulautuminen eli fuusio. Kumoavissa saannoissa seuraajan omistusoikeus on riippumaton

²³³ Esim. Wrede – Caselius 1946, s. 220, Zitting – Rautiala 1982, s. 245, Kartio 2001, s. 216 ja Kaisto – Tepora 2012, s. 287.

edeltäjänsä oikeudesta. Tällaisen saannon yhteydessä esineeseen kohdistuva oikeus voidaan katsoa syntyvän seuraajalle samalla, kun edeltäjän oikeus kumoutuu. Kumoavia saantoja ovat esimerkiksi löytö ja pakkolunastukseen perustuva saanto.²³⁴

Tässä yhteydessä on syytä palautella mieleen tutkielman tutkimuskysymys ja esitellä sekä perustella niitä metodologisia valintoja, joiden avulla pyrin kysymykseen vastaamaan. Tässä tutkielmassa pyrin siis vastaamaan kysymykseen, *millaiseksi muodostuu digitaalisen objektin ostaneen käyttäjän oikeusasema?* Tässä luvussa pyritään siis vastaamaan kysymykseen digitaalista omaisuutta ostaneen käyttäjän oikeuden sisällöstä suhteessa omaisuutta tarjoavaan palveluntarjoajaan. Kyse on siis käyttäjän oikeusaseman määrittämisestä tässä henkilösuhteessa.

Lähestyn oikeuden sisällön määrittämistä oikeustoimiopin tarkastelukulmasta. Tällöin pohditaan sitä, minkä luonteisia ovat ne oikeustoimet, joilla kuluttajat ja palveluntarjoajat muotoavat keskinäisiä suhteitaan. Oikeustoimen luonne on hieman epämääräinen ja abstraktikin käsite muistuttaen olemusajattelun kiroista²³⁵, mutta tässä tutkielmassa materialisoin käsitteen sopimustyyppiajattelun kautta. Käytännössä voitaisiin esittää kysymys, onko näitä oikeustoimia arvioitavana esimerkiksi irtaimen kauppana. Eksaktimmin ilmaistuna kyse on oikeustoimen juridisesta luonnehdinnasta, joka tehdään oikeustoimen oikeustositseikkojen perusteella.²³⁶

Tämän ja muiden tämän luvun metodologisten valintojen taustalla on tutkielman 2 luvussa esitettyjen seikkojenkin pohjalta tehtävissä oleva havainto tietoverkkoympäristön vaikeaselkaisuudesta ja kompleksisuudesta. Pyrkimykseni on vastata tähän hyödyntämällä sellaisia näkökohtia, joiden oikeudellinen erottelukyky on mahdollisimman suuri.

4.2. Sopimusoikeudellisen tarkastelun lähtökohdat

Sopimus on varallisuus oikeudellisen järjestelmämme perusinstituutioita omistamisen ja vahingonkorvauksen rinnalla. Vallitsevan ajattelun mukaan sopimuksen ymmärretään olevan sopijapuolten välisten oikeustoimien muodostama yhteensulautuma, jolla saadaan aikaan osapuolten välille sitovia velvoitteita ja niitä vastaavia oikeuksia. Sopimus on siis kaksiasianosaissuh-

²³⁴ Esim. Zitting – Rautiala 1982, s. 245–246, Kartio 2001, s. 216–227 ja Kaisto – Tepora 2012, s. 287–290. Eri saantojen jaottelussa alaryhmiin on hieman eroja riippuen kirjoituksen ajankohdasta ja kirjoittajan näkemyksistä.

²³⁵ Olemusajattelun kritiikistä, ks. esim. Aarnio 1967, s. 104–105.

²³⁶ Ks. Kaisto 2001, s. 279–280, jossa todettu mahdollisuus jäsentää kauppa oikeustoimien yhdistelmänä ilmaisee mielestäni hyvin sen, miten jäsennän kaupan oikeudellisena tapahtumana. Oikeustoimioppia on esitelty myös edellä luvussa 1.4.

teinen erotuksena yksipuolisista oikeustoimista, joista tyyppiesimerkkeinä mainitaan usein lupaus ja lahja. Kaksiasianosaissuhde sopimukseen liitettynä peruskäsitteenä näkyy vahvasti pääsäännössä, jonka mukaan sopimuksen oikeusvaikutukset rajoittuvat sopijapuolten välisiksi (*inter partes*). Näin ollen myös sopimusvastuu voi aktualisoitua vain sopijapuolten kohdalla. Asia voidaan muotoilla myös niin, ettei sopimuksella voida synnyttää nimenomaisesti velvoitteita kolmannelle²³⁷. Sopimuksilla voi siis olla kuitenkin tosiasiallisesti vaikutusta kolmansien asemaan. Opista käytetään myös nimitystä *privity of contract*, joka tunnetaan laajasti eri oikeuskulttuureissa ja toimii pohjana myös kansainvälisessä sopimustoiminnassa.²³⁸

Yksi velvoiteoikeuden ja oikeustoimiopin perusongelmista on kysymys siitä, miten käsitteet *oikeustoimi*, *tahdonilmaisu* ja *sopimus* määritetään.²³⁹ Varallisuus oikeudellisista oikeustoimista annettu laki (228/1929, OikTL) operoi kaikilla kolmella käsitteellä. Oikeustoimi on tässä kolminaisuhteessa yläkäsite, joka on määritelty yksityiseksi tahdonilmaisuksi, jolla oikeuksia perustetaan, muutetaan tai kumotaan.²⁴⁰ Sopimuksen taas on todettu olevan kahden tai useamman oikeustoimen muodostama kokonaisuus tai yhteensulauma. Nykyisin hieman vanhakantaiseksi koettua tahdonilmaisuuden käsitettä käytetään juridisessa merkityksessään synonyyminä oikeustoimen kanssa. Tahdonilmaisuuden käsitettä on ollut vaikea määritellä. *Telarannan* määritelmän mukaan kyse on tahdonvaltaisesta yksityisautonomisesta toimesta, jolla henkilö saattaa tarkoituksensa eli ajatuksen siitä oikeudellisesta päämäärästä tai tilasta, johon hän pyrkii tiedoksi toiselle henkilölle.²⁴¹ Kuten näistä luonnehdinnoista voidaan jo todeta, määritelmät sisältävät ongelmia, joita ei tässä kuitenkaan tarkastella lähemmin.²⁴²

Sopimus oikeudelliset järjestelmät rakentuvat liberaaleissa ja talousjärjestykseltään markkinatalous yhteiskunnissa sopimusvapauden periaatteen pohjalle.²⁴³ Sopimusvapaus tarkoittaa ty-

²³⁷ Kolmannella tarkoitetaan tässä tutkielmassa muita kuin sopimuksen muodollisia osapuolia.

²³⁸ Ks. esim. Telaranta 1990, s. 27 ja 30, Kaisto 2001, s. 394, Hemmo 2003b, s. 408, Pöyhönen 2003, s. 1 sekä Karhu – Tolonen 2012a, s. 72–73. Sopimuksen vaikutuksista kolmansiin, ks. Kartio 1998, s. 1063–1064 ja Tammi-Salminen 2001, s. 10–12. Toinen asia on, että sopimuksilla voidaan luoda oikeuksia kolmansille. Tällöin puhutaan sopimuksista kolmannen hyväksi. Ao. aiheesta tarkemmin, ks. esim. Telaranta 1990, s. 444–450, joka esittelee kotimaisen oikeuden lisäksi Pohjoismaiden ja Saksan oikeuden sisältöä asiassa sekä Kaisto 2001, s. 392–408 ja Hemmo 2003b, s. 409–410 viitteineen.

²³⁹ Ja toisaalta näiden peruskäsitteiden sisällöstä ei liioin keskustella alan esityksissä. Kaisto 2001, s. 199.

²⁴⁰ Kivimäki – Ylöstalo 1981, s. 238.

²⁴¹ Ks. Telaranta 1990, s. 63–64 ja Kaisto 2001, s. 180 ja 182. Ks. myös Hemmo 2003a, s. 10–11, jossa lyhyesti todetaan käsitteiden olevan sopimuksenvaraisia eikä niiden lähempi tarkastelu ole tästä syystä tarkoituksenmukaista ongelmanasettelun kannalta. *Hemmo* käyttää esityksessään oikeustoimen ja sopimuksen käsitteitä synonyymeinä.

²⁴² Käsitteitä ja niiden ongelmia sekä asiasta syntynyttä keskustelua on käsitelty laajasti *Kaisto*. Ks. Kaisto 2001, s. 180–232.

²⁴³ Sopimusvapauden kehittämisestä, ks. Karhu – Tolonen 2012b, s. 84–87. Ks. myös Hemmo 2003a, s. 70–71 ja s. 70 av. 4.

pistetysti sitä, että oikeusjärjestyksen ei tule asettaa esteitä tai rajoituksia henkilön mahdollisuudelle järjestää velvoitteensa ja oikeutensa haluamallaan tavalla.²⁴⁴ Sopimusvapaus ei ole absoluuttista, mutta sillä on presumtiivinen rooli arvioitaessa sopimuksessa sovittuja velvoitteita ja osapuolten vastuuta sopimuksen täyttämistä. Sopimusvapauteen liittyy olennaisesti sopimusten sitovuuden periaate (*pacta sunt servanda*), jonka kunnioittaminen mahdollistaa laajan sopimusvapauden olemassaolon. Sopimukset ovat lähtökohtaisesti sitovia.²⁴⁵

Sopimuksen syntymistä, voimassaoloa ja lakkaamista voidaan hahmottaa eri tavoin riippuen vallitsevista painotuksista sopimusoikeudellisissa teorioissa.²⁴⁶ 1800-luvulla vallinneen tahtoteorian tai -dogmin mukaista sopimuskäsitystä voidaan nimittää *Pöyhösen* terminologian mukaisesti sopimuksen pistekäsitykseksi. Sopimuksen ja sitä koskevan vastuun käsitetään tällöin syntyvän ja lakkaavan tietyllä hetkellä sekä tietyn sisältöisenä. Pistekäsityksen mukaan sopimukset ovat myös siten muuttumattomia, että niiden sisältö voidaan muuttaa vain uudella sopimuksella.²⁴⁷ Nykyisin sopimukset ymmärretään prosesseina, jolloin sopimusvastuu syntyy ja lakkaa asteittain, kunnes vastuu lakkaa lopullisesti sopimuksen tultua täytetyksi tai sen lakattua muutoin. Tämän prosessikäsityksen mukaan sopimuksille on ominaista niiden muotoutuvuus ja muuttuvuus.²⁴⁸

Kun sopimus käsitetään prosessiksi, voidaan tätä prosessia pitää tapahtumasarjana, joka sisältää eri vaiheita. *Zitting* määrittelee kolme erilaista vaihetta, jotka ovat sopimuksen tekovaihe eli sopimusneuvottelut, sopimuksen voimassaolo eli toteuttamisvaihe ja sopimushäiriö eli reaktiovaihe. Edelleen *Zitting* erittelee sopimuksen käsitteestä kolme eri elementtiä: sopijapuolten tahdonilmaisut, käyttäytymistavan määrittely ja voimassaolon ulottuvuudet. Tahdonilmaisulla sopijapuolet asettavat käyttäytymisvaatimuksen, jonka sisältö eli käyttäytymistapa tulee erikseen

²⁴⁴ Sopimusvapaus on perinteisesti jaettu eri vapauden elementteihin analyttisen oikeustieteen perinteen mukaisesti. Sopimusvapauteen liittyvät vapaudet ovat päättäjävapaus, osapuolivapaus, sisältövapaus, tyyppivapaus, muotovapaus ja purkuvapaus. Seikkaperäisemmin asiasta, ks. Muukkonen 1956, s. 602–609.

²⁴⁵ Hemmo 2003a, s. 77 ja Karhu – Tolonen 2012b, s. 84.

²⁴⁶ Näistä teorioista tarkemmin, ks. esim. Pöyhönen 1988, s. 118–162 ja Hemmo 2003a, s. 16–28.

²⁴⁷ Pistekäsityksestä ja sen tunnusmerkeistä tarkemmin, ks. Pöyhönen 1988, s. 211–215. Ks. myös Kolehmainen 2006, s. 32, jossa kirjoittaja toteaa pistekäsityksen tulleen yleisemminkin kritisoiduksi ja olevan nykyisin lähinnä kärjistys tietynlaisesta ajattelutavasta.

²⁴⁸ Prosessiajattelusta tarkemmin, ks. Pöyhönen 1988, s. 216–231. Prosessiajattelussa sopimukset siis käsitetään dynaamisina kokonaisuuksina, jolloin vastaavasti voidaan puhua pistekäsityksen staattisista sopimuksista. Sopimusajattelussa tapahtunutta muutosta on käsitelty myös ns. sosiaalista siviilioikeutta käsittelevissä kirjoituksissa, ks. Wilhelmsson 2008, s. 6–8 viitteinen ja Kuvio 1. Ks. myös Kolehmainen 2006, s. 33–34, joka kritisoi Pöyhösen esittämää prosessiajattelua siitä, että ajattelusta seuraa hänen mukaansa merkittäviä vaikeuksia sopimuksen olemassaolon ja sisällön määrittämisessä. Hänen käsityksensä mukaan Pöyhösen luonnostelemassa prosessikäsityksessä ei ole tarpeen löytää sopimusvastuun alkamishetkeä. Kritiikki ei mielestäni ole täysin perusteltua, sillä Pöyhönen itse toteaa, ettei prosessikäsitystä saa ymmärtää niin, että se estäisi pitämistä tiettyjä sopimuksia ”kahden pisteen välisenä janana”. Pöyhönen 1988, s. 215.

määrittää. Lisäksi tulee määrittää sopimuksen voimassa olo suhteessa asialliseen, ajalliseen ja henkilölliseen ulottuvuuteen.²⁴⁹

Käyttäytymistavan määrittelyssä voidaan hyödyntää oikeustoimien jaottelua *velvoittautumistoimiin* ja *disponointi- eli määräämistoiimiin*. Velvoittautumistoimella viitataan vain sopimus-suhteessa (*inter partes*) sitovaan velvoitteeseen, esimerkiksi velvoitteeseen siirtää omistusoikeus tai maksaa kauppahinta. Jälkimmäinen taas merkitsee varsinaista oikeudesta disponointia eli määräämistä: toimella siirretään, perustetaan, kumotaan tai rasietaan varallisuus oikeuksia. *Telarannan* mukaan määräämistoiimella muutetaan voimassa olevaa oikeuden tilaa välittömästi. Määräämistoiimesta voidaan puhua kuitenkin myös silloin, kun oikeustila ei muutu välittömästi, vaan toimeen on liitetty velvoittautumistoimeksi lukeutuva sivumääräys. Näin on esimerkiksi ehdollisessa kaupassa, jossa omistusoikeus pidätetään kauppahinnan suoritukseen saakka.²⁵⁰ Toisaalla samasta oikeustoimien jaottelusta on puhuttu viittaamalla oikeustoimen olevan joko velvoite- tai esineoikeudellinen taikka puhumalla sopimuksen sisältävän sekä velvoite- että esineoikeudellisia osia.²⁵¹

Asia voidaan ilmaista myös niin, että sopimus ei saa aikaan omaisuuden määräämiseen oikeusjärjestyksessä sidottuja oikeusvaikutuksia, ellei sopimuksesta käy ilmi sitä, millaisesta määräämistoiimesta on kyse. Esimerkiksi kaupassa määräämistoimena ja kaupan olennaisena ainesosana on lähtökohtaisesti omistusoikeuden luovuttaminen vastiketta vastaan.²⁵²

Prosessiajattelun mukaisesti sopimuksen osapuolten väliset velvoitteet voivat siis muuttua sopimussuhteen aikana. Velvoitteita voi syntyä ja toisaalta ne voivat lakata. Ajattelussa keskeistä on sopimusten näkeminen kokonaisuutena, joka koostuu osista. *Kiskonen* on hyödyntänyt tätä kokonaisuuden ja osan suhdetta käsittelevää lähestymistapaa väitöskirjassaan tarkastellessaan

²⁴⁹ Zitting 1987, s. 490, Zitting 1989, s. 467 ja Pöyhönen 1988, s. 217–229. Ks. myös Kolehmainen 2006, s. 31–32 ja s. 40–41, jossa kirjoittaja soveltaa Zittingin erittelyä sopimukseen perustuvaan jakamattomaan kuolinpesään jäsentääkseen osakkaiden oikeusasemia tarkemmin kuolinpesän elinkaaren eri vaiheissa. Jaottelun avulla oikeudellinen kysymyksenasettelu voidaan nuotoilla tarkemmin koskemaan sopimuksen tiettyä elementtiä ja tapahtumasarjan vaihetta. Tämän tutkielman tiedonintressistä käsin tarkastelussa on erityisesti sopimuksen elementit sen toteuttamisvaiheessa, vaikkakin voimassaolon ulottuvuuksista asiallinen ulottuvuus, joka käsittää lähinnä sopimusvastuun, ja henkilöllinen ulottuvuus eivät ole tarkastelun keskiössä.

²⁵⁰ Ks. Telaranta 1990, s. 39–40 ja Kaisto 2001, s. 183 av. 17. Ks. myös Lohi 2008, s. 53–54.

²⁵¹ Ks. Wrede – Caselius 1946, s. 240–242, Godenhjelm 1975, s. 5–6, Zitting – Rautiala 1982, s. 249, Telaranta 1990, s. 39–40, Kaisto 2001, s. 183–184 ja Lohi 2008, s. 54–60 ja 66.

²⁵² Wilhelmsson – Sevón – Koskelo 2006, s. 3. Luovuttamisella voidaan ymmärtää tarkoitettavan tahdonvaltaista omistusoikeuden subjektiivisuuden vaihdosta. Muiden oikeuksien kohdalla voidaan käyttää esimerkiksi käsitettä siirto, Kaisto 2001, s. 239–240 ja s. 240 av. 202. sekä Lohi 2008, s. 57–58. Käsitteistä ja niiden suhteista muihin oikeudellisiin käsitteisiin eli käsittestruktuurista kattavasti, ks. Kaisto 2001, s. 232–261.

sopimusten välisiä liitántöjä ja sopimusten päättymisen vaikutuksia. Lähestymistapa ei ole oikeusjärjestyksessäkään tuntematon, sillä OikTL 36 §:n (956/1982) yleinen sovittelusäännöskin perustuu kokonaisuutenaan: sopimuksen ehdon kohtuuttomuutta arvosteltaessa on otettava huomioon muun ohella oikeustoimen koko sisältö. Säännöksen 2 momentissa taas todetaan sopimuksen jäävän muilta osin voimaan sikäli, kun voimaan jääminen ei itsessään muodostu kohtuuttomaksi, jolloin sopimusta voidaan sovittaa muiltakin osin tai se voidaan määrätä raukeamaan.²⁵³

Tässä alaluvussa esitetyt ajatukset, käsitteet ja lähtökohdat toimivat tulevan esityksen taustalla. Huolimatta edeltävän esittelyn yleisluonteisuudesta ja aiheiden moninaisuudesta, voitaneen kuitenkin jo tässä vaiheessa lausua muutama ajatus tämän tutkielman varsinaiseen teemaan liittyen. Tietoverkkojen välityksellä solmittavat sopimukset ja vaihdanta yleisemmin ovat jotain aivan toista kuin perinteinen käteisostolla tapahtuva irtaimen tavaran kauppa tai edes sähköisellä tilirahalla käytävä vaihdanta. Tietoverkot ja tietoverkkoympäristö ovat muuttaneet merkittävässä määrin sitä sopimusympäristöä, missä oikeudellisessa ajattelussa on totuttu harjoittamaan sopimusoikeudellista navigoimista. Silti ne työvälineet, joilla navigointi tulee suorittaa, ovat säilyneet lähes ennallaan.

Seuraavassa alaluvussa esitellään vielä yksi ajatteluväline, jolla lähestytään digitaalista omaisuutta koskevia sopimuksia: sopimustyyppiajattelu. Tällä näkökulmalla on merkittävä asema omassa ajattelussani ja näin ollen myös tämän tutkielman metodologisten valintojen osalta. Tästä syystä näen tarpeelliseksi avata tätä yksityiskohtaisemmin kuin mitä tässä luvussa esitettyjen aiheiden kohdalla tehtiin. Lisäksi luvussa palataan sopimusten välisiin liitántöihin, joita tarkastellaan lähemmin tietoverkkoympäristössä solmittavien sopimusten kontekstissa.

4.3. Sopimustyyppiajattelusta tutkielman näkökulmasta

4.3.1. Sopimustyyppiajattelun funktiot ja ajattelu metodologisena valintana

Erilaiset tyypittelyt ovat juridiselle ajattelulle ominaisia. Tyypittelyssä on kyse tarkasteltavien kohteiden samankaltaisuuksien havainnoimisesta ja ryhmittelemisestä näiden ominaisuuksien perusteella.²⁵⁴ On luontevaa ajatella, että samankaltaisia tapauksia tulee kohdella samalla tavalla; samankaltaisiin sopimuksiin sovelletaan samoja oikeussääntöjä.²⁵⁵

²⁵³ Tarkemmin lähestymistavasta, ks. Kiskonen 2015, s. 21–25.

²⁵⁴ Näin myös sanan yleiskielellisessä merkityksessä, ks. (www.kielitoimistonsanakirja.fi); tyyppi.

²⁵⁵ Saarnilehto 2012, s. 891.

Tyypittelyllä on myös suuri merkitys lainopillisessa tieteenteoriassa ja erityisesti systeeminrakentamisessa. Systematiikan koherenttiuden ja normistruktuurin kannalta on olennaista, että samankaltaisuudet löydetään ja ne pystytään jäsentämään muiden samankaltaisuuksien kanssa johdonmukaisesti. Normijärjestelmä, jossa keskenään samankaltaiset normit johtavat päinvastaisiin seuraamuksiin ilman perusteltavissa olevaa syytä, ei voi saavuttaa sellaista aineellista oikeudenmukaisuutta, jota sen legitimaatio ja voimassaolo edellyttävät oikeudellisen yhteisön puolelta.²⁵⁶

Sopimustyyppiajattelun historialliset juuret ovat roomalaisessa oikeudessa, jossa sopimustyyppit olivat sidottuja prosessuaalisiin kanteisiin eli ns. actiojärjestelmään. Ellei sopimus vastannut laissa säädetyn sopimuksen tunnusmerkistöä, ei sopimus ollut täytäntöön pantavissa kanneiteitse. Säännöstä oli kuitenkin olemassa poikkeuksia. Kyseessä on siis tyyppipakko- eli *numerus clausus* -periaate, jonka mukaan vain laissa säädettyjen sopimustyyppien mukaiset sopimukset luovat toteutettavissa olevia oikeuksia sopijapuolille.²⁵⁷

Roomalaisen oikeuden sopimustyyppittelyllä on ollut merkittävä vaikutus laissa säädettyjen sopimustyyppien jaottelussa. Suomessa ei sovelleta sopimusoikeudellista tyyppipakkoa, vaan pääsääntönä on sopimusvapautteen liittyvä sopimusoikeudellinen tyyppivapaus. Esineoikeudessa tyyppipakko on olemassa tietynsisältöisenä, sillä esimerkiksi kiinteän omaisuuden kohdalla noudatetaan yleisesti ns. kirjaamisoikeudellista tyyppipakkoa. Laajamittaisena esineoikeudellisen tyyppipakon ei nykyisin enää mielletä olevan voimassa.²⁵⁸

Sopimustyyppiijaottelulla on nähty olevan monia erilaisia funktioita, jotka tiivistän tässä yhteydessä nimityksiin jaottelun *muodollisesta funktiosta* ja *analogiafunktioista*. Jaottelun muodollisena funktiona on osoittaa sopimukseen mahdollisesti sovellettava erityislaki. Esimerkiksi irtaimen kaupan tunnusmerkistön täyttävään sopimukseen sovelletaan kauppalakia ja työsopimukseen työsopimuslain (55/2001) säännöksiä. *Hemmo* on nimennyt soveltamisalan määrittämisen jaottelun tärkeimmäksi tehtäväksi.²⁵⁹

Lailla sääntelemättömien sopimusten kohdalla soveltamisalan määrittämisellä ei luonnollisesti ole merkitystä, koska sovellettavaa erityislakia ei ole. Tosin näiden sopimusten kohdalla sovelletaan sopimusoikeuden yleisiä periaatteita, joita erityislainsäädäntö voi ilmentää. Myös silloin,

²⁵⁶ Ks. Niemi 1996, s. 251–258 ja Tuori 2000, s. 295–297.

²⁵⁷ Pekkanen 1966, s. 132–133, Halila – Hemmo 2008, s. 17–19 ja Saarnilehto 2012, s. 891.

²⁵⁸ Ks. Wirilander 1980, s. 6–8 ja 32–33, Tuomisto 1993, s. 15–19, Halila – Hemmo 2008, s. 19–22 ja Saarnilehto 2012, s. 891–892.

²⁵⁹ Hemmo 2003a, s. 29 av. 32. Vastaavasti myös Pekkanen 1966, s. 144–147 ja Halila – Hemmo 2008, s. 14.

kun sopimus muistuttaa tyypiltään esimerkiksi irtaimen vuokrasopimusta, mutta ei täytä kaikilta osin sen tunnusmerkistöä, voidaan vuokrasopimukseen sovellettavia säännöksiä hyödyntää sopimuksen tulkinnassa. Tällöin voidaan puhua tyyppijaottelun *analogiafunktiosta*. Grönfors on puhunut samaa tarkoittaen sopimuksen ymmärtämisestä sopimustyyppin kautta. Kiskonen on todennut, että sopimustyyppittelyllä pyrittävän kuvaamaan järjestelyn sopimusoikeudellista luonnetta, jolla taas on merkitystä sopimuksia tulkittaessa.²⁶⁰

Sopimustyyppien tunnusmerkistöjä on vakiintuneesti tarkasteltu oikeustoimien ainesosaopin kautta. Ainesosaopin mukaan sopimus muodostuu kolmeen ryhmään kuuluvista normeista: olennaiset ainesosat (*essentialia negotii*), luonnolliset ainesosat (*naturalia negotii*) ja tilapäiset ainesosat (*accidentalialia negotii*). Sopimuksen olennaiset ainesosat määrittävät sen, minkä tyyppisenä sopimuksena kyseistä sopimusta on pidettävä. Olennaiset ainesosat ovat sopijapuolten tahdonilmaisuuksiin perustuvia, kuten ovat myös sopimuksen tilapäiset ainesosat. Jälkimmäiset ovat sellaisia sopimusmääräyksiä, joilla ei ole relevanttiutta sopimustyyppin määrittämisessä. Luonnolliset ainesosat taas tulevat sopimusnormeiksi lain, kauppatavan, oikeuskäytännön tai vastaavien säännösten perusteella sopimusta täydentäen, kun sopijapuolet eivät ole näistä erikseen sopineet toisin (dispositiiviset säännökset), tai kun niistä ei voida sopia toisin (pakottavat säännökset).²⁶¹ Pekkanen on kiinnittänyt huomiota sopimusten tunnusmerkistökäytännössä siihen, että sopimustyyppien tunnusmerkit liittyvät sopijapuolten suoritusvelvollisuuksiin. Näin sopimustyyppien erot tulevat esiin siinä, millaisia nämä suoritusvelvollisuudet ovat. Olennaiset ainesosat taas määrittävät sopimuksen mukaisen suoritusvelvollisuuden.²⁶²

Kaikissa tapauksissa ei ole itsestään selvää, mitkä sopimuksen ainesosat ovat olennaisia. Sopimus voi olla puutteellinen niin, ettei sopimusehtoihin ole otettu lainkaan mukaan sopijapuolten tahdonilmaisuja, jotka voivat olla sopimustyyppin kannalta hyvinkin olennaisia. Tällöin sopimusta joudutaan tulkitsemaan sen selvittämiseksi, mitä sopijapuolet ovat sopimuksella oikeastaan tarkoittaneet.²⁶³ Erityisen ongelmallisia tässä suhteessa ovat laissa sääntelemättömät sopi-

²⁶⁰ Grönfors 1995, s. 32 viitteineen, Hemmo 2003a, s. 29, Halila – Hemmo 2008, s. 14, Saarnilehto 2012, s. 892 ja Kiskonen 2013, s. 165–166.

²⁶¹ Pekkanen 1966, s. 141–142, Aurejärvi 1976, s. 83–85, Telaranta 1990, s. 60–61 ja Halila – Hemmo 2008, s. 14–16. Ainesosaopin kritiikistä, ks. Pekkanen 1966, s. 142 ja Halila – Hemmo 2008, s. 16–17 viitteineen.

²⁶² Pekkanen 1966, s. 143–144 ja 162.

²⁶³ Halila ja Hemmo ovat huomauttaneet, ettei sopimusehdoilta voida edellyttää tyhjää kattavuutta määritetäessä sopimuksen tyyppiä, sillä tosiasiallisesti sopijapuolet eivät useinkaan sovi nimenomaisesti esimerkiksi omistuksen siirtymisestä sopimuksessa. Tällöin tosiasialliset olosuhteet voivat osoittaa sen, että sopimuksen tarkoituksena on ollut siirtää omistusoikeus, Halila – Hemmo 2008, s. 15 ja av. 36. Ks. myös KKO 2010:23, jossa korkein oikeus on katsonut, että osapuolen toiminta voi olla osoitus sopimussuhteen syntymisestä tai sitoutumisesta tällaiseen järjestelyyn.

mustyypit. Tällöin edellä esiin tullut oikeustoimien jaottelu velvoittautumis- ja määräämistoi-
miin voi osoittautua hyödylliseksi. Sopimuksen suoritusvelvollisuuksien²⁶⁴ erittelemisen tästä
tarkastelukulmasta voi selventää sitä, onko sopimuksella tarkoituksena luoda vain velkasuhde,
määrätä varallisuus oikeudesta tai toteuttaa nämä molemmat. Esimerkiksi erilaisissa yhteistyö-
sopimuksissa tai *joint venture* -sopimuksissa ei välttämättä ole kyse omaisuuden disponoinnista
vaan nimenomaan velvoitteiden muodostamisesta puolin ja toisin. Tällöin sopimustyyppin tun-
nusmerkistöön liittyvät tietysti kyseiset velvoittautumistoimet.²⁶⁵

Edellä sopimuksen käsitettä on käsitelty kahden sopijapuolen oikeustoimien mukaisena koko-
naisuutena, missä sopijapuolilla on sopimusvapauden puitteissa valta päättää siitä, millaiseksi
sopimuksen sisältö muotoutuu.²⁶⁶ Huomiota on kiinnitetty sopimusnormeihin ja niiden merki-
tykseen sopimuksen tyypittelyssä. Jos sopimuksia lähestytään sopimustyyppi- jaottelun muodol-
lista funktiota korostavalla tavalla eli lain säädösten soveltamisalan määrittämisen kautta, tulee
huomiota kiinnittää myös muihin seikkoihin kuin sopimuksen olennaisiin ainesosiin. Näitä
seikkoja ovat muun ohella sopijapuolten roolit vaihdannassa, sopimusehtojen solmimisen olo-
suhteet ja sopimuksen voimassa olon kesto aika. Sopimuksia voidaan näiden perusteella jaotella
yksittäisiä sopimustyyppiä suurempiin ryhmiin. Tällainen jaottelu on esimerkiksi *Hemmon*
esittämänä jako vakio- ja yksilöllisiin sopimuksiin, kuluttaja- ja liikesopimuksiin sekä kerta- ja
kestosopimuksiin.²⁶⁷ Tutkielman tutkimuskysymysten näkökulmasta mielenkiinto kohdistuu
näiltä osin erityisesti vakio- ja kuluttajasopimuksiin sekä kerta- ja kesto sopimuksiin. Jaottelun
vaikutuksia sopimuksiin sovellettavien säännösten osalta käsitellään jäljempänä luvussa 4.4.

Yhteenvetona voidaan todeta seuraavaa. Määrittämällä sopijapuolten välisessä sopimuksessa
määritetyt suoritusvelvollisuudet, määritetään samalla sopimuksen olennaiset ainesosat. Ver-
taamalla näiden avulla muodostettua tunnusmerkistöä laissa säädettyihin sopimustyyppien tun-
nusmerkistöihin voidaan löytää analogiatukea sopimusten luonteen arvioimiseen. Lisäksi sopi-

²⁶⁴ Jatkoksa tutkielmassa viitataan vain sopimuksen mukaiseen suoritukseen ilman velvollisuus liitettä tarkoittaen
samaa kuin miten kirjallisuudessa on käytetty suoritusvelvollisuuden käsitettä. Tämä valinta on tehty käsitteellistä
tarkkuutta silmällä pitäen, kun sopimuksia lähestytään oikeustoimiopin ja velvoittautumis-/määräämistoi-
miin käsin. On käsitteellisesti epätarkkaa käyttää käsitettä suoritusvelvollisuus kattamaan myös määräämistoi-
miin, sillä määräämistoimissa ei ole kyse sitoutumisesta velvoitteeseen, vaan itse suorituksesta. Suoritusvelvolli-
suudesta voitaisiin puhua silloin, kun kyse on puhtaasti velvoittautumistoimesta. Ks. myös Kaisto 2001, s. 183 av.
16.

²⁶⁵ Ks. näistä sopimustyypeistä esim. Lehtinen 2006, s. 204, Vuorijoki 2012a, s. 1273 ja Vuorijoki 2012b, s. 1296–
1297. Ks. myös Kaisto 2001, s. 183 av. 16 ja Kaisto 2006, s. 39, joissa todetaan, että puhtaassa dispositiotoimessa
oikeustoimi ei velvoita mihinkään, vaan toimi itsessään muuttaa voimassa olevaa oikeustilaa.

²⁶⁶ Ks. luku 4.2.

²⁶⁷ Hemmo 2003a, s. 28–35.

muksen olennaisten ainesosien tarkastelemista voidaan toteuttaa velvoittautumis- ja määräämistoimien jaottelun perusteella. Tällainen tarkastelukulma on perusteltua erityisesti laissa sääntelemättömien sopimustyyppien kohdalla, jolloin toimien systemaattisella jaolla voi olla merkitystä tulkinnallisena apuvälineenä. Määrittämisessä täytyy ottaa lisäksi huomioon sopijapuolten vaihdantaroolit ja sopimuksen toimintaympäristö, joihin on voitu sitoa oikeusvaikutuksia lainsäädännössä. Näille on annettava merkitystä myös sopimusta tulkittaessa.

Seuraavaksi on syytä esitellä tutkielman teeman kannalta kolme tärkeintä sopimustyyppiä: kauppa, vuokra ja lisenssi. Käytännössä sopimukset voivat sisältää useita eri sopimustyyppien tunnusmerkkejä tai täyttää useita tunnusmerkistöjä. Tällaisista sopimuksista käytetään nimitystä sekatyypiset sopimukset.²⁶⁸ Sekatyypisiin sopimuksiin liittyy omia erityiskysymyksiään ja niihin kehiteltyjä teorioita, jotka esitellään myös seuraavaksi.

4.3.2. Relevantit sopimustyytit ja sekatyypiset sopimukset

4.3.2.1. *Kauppa*

Kaupalla tarkoitetaan sopimusta, jolla myyjä luovuttaa tai sitoutuu luovuttamaan omistusoikeuden esineeseen ostajalle rahana maksettavaa vastiketta eli kauppahintaa vastaan. Silloin kun vastikkeena on suurimmilta osin muuta kuin rahaa, on kyse vaihdosta. Vaihtoon sovelletaan soveltuvin osin vastaavia oikeusnormeja kuin kauppaan (KL 1.2 § ja kuluttajansuojalaki 38/1978, KSL, 1:1.1). Kun kauppa ymmärretään tämän sisältöisenä, se sisältää olettamuksen nimenomaan siitä, että kyse on omistusoikeuden luovuttamiseen liittyvästä oikeustoimesta. Kaupan kohteena tosin voi olla muukin oikeus kuin omistusoikeus, sillä kauppalakia sovelletaan myös oikeuksien siirtoon. Kauppasopimuksella ei kuitenkaan voida perustaa oikeuksia. Kauppalakia ei sovelletakaan esimerkiksi irtaimen vuokrasopimukseen, mutta sitä voidaan soveltaa vuokrasopimuksella perustetun käyttöoikeuden siirtämistä koskevaan sopimukseen.²⁶⁹

Kauppan tunnusmerkistöön kuuluu siis määräämistoimena ja sopijapuolen suoritusvelvollisuutena omistusoikeuden luovutus. Toisaalta kauppaan sopimuksena liittyy myös vastikkeen maksaminen luovutusta vastaan. Kauppahinnan numeraalinen suuruus ei sen sijaan ole merkityksellinen sopimustyytin määrittämisen kannalta, sillä KL 45 §:n mukaan ostajan on maksettava

²⁶⁸ Esim. Pekkanen 1966, s. 174 ja Saarnilehto 2012, s. 898–899 ja 901.

²⁶⁹ Ks. HE 1986/93 vp. s. 48, Zitting – Rautiala 1982, s. 249–250 ja Kaisto – Tepora 2012, s. 104–107. Ks. lisäksi kauppalaissa tarkoitettua kaupan käsitteestä, Wilhelmsson – Sevón – Koskelo 2006, s. 3–4.

kohtuullinen hinta tavarasta, jos tavarann hinnasta ei ole sovittu.²⁷⁰ Sillä seikalla, luovuttaako ostaja vastikkeen heti vai sitoutuuko tämä maksamaan kauppahinnan myöhemmin, ei ole merkitystä määritettäessä kyseistä tapahtumaa kaupaksi.²⁷¹

Kaupasta voidaan siis erotella oikeuksien ja velvollisuuksien puolesta seuraavat määräämistoimet esimerkkitilanteessa, jossa A:n tarkoituksena on luovuttaa omistusoikeus X esineeseen 100 euron kauppahinnasta B:lle. 1) A luovuttaa esineen X omistusoikeuden B:lle; 2) B maksaa A:lle 100 euroa luovutusta vastaan.

Kohdan 1 mukainen toimi on A:n määräämistoimi, jossa omistusoikeus esineeseen X siirtyy B:lle. Kaupan tunnusmerkistö edellyttää lisäksi kohdan 2 mukaista määräämistoimea B:n osalta. Kauppa on siis vastavuoroinen eli synallagmaattinen sopimus. Synallagmaattisissa sopimuksissa sopijapuolten suoritukset ovat toisiinsa nähden epäitsenäisiä. Ellei jompaakumpaa näistä toimista tehdä, ei kyse voi olla kaupasta. Jos B ei maksa vastiketta A:lle luovutuksesta, vaikka A luovuttaa omistusoikeutensa, on kyse oikeudellisesti lahjasta.²⁷²

4.3.2.2. Vuokra

Vuokrasopimuksissa on määritelmän mukaisesti kyse vastikkeellisesta käyttöoikeuden siirtämisestä vuokraajalle rajoitetuksi ajaksi.²⁷³ Irtaimen esineen vuokraamisesta ei ole juurikaan lain säädöksiä. Irtaimen esineen vuokraukseen sovelletaan lähinnä KK 13 lukua ja sopimusoikeuden yleisiä periaatteita. Sen sijaan sosiaalisesti ja yhteiskunnallisesti tärkeitä vuokrayksiköitä on jo vanhastaan säädelty erityislaeilla. Maanvuokralaissa (258/1966, MVL) sääntelyn kohteena on kiinteän omaisuuden vuokraaminen. Asuinhuoneiston vuokraamisesta annetussa laissa (481/1995, AsHL) säädetään asuinhuoneistojen vuokraamisesta ja liikehuoneistojen vuokraamisesta annetussa laissa (482/1995, LiikHL) vastaavasti liikehuoneistojen vuokraamisesta. Lakiin taustalla on näkemys vuokralaisen alisteisesta asemasta vuokrasuhteessa, jota tulee tasapainottaa pakottavalla lainsäädännöllä.²⁷⁴ Tutkielman aihe huomioon ottaen jäljempänä käsitellään vain irtaimen vuokraa.

²⁷⁰ Kiinteän omaisuuden kaupassa asia on toisin. MK 2:1.2:n 4 kohdan mukaan kauppakirjasta on käytävä ilmi kauppahinta tai muu vastike uhalla, että muussa tapauksessa kauppa ei ole sitova.

²⁷¹ Ks. Kaisto 2001, s. 272–273 ja 278–279. Tosin irtaimen kaupassa on vanhastaan noudatettu saksalaisperäistä *Zug-um-Zug-periaatetta*, jonka mukaan sopijapuolten suoritukset on vaihdettava samanaikaisesti, ellei muusta ole sovittu. Wilhelmsson – Sevón – Koskelo 2006, s. 152.

²⁷² Synallagmaattisista sopimuksista, ks. esim. Pekkanen 1966, s. 41–45. Kirjallisuudessa on esitetty eri näkemyksiä siitä, edellyttääkö lahja oikeustoimena vastaanottajan hyväksyntää. Ks. tästä esim. Kangas 1993, s. 34, Kaisto 2001, s. 308 ja Lohi 2008, s. 58 ja av. 12.

²⁷³ Takki 1980, s. 24 ja 36–37 ja Saarnilehto 2006, s. 12. Ks. myös HE 304/1994 vp, s. 6.

²⁷⁴ Saarnilehto 2006, s. 12–13.

Kuten jo aiemmin tässä tutkielmassa on käynyt ilmi, käyttöoikeus on rajoitettu esineoikeus.²⁷⁵ Käyttöoikeuden tyypillinen piirre on tosiasiallinen valta käyttää tai muutoin hyödyntää toiselle kuuluvaa oikeuden kohdetta.²⁷⁶ Vuokralainen on siis vuokrakohteen hallintaoikeuden subjekti. Tämä hallintaoikeus ei kuitenkaan ole yhtä laaja kuin omistajan hallintaoikeus, sillä vuokralaisella on yleinen huolenpitovelvollisuus vuokran kohteena olevasta omaisuudesta. Arvonalennukset vuokran kohteessa tulevat vuokralaisen vahingoksi niiltä osin, kun kyse ei ole tavanomaisesta kulumisesta.²⁷⁷ Huomionarvoista on lisäksi se, että huoneenvuokralait sisältävät useita säännöksiä, joilla vuokralaisen hallintaoikeutta rajoitetaan vuokranantajan omistusoikeuden perusteella. Esimerkkinä mainittakoon AsHL 22 §:ssä ja LiikHL 20 §:ssä säädetty vuokranantajan oikeus päästä huoneistoon, joka tosiasiallisesti rajoittaa vuokraajan staattista suojaa suhteessa vuokranantajaan.

Vuokrasuhteen ja vuokrasopimuksen tunnusmerkit ovat siis käyttöoikeuden siirto vuokralaiselle sekä tämän vastikesuoritus vuokranantajalle. Näiden osalta vuokraaminen sopimuksena muistuttaa paljolti kauppaa. Vuokrasuhteessa vastikkeen suuruudella ei liioin ole merkitystä sopimustyyppin määrittämisen kannalta, sillä kauppalain 45 §:n kohtuullisen vastikkeen säännöstä voitaneen soveltaa analogisesti myös vuokrasuhteessa.²⁷⁸

Käyttöoikeuden perustamista ei tarvinne pitää erillisenä tunnusmerkkinä vuokrasopimuksessa. Ensinnäkin vuokrakohteen omistaja ei voi perustaa itselleen omistusoikeudesta erillistä käyttöoikeutta: omistaja ei voi olla samanaikaisesti vuokranantaja ja vuokralainen. Tällöin puhutaan oikeuksien yhtymistilanteesta. Ratkaisussa KKO 1997:66 korkein oikeus vahvisti, ettei omistaja voi perustaa panttioikeutta itselleen. MVL 49 §:n (574/2009) mukaan tontinvuokrasopimuksen rekisteröiminen voidaan omistajan hakemuksesta poistaa, milloin omistusoikeus tonttiin ja tontinvuokraoikeus ovat päätyneet samalle henkilölle. Oikeustilaa voidaan pitää selvänä, kun oikeuksien yhtyminen on ollut kokonainen. Ratkaisua KKO 2005:13, jossa tuomioistuin vahvisti, ettei osittainen yhtyminen lakkautta rajoitettua esineoikeutta, on kirjallisuudessa kritisoitu.²⁷⁹

Vuokrasopimuksen tunnusmerkistö sisältää näiden määräämistoimien lisäksi velvoittautusmi-
toimen, jossa vuokralainen sitoutuu palauttamaan vuokrakohteen vuokranantajalle vuokra-ajan

²⁷⁵ Luku 3.2.2.

²⁷⁶ Ks. Saarnilehto 2006, s. 1 ja edellä av. 164.

²⁷⁷ Näistä ulottuvuuksista lähemmin, ks. Takki 1980, s. 169–191.

²⁷⁸ Ks. Saarnilehto 2006, s. 30.

²⁷⁹ Tarkemmin keskustelusta, ks. Niemi 2012a, s. 391 viitteineen. Ks. lisäksi Searle 2010, s. 100–102, jonka terminologian mukaisesti käyttöoikeuden siirtoa voidaan pitää deklaratiivisena puhetekona, joka itsessään luo oikeutta sosiaalisessa yhteisössä. Tällöin oikeuden perustamiseksi ei tarvittaisi erillistä toimea.

päätyttyä. Vuokrasopimus voi olla voimassa määräaikaisesti tai toistaiseksi. Toistaiseksi voimassa oleva vuokrasopimus on sekin ajallisesti rajoitettu, sillä toistaiseksi voimassa olevat sopimukset täytyy voida irtisanoa ilman erillistä sopimusehtoa. Tämä oikeuskäytännössä vakiintunut yleinen sopimusoikeudellinen periaate on edelleen vahvistettu korkeimman oikeuden ratkaisussa KKO 2019:13, jonka kohdassa 17 korkein oikeus viittaa useisiin antamiinsa ratkaisuihin asiasta. Edellä todettu ei tarkoita sitä, etteikö sopimuksessa voitaisi sopia erikseen irtisanomiskiellosta ja siitä, että sopimus on tarkoitettu pysyväksi järjestelyksi.²⁸⁰

Vuokrasopimuksen tunnusmerkistö voidaan havainnollistaa seuraavasti esimerkillä, jossa A vuokraa esineen X henkilölle B 100 euron kertasuoritusta vastaan viikon ajaksi. 1) A siirtää vuokrasopimuksella perustetun käyttöoikeuden B:lle; 2) B maksaa 100 euron vastikkeen esinettä X vastaan; 3) B sitoutuu palauttamaan vuokrakohteen viikon kuluttua A:lle.

4.3.2.3. *Lisenssi*

Lisenssissä on kyse immateriaalioikeuksien käyttöoikeuden vastikkeellisesta siirrosta lisenssisaajalle. Toisinaan kirjallisuudessa käytetään immateriaalioikeuksien kohdalla käyttöoikeuden sijaan käsitettä käyttöluva.²⁸¹

Lisenssistä puhuttaessa tulee tehdä ero teoskappaleen luovuttamisen ja käyttöoikeuden siirron välillä. Tätä eroa voineen havainnollistaa seuraavalla esimerkillä kirjasta, joka on tyyppiesimerkki esineestä, johon kohdistuu tekijänoikeuksia. Kun henkilö ostaa kirjan kaupasta, hän saa omistusoikeuden teoskappaleeseen. Tekijänoikeuslain pakottavien säännösten perusteella teoskappaleen mukana ei lähtökohtaisesti siirretä tekijänoikeuksia teoskappaleen ostajalle (TekijäL 27.2 §). Toisin sanoen, teoskappaleen omistusoikeutta ”rasittavat” tekijänoikeuden haltijan laissa säädetyt oikeudet. Jotkin näistä oikeuksista kuitenkin lakkaavat laissa säädetyissä tilanteissa. Yksi tällainen tilanne on käsillä, kun teoskappaleen levitysoikeus sammuu ensimmäisen myynnin yhteydessä (TekijäL 19.1 §). Tällöin teoskappaleen ostaneella taholla on oikeus luovuttaa teoskappale edelleen. Levitysoikeus ei kuitenkaan sammu silloin, kun tekijänoikeuden

²⁸⁰ Ratkaisusta heränneestä keskustelusta, ks. Pönkä 2019, s. 672–677 ja vrt. Norros 2020, s. 126–131.

²⁸¹ Esim. Koulu 2003, s. 38, Oesch 2004, s. 912, Välimäki 2009, s. 151–152, Edelman 2012, s. 1097 ja Haarmann 2014, s. 137–138. Ks. myös Edvardsson – Johnssén – Vall 2021, s. 471.

alainen teos ainoastaan vuokrataan tai lainataan. Näin ollen immateriaalioikeuksia käsittelevissä sopimustyypeissä tulee erottaa teoskappaleen luovuttamiseen käytettävä kauppasopimus ja käyttöoikeuden siirtävä lisenssisopimus.²⁸²

Lisenssisopimukset muistuttavat sopimustyyppinä vuokrasopimuksia. Lisenssisopimuksissa voidaanakin käyttää ehtoja, jotka ovat tyypillisiä myös vuokrasopimuksissa. Tällaisia ovat esimerkiksi sopimuksen määräaikaaisuutta koskeva ehto ja vastikkeen maksuehtona säännölliset suoritukset.²⁸³

Lisenssisopimuksen tunnusmerkistö vastaa siis vuokrasopimuksen tunnusmerkistöä pois lukien sopimuksen kestoja koskeva edellytys.²⁸⁴ Pelkistetysti asia voidaan esittää seuraavasti tilanteessa, jossa A myöntää käyttöluvan B:lle 100 euron kertasuoritusta vastaan tekijänoikeuksiin teokseen X. 1) A myöntää käyttöoikeuden B:lle tekijänoikeuksiin teokseen X; 2) B maksaa 100 euroa A:lle käyttöoikeudesta.

4.3.2.4. *Sekatyyppiset sopimukset*

Sopimusvapauden osana tyyppivapaus johtaa osaltaan siihen, etteivät sopijapuolet ole sidottuja sopimustyyppeihin. Tämän seurauksena elävän elämän sopimukset eivät useinkaan ole tarkkarajaisesti tiettyä sopimustyyppiä, vaan ne voivat täyttää useiden eri sopimustyyppien tunnusmerkistön tai sitten ei minkään. Tällaisten sopimusten kohdalla problematiikka liittyy sopimustyyppijaottelun muodolliseen funktioon eli sovellettavan lain määrittämiseen. Jos sopimus omaa elementtejä niin kaupasta kuin vuokrasta, kuten on asia laita useissa leasingjärjestelyissä, on perusteltua kysyä, sovelletaanko asianomaiseen oikeussuhteeseen mahdollisesti kauppalain tai kuluttajasuojalain säännöksiä vai käsitelläkö sitä vuokraa koskevien säännösten pohjalta.²⁸⁵

²⁸² Ks. HE 211/1992 vp, s. 11 ja HE 28/2004 vp, s. 96. Ratkaisussa KKO 2003:88 vahvistettiin esitöissä esitetty kanta siitä, että rajanveto käyttöoikeuden vuokraamisen ja teoskappaleen luovuttamisen välillä on tehtävä luovutuksen tosiasiallisen luonteen mukaan.

²⁸³ Vuokraus käsite on määritelty muun muassa 12 päivänä joulukuuta 2006 annetussa Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivissä 2006/115/EY vuokraus- ja lainausoikeuksista sekä tietyistä tekijänoikeuden lähioikeuksista henkisen omaisuuden alalla. Direktiivin 2(1)(a) artiklan mukaan vuokrauksella tarkoitetaan direktiivissä saataville saattamista rajoitetuksi ajaksi suoraa tai välillistä taloudellista tai kaupallista etua vastaan. Ks. myös Oesch – Vesala 2004, s. 260, Välimäki 2009, s. 45 ja 154–155 sekä Edelman 2012, s. 1097.

²⁸⁴ Ks. kuitenkin Oesch 2004, s. 912, jossa kirjoittaja toteaa lisenssisopimukseen liittyvän nimenomaan määräaikaisuus.

²⁸⁵ Saarnilehto 2012, s. 902. Leasingjärjestelyjen sovellettavan lain problematiikasta, ks. Tuomisto 1988.

Sekatyyppisiä sopimuksia on lähestytty erilaisten teorioiden näkökulmasta, joita oikeustieteissä on kehitetty vastaamaan näihin ongelmiin. *Absorptioteorian* mukaan sopimussuhteessa on määritettävissä pääsuoritus, joka vastaa ainesosaopin mukaisia olennaisia ainesosia, ja sivusuoritukset, jotka taas vastaavasti ovat sopimuksen tilapäisiä ainesosia. Pääsuoritus määrittää sen, minkä tyyppisenä sopimusta on pidettävä. *Saarnilehto* mainitsee absorptioteorian olevan huonevuokralakiemme tausta-ajatuksena. ASHL 1 §:n ja LiikHL 1 §:n mukaan huoneiston pääasiallinen käyttö määrittää huoneiston käyttötarkoituksen, joka taas määrittää sen, kumpaa lakia huoneistoa koskevaan vuokrasuhteeseen sovelletaan. Absorptioteorian heikkoutena on teorian ratkaisuvoiman heikentyminen rajanvetotilanteissa. Tällöin teorian säntillisestä soveltamisesta voi seurata sopimusvapauden kaventuminen, sillä pääsuoritus-sivusuoritus-arvioinnissa ei oteta huomioon sopimuksen tarkoitusta.²⁸⁶

Kombinaatioteoria pyrkii vastaamaan absorptioteorian heikkouksiin painottamalla sopimusten sitovuutta. Sopimussuorituksia ei jaotella pää- ja sivusuorituksiin, vaan lähtökohtana on ajatus siitä, että jokaisen suorituksen on toteuduttava. Tällöin jokainen suoritus on itsenäinen ja sovellettavaksi tulevat niiden sopimustyyppien normit, joiden tunnusmerkit suoritus täyttää. Absorption ja kombinaation valikoitumista on arvioitava sen mukaan, missä suhteessa suoritukset ovat toisiinsa nähden. Kun suoritukset ovat toisistaan itsenäisiä ja tasa-arvoisia, voidaan soveltaa kombinaatioteoriaa, ja kun suoritukset ovat toisiinsa nähden liitännäisiä ja hierarkkisessa suhteessa, sovelletaan absorptiota.²⁸⁷

Analogiateoriassa sopimuksen tyypinmukaisuutta arvioidaan kokonaisuutena. Teoriassa korostetaan yleisiä periaatteita, sillä jos sopimus vain osittain kattaa jonkin sopimustyyppin tunnusmerkistön, sopimukseen sovelletaan velvoiteoikeuden yleisiä periaatteita. Sopimustyyppin normit voivat antaa korkeintaan analogiatukea sopimuksen oikeusvaikutuksia määrittäessä.²⁸⁸

Absorptio-, kombinaatio- ja analogiateoria eivät ole saavuttaneet hyväksyntää sellaisinaan, mutta niiden on nähty omaavan ratkaisun elementtejä. *Analyttisen teorian* mukaan sekatyypisten sopimusten oikeusvaikutuksia arvioitaessa huomio tulee kiinnittää sopijapuolten intres-

²⁸⁶ Pekkanen 1966, s. 175–177 viitteineen, Saarnilehto 2012, s. 902 ja Kiskonen 2015, s. 25–26.

²⁸⁷ Pekkanen 1966, s. 177–178 viitteineen, Saarnilehto 2012, s. 902–903 ja Kiskonen 2015, s. 26.

²⁸⁸ Pekkanen 1966, s. 178, Saarnilehto 2012, s. 903, Kiskonen 2015, s. 26.

seihin ja sopimuksen rakenteeseen. Sopijapuolten sopimukselle asettamien tavoitteiden ja sopimusta lähellä olevien sopimustyyppeihin soveltuvan normiston funktioita vertailemalla voidaan suorittaa arvio siitä, tuleeko sopimusta käsitellä edellä esitettyjen teorioiden puitteissa.²⁸⁹

4.3.3. Sopimusten väliset liitännät – näkökohtia tietoverkkoympäristössä solmittuihin sopimuksiin

Sopimusten kohdalla asiat harvemmin ovat yksiselitteisiä ja selkeitä. Osapuolten välillä voi olla solmittu eri ajankohtina useita eri sopimuksia, joiden oikeusvaikutukset ja tavoitteet voivat olla sidoksissa toisiinsa. Sopimukset muodostavat siis tietynlaisen funktionaalisen kokonaisuuden. Kirjallisuudessa erilaisista kokonaisuuksista on käytetty erilaisia nimityksiä, esimerkiksi sopimusverkosto, sopimuskokonaisuus, kokonaisjärjestely, sidonnaiset sopimukset ja yhdistetyt sopimukset.²⁹⁰

Muodollisesti sopimukset voivat olla laadittu eri sopimusasiakirjoille tai yhdelle ja samalle asiakirjalle. Ulkoisella liitännällä ei ole oikeudellisesta merkitystä, vaan oikeusvaikutukset määräytyvät järjestelyn tosiasiallisen luonteen mukaan tapauskohtaisesti ottaen huomioon sopimuksen tai sopimusten tarkoitus ja sopijapuolten tavoitteet.²⁹¹ Korkein oikeus katsoi esimerkiksi ratkaisussa KKO 1988:89, että auton myyntisopimus ja vuokrasopimus muodostivat leasingjärjestelyssä kokonaisuuden, jossa vuokrasopimuksen jatkumisen myötävaikuttamiselle annettiin merkitys arvioitaessa myyntisopimukseen perustuvien sopimusvastuiden aktualisointumista.

Tapauksessa KKO 1990:106 oli kyse markkinointisopimukseksi nimetyn sopimuksen ja osamaksukauppasopimuksen välisestä liitännästä. Markkinointisopimuksella Big-Foto Oy myönsi B:lle luvan käyttää Kis Photo -pikakehitysjärjestelmää omaa lukuunsa ja myydä tähän perustuen valokuvien ja filmien kehityspalvelua. Sopimuksessa mainitusta kehityslaitteistosta osapuolet laativat osamaksusopimuksen. Kyse oli markkinointisopimukseen otetun välityslausek-

²⁸⁹ Ks. Pekkanen 1966, s. 179–182, Halila – Hemmo 2008, s. 24–25, Saarnilehto 2012, s. 903 ja Kiskonen 2015, s. 26–27. Oikeuskäytännöstä ks. esim. Helsingin HAO 15.04.2019 19/0339/1, jossa hallinto-oikeus arvioi sopimuksen luonnetta myynti- tai vuokrasopimuksena. Hallinto-oikeuden mukaan tapauksessa sopijapuolten tarkoituksena oli omistusoikeuden siirtäminen riippumatta siitä, että sopimus oli muodollisesti vuokrasopimus, koska vuokrasopimuksen ehdoksi oli asetettu kaupan esisopimuksen solmiminen vuokrauksen kohteena olleesta kiinteistöstä.

²⁹⁰ Ks. esim. Pekkanen 1966, s. 164, Pöyhönen 2003, s. 169–170, Wilhelmsson – Sevón – Koskelo 2006, s. 6, Saarnilehto 2012, s. 904 ja tiivistetysti Kiskonen 2015, s. 28–31 viitteineen.

²⁹¹ Pekkanen 1966, s. 164–165 ja Saarnilehto 2012, s. 898, 901 ja 909

keen soveltamisesta osamaksusopimukseen, johon oli otettu oma maininta sovellettavasta oikeuspaikasta. Ratkaisussaan korkein oikeus tunnisti sopimusten välillä vallitsevan liitännäisyyden, mutta piti sopimuksia kuitenkin toisistaan verrattain itsenäisiksi sopimuksiksi eikä välityslauseketta sovellettu osamaksusopimuksesta syntyviin riitaisuuksiin. Vastaavasti ratkaisussa KKO 1996:61 korkein oikeus piti sopimukseen otettuja välityslausekkeita pätevinä riippumatta siitä, olivatko sopimukset muilta osin pätemättömiä.

Oikeuskäytännössä on siis yhtäältä katsottu useiden sopimusten voivan muodostaa sellaisen kokonaisu järjestelyn, että sopimuksia on tarkasteltava yhtenä, ja toisaalta sopimukset tai niiden osat voivat olla sillä tavoin itsenäisiä, että niitä tulee tarkastella erikseen mahdollisista liitännöistä huolimatta. Väitöskirjassaan *Kiskonen* on tarkastellut laajasti tätä kokonaisuuden ja osan tematiikkaa sopimusten välisten liitännäisyyksien ja niiden vaikutusten arvioinnissa. Tutkimuksessa *Kiskonen* lainsäädännön ja oikeuskäytännön perusteella hahmotteli 4 arviointiväliä tai seikkaa, joiden avulla voidaan toteuttaa oikeudellinen arviointi siitä, milloin sopimusten keskinäiset liitännät ovat riittävän läheisiä sopimuksen pitämiseksi kokonaisuutena. Huomiota tulee kiinnittää ensinnäkin sopimusten *itsenäisyyteen*, jolloin tarkastelussa on sopimusten rakenteellinen ja sisällöllinen liitännäisyys sekä myös sopimusten välinen hierarkkisuus. Toisena arviointivälineenä on sopimusten *tarkoitus*, joka on aineellinen arviointikriteeri sopimusten sisällölliseen liitännäisyyteen. Sopijapuolten näkökulmasta tarkoitus voi olla subjektiivinen tai objektiivinen ja sopimuksen näkökulmasta kyseeseen tulee sopimuksella saavutettava yhteinen päämäärä. Kolmanneksi arvioinnissa voidaan ottaa huomioon sopimusten *erotettavuus*, jolloin sopimusten välisen liitännän tiivyyttä voidaan arvioida sen perusteella, täyttäväkö sopimukset sille asetetun tarkoituksen yksin vai myös erikseen. Viimeisenä välineenä on sopimusten välisen suhteen *olennaisuus*.²⁹²

Sopimusten välisen liitännäisyyden tiivyyden perusteella erilaisia kokonaisu järjestelyjä voidaan ryhmitellä karkeasti kahteen pääryhmään liitännän rakenteen perusteella. *Pääsopimusrakenteessa* sopimukset muodostavat pääsopimus-sivusopimus-suhteita, joissa sivusopimukset ovat alisteisia ja liitännäisiä sopimuksia suhteessa pääsopimukseen. Luonnollisesti pääsopimuksen tarkoitus on tällöin myös hallitsevassa asemassa.²⁹³ *Tasa-arvoisessa sopimusrakenteessa* sopimukset taas ovat keskenään tasa-arvoisia ja itsenäisiä. Sopimuksilla on oma tarkoituksensa, mutta niiden yhteinen päämäärä muodostaa eräänlaisen ”metatarkoituksen”, jolloin jokainen

²⁹² Ks. tarkemmin arviointivälineistä ja niiden institutionaalisesta tuesta, *Kiskonen* 2015, s. 38–67.

²⁹³ Ks. *Kiskonen* 2015, s. 72. Jaottelu vastaa ajatuksellisesti edellä absorptioteorian yhteydessä esiin tullutta pää- ja sivusuoritus suhdetta, ks. edellä av. 286.

sopimus on yhtä tärkeä suhteessa tähän tavoitteeseen. Sopimuksen pätemättömyydellä tai muulla epäonnistumisella voi olla kohtalokkaat heijastusvaikutukset kokonaisuuden kannalta.²⁹⁴

Kuten *Kiskonen* huomauttaa, arviointivälineillä ja erilaisilla ryhmittelyillä ei ole suoria oikeusvaikutuksia sinällään, vaan kyse on teoreettisista apuvälineistä.²⁹⁵ Apuvälineet edesauttavat oikeudellisesti relevanttien kysymysten esittämisessä ja toisaalta myös huomaamaan relevantit seikat usein hyvin kompleksisissa tilanteissa. Käsitteellisten apuvälineiden kohdalla voidaan viitata myös jo edellä esiin tulleisiin funktioihin, joita oikeudellisilla käsitteillä on.²⁹⁶

Miten nämä edellä esiteltyt velvoiteoikeuden teoreettisissa esityksissä kehitetyt mallit sijoittuvat tämän tutkielman kontekstiin? Nostan tässä yhteydessä vain muutamia näkökohtia, jotka antanevat kuvan ongelmakentästä. Tietoverkkoympäristö on yleisesti ottaen erinomaisen *sopimusperusteinen* ympäristö. Erilaisten alustojen ja palvelujen käyttäminen edellyttää käyttäjältä sopimussuhdetta palveluntarjoajan kanssa.²⁹⁷ Digitaaliseen omaisuuteen kohdistuvat sopimukset sisältävät elementtejä ja tunnusmerkkejä useista eri sopimustyypeistä.²⁹⁸ Tietoverkkoympäristössä solmittuihin sopimuksiin sovellettavaa erityislainsäädäntöä ei ole, jolloin erilaiset teoreettiset mallit saavat välttämättömästi enemmän painoarvoa myös lainopillisessa tutkimuksessa.

Sopimustyyppiajattelun ja sopimusten liitännäisyyksien merkitys kiteytyy tässä tutkielmassa seuraavaan ajatukseen. Jos käyttäjän ja palveluntarjoajan välistä oikeussuhdetta jäsentämään solmittu sopimus täyttää edellä esiteltyjen vuokrasopimuksen, kaupan ja lisenssisopimuksen tunnusmerkkien, minkä tyyppisenä sopimusta on pidettävä? Koska sopimusta olisi pidettävä sekamuotoisena sopimuksena, voidaan pohtia, tuleeko tätä sopimusta pitää ja arvioida yhtenä kokonaisuutena vai onko kyse tosiasiallisesti useasta eri sopimuksesta, jolloin niitä voitaisiin arvioida myös erillisinä?

²⁹⁴ *Tuomas Lehtinen* on nimennyt tämän seuraamuksen *sopimusdominoteoriaksi* kuvaamaan muiden liitännäisten sopimusten ”kaatumista” yhden sopimuksen kaatumisen seurauksena, ks. *Lehtinen* 2006, s. 208. Ks. myös *Saarnilehto* 2012, s. 906 ja *Kiskonen* 2015, s. 100–101.

²⁹⁵ *Kiskonen* 2015, s. 70.

²⁹⁶ Ks. edellä luku 1.4.

²⁹⁷ *Päläs – Peltonen* 2021, s. 5.

²⁹⁸ *Välimäki* 2009, s. 151–152.

Tähän mennessä tässä luvussa on esitelty sopimusoikeudellisen tarkastelun lähtökohtia, sopimustyyppiajattelua, relevantteja sopimustyyppejä ja sopimusten välisiin liitännöksiä koskevia näkökohtia. Toisin sanoen, edellä on esitelty luvussa jäljempänä toimitettavan digitaaliseen omaisuuden liittyvien sopimusten analyysin teoreettinen perusta. Ennen analyysia tulee kuitenkin vielä esitellä analyysin kohteena olevia sopimuksia yleisesti ja harva, mutta sitäkin tärkeämpi oikeudellinen viitekehys, jota näihin sopimuksiin sovelletaan.

4.4. Käyttäjähdot sopimuksina ja sovellettavasta lainsäädännöstä

Kun käyttäjä luo käyttäjätilin tietoverkkoympäristön palvelualueelle, hänen täytyy luomisen yhteydessä hyväksyä tietyn sisältöiset käyttäjähdot.²⁹⁹ Käyttäjähdot ovat käyttäjän ja palveluntarjoajan välillä tehtäviä sopimuksia, joilla sopijapuolet määrittelevät oikeussuhteensa sisällön.³⁰⁰ Useimmissa tapauksissa nämä ehdot onkin nimetty joko loppukäyttäjän lisenssisopimuksiksi (*End-User License Agreements*, EULA) tai palveluehdoiksi (*Terms of Service*, ToS). Useimmissa tapauksissa EULA ja ToS -sopimukset pitävät sisällään myös palvelun käyttämiseen liittyvät käyttäytymissäännöt (*Code of Conduct*, CoC), jotka käsittävät palvelun eettiset säännöt siitä, kuinka esimerkiksi julkinen keskustelu tulee alustalla toteuttaa. Vaikka sopimuksen otsikko ei määritä sopimuksen tosiasiallista luonnetta, valittu nimitys voi antaa viitteitä siitä, minkä tyyppisenä sopimuksena sopimuksen laatinut osapuoli sopimusta pitää. Palveluntarjoajat pitävät käyttäjänsopimuksia lähtökohtaisesti lisensseinä ja pyrkivät ne sellaisiksi muotoilemaan.³⁰¹

Koska käyttäjät ovat lähtökohtaisesti kuluttaja-asemassa suhteessa palveluntarjoajiin, voidaan käyttäjäehtoja pitää kuluttajasopimusten sopimusryhmään kuuluvina sopimuksina. Käyttäjähdojen osalta sovellettavana lakina onkin kuluttajansuojalaki.³⁰² Lakia sovelletaan KSL 1:1:n mukaan elinkeinoharjoittajilta kuluttajille tapahtuvaan kulutushyödykkeiden tarjontaan, myyntiin ja muuhun markkinointiin. Digitaalista omaisuutta voidaan pitää KSL 1:3:n mukaisena elinkeinoharjoittajan toimittamana kulutushyödykkeenä käsitteen ollessa hyvin laaja: kulutushyödykkeet ovat tavaroita, palveluksia sekä muita hyödykkeitä ja etuuksia. Säännöksen residuaali

²⁹⁹ Käyttäjähdoilla viitataan tässä yhteydessä laajasti kaikkiin niihin ehtoihin, jotka käyttäjän tulee hyväksyä ennen kuin tämä voi ottaa palvelun käyttöönsä riippumatta siitä, miten ne on nimetty palveluntarjoaja toimesta.

³⁰⁰ Esim. Ackerman 2012, s. 141 av. 24.

³⁰¹ Ks. Lively 2007, s. 345–347 ja Grinvald – Tur-Sinai 2019, s. 103–104.

³⁰² Kuluttajansuojalain taustalla vaikuttaa vastaavaa ajattelu heikompana pidettävän osapuolen suojaamisesta kuin mitä edellä todettiin vaikuttavan asuinhuoneiston vuokraamisesta annetun lain taustalla. Molemmissa laissa osapuolten suojele on ratkaistu oletuksella, että vuokralainen ja kuluttajat ovat lähtökohtaisesti aina alisteisessa asemassa suhteessa vuokranantajaan ja elinkeinoharjoittajaan. Ämmälä 2002, s. 227.

toteamus ”muut hyödykkeet ja etuudet” kattavat myös sellaiset hyödykkeet, joiden ei voida katsoa olevan tavaraa tai palvelua. Digitaalisen sisällön, tai tämän tutkielman mukaisen digitaalisen omaisuuden, on näin ollen katsottava olevan tällainen muu hyödyke tai etuus.³⁰³ Digitaaliseen omaisuuteen kuluttajasopimus kontekstissa voidaan viitata myös *digitaalisina hyödykkeinä*.³⁰⁴

Kuluttajansuojalakea voidaan pitää kuluttajan ja elinkeinoharjoittajan välisiä sopimuksia säätelevänä yleislakina. Lain sääntelyteknistä ratkaisua voi pitää hieman erikoisena, sillä ainoastaan KSL lukuja 1–4 ja 12 sovelletaan poikkeuksetta kaikkiin kuluttajasopimuksiin ja 6 lukua (1211/2013) sikäli, kun kyse on koti- ja etämyynnistä. Muut lain luvut ovat sopimustyyppikohtaisia sääntelyä, kuten esimerkiksi 5 luku, jota sovelletaan vain kuluttajakauppaan.³⁰⁵

Kuluttajansuojalain yleisistä luvuista olennaisimmat tässä yhteydessä ovat luvut 3 ja 4. KSL 3 luku sisältää säännökset kohtuuttomista ehdoista ja niiden valvonnasta. Säännökset kohtuuttomista ehdoista ovat olleet osa alkuperäistä 70-luvulla säädettyä kuluttajansuojalakea. Uutta sääntelyä toi vuonna 1994 voimaan tullut kuluttajasopimusten kohtuuttomista ehdoista annettu direktiivi 93/13/ETY eli sopimusehtodirektiivi³⁰⁶, mikä ei käytännössä kuitenkaan johtanut merkittäviin muutoksiin luvun lakitekstin osalta. Direktiivillä ja sitä soveltavilla EUT:n ratkaisuilla on hyvin tärkeä asema kohtuuttomien sopimusehtojen tulkinnassa. Direktiivi sisältää muun ohella liitteenä ohjeellisen esimerkkilistan kohtuuttomina pidettävistä ehdoista.³⁰⁷

Sopimusehtodirektiiviä sovelletaan sen 3 artiklan mukaan ainoastaan kuluttajasopimusten ehtoihin, jotka on ennakolta laadittu eikä kuluttaja ole voinut vaikuttaa niiden sisältöön. Ennen kaikkea direktiiviä sovelletaan *vakioehtoihin*. Vakioehdoilla tarkoitetaan sopimusnormeja,

³⁰³ Ks. HE 360/1992 vp, s. 5–7 epäkohdista aiempaan kuluttajansuojalakiin (38/78) nähden, jossa kulutushyödykkeen määritelmä käsitti vain tavarat ja palvelut. Ks. myös Peltonen – Määttä 2015, s. 48–52 muista rajanveto-ongelmista suhteessa kulutushyödykkeen käsitteeseen.

³⁰⁴ Ks. myös Päläs – Peltonen 2021, s. 6, jossa todetaan direktiivin sääntelykohteena olevan digitaaliset kulutushyödykkeet. Toisaalta digitaalisen omaisuuden voi mieltää koostuvan useista hyödykkeistä. Esimerkiksi pelihahmo, joka kantaa mukanaan virtuaalisia esineitä, on itsessään digitaalinen hyödyke, kuten ovat myös tämän hallussa olevat virtuaaliset esineet. Jos digitaalisella omaisuudella halutaan tarkoittaa tiettyä hyödykettä tai etuutta, voitaisiin hyödykkeiden ja etuuksien muodostamasta kokonaisuudesta puhua myös *digitaalisena varallisuutena*. Varallisuudella viitataan varallisuusosoikeuksien ja velvoitteiden muodostamaan kokonaisuuteen, kun omaisuuden käsitteellä viitataan varallisuusosoikeuksiin. Seppänen 2014, s. 113.

³⁰⁵ Ks. Peltonen – Määttä 2015, s. 47–48 ja 262.

³⁰⁶ Neuvoston direktiivi 93/13/ETY, annettu 5 päivänä huhtikuuta 1993, kuluttajasopimusten kohtuuttomista ehdoista.

³⁰⁷ Jo EU:n tehokkuusperiaatteesta seuraa, että jäsenvaltioiden tulee soveltaa kansallista lainsäädäntöä yhdenmukaisesti unionin sääntelyn kanssa. Sama on todettu nimenomaisesti lain esitöissä, jolla direktiivi implementoitiin kansalliseen lainsäädäntöön, ks. HE 218/1994 vp, s. 7 ja 9 sekä Peltonen – Määttä 2015, s. 197 ja av. 50.

jotka on laadittu käytettäväksi massaluonteisesti useissa sopimuksissa, eikä niitä olekaan laadittu tiettyä sopimussuhdetta tai sopimuskumppania silmällä pitäen. Vakioehdot voivat olla yhdessä laadittuja ns. *agreed documents* -ehtoja, mutta kuluttajasopimuksissa ne ovat säännönmukaisesti laadittu yksipuolisesti. Vakioehtojen vastinparina ovat yksilölliset sopimusehdot, jotka ovat tiettyä sopimussuhdetta ja sopijapuolta varten laadittuja ehtoja.³⁰⁸

Käyttäjähdot ovat lähes poikkeuksetta vakiomuotoisia kuluttajasopimuksia. Käyttäjähdot voivat tulla käyttäjän hyväksyttäväksi käyttäjätunnusten luomisen tai ohjelmiston asentamisen yhteydessä. Ne on muotoiltu silmällä pitäen kaikkia potentiaalisia asiakkaita. Tämä johtuu jo käytännön syistä, sillä vakioehtoiset sopimukset ovat välttämätön edellytys liiketoiminnan kannattavuuden varmistamiseksi. Jos jokaisesta sopimuksesta neuvoteltaisiin erikseen, nousisivat transaktiokustannukset hyvin korkeiksi, joka taas vyörytettäisiin kuluttajan maksettavaksi tarvan tai palvelun hinnassa.³⁰⁹

Vakioehdoista ei ole olemassa erityissäätelyä, vaan niitä koskevat normit ovat vakiintuneet oikeuskäytännössä. Vakioehtojen problematiikka kiteytyy niiden sitovuutta ja tulkintaa koskeviin kysymyksiin. Sitovuuden osalta on ensinnäkin puhuttu liittämisingelmasta. Ongelman ytimessä on kysymys siitä, milloin vakioehtojen katsotaan tulevan osaksi sopimusta. Todistustaakka vakioehtojen osaksi tulemisesta on ehtoihin vetoavalla.³¹⁰ Ratkaisussa KKO 2006:56 korkein oikeus jätti soveltamatta vakioehtoja, koska niiden ei ollut näytetty tulleen osaksi sopimusta.

Toisekseen sitovuuden problematiikkaan liittyvät opit yksilöllisten ehtojen ensisijaisuudesta vakioehtoihin nähden sekä oppi yllättävistä ja ankarista ehdoista. Nämä opit voidaan tiivistää seuraavasti. Niin kirjalliset kuin suullisestikin sovitut yksilölliset ehdot tulevat sovellettavaksi vakioehtojen sijaan ristiriitatilanteessa. Yllättävät ja ankarat vakioehdot eivät tule sovellettavaksi sopimussuhteessa eli niiden katsotaan olevan pätemättömiä. Yllättävyyden ja ankaruuden arvioiminen muistuttaa monilta kohdin kohtuuttomuusarviointia, mutta niillä on myös toisistaan poikkeavat näkökulmat. Ankarakin vakioehto voi nimittäin tulla sitovaksi, jos se ei ole

³⁰⁸ Hemmo 2003a, s. 146–149 ja Wilhelmsson 2008, s. 18 ja 36–37.

³⁰⁹ Taloustieteen terminologian mukaisesti vakiosopimukset vähentävät yritysten sopimusten tekemisen transaktiokustannuksia, joka taas hyödyttää kuluttajia halvempien hintojen muodossa, ks. Hemmo 2003a, s. 145 ja transaktiokustannuksen käsitteestä, Määttä 2016, s. 39–40.

³¹⁰ Ks. Hemmo 2003a, s. 155–156 ja Wilhelmsson 2008, s. 66–67.

yllättävä. Elinkeinoharjoittajalla voidaan katsoa olevan erityinen informointivelvollisuus sellaisten yksipuolisten sopimusehtojen osalta, joka on omiaan horjuttamaan sopimustasapainoa osapuolten välillä.³¹¹

Vakioehtojen tulkintaan liittyvät kysymykset omaavat rajapinnan kuluttajasopimusten tulkinnan kanssa, joten niitä voidaan tässä yhteydessä käsitellä yhdessä. Sopimusten tulkinnasta ja sovittelusta säädetään KSL 4 luvussa. Tutkielman rajaukset huomioon ottaen kiinnostuksen kohteena ovat vain kuluttajasopimusten tulkintaa koskevat säännökset. Edellä sekamuotoisia sopimuksia käsitellessä on sivuttu sopimusten tulkinnassa nykyisin noudatettavaa pääsääntöä, jonka mukaan tulkinnassa tulee painottaa ennen kaikkea sopimuksen tarkoitusta eli syytä, miksi sopimus on ylipäänsä solmittu. Osapuolten tarkoitus onkin sopimusta tulkittaessa ensisijainen päämäärä myös kuluttajasopimuksissa. Edelleen sopimuksen sisällön ensisijaisena määrittäjänä on osapuolten yhteinen tarkoitus. Tämä lähtökohta on sama kaikissa Pohjoismaissa, mutta myös kansainvälisesti.³¹²

KSL 4:3:n mukaan kuluttajasopimuksen ehtoa, jonka sisällöstä tulee epäselvyyttä, on tulkittava kuluttajan hyväksi, kun ehto on laadittu etukäteen ilman, että kuluttaja on voinut siihen vaikuttaa. Säännös sisältää sopimusten tulkinnan ns. epäselvyyssäännön. Epäselvyyssääntöä on kirjallisuudessa pidetty riskinjakoperiaatteena tai tavoitteellisena tulkintametodina. Riskinjakoperiaatteiden tai tavoitteellisessä tulkinnassa huomiota kiinnitetään normatiivisiin tai oikeuspoliittisiin seikkoihin, kuten osapuolten asemaan, eikä osapuolten tarkoitus ole enää keskiössä. Kuluttajasopimukseen sovellettavassa epäselvyyssäännössä voidaan kuitenkin nähdä olevan kuluttajan tarkoitusta painottava aspekti. Vaikka sopimusta on tulkittava kuluttajan hyväksi, on kuluttajankin silti pystyttävä perustelemaan käsityksensä sopimuksen sisällöstä.³¹³

Erityislainsäädäntöä tietoverkkoympäristössä solmittavista kuluttajasopimuksista ei toistaiseksi ole säädetty. Sopimustyyppikohtaisesta sääntelystä KSL 5 luvun kuluttajakauppaa koskevat säännökset soveltuvat kuitenkin myös digitaalisten hyödykkeiden kauppaan. KSL 5:1.1:n (1211/2013) mukaan luvun säännökset koskevat tavarankäytön kauppaan. Lainkohdan sanamuodosta

³¹¹ Laajemmin aihepiiristä, ks. Hemmo 2003a, s. 162–170 viitteinen ja Wilhelmsson 2008, s. 88–97 viitteinen. Laajasta oikeuskäytännöstä liittyen oppiin yllättävistä ja ankarista ehdoista, ks. Wilhelmsson 2008, s. 93 mainitut tapaukset.

³¹² Ks. Annola 2016, s. 57–60 ja av. 113. Kansainväliset periaatekokoelmat sisältävät myös määräykset, joissa tämä lähtökohta on hyväksytty, ks. UNIDROIT:n periaatteiden 4.1 artikla, PECL 5:101 artikla ja eurooppalaisen sopimusoikeuden yhteisen viitekehyksen DCFR:n Book II, Ch. 8, Section I, 101(1). PECL:ssä ja DCFR:ssä osapuolten yhteinen tarkoitus on hallitseva sopimuksen sanamuotoon nähden: normi ilmentää ns. *falsa demonstratio non nocet* -periaatetta, ks. Hemmo 2003a, s. 612. Ks. lisäksi Hemmo 2003a, s. 620–624.

³¹³ Ks. Hemmo 2003a, s. 632–639, Peltonen – Määttä 2015, s. 259 ja Annola 2016, s. 257–261 ja 271–277.

riippumatta lukua sovelletaan myös tavaran vaihtoon. Lainkohdassa käytettävä tavaran käsite on soveltamisalaa rajaava eikä esimerkiksi saatavien kauppa kuulu lain soveltamisalan piiriin. Lain esitöissä on täsmennetty, ettei tavaran käsitettä tule ymmärtää irtaimen esineen synonyymiksi: muun muassa tietovälineellä toimitettavan sovellusohjelmiston myyntiä pidetään tavaran kauppana, ja virhesääntely tulee sovellettavaksi, vaikka kyse olisi ohjelmiston loogisesta virheestä.³¹⁴

Soveltamisalasäännös ei sisällä rajanvetoa tavaran kauppasopimuksen ja palvelusopimuksen välillä. Jos kauppasopimus sisältää tavaran myynnin lisäksi palvelusuorituksia, rajanvetoa tavaran kaupan ja palvelukaupan välillä arvioidaan KL 2:2:n mukaan: kauppalakia ei sovelleta sopimukseen, jonka mukaan tavaran toimittajan on suoritettava työtä tai muu palvelus, jos palvelus muodostaa *pääosan* hänen velvollisuuksistaan.³¹⁵ Milloin palvelus siis muodostaa pääosan sopimuksesta? Vastausta voidaan hakea EU:n kuluttajansuojasääntelystä. EU:n kuluttajaoikeusdirektiivin³¹⁶ 2(1)(5) artiklassa määritetään kauppasopimuksen käsite, jota käytetään KSL 5 luvun implementoineessa EU:n virhedirektiivissä³¹⁷. Artiklan mukaan kauppasopimuksella tarkoitetaan sopimusta, jonka mukaisesti elinkeinoharjoittaja luovuttaa tai sitoutuu luovuttamaan kuluttajalle tavaran omistusoikeuden ja kuluttaja maksaa tai sitoutuu maksamaan tavaran hinnan mukaan lukien sopimukset, jotka koskevat sekä tavaroita että palveluja.³¹⁸ Komission laatimassa ohjeistuksessa direktiivin soveltamisesta tarkennetaan, ettei sopimukseen sisällytettyjen tavaroiden ja palveluiden suhteellisella arvolla ole merkitystä, kun sopimuksella siirretään tavaran omistusoikeus kuluttajalle.³¹⁹

³¹⁴ HE 360/1992 vp, s. 47.

³¹⁵ HE 360/1992 vp, s. 47–48.

³¹⁶ Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi 2011/83/EU, annettu 25 päivänä lokakuuta 2011, kuluttajan oikeuksista, neuvoston direktiivin 93/13/ETY ja Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivin 1999/44/EY muuttamisesta sekä neuvoston direktiivin 85/577/ETY ja Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivin 97/7/EY kumoamisesta.

³¹⁷ Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi 1999/44/EY, annettu 25 päivänä toukokuuta 1999, kulutustavaroiden kauppaa ja niihin liittyviä takuita koskevista tietyistä seikoista.

³¹⁸ Määritelmä vastaa edellä luvussa 4.3.2.1. jäseneltyä kaupan tunnusmerkistöä.

³¹⁹ Guidance Document concerning Directive 2011/83/EU, s. 6.

Vuonna 2019 hyväksyttiin digisopimusdirektiivi (EU) 2019/770 ja tavarankauppadirektiivi (EU) 2019/771³²⁰. Direktiivien säätäminen on osa EU:n digitaalisten sisämarkkinoiden strategiaa³²¹, jossa komissio on linjannut kuluttajansuojan tason parantamisen puolesta. Jäsenvaltioiden tulee implementoida direktiivit 31.6.2021 mennessä. Tällä hetkellä direktiivien täytäntöönpano on valmisteluvaiheessa oikeusministeriön työryhmällä, joka ei ole antanut asiasta lausuntoa.³²² Digisopimusdirektiivillä on tämän tutkielman tiedonintressin kannalta olennaisempi merkitys. Tavarakauppadirektiivi liittyy monilta kohdin enemmän esineiden internetin ilmiöihin kuin digitaalisiin objekteihin: direktiivi (EU) 2019/771 sääntelee virhevastuusta ja muista velvoiteoikeudellisista velvoitteista niiden irtainten tavaroiden kohdalla, joiden toimintaan liittyvät kiinteästi ohjelmistot tai jotka sisältävät esiasennettuja ohjelmistoja. Ns. Omnibus-direktiivillä (EU) 2019/2161³²³ muutettiin kuluttajaoikeusdirektiiviä siten, että direktiivin sisältö on yhdenmukainen uusien direktiivien kanssa.³²⁴

Digisopimusdirektiivin tarkempi esittely ja sen tulevien vaikutusten analysoiminen suhteessa kansalliseen kuluttajansuojalainsäädäntöön ei ole tämän tutkielman tutkimuskysymysten kannalta tarpeellista. Digitaalisen sisällön ja digitaalisen palvelun määritelmiä on sivuttu jo edellä luvussa 2.2.2. Jäljempänä käyttäjäehtoja pyritään määrittämään sopimustyyppijaottelun pohjalta, sillä direktiivin johdanto-osiossa nimenomaisesti todetaan, ettei direktiivillä ole tarkoituksena määrittää digitaalisen sisällön tai digitaalisen palvelun toimittamista koskevien sopimusten oikeudellista luonnetta. Näiden sopimusten määrittäminen muun muassa myynti- tai palvelusopimuksiksi jää siis kansallisen sääntelyn tehtäväksi.³²⁵

³²⁰ Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi (EU) 2019/771, annettu 20 päivänä toukokuuta 2019, tietyistä tavarakauppaa koskeviin sopimuksiin liittyvistä seikoista, asetuksen (EU) 2017/2394 ja direktiivin 2009/22/EY muuttamisesta sekä direktiivin 1999/44/EY kumoamisesta.

³²¹ Ks. COM(2015) 192 final, s. 3–8, jossa kuluttajien luottamuksen kasvattamisella kuluttajakaupan sääntöjä harmonisoimalla ja digitaalisen omaisuuden käyttämistä edistämällä katsotaan olevan yksi kolmesta pilarista, joilla tähdätään tavoitteeseen tehokkaista digitaalisista sisämarkkinoista. Yleisemmin kuluttajapolitiikan roolin kasvusta EU:ssa, ks. COM(2018) final 183, s. 1–4.

³²² Ks. työryhmästä tarkemmin OM0130:00/2020. Työryhmän tilanne on tarkastettu 31.3.2021.

³²³ Euroopan Parlamentin ja Neuvoston Direktiivi (EU) 2019/2161, annettu 27 päivänä marraskuuta 2019, neuvoston direktiivin 93/13/ETY ja Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivien 98/6/EY, 2005/29/EY sekä 2011/83/EU muuttamisesta unionin kuluttajansuojasääntöjen täytäntöönpanon valvonnan parantamisen ja nykyaikaistamisen osalta.

³²⁴ Tarkemmin direktiiveistä, ks. Päläs – Peltonen 2021, s. 2–4 ja 6.

³²⁵ Direktiivi (EU) 2019/770, johdanto-osio kohta 12.

4.5. Analyysi käyttäjäehdoista – lisenssinsaaaja, omistaja vai käyttöoikeuden haltija?

4.5.1. Pelipalvelualustojen käyttäjäehdot ongelmallisimpia

Tähän mennessä tutkielmassa on liikuttu yleisellä tasolla eikä huomiota ole kiinnitetty yksityiskohtaisiin sopimussuhteisiin. Jotta käyttäjän oikeusaseman tarkempi määrittely on mahdollista, on kuitenkin edettävä yksityiskohtaisempaan tarkasteluun. Tarkoituksena on laajentaa kuvaa näiden sopimusten oikeusvaikutuksista. Tarkastelussa hyödynnetään edellä tässä luvussa esiin tuotuja metodisia ja teoreettisia ajattelumalleja, joiden avulla määritetään, mitä sopimustyyppiä tällaiset sopimukset ovat, mitkä ovat niiden oikeusvaikutukset ja onko niitä pidettävä yhtenä vai useampana sopimuksena.

Analyysin mittapuuna käytetään edellä pääluvussa 3 esiteltyjä varallisuus oikeuden peruskäsitteitä. Sopimusten sisällön perusteella muodostuvaa käyttäjän oikeutta verrataan omistusoikeuteen, joka esineoikeuksien polariteetin toisena ääripäänä toimii luonnollisena vertailukohtana. Peilaamalla sopimusten oikeusvaikutuksia omistusoikeuden elementteihin voidaan todeta, missä määrin oikeusasema eroaa teoreettisesta omistajan oikeusasemasta. Premissinä käyttäjän oikeusaseman lähestyessä omistajan oikeusasemaa olennaisissa määrin, voidaan johtopäätöksenä esittää käyttäjän oikeusaseman rinnastamista omistajan oikeusasemaan.

Digitaalisen omaisuuden suhteen on syytä analysoida sellaisten alustojen palveluntarjoajien käyttäjäehtoja, joihin sisältyy varallisuus oikeudellisesti ongelmallisuuksia. Lisäksi tutkimusekonomiset syyt pohjaavat tarkasteltavien sopimusten määrän ja tarkastelun laajuuden rajaamista. Kiinnostuksen kohteena on sopimusten kova ydin eli ne oikeustoimet, jotka muodostavat sopimuksen olennaiset ainesosat ja määrittävät näin sopimuksen tyyppin.

Ongelmallisimmat digitaaliset objektit varallisuus oikeuden tiedonintressin näkökulmasta ovat pelipalvelualustojen virtuaaliset esineet. Esimerkiksi toimisto-ohjelmistojen käyttäjäehdot käsittelevät rajoituksia ohjelmiston käyttämisen suhteen, mutta ne eivät yleensä sisällä rajoituksia siitä, mitä käyttäjät ovat oikeutettuja tekemään ohjelmistolla luoduilla käyttäjän tiedostoilla.³²⁶

³²⁶ Näin esim. Microsoft-palvelusopimus, kohta 8.b: ”Ohjelmistolle myönnetään käyttöoikeus, eikä sitä myydä.” ja kohta 2. Asiakkaan sisältö: ”Microsoft ei omaksu Asiakkaan sisällön omistusoikeutta”.

Pelipalvelualustojen käyttäjähdot sen sijaan sisältävät hyvin pitkälle meneviä rajoituksia virtuaalisten esineiden kohdalla.³²⁷ Siksi ne ovat hyvä tarkastelun kohde tämän tutkielman tiimoilta.³²⁸ Vastaava problematiikka liittyy läheisesti myös digitaalisiin teoskappaleisiin, sillä kauppapaikka-alustojen palveluntarjoajien käyttäjähdoihin sisältyy useimmiten ehto, ettei käyttäjälle siirretä omistusoikeutta vaan käyttöoikeus, johon liitetään ehdoissa vastaavia rajoituksia kuin virtuaalisiin esineisiin.³²⁹ Pelipalvelualustojen palveluntarjoajista analyysin kohteiksi ovat valikoituneet *Valve Corporationin* Steam-pelialusta ja *Blizzard Entertainment Inc*, joiden käyttäjähdot edustavat tässä yhteydessä muitakin alustatyypin palveluntarjoajia. Molemmat alustat toimivat myös digitaalisten teoskappaleiden kauppapaikkoina.

4.5.2. Yksi vai useampi sopimus?

Steam-alustan ja *Blizzardin* käyttäjähdot³³⁰ rakentuvat samankaltaisen perusrakenteen mukaisesti ja sisältävät lukuisia eri sopimuskohtia muun ohella takuusta, digitaalisten hyödykkeiden maksamisesta ja sopimuksen päättämisestä. Koska tässä yhteydessä ei voida käydä näitä ehtoja seikkaperäisesti läpi, huomiota kiinnitetään niihin sopimuskohtiin, joissa määrätään niistä ydintoiminnoista, joita varten käyttäjät ottavat palvelun käyttöönsä.

Molemmilla palveluntarjoajilla on omat sovellusohjelmistonsa, joiden kautta käyttäjän tulee kirjautua alustoille luomallaan käyttäjätunnuksella. Ohjelmistolla käyttäjä voi ladata vastikkeellisia ja vastikkeettomia pelisovelluksia. Pelien maksaminen tapahtuu alustan lompakkotoiminnolla, johon käyttäjä voi lunastaa saldoa tai maksaa ostoksensa suoraan maksukorttitiedoilla.³³¹ Itse pelien lisäksi ohjelmiston kauppapaikassa on mahdollista ostaa peleihin erilaisia virtuaalisia esineitä. Alustojen ydintoiminta perustuu siis pelien eli teoskappaleiden myyntiin ja toimittamiseen käyttäjille sekä pelien sisäisten virtuaalisten esineiden myyntiin. Jälkimmäiseen toimintoon liittyen Steam-alusta omaa mielenkiintoisen ominaisuuden, yhteisön kauppapaikan (*Community Marketplace*), jossa käyttäjät voivat myydä virtuaalisia esineitä toisilleen. Esineet on tosin alun perin saatu ns. loot boxeista, jotka käyttäjät ostavat *Valvelta*.

³²⁷ Esimerkiksi Microsoftin Xbox-palvelua koskevissa palvelukohtaisissa ehdoissa todetaan seuraavasti: ”Asiakkaalla ei ole mitään oikeutta tai omistusoikeutta tällaiseen Xbox-palveluissa esiintyvään tai niistä syntyvään pelivaluuttan tai virtuaalisiin esineisiin [...]”. Microsoft-palvelusopimus, kohta 13.a.vi.

³²⁸ Ackerman 2012, s. 162.

³²⁹ Edelleen Microsoftin palvelusopimuksessa ’Sovelluksia koskevat peruskäyttöoikeusehdot’ luvussa 3 kohdassa todetaan: ”Sovellusta ei myydä, vaan siihen myönnetään käyttöoikeus.” Kyseisen kohdan alakohdan f. mukaan asiakas ei saa siirtää sovellusta tai sopimusta kolmannelle osapuolelle.

³³⁰ Yleiset käyttäjähdot alustoilla ovat Steam Subscriber Agreement ja Blizzard EULA. Näiden lisäksi Steam- ja Battle.net-alustalla on erilliset CoC- ehdot ja Battle.net-alustalla Terms of Sale -ehdot.

³³¹ Nimitykset lompakkotoiminnolle vaihtelevat palveluntarjoajasta riippuen. Steam-alustalla toiminto on *Steam Wallet* ja Battle.net-alustalla *Blizzard Balance*.

Käyttäjärehtojen mukaan alustoilla ostettavat ja ladattavat pelit ovat palveluja, joihin palveluntarjoajat myöntävät lisenssin joko rahaa vastaan tai ilmaiseksi. Steam-alustan ehtojen mukaan käyttäjät ovat tilaajia (*Subscribers*), jotka voivat saada pääsyn erilaisiin palveluihin, ohjelmistoihin ja sisältöön (*Content and Services*) Steam-alustan kautta. Näitä pääsy- ja käyttöoikeuksia kutsutaan tilauksiksi (*Subscriptions*).³³² Käyttäjärehtojen mukaan *Valve* myöntää tilaajille tilauskohtaisesti ei-yksinomaisen lisenssin ja oikeuden käyttää palveluja sekä sisältöä henkilökohtaiseen ei-kaupalliseen käyttöön:

Valve hereby grants, and you accept, a non-exclusive license and right, to use the Content and Services for your personal, non-commercial use (except where commercial use is expressly allowed herein or in the applicable Subscription Terms). This license ends upon termination of (a) this Agreement or (b) a Subscription that includes the license.³³³

Vastaavasti Battle.net-alustalla *Blizzard* myöntää lisenssin käyttäjälle, jonka nojalla käyttäjä voi ladata alustan ominaisuuksia, kuten pelisovelluksia, tietokoneelleen:

If you accept and comply with the terms of this Agreement, Blizzard will grant, and you will receive, a limited non-sub licensable, and non-exclusive license to use the Platform subject to the "License Limitations," set forth in Section 1.C below, as follows:

i. You may install applicable components or features of the Platform (including the Games) on one or more computers or mobile devices under your legitimate control.³³⁴

Näiden sopimuskohtien perusteella käyttäjärehtojen hyväksyminen käyttäjätunnuksen luomisen yhteydessä³³⁵ tarkoittaa ainakin lisenssisopimuksen solmimista niiden tuotteiden osalta, joita palveluntarjoajat ja mahdolliset kolmannet sisällön tuottajat toimittavat käyttäjille näiden alustojen kautta.

Sekä *Valve* että *Blizzard* toteavat käyttäjärehtoisiaan, että omistusoikeus ja immateriaalioikeudet kuuluvat palveluntarjoajalle eikä niitä siirretä käyttäjärehtojen nojalla käyttäjälle.

³³² Steam Subscriber Agreement, kohta 1. ja 1.B.

³³³ Steam Subscriber Agreement, kohta 2.A.

³³⁴ Blizzard EULA, kohta 1.B.i.

³³⁵ Ks. Steam Subscriber Agreement, kohta 1. ja Blizzard EULA, kohta 10.A.

Steam Subscriber Agreement:

The Content and Services are licensed, not sold. Your license confers no title or ownership in the Content and Services.³³⁶

Blizzard EULA:

With the sole exception of the Licensors' Games, Blizzard is the owner or licensee of all right, title, and interest in and to the Platform, including the Games that are produced and developed by Blizzard Entertainment, Inc. ("Blizzard Games"), Custom Games derived from a Blizzard Game, Accounts, and all of the features and components thereof.³³⁷

Niin kirjallisuudessa kuin oikeuskäytännössäkin on todettu olevan selvää, että samalle sopimusasiakirjalle voidaan solmia useampi kuin yksi sopimus.³³⁸ Tästä näkökulmasta edellä viitattujen sopimuskohtien sanamuotojen perusteella käyttäjäehdot täyttävät ainakin kahden eri sopimuksen tunnusmerkitöt: lisenssisopimuksen ja käyttöoikeuden perustamisen teoskappaleeseen tai virtuaaliseen esineeseen ja sen siirtämisen käyttäjälle.³³⁹ Kyse on siis mitä selkeimmin sekatyypisestä sopimuksesta.³⁴⁰

Näitä sopimuksia voidaan teoreettisesti pitää kahtena erillisenä sopimuksena, vaikka ne sisältyvät samalle sopimusasiakirjalle. On kuitenkin syytä pitää mielessä, että sopimuksia tulee lukea kokonaisuuksina eikä sen osista voida yksinään tehdä lopullisia johtopäätöksiä. Oikeuskäytännössä on pidetty lähtökohtana olettaa yhdestä sopimuksesta, jos sopimukset ovat laadittu samalle asiakirjalle. Esimerkiksi ratkaisussa KKO 2004:34 ja KKO 1985 II 142 tuomioistuin katsoi olevan solmitun vain yhden sopimuksen. Jälkimmäisessä ratkaisussa sopimusosapuolen tosiasiallista toimintaa ei pidetty uuden ja vanhasta sopimuksesta poikkeavan sopimuksen hyväksymisenä. Toisin sanoen, kyse oli yhdestä sopimuksesta elleivät osapuolet osoita tarkoittaneen sopimuksien olevan erillisiä.³⁴¹ Toisaalta kokonaisuus ei välttämättä kerro kaikkea näiden eri tyyppien välisistä liitännöistä, joten on perusteltua tarkastella niitä myös toisistaan erillisinä sopimuksina.³⁴²

³³⁶ Steam Subscriber Agreement, kohta 2.A.

³³⁷ Blizzard EULA, kohta 2.A.

³³⁸ Esim. Pekkanen 1966, s. 164, Saarnilehto 2005, s. 332–334 ja artikkelissa käsiteltävä ratkaisu KKO 2004:34.

³³⁹ Näiden tunnusmerkitöjen lisäksi käyttäjäehdot sisältävät ehtoja ohjelmistojen päivittämisestä ja alustalla tarjottavien tukitoimintojen, kuten lompakkotoiminnon, käyttämisestä. Sopimustyyppinä tällaisten ehtojen voitaisiin katsoa edustavan *palvelusopimusta*. Tietoverkkojen välityksellä käytettävien toimisto-ohjelmistojen käyttäjäehdoissa näiden sopimuskohtien merkitys onkin suuri. Velvoittautumistoiminta ja sopimuksen täyttämisen aikaisten velvoitteita jäsentävinä nämä ehdot eivät ole tämän tutkielman tutkittavan aiheen ytimessä ja ne rajautuvatkin tarkastelun ulkopuolelle.

³⁴⁰ Näin myös Välimäki 2009, s. 151–152.

³⁴¹ Saarnilehto 2005, s. 335.

³⁴² Ks. Kiskonen 2015, s. 38–39.

Lisenssisopimuksen tarkoituksena on perustaa käyttäjälle käyttöoikeus palveluntarjoajan hallussa oleviin tekijänoikeuksien suhteen.³⁴³ Käyttäjä ei siis saa oikeutta käyttää teosta tai teoskappaletta, joka siis on tekijänoikeuksin suojatun luovan työn konkreettinen tulos, pelkästään käyttöoikeudella näihin oikeuksiin. Käyttäjähdoilla perustetaan käyttäjälle myös toinen oikeus, tässä yhteydessä käyttöoikeus, sopimuksen kohteena tai tulevana kohteena olevaan digitaaliseen objektiin. Tästä syystä käyttäjähdoihin on otettu maininnat siitä, että sopimuksella ei siirretä omistusoikeutta käyttäjälle. Lisenssi- ja käyttöoikeussopimuksella on oma itsenäinen tarkoituksensa suhteessa siihen päämäärään, johon käyttäjähdojen solmimisella pyritään. Toisaalta niiden olemassaolon edellytykset ovat tiiviisti sidoksissa toisiinsa. Käyttäjä ei hyödy millään tavalla pelkällä lisenssillä eikä toisaalta tämän ole sallittua käyttää digitaalisia objekteja ilman lisenssiä. Koska molemmat sopimustyytit ovat olennaisen tärkeitä kokonaisuuden toteutumisen kannalta, käyttäjähdot muistuttavat sopimusrakenteellisesti synallagmaattisia sopimuksia: lisenssisopimuksen tarkoitus ja toteuttaminen ovat käyttöoikeussopimuksen tarkoituksen ja toteuttamisen perusteena.³⁴⁴

Käyttöoikeussopimus osana käyttäjähdoja on olennainen osa käyttäjähdojen sopimusrakennetta, sillä se määrittää tekijänoikeuden levitysoikeuden sammumisperiaatteen eli ns. *first sale*-doktriinin soveltumisen oikeustoimeen. Tuomioistuimessa onkin käsitelty juttuja, joissa on vaadittu tuomioistuinta vahvistamaan sopimuksen olevan tosiasiallisesti kauppasopimus, jossa sopimuksen olennaisena ainesosana on siis omistusoikeuden luovutus sopimuspuolelle. Kotimaisesta oikeuskäytännöstä voidaan mainita ratkaisu KKO 2003:88, EUT:n käytännöstä asia C-128/11 *Usedsoft v. Oracle* ja Yhdysvaltojen liittovaltion tuomioistuimen ratkaisu *Softman Products Co., LLC v. Adobe Systems, Inc.*³⁴⁵.

Kaikissa näissä ratkaisuissa tuomioistuimet päätyivät pitämään käyttäjähdoja tosiasiallisesti kauppasopimuksina, joissa käyttäjälle luovutettiin omistusoikeus teoskappaleeseen. Vaikka käyttäjähdoja pidettäisiinkin kauppasopimuksina, käyttäjähdojen lisenssisopimukseen kuuluvat ehdot säilyvät voimassa sellaisinaan, sillä ilman tekijänoikeuksien käyttöoikeutta käyttäjä syyllistyisi tekijänoikeus rikkomukseen. Ongelma kiteytyy siis lähinnä siihen, onko kyse käyttöoikeus- vai kauppasopimuksesta.

³⁴³ Ks. edellä luku 4.3.2.3.

³⁴⁴ Ks. edellä luvussa 4.3.3. todettu sopimusten välisistä liitännäisyyksistä. Ks. myös Asia C-128/11 *Usedsoft v. Oracle*, kohta 44.

³⁴⁵ U.S. District Court for the Central District of California, *Softman Products Co., LLC v. Adobe Systems, Inc.*, Docket No. CV 00-04161 DDP (19.10.2001).

Kuten edellä on todettu, käyttöoikeussopimukseen liittyvä disponointitoimi liittyy oikeuden perustamiseen ja siirtämiseen sopimuspuolelle määritetyksi ajaksi. Oikeuskäytännössä tuomioistuimet ovatkin antaneet merkitystä sille, onko käyttäjälle luovutettu oikeus ollut määräaikainen vai ajallisesti määrittämätön. Lisäksi tuomioistuimet ovat korostaneet käyttäjän vastikkeen maksamisehto: tyypillisesti kaupassa kauppahinta maksetaan kertakaikkisesti luovutuksen yhteydessä.³⁴⁶

Steam-alustan ja *Blizzardin* käyttäjäehdot eivät ole ajallisesti rajoitettuja. Molempien alustojen kautta voi ladata pelejä täysin vastikkeettomasti. Esimerkiksi Steam-alustan erittäin suosittu Counter Strike: Global Offensive -peli on käyttäjilleen ilmainen. Sen sijaan loot boxit ja muut mahdolliset pelien sisäiset ostot ovat vastikkeellisia. Virtuaalisten esineiden, joita Counter Strike-pelissä ovat erilaiset aseiden tekstuurit ja tarrat, hallintaa ei ole ajallisesti määritetty. Ne eivät myöskään katoa ajan myötä. Vastaavasti *Blizzardin* jo vuonna 2004 julkaisemassa MMORPG-peli World of Warcraftin Classic-version pelisovelluksen lataaminen on ilmaista, mutta uudemman Shadowlands-version pelisovelluksen lataaminen edellyttää vastikkeen maksamista. Käyttäjän tulee maksaa myös peliajasta, jota ilman ei käyttäjättilille voi kirjautua. Käyttäjän pelihahmot ja näille kuuluvat virtuaaliset esineet eivät sen sijaan katoa, vaikka pelaikaa ei olisikaan. Näiden vastikkeettomien pelisovellusten lisäksi molemmat alustat sisältävät myös pelejä, joiden lataamiseksi käyttäjän tulee maksaa kertakaikkinen kauppahinta. Battle.net-alustalla pelien lataamisen yhteydessä viitataan myös *Blizzardin* Terms of Sale-ehtoihin, jotka tulevat sovellettavaksi pelisovellusten toimittamisessa.

Näiden tosiseikkojen ja oikeuskäytännön perusteella voidaan argumentoida, että Steam-alustan ja *Blizzardin* käyttäjäehdoissa on tosiasiallisesti kyse kauppasopimuksesta. Kaupan kohteena ovat teoskappaleet, joita ovat pelisovellukset ja virtuaaliset esineet. Vastikkeettomien pelisovellusten kohdalla tilannetta tulee arvioida eri näkökulmasta. Koska kyse on vastikkeettomasta oikeustoimesta, omistusoikeuden luovutukseen tähtäävä oikeustoimi tulisi arvioitavaksi lahjana. Lahjaan liittyy kuitenkin muita tunnusmerkkejä, joita käyttäjäehdot eivät täytä, kuten lahjanantajan aktiivisuusvaatimus ja lahjansaajan lähtökohtainen passiivisuus. Oikeustoimen vastikkeettomuuteen on liitetty lisäksi lahjanantajan tahtoa kunnioittavia elementtejä.³⁴⁷ Näiden pelisovellusten kohdalla voidaan arvioida kyseessä olevan puhdas käyttöoikeuden siirtäminen

³⁴⁶ Ks. KKO 2003:88 kohta 1.5.2 ja hovioikeuden lausuma, Softman Products Co., LLC v. Adobe Systems, Inc., s. 1085 ja Asia C-128/11 Usedsoft v. Oracle, kohta 45 ja 46.

³⁴⁷ Ks. Kangas 1993, s. 34–35 ja 42–43. Vrt. Lohi 2008, s. 58.

käyttäjälle. Sen sijaan ilmaiseen pelisovellukseen ostettujen maksullisten virtuaalisten esineiden omistusoikeus kuuluu käyttäjälle.

4.5.3. Käyttäjän oikeusaseman suhde omistusoikeuden elementteihin

Kun käyttäjän oikeus pelisovelluksiin ja virtuaalisiin esineisiin on määritetty omistusoikeudeksi teoskappaleisiin, voidaan käyttöehdot huomioon ottaen verrata käyttäjän oikeusasemaa teoreettiseen omistajan oikeusasemaan. Vertailun käytetään *Zittingin* omistusoikeuden kolmijakoa hallintaoikeuteen, kompetenssiin ja dynaamiseen suojaan. Eri momenttien vertaaminen käyttäjän oikeusasemaan osoittaa, onko teoskappaleen omistajan oikeusasema tietoverkkoympäristössä verrannollinen ja missä määrin omistajan oikeusasemaan fyysisessä maailmassa. Vertailulla on myös laajempi oikeuspoliittinen ulottuvuus. Sillä voidaan havaita eroavaisuuksia näiden toimintaympäristöjen toiminnallisessa puolessa, jolla taas on merkitystä arvioitaessa, minkälaiset toimintatavat ovat vaihdannan intressin kannalta ratkaisevia.

Käyttäjän käyttövalta digitaaliseen omaisuuteen on yhtä lailla vapaata kuin fyysisessä maailmassa. Käyttäjällä on valta käyttää virtuaalisia esineitä haluamallaan tavalla palveluympäristön teknisten rajoitusten mukaisesti. Halutessaan käyttäjä voi vaikka poistaa virtuaalisen esineen pelihahmoltaan, jolloin tämä luonnollisesti menettää mahdollisuutensa käyttää sitä jatkossa. Tekijänoikeudet ja lisenssisopimuksen ehdot asettavat käyttäjän käyttövallalle rajoituksia. Esimerkiksi tekijänoikeudellisesta rajoituksesta voi olla lisenssisopimuksen ehto, ettei käyttäjä saa luoda kopioita sovellusohjelmistosta. Tällaisia hallintaoikeuden rajoituksia voidaan pitää sikäli luonnollisina, että ne ovat tunnettuja myös aineellisten esineiden, kuten kirjojen ja valokuvien kohdalla. Rajoituksia seuraa myös suoraan lainsäädännöstä, kuten tekijänoikeuslaista.³⁴⁸

Zitting on katsonut hallintaoikeuden olevan yksinomaista, vastaavasti kuin perinteinen omistusoikeus on ymmärretty eksklusiiviseksi oikeudeksi.³⁴⁹ Esimerkiksi virtuaaliset esineet ovat osa palveluntarjoajan luomaa palveluympäristöä, jolloin palveluntarjoajalla voi olla syytä josain määrin muuttaa virtuaalisten esineiden dataa. Tällaisten digitaalisten objektien kohdalla ei käyttäjän hallintaoikeutta voidakaan välttämättä pitää yksinomaisena. Yhtymäkohtia on kirjal-

³⁴⁸ Tiivistelmän omaisesti ks. Haarmann 2014, s. 70 ja tarkemmin s. 71–91.

³⁴⁹ Ks. edellä luku 3.2.2.

lisuudessa löydetty kiinteistöjen sääntelystä, joissa tällaista hallintaoikeuden jaollisuutta on verrattu rasiteoikeuksiin, kuten kiinteistönmuodostamislain (554/1995) 154.1 §:n 1 kohdan oikeus talousveden ottamiseksi.³⁵⁰

Rasiteoikeus on toisen henkilön omistusoikeutta rajoittava erityinen oikeus, jonka nojalla oikeutetun kiinteistön omistusoikeuden haltijalla on oikeus käyttää rasitettua kiinteistöä oikeuden määrittämällä tavalla. Rasiteoikeudet ovat rajoitettuja esineoikeuksia, jotka perustetaan osaksi oikeutetun kiinteistön omistusoikeutta ja rasitetun kiinteistön omistusoikeuden rajoitukseksi. Rasiteoikeudet eroavat käyttöoikeuksista siinä, että ne ovat sitovia myös omistusoikeutta vastaan.³⁵¹ *Lawstowkan* rinnastusta ei analyttisen tarkastelun jälkeen voida pitää täysin onnistuneena, sillä rasiteoikeuksilla voidaan katsoa olevan vaikutusta kahden eri omistusoikeuden ulottuvuuksiin. Palveluntarjoajan oikeus käyttää käyttäjälle kuuluvaa digitaalista omaisuutta taas perustuu omaisuuden kytköksestä palveluympäristöön, joka kuuluu palveluntarjoajan yksinoikeuden piiriin.

Kiinteistöjen sääntelyllä on muitakin mielenkiintoisia yhtymäkohtia digitaalisen omaisuuden kanssa. *Määttä* on tarkastellessaan omistusoikeutta kiinteistöön kiinnittänyt huomiota laajemminkin tähän hallintaoikeuden dogmiin. Kiinteistöjen ja maan käyttöön on historiallisesti liittynyt laajalti yhteistoimintaa, jota on yhteiskunnan muuttuessa ryhdytty säätelemään laeilla. Omistusoikeuteen on sikäli aina liittynyt käytön rajoittamista. *Määttä* puhuu omistusoikeuskäsitteistöön kytkeytyvästä laajemmasta *sallimis- tai sietämisvelvollisuuden* oikeusperiaatteesta, jonka sisältöä hänen mukaansa tarkentavat käyttöä rajoittavat samankaltaiset normit.³⁵²

Sietämisvelvollisuuden ajatusta soveltaen immateriaalioikeudellisia normeja voidaan pitää käyttäjän hallintaoikeutta rajoittavina oikeussääntöinä, joita käyttäjän on siedettävä ja kunnioitettava immateriaalioikeuden haltijoiden intressien suojaamiseksi. Käyttäjän hallintaoikeutta ei tulisi pitää tietoverkkoympäristössä kategorisesti yksinomaisena siten, että hallintaoikeus olisi jakamaton.³⁵³

Käyttäjähdot rajoittavat käyttäjän kompetenssia määrätä digitaalisesta omaisuudestaan. Käyttäjähdot voivat sisältää ehtoja, jotka kieltävät esimerkiksi digitaalisen sisällön panttaamisen. Tällaiset ehdot ovat lähtökohtaisesti sitovia sopimusosapuolten välillä (*inter partes*). Esimerkiksi *Blizzardin* käyttäjähdoissa nimenomaisesti kielletään muun ohella digitaalisen sisällön vuokraaminen ja panttaaminen.

³⁵⁰ Ks. *Lawstowka* 2010, s. 127–128.

³⁵¹ Ks. esim. *Zitting – Rautiala* 1982, s. 146–149 ja *Kartio* 2001, s. 12–15.

³⁵² *Määttä* 1999, s. 321–323.

³⁵³ Näin myös *Määttä* 1999, s. 348–349.

Transfers: Attempt to sell, sublicense, rent, lease, grant a security interest in or otherwise transfer any copy of the Platform or component thereof, or your rights to the Platform to any other party in any way not expressly authorized herein.³⁵⁴

Edellä käsitelty tekijänoikeuksien levitysoikeuden sammumisperiaate ei kohdistu vuokraamiseen eikä tietokoneohjelmistojen lainaamiseen (TekijäL 19.3 §).³⁵⁵ Toisaalta kirjallisuudessa on katsottu, että käyttäjäehtoihin kuuluva edelleenluovutuskielto sitoo käyttäjää sopimusehdon, johon tämä on sitoutunut ehtojen hyväksymisen yhteydessä. Eri asia on, onko tällainen ehto pätevä, kun se ei perustu palveluntarjoajan immateriaalioikeuksiin etenkin, kun käyttäjä on kuluttaja-asemassa.³⁵⁶

Omistusoikeuteen on kiinteästi liitetty kirjallisuudessa ennen kaikkea luovutuskompetenssi, joka käyttäjällä on lähtökohtaisesti siis katsottu olevan digitaalisten objektien kohdalla. Lisäksi tärkeä kompetenssi, josta ei käyttäjäehdoissa yleensä ole mainintaa, on henkilöluottokompetenssi, jolla viitataan omistusoikeuden kohteen vastaavan oikeuden subjektin veloista.

Luovutus- ja henkilöluottokompetenssilla on asiallinen yhteys *dynaamisen suojan* momenttiin kuuluvaan vaihdantasuojaan, jota on pidetty olennaisena osana omistajan oikeusasemaa. Luovutuksensaaja saa vaihdantasuojaa silloin, kun omaisuus ei enää vastaa luovuttajan veloista. Asia voidaan esittää myös niin, että vaihdantasuojaa saadakseen luovutuksensaajalla on oltava henkilöluottokompetenssi suhteessa luovutuksen kohteeseen. Oikeudesta ei ole perusteltua puhua omistusoikeutena, ellei oikeuden objektia voida pakkotäytäntöönpanossa ulosmitata omistajan velkojen maksamiseksi.³⁵⁷ Kysymys kuuluukin, voidaanko digitaalista omaisuutta ulosmitata käyttäjän velkojen maksua varten? Ulosmittauksen edellytykseksi asetetaan ulosottokäärän 4:8:n nojalla esineen tai oikeuden yksilöitävyys, taloudellinen arvo ja ettei sen ulosmittausta ole erikseen kielletty eli esineen tai oikeuden luovutettavuus. Näistä ulosmittauksen yleisistä edellytyksistä aiemmin tässä tutkielmassa on käsitelty tai sivuttu yksilöintiä³⁵⁸ ja taloudellista arvoa³⁵⁹, joten tässä yhteydessä otetaan kantaa digitaalisten objektien luovutettavuuteen.³⁶⁰

³⁵⁴ Blizzard EULA, kohta 1.C.x.

³⁵⁵ Ks. Haarmann 2014, s. 100–101.

³⁵⁶ Välimäki 2009, s. 43 ja 164.

³⁵⁷ Ks. edellä luku 3.2.2.

³⁵⁸ Ks. edellä luku 3.3.1.

³⁵⁹ Ks. edellä luku 2.3.2. ja av. 133 sekä 134.

³⁶⁰ Ks. vastaavasta kysymyksenasettelusta Koulu 2003, s. 115–118. Nämä ulosmittaamisen yleiset edellytykset liittyvät vain ulosmittaamisen kohteen ulosmittauskelpoisuuteen. Ennen ulosmittauksen toteuttamista tulee arvioidavaksi myös muita edellytyksiä, kuten UK 4:16:ssä säädetty ns. turhan ulosmittauksen kielto. Näiden edellytysten arviointi ei kuulu tämän tutkielman tutkimusteeman ydinkysymyksiin, eikä niitä näin ollen käsitellä tässä yhteydessä. Ks. näistä tarkemmin esim. Linna – Leppänen 2015, s. 43–66.

Pääsääntönä ulosotto-oikeudessa noudatetaan kaikenlaisen omaisuuden lähtökohtaista ulosmittakelvollisuutta.³⁶¹ Esineen tai oikeuden ulosmittaaminen on kiellettyä, jos sitä ei voida lain mukaan luovuttaa (UK 4:19.1 5 kohta). Luovutuskiellosta ei kuitenkaan voida sopia oikeustoimiperusteisesti, vaan kyseeseen tulevat vain laissa säädetyt luovutuskiellot. Tätä periaatetta sovelletaan vain omistusoikeuteen, ja rajoitettujen esineoikeuksien kohdalla oikeustoimiperusteiset luovutuskiellot sitovat velkojia.³⁶²

Vaikka käyttäjäehtoihin sisältyviä edelleenluovutuskielloja pidettäisiin kohtuullisina ja sitovina suhteessa käyttäjään, eivät luovutuskiellon asettavat ehdot sido käyttäjän velkojia, ellei käyttäjän oikeudessa ole kyse rajoitetusta esineoikeudesta. Kun edellä on argumentoitu *Blizzardin* ja Steam-alustan käyttäjäehdoissa olevan kyse kauppasopimuksesta, jolla käyttäjä saa omistusoikeuden pelisovelluksen digitaaliseen kopioon ja virtuaalisiin esineisiin, ovat nämä digitaaliset objektit käyttäjän digitaalista omaisuutta, ja teoreettisesti ulosmitattavissa tämän velkojen kattamiseksi.

Edellä todettu soveltuu myös luovutuksensaajan oikeuden sitovuuteen, vaikka omaisuutta ei olisikaan ulosmitattu. Tällöin tulee kuitenkin arvioitavaksi luovutuksensaajan, esimerkiksi toisen käyttäjän, tietoisuus käyttäjää rasittavasta edelleenluovutuskiellosta. Tietoisuus voi nimittäin olla sitovuusperuste suhteessa luovutuksensaajaan *seuraantokollisiossa*, kun taas tietoisuus ei saa merkitystä sitovuusperusteena ns. *velkojakollisiotilanteessa*, josta on kyse ulosmittausvelkojen oikeuksien ja oikeustoimiperusteisten kompetenssirajoitusten yhteentörmäyksessä.³⁶³

Edelleenluovutuskiellon sitovuudesta luovutuksensaajaa kohtaan voidaan esittää oikeuspoliittisia argumentteja puolesta ja vastaan. Sitovuutta eli ns. aikaprioriteettiperiaatteen soveltamista on kirjallisuudessa puollettu oikeuksien pysyvyyden turvaamisella vetoamalla sopimusvapauksen sekä sopimusten sitovuuteen.³⁶⁴ Toisaalta on yleisistä lähtökohdista nostettu esiin se seikka, että yleensä oikeuden perustanut tai luovuttanut taho³⁶⁵ on ryhtynyt toimenpiteisiin luottaen siihen, että tämä oikeus on sitova ja pysyvä. Näiden ehtojen sitomattomuutta taas on pe-

³⁶¹ Linna – Leppänen 2015, s. 43.

³⁶² Ks. HE 13/2005 vp, s. 53–54 ja Linna – Leppänen 2015, s. 66–67.

³⁶³ Ks. tästä tarkemmin Tammi-Salminen 2001, s. 156–159.

³⁶⁴ Ks. Tuomisto 1993, s. 60–62 viitteineen.

³⁶⁵ Sivullissuojakollisioita käsittelevissä esityksissä tähän tahoön viitataan käsitteellä *primus*. Luovutuksensaaja tai vastaavassa asemassa oleva taho on *sekundus*. Esim. Zitting 1951, s. 81.

rusteltu tehokkaalla vaihdannalla. Ei ole pidetty tarkoituksenmukaisena antaa vaihdantaa rajoit-
taville ehdoille sitovuutta. Argumentti on erityisen korostunut omistusoikeuden kohdalla. Toi-
saalta mahdollista sitovuutta voitaisiin perustella yleisen edun edellyttävän oikeustyyppin sito-
vuutta.³⁶⁶

Kun edellä käsiteltyjä käyttäjäehtoja peilataan näihin argumentteihin, ei edelleenluovutuskiel-
lolle ole löydettävissä perustetta kuin sopimusvapauden ja sopimusten sitovuuden kohdalta.
Palveluntarjoajat eivät käytä tai perusta toimenpiteitään siihen, etteivät käyttäjät saa luovuttaa
edelleen pelisovelluksia tai virtuaalisia esineitä. Sen sijaan, jos käyttäjäehtoja pidetään kaupp-
sopimuksina, vaihdannan edistämistä koskevat argumentit puoltavat vahvasti näiden ehtojen
sitovuutta vain sopimusosapuoli suhteessa. Kirjallisuudessa on omistusoikeuden luovutuskom-
petenssin poissulkevia ehtoja pidetty jopa niin haitallisina, ettei niiden sitovuutta ole puollettu
edes luovutuksensaajan tietoisuuden perusteella.³⁶⁷

Vertailun tulos voidaan tiivistää seuraavasti. Käyttäjän oikeusasema muistuttaa monilta osin
omistajan oikeusasemaa. Käyttäjä voi ensinnäkin *hallintaoikeutensa* nojalla käyttää digitaalisia
objekteja siten kuin parhaaksi näkee. Palveluntarjoajan tai muun immateriaalioikeuksien halti-
jan oikeudet asettavat rajoituksia näille käyttäjän käyttömahdollisuuksille. Omaisuuden käytön
rajoittaminen toisten oikeussubjektien intressien turvaamiseksi ei ole millään muotoa ennen-
kuulumatonta. Tietoverkkoympäristössä nämä hallintaoikeuden rajoitukset voidaan katsoa ole-
van korostuneessa asemassa digitaalisten objektien kytkeytyessä palveluympäristönsä, johon
taas käyttäjällä on vain käyttöoikeus. Käyttäjän *kompetenssia* määrätä digitaalisista objekteista
rajoitetaan käyttäjäehdoissa laajamittaisesti. Nyt tarkastelluissa käyttäjäehdoissa ei kuitenkaan
ole rajoitettu kaikkia omistajille kuuluvia kelpoisuuksia, kuten henkilöluottokompetenssia.
Nämä kiellot ovat lähtökohtaisesti käyttäjää sitovia, mutta edelleen luovuttamisen kieltävät eh-
dot eivät saa sitovuutta suhteessa käyttäjän velkoihin. Oikeuspoliittiset näkökulmat puoltavat
edelleenluovutuskiellon olevan sitomaton myös käyttäjän seuraajiin nähden, vaikkakin tietoi-
suutta ehdosta voidaan pitää sitovuusperusteena.

³⁶⁶ Ks. Hessler 1973, s. 278 ja Tuomisto 1993, s. 62–67.

³⁶⁷ Ks. Hessler 1973, s. 466–468. *Tuomiston* mukaan on kuitenkin perusteltua pitää tietoisuutta lähtökohtaisena
sitovuusperusteena, josta on syytä poiketa sikäli, kun luovutuskieltoa on pidettävä epätarkoituksenmukaisena.
Tuomisto 1993, s. 131–132.

5. Lopuksi

Ennen tutkimuksen tulosten esittelyä ja tutkimuksen onnistuneisuuden arviointia palautetaan mieliin tutkimuskysymykset ja -tavoitteet, joihin tässä tutkielmassa pyrittiin vastaamaan ja saavuttamaan. Varsinainen tutkimuskysymys oli, *miten digitaaliset objektit jäsentyvät varallisuus-oikeuden yleisten oppien mukaan ja millainen on käyttäjän oikeusasema suhteessa palveluntarjoajaan?* Tämä kysymys jaettiin kahteen osaan, joista muodostuivat tutkielman kolme päälukua. Ensimmäiseksi pohdittiin digitaalisten objektien ontologiaa: mitä digitaaliset objektit oikeastaan ovat. Toiseksi kysymys oli varallisuus-oikeuden yleisten oppien ja digitaalisten objektien suhteesta: miten nämä objektit jäsentyvät varallisuus-oikeuden järjestelmän puitteissa. Tarkastelussa edettiin esineoikeuden peruskäsitteistön tarkastelusta tasolle, jossa digitaalisista objekteista määrätään. Tällöin tarkasteltiin käyttäjän oikeusasemaa, jonka tarkemmaksi määrittämiseksi tarkasteltiin niitä sopimuksia, joilla digitaalisista objekteista disponoidaan. Tutkimuksen tavoitteeksi asetettiin yleisen teoreettisen viitekehyksen luominen digitaalisten objektien ja varallisuus-oikeuden yleisten oppien suhteessa. Päätaivoite niin ikään voitiin jakaa kahteen välitavoitteeseen, joista ensimmäisessä pyrkimyksenä oli kehittää digitaalisten objektien teoreettista viitekehystä laajempaa oikeudellista käyttötarkoitusta varten kuin vain yksinomaan varallisuus-oikeudelliseen tarkasteluun soveltuvaksi. Toisekseen tavoitteena oli tutkia ja kehittää systeemikytköksiä varallisuus-oikeuden järjestelmään.

Tutkimuskysymyksen mielekkyys voitaisiin asettaa kyseenalaiseksi ja edellyttää perusteluja sille, miksi digitaalisia objekteja tulisi edellä todetusta huolimatta tarkastella objektitason ilmiönä. Verkkoyhteiskuntakehitys on muuttanut sitä toimintaympäristöä, jossa yksilöt toimivat ja solmivat sopimuksia. Toimintaympäristön muutoksen myötä myös kuluttamisen kohteet ovat muuttaneet olemustaan. Aineettomat hyödykkeet ovat kehittyneet julkishyödykkeinä pidettävistä informaatiohyödykkeistä kohti virtuaalisia hyödykkeitä, joita käyttäjät eivät voi enää kopioida tai muulla tavalla luovuttaa toisille käyttäjille ilman, että he itse menettävät tämän hyödykkeen. Tämän kehityksen on huomattu seuraavan yhteiskunnan kehittymistä informaatioyhteiskunnasta verkkoyhteiskunnaksi. Yhtäläisyyksiä on löydetty rahan historiallisen käyttötarkoituksen muutoksen kanssa. Niin kuin on tehty rahan kanssa, myös datan käyttötarkoitus on muuttunut yhteiskuntakehityksen myötä. Aluksi data oli vain ohjelmistojen rakennusaine. Informaatioyhteiskunnassa data ymmärrettiin halvaksi raaka-aineeksi. Verkkoyhteiskunnassa data ei ole enää halpaa raaka-ainetta, vaan pikemminkin varallisuutta. Sanonta 'tieto on valtaa'

saa tässä yhteydessä uuden merkityksen. Tämä muutos antaa perusteen ja oikeutuksen tarkastella digitaalisia objekteja uudesta näkökulmasta.³⁶⁸

Mitä siis digitaaliset objektit ovat? Digitaalisten objektien ontologisten perusteiden kohdalla huomio kiinnittyy objektien eksistenssiin eli olemassaoloon. Digitaaliset objektit ovat dataa eli merkkejä, joita tietotekniikan avulla voidaan lukea ja jotka sisältävät informaatiota tai tietoa. On perusteltua kysyä, onko tällaisia objekteja edes olemassa, jos ne koostuvat tietoa kuvastavista merkeistä. Filosofian alan tutkimuksissa tuotetun tiedon perusteella voidaan argumentoida, että digitaaliset objektit ovat ensinnäkin olemassa. Näitä objekteja tutkittaessa ei voida tuudittautua niihin lähestymistapoihin, joilla esimerkiksi aineellisia esineitä voidaan tarkastella. Digitaaliset objektit ovat kokonaisuuksia (*ensemble*), jotka muodostavat yhtäältä vuorovaikutussuhteen sen ympäristöön, mutta myös siitä kertovaan metadataan. Tähän kokonaisuuteen ihmiset voivat muodostaa sosiaalisen yhteyden, jota ei toisaalta muodostu pelkästään objektin rakennusaineena pidettävään tekstipohjaiseen koodikieleen.³⁶⁹ Edelleen digitaalisilla objekteilla voidaan havaita olevan erilaisia olemisen tiloja eli eksistenssin moodeja. Ne voivat omata primäärisen tai sekundäärisen eksistenssin moodin. Primäärimoodin objektien eksistenssi ei ole riippuvainen minkään tahon toiminnasta, kun taas sekundäärimoodin objektien olemassaolo ei ole riippumatonta. Sekundäärimoodin objektit ovat sidoksissa sopimukseen, tietämykseen tai toimintaan.³⁷⁰

Näiden havaintojen pohjalta tutkielmassa kehitettiin datan ontologian tasomallia, joka toimii teoreettisena ajatteluvälineenä digitaalisten objektien ontologisen tarkastelukulman havainnollistamiseksi. Tasomallin mukaan digitaalisia objekteja voidaan tarkastella fyysisen maailman ilmiönä signaalitasolla, jolloin digitaaliset objektit eivät ole muuta kuin sähkövirtaa tietoteknisen laitteen komponenteissa. Binääri- ja ohjelmistotasolla nämä objektit nähdään koodina, joka voi olla numeraalista konekieltä tai korkeamman abstraktiotason ohjelmistokieltä. Yhtä kaikki digitaaliset objektit ovat näillä tasoilla vain tekstiä ja mahdollisesti erillisiä tekstuurikuvia. Objektitasolla sen sijaan digitaaliset objektit hahmotetaan edellä todetuiksi kokonaisuuksiksi, joihin käyttäjät luovat vastaavia sosiaalisia ja psykologisia siteitä kuin aineellisiin tavaroihin.³⁷¹ Tarkastelukulma eli taso valikoituu kysymyksenasettelun kautta. Digitaalisten objektien tarkasteleminen binääri- ja ohjelmistotason ilmiönä on perusteltua, jos kysymys on objektin infor-

³⁶⁸ Ks. luvut 2.1. ja 2.4.

³⁶⁹ Ks. luku 2.3.1.1.

³⁷⁰ Ks. luku 2.3.1.2.

³⁷¹ Ks. luku 2.2.

maatiosisällöstä (*information as content*). Jos kysymys liittyy informaation muotoon (*information as form*), perusteltua on valita tarkastelukulmaksi objektitaso. Valintakriteerille on löydettävissä institutionaalista tukea immateriaalioikeuden teos ja teoskappale erottelusta. Tekijänoikeudet kohdistuvat teokseen, jolloin suojan kohteena on objektin informaationsisältö. Teoskappale on teoksen toisinto, jota vastaa informaation muoto.³⁷²

Tutkimuskysymyksenä, mitä ovat digitaaliset objektit, on siinä mielessä avoin, että vastauksen sisältö riippuu vahvasti siitä lähestymistavasta, jolla kysymystä lähdetään käsittelemään. Tutkielmassa kysymystä lähestyttiin metafysiikan ja oikeusteoreettisen tarkastelun kautta. Loppulemaa voidaan pitää onnistuneena ottaen huomioon tutkittavan kohteen haastavuus ja tutkielman tekniset puitteet maisteritutkielmana. Tutkielmassa kehitettyä datan ontologian tasomallia ja tasojen valintakriteerejä voitaisiin hyödyntää varallisuusosoikeuden kysymysten lisäksi ainakin rikosoikeudessa, esimerkiksi tekijänoikeusrikoksen tai tietojenkäsittelyrauhaa suojaavien rikosnimikkeiden tunnusmerkistötekijöiden arvioinnissa, ja vero-oikeuden luovutusvoittoverotuskysymyksissä. Näin ollen katsonkin, että tutkimus täyttää sen tavoitteeksi asetetun pyrkimyksen laajemman teoreettisen viitekehyksen kehittämisestä mielestäni kiitettävällä tavalla.

Edellä esitetyn viitekehyksen puitteissa tutkielmassa lähestyttiin varallisuusosoikeuden yleisiä oppeja, ja erityisesti esineoikeuden peruskäsitteistöä, johon kuuluvat muun ohella esineen, omaisuuden, omistusoikeuden ja rajoitettujen esineoikeuksien sekä hallinnan käsitteet. Näiden käsitteiden sisältöä ei ole juurikaan määritelty lainsäädännön tasolla, vaan ne ovat kehittyneet oikeuskäytännön myötä. Käsitteiden katsotaan kuuluvan sellaiseen esiyymmärrykseen, joka oletetaan eikä sisällön määräytymistä tarvitse lähtökohtaisesti erikseen perustella.³⁷³

Tutkimuksessa selvitettiin, ettei digitaalisia objekteja voida pitää juridisina esineinä, kun esineet ymmärretään aineellisiksi tosiolioiksi. Sen sijaan digitaaliset objektit ovat esineoikeudellista omaisuutta. Oikeuskirjallisuudessa on epäilty varallisuusosoikeuden järjestelmän ja datan systeemikytkösten kattavuutta ja samalla niiden tarkoituksenmukaisuutta. Kritiikki on kohdistunut näiltä osin massadataan ja sen ominaisuuksiin. Markkinoilla liikkuvan datan esineoikeudellista yksilöintiä on pidetty haastavana datan muuttuvuuden vuoksi. Muuttuvuus muun ohella vaikeuttaa myös sen määrittämistä, minkä tahon hallinnassa datan voidaan katsoa olevan. Lisäksi on todettu datan haihtuvuudesta johtuvan, ettei dataa ole syytä pitää esineoikeudellisena

³⁷² Ks. luku 2.3.1.3.

³⁷³ Ks. luku 3.2.

objektina, sillä se ei omaa sellaista pysyvyyttä, mitä esinekohtainen tarkastelu edellyttää. Haihtuvuusargumenttiin liittyen on huomautettu, ettei ole järkevää pitää esineoikeuden kohteena objektia, johon jollain taholla on kontrollivaltaa siinä määrin, että halutessaan tämä voi kadottaa sen. Tutkielmassa tähän kritiikkiin vastattiin tukeutumalla siihen institutionaaliseen tukeen, jota oikeuskäytännöstä ja lainsäädännöstä on löydettävissä. Datan muuttuvuuden osalta voidaan viitata surrogaatioperiaatteeseen ja arvopaperisalkun panttaamiseen, joilla on jo ennestään vastattu tyypilliseen kysymykseen esineoikeuden kohteen muuttuvuudesta. Yksilöinti tapahtuu tällöin objektitasoista tarkastelua muistuttavalla tavalla sellaisten piirteiden avulla, jotka koskevat objektia kokonaisuutena. Anonymisoidun massadatan tilanteissa yksilöinti tapahtuu siten niiden attribuuttien avulla, jotka eivät muutu anonymisointiprosessin yhteydessä. Datan hallinnan on oikeuskäytännössä katsottu osoitettavan käyttäjätilin hallinnalla. Hallinnan kohteena oleva data yksilöityy tiliperusteisesti. Toisaalta esineoikeuden yleisten oppien nojalla merkitystä ei ole annettu sille, kuinka pysyvää tai haihtuvaa esineoikeuden kohde on olemukseltaan.³⁷⁴

Digitaalisia objekteja voidaan pitää varallisuus oikeudellisena omaisuutena. Mutta onko omaisuutta pidettävä esine- vai velvoiteoikeudellisena? Tutkimuksessa osoitettiin, että *prima facie* tarkastelussa digitaalista omaisuutta on pidettävä luonteeltaan esineoikeudellisena. Tarkastelu toteutettiin arvioimalla käyttäjän oikeuden mahdollista vanhentumista. Vanhentumista vastaan puhuivat vaihdannan intressin ja käyttäjäpsykologiset argumentit. Tutkielmassa päädyttiin myös puoltamaan näkemystä omistusoikeuden käsitteen laajentamisesta yläkäsitteeksi, jolla viitattaisiin omistajan oikeusaseman ideaaliin. Puoltava kanta johtuu omistusoikeuden käsitteeseen liittyvästä dogmista, jonka mukaan omistusoikeus ei voi kohdistua kuin aineellisiin objekteihin.³⁷⁵

Digitaalisten objektien ja esineoikeuden peruskäsitteistön välisten kytkösten rakentamisesta tutkielmassa edettiin niiden sopimusten lähempään tarkasteluun, jotka määrittävät käyttäjän oikeuden sisällön ja oikeusasemaa palveluntarjoajaan nähden. Sopimuksia lähestyttiin sopimustyyppiajattelun ja oikeustoimiopin kautta. Metodin voi tiivistää niin, että sopimuksia pyritään tyypittelemään niiden määräämistoimien perusteella, jotka muodostavat sopimusten olennaiset ainesosat. Relevanteiksi sopimustyypeiksi tunnistettiin kauppa, vuokra ja lisenssi. Sopimukset voivat omata useampien sopimustyyppien tunnusmerkkejä, jolloin puhutaan myös sekatyypisistä sopimuksista. Sopimustyyppiajattelun ohessa tutkielmassa otettiin huomioon sopimusten

³⁷⁴ Ks. luku 3.3.1.

³⁷⁵ Ks. luku 3.3.2.

väliset liitännät, jonka vaikutuksesta sopimusten teoreettisessa tarkastelussa sopimuksia tarkastellaan kokonaisuuden ja osien väliset suhteet huomioiden.³⁷⁶

Käyttäjän ja palveluntarjoajan oikeussuhdetta määrittävät erilaiset sopimukset, joihin käyttäjä sitoutuu yleensä luodessaan käyttäjätilin palveluntarjoajan palvelualueelle. Näitä sopimuksia kokonaisuudessaan kutsutaan tässä tutkielmassa käyttäjäehdoiksi. Käyttäjäehtojen katsottiin olevan vakioehtoisia kuluttajasopimuksia, joihin soveltuvat kuluttajansuojasääntely ja oikeuskäytännössä kehittyneet opit vakioehdoista. Huomautuksenarvoisena seikkana nostettiin esiin, että näillä oikeusnormeilla on käytännössä merkitystä muun ohella käyttäjäehtoja tulkittaessa. Kuluttajasopimusten tulkinnassa pääsääntönä noudatetaan epäselvyysääntöä, jolloin epäselvät sopimusehdot tulevat palveluntarjoajan tappioksi.³⁷⁷

Tutkimuksissa selvisi, että eri alustoista pelipalvelualueet ovat ongelmallisimpia käyttäjien näkökulmasta. Näiden alustojen tyypillisimmät digitaaliset objektit ovat pelisovellusten digitaaliset kopiot ja pelin sisäiset virtuaaliset esineet. Käyttäjäehtojen lähemmässä tarkastelussa selvisi, että palveluntarjoajat muotoilevat ehdot lisenssisopimuksiksi, jolloin käyttäjille myönnetään rajoitettuna esineoikeutena pidettävä käyttöoikeus alustan digitaalisiin hyödykkeisiin. Tutkielmassa argumentoidaan, että käyttäjäehtoja voidaan tarkastella kahtena eri sopimuksena, jotka muodostavat syllagmaattisen sopimuskokonaisuuden. Ensimmäinen näistä sopimuksista on immateriaalioikeuksien käyttöoikeuden perustamista ja siirtämistä koskeva lisenssisopimus. Toinen sopimus on luonteeltaan joko käyttöoikeussopimus teoskappaleeseen tai sen omistusoikeuden luovutusta koskeva kauppasopimus. Käyttäjäehtoja arvioitiin oikeuskäytännössä esitettyjen painotusten kautta, jolloin voitiin todeta, että käyttäjäehdot olivat voimassa määrittämättömän ajan ja maksu tapahtui kertasuorituksina. Näin ollen tarkasteltuja käyttäjäehtoja on pidettävä lähtökohtaisesti kauppasopimuksina.³⁷⁸

Tutkielmassa omistajan teoreettista oikeusasemaa verrattiin käyttäjäehtojen nojalla muodostuneeseen käyttäjän oikeusasemaan. Vertailun perusteella voitiin todeta, että käyttäjän oikeusasema lähestyy omistajan oikeusasemaa. Tietoverkkoympäristössä käyttäjän hallintaoikeus on sikäli yhtä laaja kuin fyysisessä maailmassakin, että käyttäjä voi toimia digitaalisen omaisuutensa suhteen miten parhaaksi näkee. Hallintaoikeutta rajoittavat palveluntarjoajan immateriaalioikeudet ja palveluympäristön tekniset rajat. Käyttäjäehdoilla rajoitetaan laajalti käyttäjän

³⁷⁶ Ks. luvut 4.2 ja 4.3.

³⁷⁷ Ks. luku 4.4.

³⁷⁸ Ks. luku 4.5.1. ja 4.5.2.

kompetenssia, mutta ei kaikilta osin. Vaikka käyttäjälle asetetaan edelleenluovutuskielto käyttäjäehdoissa, käyttäjän henkilöluottokompetenssia ei ole rajoitettu. Digitaalinen omaisuus siis vastaa käyttäjän veloista. Tätä on pidetty omistajan oikeusasemana yhtenä perusedellytyksenä. Luovutuskielto ei sido käyttäjän velkoja, joten digitaalinen omaisuus on teoreettisesti myös ulosmitattavissa velkojen maksamiseksi. Edelleenluovutuskiellon sitomattomuutta käyttäjän seuraajiin nähden voidaan myös perustella oikeuspoliittisin argumentein. Ehto voi tosin tulla sitovaksi luovutuksensaajaa kohtaan tämän tietoisuuden perusteella. Toisaalta luovutuksensaaja voi saada vaihdantasuojaa käyttäjän velkoja vastaan silloin, kun henkilöluottokompetenssin katsotaan siirtyneen luovutuksensaajalle.³⁷⁹

Vaikka systeeminrakentaminen ja käyttäjän oikeusaseman erittely toteutui tutkielmassa teoreettisella ja yleisellä tasolla, on tätä tarkastelua tutkimuskysymysten ja -tavoitteiden valossa pidettävä onnistuneena. Tutkielman tulokset osoittavat mielestäni erinomaisesti, miten oikeudellinen peruskäsitteistö vaikuttaa juridiseen ajatteluun ja kuinka laajalle käsitteiden heijastusvaikutukset tunkeutuvat eri oikeudenaloille. Esimerkiksi omistusoikeuteen liitetty dogmaattisuus omistusoikeuden kohdistumisesta vain aineellisiin esineisiin rajoittaa juridista ajatteluumme siitä, millaisia oikeuksia tietoverkkoympäristössä voidaan ylipäänsä käsitellä. Tällä dogmilla on konkreettinen vaikutus siihen, miten eri alustojen palveluntarjoajien käyttäjäehtoja tulkitaan ja millaiseksi käyttäjän oikeudellinen asema suhteessa palveluntarjoajaan muotoutuu. Dogmista luopuminen avaa mahdollisuuden edistää digitaalisten objektien metafysikaalisen eksistenssin ja objektien oikeudellisen luonnehdinnan lähentymistä. Tällä taas on käytännön merkitystä tulkittaessa näitä käyttäjäehtoja ja niiden pätevyyttä sekä kohtuullisuutta.

Tutkielman luonnollisena jatkotutkimuksena olisi aiheen ja teoreettisen viitekehyksen tarkastelu kansainvälisen yksityisoikeuden toimivalta ja lainvalinta sääntelyn näkökulmasta. Näiden kysymysten käsitteleminen toisi tämän tutkimuksen teoreettisia näkemyksiä lähemmäs todellista oikeuselämää ja konkreettista ratkaisutoimintaa.

Tutkielman tematiikka ja tulokset voidaan asettaa myös immateriaalioikeuden alan keskusteluun verkko-yhteiskuntakehityksen vaikutuksista immateriaalioikeuksien justifikaatioperusteisiin. Kehitys on johtanut tarpeeseen uudelleenarvioida immateriaalioikeuksien tarjoaman suojan laajuutta tietoverkkoympäristössä. Esimerkiksi tekijänoikeuksien suojan on katsottu laajen-

³⁷⁹ Ks. luku 4.5.3.

tuneen siitä, millaiseksi se muodostuu fyysisessä maailmassa. Immateriaalioikeuksien fundamentaalit kysymykset on jouduttu nostamaan uudelleen pöydälle: mitä immateriaalioikeuksilla oikeastaan edes suojataan eli mikä on tai mikä tulisi olla immateriaalioikeuksien suojan kohde?³⁸⁰ Nähdäkseni olennaisena seikkana tässä pohdinnassa on ymmärtää data tämän tutkielman mukaisena objektitasoisena ilmiönä ja erottaa toisistaan informaatioisisältö ja informaation muoto. Tämä kahtiajako objektin luonteesta selkeyttää sitä, mihin digitaalisen objektin ulottuvuuteen oikeudet kohdistuvat. Aihe on hedelmällinen jatkotutkimuksen kohde.

De lege feranda -huomiona tulosten pohjalta voidaan tunnistaa ainakin yksi potentiaalinen ongelma-kohta, johon tulevaisuudessa joudutaan ottamaan kantaa. Kun PL 18 §:n mukaiseen elinkeinon harjoittamisen vapauteen liittyy myös vapaus päättää elinkeinon harjoittamisen päättämisestä, ei palveluntarjoajien ole välttämätöntä ylläpitää palveluympäristöä ikuisesti. Tarjoajat voivat lakkauttaa palvelun milloin tahansa. Tällöin luonnollisesti herää kysymys siitä, mitä palveluympäristön digitaalisille objekteille tapahtuu. Erityisen ongelmallisia tässä suhteessa ovat eksistenssin sekundäärimoodin omaavat palvelusidonnaiset objektit. Näiden objektien irrottaminen palveluympäristöstään johtaa niiden olemassaolon lakkaamiseen objekteina. Objektien informaatioisisältö sinällään ei katoa ja palveluntarjoajan immateriaalioikeudet palveluun ja sen sisältöön säilyvät ennallaan. Sen sijaan informaation muoto lakkaa, jolloin käyttäjän oikeudet lakkaavat. Niiden objektien kohdalla, joiden eksistenssimoodi ei ole palvelusidonnainen, ongelma ei aktualisoidu, sillä objekti voidaan siirtää toiselle palvelualustalle ilman, että objekti menettää muotonsa. Vaihtoehtoisesti objektin eksistenssimoodista riippuen objekti voidaan luovuttaa myös käyttäjälle talletettavaksi tämän oman laitteensa tietovälineelle.

Ajattelu saa tukea digisopimusdirektiivistä, jonka johdanto-osan 71 kohdan ja 16 artiklan mukaan elinkeinoharjoittajan tulee kuluttajan pyynnöstä saattaa tämän saataville kaikki sisältö, jonka kuluttaja on luovuttanut tai luonut käyttäessään elinkeinoharjoittajan toimittamaa digitaalista sisältöä tai palvelua. Tätä velvoitetta ei ole muun ohella silloin, kun tällainen sisältö ei ole käyttökelpoista muuten kuin elinkeinoharjoittajan toimittaman digitaalisen sisällön tai digitaalisen palvelun yhteydessä. Artiklan poikkeuksessa on kyse nimenomaan eksistenssin sekundäärimoodin palvelusidonnaisista digitaalisista objekteista. Vain aika näyttää, miten tähän ongelmaan vastataan.

³⁸⁰ Keskustelusta tarkemmin, ks. Oesch 2017, s. 1–19.